

ОБРАЗОВАНИЕ,

**НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ
В МИРЕ**

международный научный электронный журнал

*Выпуск журнала № 45
Часть-4_ Май -2024*

OPEN ACCESS

ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ

международный научный электронный журнал

Май - 2024 год

ЧАСТЬ - 4

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA KREATIV XUSUSIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Saidqulova Saidbibi Tuychi qizi

Denov Tadbirkorlik va pedagogika instituti

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf oquvchilaridagi kreativ qobiliyatlarni rivojlantirish maqsadida foydalanish lozim o‘qituvchi vazifalari haqidagi kerakli ma‘lumotlar va manbalar keltirib o‘tilgan. Maqolada berilgan ma‘lumotlar asosida oqituvchilar va ota-onalar ozilari uchun kerakli tavsiyalarni olishlari mumkin. Bu maqolada kreativlik haqida malumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: talim, metodika, tafakkur, kreativlik, belgi, mashq, fikrlash, ijodkorlik, fikrlash, erkinlik.

Abstract: In this article, the necessary information and resources about the tasks of the teacher, which should be used in order to develop the creative abilities of primary school students, are given. Based on the information given in the article, teachers and parents can get the necessary recommendations for themselves. This article is about creativity.

Key words: education, methodology, thinking, creativity, symbol, exercise, thinking, creativity, thinking, freedom

Аннотация: В данной статье дана необходимая информация и ресурсы о задачах учителя, которые следует использовать в целях развития творческих способностей учащихся начальных классов. На основе информации, приведенной в статье, педагоги и родители смогут получить для себя необходимые рекомендации. Эта статья о творчестве.

Ключевые слова: образование, методика, мышление, творчество, символ, упражнение, мышление, творчество, мышление, свобода.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ qobiliyatlarni rivojlantirish uchun avvalambor uning umumiy mohiyatini to‘laqonli anglash uchun dastlab “kreativlik”, “kreativ yondashuv” tushunchalarining ma‘nosini tushunib olish kerak. Kreativlik bu - xayoliy qarash; baho bera olish qobiliyatidir. Demak bu tushunchani biz bemalol pedagogning individual qobiliyatiga sifatida barcha fanlarni o‘rgatishda va turli xildagi ta‘lim turlarida foydalana olamiz. Bundan tashqari, berilgan ilmiy ma‘lumotlar barcha pedagoglar uchun foydalidir. Kreativlik (lot., ing. “create” – yaratish, “creative” yaratuvchi, ijodkor) –shaxsning yangi g‘oyalarni ishlab chiqishga tayyorligini tavsiflovchi hamda mustaqil omil sifatida iqtidorlilikning tarkibiga kiruvchi ijodiy

qobiliyati ma'nosini ifodalaydi. Shaxsning kreativligi uning tafakkurida, muloqotida, his-tuyg'ularida, muayyan faoliyat turlarida namoyon bo'ladi.

Kreativlik shaxsni yaxlit holda yoki uning muayyan xususiyatlarini, zehni o'tkirlikni tavsiflaydi. Shuningdek kreativlik iqtidorning muhim omili sifatida aks etadi. Kreativ pedagogika - bu ijodiy ta'lim fani va san'atidir. Bu pedagogikaning majburlash pedagogikasi, hamkorlik pedagogikasi, tanqidiy pedagogika kabi pedagogika turlariga qarama-qarshi bo'lgan pedagogikaning bir turi hisoblanadi. Kreativ pedagogika o'quvchilarni ijodiy fikrlashga, kelajagini yaratuvchisi bo'lishga o'rgatadi. Kreativ pedagogika, har qanday fanga, xoh matematika, xoh fizika, xoh tillar, xoh iqtisod bo'lsin, qo'llanilish mumkin bo'lgan pedagogikadir. Ma'lum darajada aytish mumkinki, uning metodologiyasi o'qitish va o'rganish jarayonini o'zgartiradi. Rivojlangan kreativlik shaxs ijodkorligining muhim tarkibiy qismidir. U shaxsning kognitiv maqsadga erishish, boshlangan ijodiy ishni davom ettirish, bilish faoliyatidagi qiyinchiliklarni bartaraf etish, aqliy harakatlarni rejalashtirish va ketmaketlashtirish, maqsadga erishish variantlari va usullarini izlash istagida ifodalanadi;

Shuningdek shaxsda stenik tuyg'ular (kognitiv va ijodiy faoliyatdan quvonch hissi, ixtirolar jarayonida qiyinchiliklarni engishga tayyorlik, kognitiv yoki ijodiy maqsadga erishishdan g'ururlanish, biror narsa o'ylab topish imkoniyatidan zavqlanish, ijodiy ish boshlanishidagi optimistik faollik, uning ijobiy natijasini kutish, muvaffaqiyasizliklar holatida xotirjamlik va boshqalar) ham hosil bo'ladi. Kreativlikning rivojlantirishning bosh maqsadi bu o'quvchilarning aqliy faoliyati va mantiqiy fikrlashini rivojlantirishdan iborat. Buning uchun biz talaba erishgan rivojlanish darajasiga emas, balki bir oz oldinroq qadam tashlab, uning fikrlash qobiliyatidan biroz yuqoriroq bo'lgan talablarni qo'yishimiz kerak. Shuningdek kreativlikni rivojlantirish quyidagi vazifalarni hal qilishga ham yordam beradi:

1. Talabalarni turli yo'nalishlarda fikrlashga o'rgatish;
2. Nostandart vaziyatlarda muammoning yechimlarini topishni o'rgatish;
3. Aqliy faoliyatning o'ziga xosligini rivojlantirish.
4. Talabalarni mavjud muammoli vaziyatni turli tomonlardan tahlil qilishga o'rgatish;
5. Tez o'zgaruvchan dunyoda yanada samarali hayot va moslashish uchun zarur bo'lgan fikrlash xususiyatlarini rivojlantirish.

Shu bilan birgalikda pedagogik kerativlikni rivojlantirish sharti o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda insonparvarlik psixologiya tamoyillarini amalga oshirishdir. Ushbu tamoyillar quyidagilarni nazarda tutadi:

1. Har bir talabaning g'oyasini yuqori baholash, bu barcha g'oyalar va javoblarni ijobiy mustahkamlash, xatodan tanish narsaga yangicha qarash imkoniyati sifatida foydalanishni nazarda tutadi.

2. O‘zaro ishonch, psixologik xavfsizlik muhitini yaratish.
3. Tanlash va qaror qabul qilishda mustaqillikni ta‘minlash. Kreativ salohiyatga ega o‘qituvchi quyidagi sifatlarga ega bo‘ladi:
 - Kreativ fikrlashi kengayadi ;
 - Tadqiqot ko‘nikmalarini yaxshi egallaydi;
 - Pedagogika yoki maxsus fan yutuqlaridan hamda ilg‘or tajribalardan foydalanish imkoniyatlarini mustaqil tahlil qiladi;
 - Professor-o‘qituvchilar tomonidan olib borilayotgan ijodiy loyihalar va ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirishda faol ishtirok etadi.

Kreativlik-o‘quvchilarda o‘z-o‘zidan paydo bo‘ladigan sifat emas, u o‘quvchining yangiliklarga intilishi, yangiliklarni o‘zlashtirishi va o‘zining kundalik faoliyatida qo‘llay olish jarayonlarida duch keladigan qiyinchiliklarni yenga olishi, innovatsion yangiliklarni o‘z faoliyatida faol, ijodkorona foydalana olishi bilan bog‘liqdir. O‘quvchining kreativligining shakllanishi «ehtiyotlar, yo‘nalishlar va «Men» kontseptsiya»laridan kelib chiqadi. Ta‘lim olish kengligida kreativlikni rivojlantirishning asosiy pragmatik tavsifi sifatida dialog xizmat qiladi. Shaxsning kreativligini psixolog olimlar o‘quvchilarning insho yozishlari jarayonida tahlil etishga harakat qilishgan. Hamda quyidagi ishlar amalga oshirilgan. Yosh avlodni bilimli, har tomonlama rivojlangan, komil shaxs sifatida shakllantirishda o‘qituvchilarning ijodkorligi, o‘z sohasi bo‘yicha bilimlarini doimo oshirib borishi, so‘nggi yangiliklarni o‘zining pedagogik faoliyatida qo‘llay olishlari, bir so‘z bilan aytganda ularning kreativlik faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday kreativlik ayniqsa O‘zbekiston Respublikasining ta‘lim sohasidagi strategik yo‘lida juda ham muhimdir. Kreativ salohiyat ijod bilan bog‘liq holda o‘rganiladi va tushuniladi. Ijodkorlikning psixologik jihatlari haqida fikrlar bildirilib, bilim asosan fikr yuritish va tasavvur qilish bilan bog‘liq holda tahlil etiladi

XULOSA. O‘qituvchi zamonaviy texnologiyalar bilan darsni bayon qilar ekan, albatta bolani bilimini ham baholab bordi. Shunday ekan bu jarayonda o‘qituvchi zamonaviy ta‘lim bilan bir qatorda o‘quvchini baholaganda albatta kreativ baholash kerak, bahlosh tizmiga ayangicha yondoshishi va shu bilan bolaga mativatsiya jarayonini berish kerak. Bu esa bolada unga berilgan ishoncha va taqdirlanishidan, o‘zining o‘qishi jarayonida qiziqishini ortishiga sabab bo‘ladi. Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi dars jarayonida pedagogik texnologiyalardan unumli foydalanishi kreativ yondashishi va bilan birgalikda ta‘limni tashxislashda ham kreativlik bilan yondashishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq ta‘limi va oliy ta‘lim tizimi o‘qituvchilari bilan bo‘lib o‘tgan uchrashuvda so‘zlagan nutqi. 2019.08.23.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SHavkat Mirziyoyevning 2020 yil 24 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi matni. <http://uza.uz>
3. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014. – p. 260
4. Агабабян А. Р., Арутюнян Н. Д. К вопросу взаимосвязи креативности с личностными характеристиками // Ананьевские чтения, 2007: Материалы научно-практической конференции. СПб., 2007. С. 598–599.
5. Алейников А.Г. О креативной педагогике / А.Г. Алейников // Вестник высшей школы. - 2009. - №12. - С. 29-34.
6. Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития. Инновационный курс. – Казань: Изд-во КГУ, 1996. – 566 с.
7. Вишнякова, Н.Ф. Креативная акмеология. Психология высшего образования / Н.Ф. Вишнякова. - Мн.: Народная асвета, 2007. - 300 с.

AYRISH SISTEMASIDAGI BUYRAKNING AHAMYATI

Tilyaxodjayeva Gulbaxor Batirovna

*FJSTI, Normal anatomiy, operativ jarohlik va
tapagrafik anatomiya kafedrası*

Sakkizboyeva Dilafuz Bahodirjon qizi

FJSTI, Oliy hamshiralik ishi 1823-guruh talabasi

Annotatsiya: Inson organizmidagi buyrak qonni filtrlaydi, moddalar almashishi natijasida hosil bo'ladigan zararli mahsulotlarni organizmdan tashqariga chiqaradi. Inson organizmida kislota-ishqor saqlaydi, suyuqlik muvozanatini tartibga soladi, qon bosimi va qon hajmini tog'rilaydi, gormon va enzimlar ishlab chiqadi. Kundalik hayotimizdagi qaysi odatlarimiz uyraklarimizni zararlashini va buning natijasida buyraklarimizda qanday kasalliklar kelib chiqishi to'g'risida fikir mulohaza yuritimiz

Kalit so'zlar: Ayiruvning ahamiyati. Buyraklar haqida umumiy ma'lumot. Buyrak yetishmovchiligi. Buyrak sanchigi.

Buyrak -odam va umurtqali hayvonlarda siydik hosil qiluvchi va uni ajratuvchi juft a'zo; loviya shaklida, qorin bo'shlig'ining orqa tomonida, umurtqa pog'onasi bel qismining ikki yonida joylashgan, qorin parda B.larning old yuzasini qoplab turadi. Old va orqa yuzalari yassilangan, har bir B.ning bo'yi 10-12 sm, eni 6 sm, yo'g'onligi 3-4 sm, og'irligi o'rtacha 140-150 g . O'ng B. tepasida jigar borligi tufayli, chap Buyraka nisbatan bir oz pastroqsa yotadi. Buyraning yuqori uchi umurtqaga yaqin, pastki uchi esa umurtqadan uzoqroq bo'ladi. Buyrakning umurtqaga qaragan ichki tomoni o'rtasida botik joy bo'lib, u buyrak darvozasi deyiladi. B.ning botiq yuzasiga buyrak jomi taqalib turadi. Buyrak darvozasidan buyrak arteriyasi va nervlar kirib, vena, limfa tomirlari va siydik yo'li chiqadi. Bularning hammasi birgalikda Buyrak oyoqchasi deb ataladi. Buyrak ichida buyrak usti bezlari bor. Moddalar almashinuvi natijasida hosil bo'ladigan chiqindi va zararli moddalar organizmdan Buyrak orqali chiqib ketadi. Shu bilan birga Buyrak organizm uchun zarur miqdordagi suv va mineral tuzlarni saqlab, tashkariga chiqarmay qo'yadi, organizmning ichki muhitini ta'minlaydi. B. siydik bilan birgalikda siydikchil (mochevina), siydik kislota, tuzlar va suvni chiqarib turadi. Buyrakda biologik faol moddalar (renin, prostoglandin va boshqalar) hosil bo'lib, ular qon tarkibi, qon ivishi va kon bosimini maromga solib turadi. Buyrakni fibroz parda, yog kapsulasi va biriktiruvchi to'qimadan iborat fassiyalar o'rab, ushlab turadi. Buyrak po'stloq va mag'iz qismdan iborat. Po'stloq qismining qalinligi 4-13 mm keladi. Bu qism ostida mag'iz kismi joylashgan; u 12-15 ta konussimon buyrak piramidalaridan iborat. Yondosh piramidalar orasiga po'stloq qism suqilib kirgan bo'lib, Buyrak ustunchalarini hosil qiladi. Piramidalar o'rtacha 1

mln. mayda kanalcha (nefron)lardan iborat, shu nefronlarda siydik hosil bo‘ladi, bunda suyuqlik qondan sizib o‘tadi (filtrlanadi), qayta so‘riladi va sekresiya ro‘y beradi. Har bir nefron Buyrak tanachalari bilan siydik kanalchalaridan iborat. Siydik Buyrak tanachalarida filtratsiya yo‘li bilan paydo bo‘ladi. Buyrak tanachasi qo‘sh devorli kapsula (Shumlyanskiy-Boumen kapsulasi) bo‘lib, devorlari orasida yoriqsimon bo‘shliq bor; siydik chiquvchi naycha (kanalcha) shu bo‘shliqdan boshlanadi. Kapsulada mayda qon tomirlar ko‘ptokchasi (kalavasi) bor. Siydik kanalchalarida birlamchi siydik qayta so‘riladi, konsentratsiyasi oshadi va shakllangan siydikka aylanadi. Siydik kanalchalari qo‘shilib, yirikroq yig‘uvchi kanalchalar hosil qiladi. Siydik kanalchalardan buyrakning avval kichik, keyin katta kosachalariga va nihoyat buyrak jomiga o‘tadi, undan siydik yo‘li orqali qovuqqa quyiladi. Buyrakdan o‘rtacha 1,5 l siydik ajralishi uchun organizmdagi qon Buyrakdan bir kechakunduzda o‘rtacha 360 marta o‘tib, yetarlicha tozalanib turadi. Buning uchun Buyrakka keladigan qon miqdori va bosimi doimo yetarli bo‘lishi kerak. Agar qon bosimi pasayib Buyrakka qon kam kelsa, u renin modda ajratib qon bosimini oshiradi. Bu holat surunkali qaytarilsa, qon tomirlar devorining sikilishi tufayli qon bosimi ko‘tarilib, Buyrak bosimi paydo bo‘ladi. Buyrak rivojlanishida nefron naychasining uchi berk bo‘lsa, buyrak istisqosi kuzatiladi. Buyrak kasalliklarini nefrologiya o‘rganadi. Buyrak yetishmovchiligi — buyrak faoliyatining pasayishi sindromi. To‘satdan (o‘tkir) yoki sekin-asta (surunkali) ro‘y beradi. Ko‘p qon yo‘qotish, mexanik shikastlanish tufayli qon bosimining pasayib ketishi yoki bemorning qon guruhiga moye kelmaydigan qon quyish, tok urishi, septik abort va boshqa; dorilar va boshqa metall tuzlaridan zaharlanish oqibatida buyrak parenximasining shikastlanishi; siydik yo‘lining o‘sma yoki buyrak toshlari bilan bekilib qolishi, shikastlanish tufayli ikkala buyrak zararlanishi o‘tkir Buyrak yetishmovchiligiga sabab bo‘lishi mumkin. O‘tkir Buyrak yetishmovchiligida buyrak faoliyati, xususan azot, suvtuz va boshqa moddalar almashinuvi izdan chiqadi, bunda siydik kam ajraladi, ogir hollarda butunlay ajralmay qoladi (anuriya, uremiya). Qonda siydikchil (mochevina) miqdori ko‘payadi, organizmning siydikdan zaharlanishi kuzatiladi; teri osti, qorin va ko‘krak qafasida suyuqlik to‘planadi (suvdan semirish). Surunkali Buyrak yetishmovchiligi asosan buyrak va siydik yo‘lining uzoq davom etadigan kasalliklari (glomerulonefrit, piyelonefrit, sil, buyraktosh kasalligi va boshqalar) oqibati bo‘lib, buyrak to‘qimasining bujmayishi (nefroskleroz) yoki xaltasimon kengayishi (gidronefroz) bilan davom etadi. Tashnalik, og‘iz qurishi, teri quruksheb qichishishi, qusish, kamqonlik; nafas a‘zolari, yuraktomirlar va me‘daichak faoliyatining buzilishi alomatlarini kuzatiladi. Siydikning nisbiy zichligi kamayib, miqdori esa ortadi. Davosi: o‘tkir Buyrak yetishmovchiligida bemor kasalxonada davolanadi ("sun‘iy buyrak" apparati bilan qon tozalanadi, kislotaishqor, suvtuz almashinuvi rostlanadi); surunkali

shaklida parhez va dori-darmonlar qo'llaniladi, gemodializ o'tkaziladi. Kechiktirilgan hollarda buyrak ko'chirib o'tkaziladi (q. Transplantatsiya).

BUYRAK SANCHIG'I - buyrakning ayrim kasalliklari belgisi. Birdaniga belda qattiq og'riq turadi, ba'zan u chov sohasiga, songa, jinsiy a'zolarga tarqaladi. Og'riqning zo'ridan bemor o'zini qo'ygani joy topa olmay qoladi. Ba'zan sanchiq vaqtida kasal botbot siyadi (bu toshning siydik nayining qovuq oldi yoki qovuq ichida turganini bildiradi), qayt qiladi, yel chiqmaydi, qorni dam bo'ladi, harorati ko'tariladi, taxikardiya, qonda leykotsitoz, ECHT tezlashadi. Buyrak sanchig'i ko'pincha siydiktosh kasalligida, siydik yo'llarida tuzlar to'planib qolganda, gidronefroz, nefroptoza, buyrak sili hamda siydik nayi va buyrakning boshqa kasalliklari natijasida yuzaga keladi. Buyrak sanchig'i ni o'zga xastaliklardan farqlashda urografiya juda qo'l keladi. Sanchiq qayerda va qay tarzda bo'lishidan qati nazar darhol tez yordam chaqirish lozim. Chunki qorin bo'shlig'ining boshqa o'tkir jarrohlik kasalliklarida ham shunday sanchiq bo'lishi mumkin.

XULOSA: Buyrak inson tanasining muhim organlaridan biridir. U diafragma ostida va umurtqa pog'onasining ikkala tomonida joylashgan. U keng loviya shaklida, biri chapda, biri o'ngda. Har bir buyrakning vazni 120-150 gramm, uzunligi 10-12 sm, kengligi 5-6 sm va qalinligi 3 sm. ayollarning buyraklari odatda kichikroq. Buyraklarning asosiy vazifalari: birinchidan, organizmdagi ortiqcha suvni chiqarish; ikkinchidan, organizmdan toksinlarni olib tashlash; uchinchidan, qon bosimi barqarorligini saqlash, kamqonlik va suyak kasalliklarini oldini olish kabi muhim endokrin funktsiyalarga ega bo'lish. Bir marta buyrak kasalligi bilan og'riqanida, siydikning anormal chiqishi (poliuriya yoki oliguriya), anormal siyish (chastotasi, nokturiya va boshqalar), gematuriya, proteinuriya, shish va yuqori qon bosimi va boshqalar kabi quyidagi holatlar yuzaga kelishi mumkin. Bunga arziydi. buyraklar kuchli zahiraviy quvvatga ega ekanligini eslatib, funktsiyaning yarmi buzilgan bo'lsa ham, bemor asemptomatik bo'lishi mumkin. Shuning uchun, alomatlarsiz buyrak kasalligi yo'q deb o'ylay olmaymiz va biz hushyorlikni bo'shashtirishimiz mumkin, bu juda xavflidir. Agar sizda borligiga shubha bo'lsa [buyrak kasalligi](#) gematuriya va siydik tahlilida aniqlangan proteinuriya kabi sog'liqni saqlash tekshiruvi paytida, hatto alomatlar bo'lmasa ham, erta tashxis qo'yish va erta davolanish uchun nefrologiya bo'limiga murojaat qilishingiz kerak. Buyrak kasalligining dahshatli bo'lishining sababi shundaki, kasallikning dastlabki bosqichida alomatlar juda engil yoki umuman yo'q, shuning uchun ko'pchilik bemorlar sezilarli darajada kamaygan. Shuning uchun lezyonlarning oldini olish va erta aniqlash juda muhimdir. Buyrak kasalliklari paydo bo'lishining oldini olish uchun biz birinchi navbatda yuqori xavfli guruhlardan boshlashimiz, imkon qadar tezroq buyraklarni himoya qilish choralarini ko'rishimiz va buyraklarga zarar etkazadigan turli xavf omillaridan qochishimiz kerak, masalan, qon bosimi va qon shakarini qattiq nazorat qilish, va nefrotoksik dorilarni qo'llashdan

qochishga harakat qiling. Ikkinchidan, nozik belgilarga e'tibor berish kerak va asemptomatik ko'pikli siydik, siydik rangi o'zgarishi, tungi va hokazolar mavjud bo'lganda, o'z vaqtida tibbiy yordamga murojaat qilish kerak. Uchinchidan, muntazam tibbiy ko'riklar, yillik tekshiruv, siydik tartibi va qon bosimi ham buyrak kasalliklarini erta tashxislashda yordam beradi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Gulbahor T. Hirudotherapy as a Method of Treatment of Arterial Hypertension //Бюллетень науки и практики. – 2022. – Т. 8. – №. 6. – С. 452-455.
2. Tilyaxodjaeva G. APPLICATION OF HIRUDOTHERAPY IN MEDICINE //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. 8. – С. 1007-1010.
3. Tilyaxodjaeva G. HIRUDO terapiyasi bilan LOR kasalliklarining oldini olish masalalari // fan va innovatsiya. – 2022. – Т. 1. – №. 8. – С. 885-887.
4. Botirovna T. G. THE IMPORTANCE OF HIRUDOTHERAPY IN THE TREATMENT AND PREVENTION OF DISEASES //Scientific Impulse. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 888-891.
5. Gulbakhor T. ETIOPATHOGENETIC MECHANISMS OF VARICOSE VEINS //Universum: химия и биология. – 2022. – №. 5-3 (95). – С. 29-31.
6. TILYAKHODJAEVA G. BULLETIN OF SCIENCE AND PRACTICE //BULLETIN OF SCIENCE AND PRACTICE Учредители: Овечкина Елена Сергеевна. – 2022. – Т. 8. – №. 6. – С. 452-455.
7. Tilyakhodjaeva G. B., Fattakhov N. K. Some aspects of hirudotherapy in treatment of varicose disease (literature review) //ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH. – 2021. – Т. 10. – №. 5. – С. 204-209.
8. Tilyaxodjaeva G. B., Fattaxov N. K. varikoz kasalligini davolashda hirudoterapiyaning ba'zi jihatlari (adabiyotlarni ko'rib chiqish) // Osiyo ko'p o'lchovli tadqiqotlar jurnali. – 2021. – Т. 10. – №. 5. – С. 204-209.
9. Абдулхакимов А. Р. Пути повышения эффективности лечения и диагностики послеоперационной спаечной болезни-(обзор литературы) //Биология и интегративная медицина. – 2017. – №. 1. – С. 225-233.
10. Абдукаримова Н. У., Тияходжаева Г. Б., Байматова Г. Н. Зональные морфологические и морфометрические особенности тонкой кишки в динамике ее постнатального развития и становления //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2016. – №. 12-2. – С. 12-16.
11. Умарова , М. (2023). ГАВҲАРШОДБЕГИМ ТУҒИЛГАН ОИЛА ВА УНИНГ АМИР ТЕМУР ДАВРИДАГИ ҲАЁТИ. *Interpretation and Researches*
12. . Усмонов, Б. А. ., & Умарова, М. . (2022). XV АСР ЎРТАЛАРИДА ХУРОСОНДА ЮЗ БЕРГАН СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАРДА ГАВҲАРШОДБЕГИМНИНГ ТУТГАН ЎРНИ. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 110–113.
13. Rajabboyeva Dilfuzaxon Abdumalik qizi, & Umarova Musharraf Yunusaliyevna. (2024). AYOLLAR GINEKOLOGIYASI, HAYZ SIKLI UNDAGI KASALLIKLARNI DAVOLASH USULLARI VA ULARNI DAVOLASHDAGI HOZIRGI ZAMON INNOVATSIYALARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 44(7), 142–147
14. Усмонов, Бахриддин А., and Мушарраф Умарова. "XV АСР ЎРТАЛАРИДА ХУРОСОНДА ЮЗ БЕРГАН СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАРДА ГАВҲАРШОДБЕГИМНИНГ ТУТГАН ЎРНИ." *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI* 2.10 (2022): 110-113.

DIFFERENCES BETWEEN ARTICLES IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES

Zayniyeva Sitora

The student of Navoi State Pedagogical Institute

sitorazayniyeva7@gmail.com

Scientific advisor: Aziz Mukhamadiev

teacher at English language and literature department of NSPI

azizmuhammadievsh@gmail.com

Annotation: Articles play a crucial role in language by providing context, specificity, and nuance to nouns. While English and Uzbek share the commonality of using articles, they exhibit notable differences in their usage and structure. In this article, we delve into the distinctions between English and Uzbek articles, shedding light on how they shape the expression and interpretation of language.

Key words: Article, language, differences, structure, definite, indefinite.

Аннотация: Статьи играют решающую роль в языке, обеспечивая контекст и конкретность. Хотя английский и узбекский имеют общие черты использования артиклей, они демонстрируют заметные различия в их использовании и структуре. В этой статье мы углубимся в различия между английскими и узбекскими артиклями, проливая свет на то, как они формируют выражение и интерпретацию языка.

Ключевые слова: артикль, язык, различия, структура, определенное, неопределенное.

Annotatsiya: Maqolalar otlarga kontekst, o'ziga xoslik va nozik farqlarni ta'minlash orqali tildahal qiluvchi rol o'ynaydi. Ingliz va o'zbek tillari maqolalarni qo'llashda umumiy xususiyatga ega bo'lsa-da, ularning qo'llanilishi va tuzilishida sezilarli farqlarni ko'rsatadi. Ushbu maqolada biz ingliz va o'zbek maqolalari o'rtasidagi farqlarni ko'rib chiqamiz, ular tilning ifoda va talqinini qanday shakllantirganiga oydinlik kiritamiz.

Kalit so'zlar: Artikl, til, farqlar, tuzilish, aniq, noan

In grammar, **an article** is a type of determiner that precedes a noun to specify its definiteness or indefiniteness. In English, there are two main types of articles: definite articles and indefinite articles. In the study of grammar, an "article" serves as a determiner preceding a noun to clarify whether it is definite or indefinite. English grammar recognizes two primary categories of articles: definite and indefinite articles [M Gapporov 120]

Articles are special words used before nouns. There is no article in Uzbek. There is no separate translation of the article. The use and non-use of an article before a noun is of great importance.

There are two articles in English: The Indefinite Article and The Definite Article. The indefinite article has two forms: a and an. The form an comes before nouns that start with vowels: an opera, an apple, an hour. The rest

in cases, the form of the article is used: a pen, a book, a student. The definite article has one form: the.

The indefinite article comes from the Old English word an (one), so it is used only before singular nouns.

The definite article comes from the Old English demonstrative pronoun the, which in some cases still retains its original meaning.

When the indefinite article is used, it indicates that the noun belongs to a type (class). The definite article is used when distinguishing a noun from other nouns of the same type.

USE OF THE DEFINITE ARTICLE

The indefinite article is used in front of a person or thing in a unit belonging to a certain type and means something like:

She has **a watch** of her own. [M. G'aprov 120]

Uning o'z soati bor .

He gave her **a cigarette** and lighted it. U unga sigareta berdi va uni yoqdi

a + consonant (**b, c, d, f, g, h, i, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, y, z**)

an + vowel sound (**a, e, i, o, u**) A noun is used with an indefinite article when it

expresses who or what a person or thing is. Such a noun is in a sentence:

The noun is a part of the participle:

My brother is **an engineer**.. [M. G'aprov 121]

Mening akam muhandis .

This is **a dictionary**. [M. G'aprov 121]

Bu lug'at.

If a noun represents any representative of this type of person or object, it is used with an indefinite article and each, any meaning . [M. G'aprov 121]

A child can understand it. [M. G'aprov 121]

Bola buni tushuna oladi .

A square has four sides . [M. G'aprov 121]

Kvadratning to'rtta tomoni bor .

In the plural, the indefinite article is not used, and no other indicator is used . [M. G'aprov 121]

Children can understand it. [M. G'aprov 121]

Bolalar buni tushuna oladilar.

Squares have four sides . [M. G'apporov 121]

Kvadratlarining tort tomoni bor.

A noun representing a person or thing unknown to the interlocutor is used with an indefinite article. In this case, the meaning of the indefinite article is close to the meaning of one word: [M. G'apporov 121]

He bought **a book** yesterday. [M. G'apporov 121]

U kecha kitob sotib oldi.

It happened in **a small town** in Siberia . [M. G'apporov 121]

Bu Sibirdagi kichkina bir shaharchada yuz berdi.

The indefinite article is also used when a person or thing that is still unknown to the interlocutor is given with there is . [M. G'apporov 121]

There is **a telephone** in the room.. [M. G'apporov 121]

Xonada telefon bor.

In some cases, the indefinite article has completely preserved one meaning: [M. G'apporov 122]

I shall come in **an hour**. [M. G'apporov 122]

Men bir soatdan keyin kelaman.

He did not say **a word**.. [M. G'apporov 122]

U bir soz demadi.

One or an indefinite article is used before the words hundred, thousand, million.[M. G'apporov 122]

He has won **a (one)** thousand dollars .[M. G'apporov 122]

U ming dollar yutib oldi .

An indefinite article is used in front of a singular countable noun after what, and this device is "How...!" translates as .[M. G'apporov 122]

What **a clever man!** .[M. G'apporov 122]

Qanday aqlli kishi !

The indefinite article is used in front of a singular countable noun after the adverbs such, quite ,rather: [M. G'apporov 122]

She is **such a clever woman!** [M. G'apporov 122]

U shunday aqlli ayol!

She is **quite a young girl!** [M. G'apporov 122]

U juda yosh qiz!

It is **rather a long story**. [M. G'apporov 122]

Bu juda uzun hikoya .

USE OF THE DEFINITE ARTICLE WITH NOUNS

The definite article that is derived from the demonstrative pronoun that. It is used before singular and plural countable nouns and uncountable nouns.

The definite article is used to distinguish a person or thing from other people or things of the same type and means this, that . [M. G'apurov 124]

There is **the man** who came here yesterday . [M. G'apurov 124]

Kecha kelgan kishi shu yerda.

A noun is used with a definite article as a distinguishing identifier from persons or objects of this type: [M. G'apurov 124]

The drawer of my writing table is locked . [M. G'apurov 124]

.Meni yozuv stolining g'aladoni qulf.

Show me **the telegram which** was received yesterday . [M. G'apurov 124]

Kecha olingan telegrammani menga korsating.

The noun that is known from the situation or the content of the text is used with the definite article: [M. G'apurov 125]

Please , close **the window**

Iltimos ,derazani yoping. [A.L.Qozonchi 45]

Where is **the key**?

Kalit qani? . [A.L.Qozonchi 45]

When the previously spoken noun is repeated, it is used with the definite article: [M. G'apurov 126]

When I entered the room , I saw a man

standing at the window. **The man** was very old . [M. G'apurov 126]

Xonaga kirganimda men deraza oldida turgan bir kishini kordim. U kishi juda qari edi.

A person or thing that is unique in the world or in this situation the definite article is used before: [M. G'apurov 126]

The earth is millions of kilometres from the sun. [M. G'apurov 126]

Yer quyoshdan million kilometr uzoqlikda .

When the goods have been loaded on a ship , **the capitan** signs a receipt called a bill of lading. [M. G'apurov 126]

Mollar kemaga yuklangandan keyin kapitan tilxatga imzo qoydi.

A noun with an accusative quality is used with a definite article.

The highest mountains are in Asia . [M. G'apurov 127]

Eng baland tog'lar Osiyoda

The definite article is used before nouns with ordinal numbers: [M. G'apurov 127]The office is on the second floor.

Ofis ikkinchi qavatda.

The name of the seasons is often used with the definite article:[M. G'apurov 127]The summer was exceptionally trying in the town.

Shaharda yoz oz hukmini otkazayotgan edi.

The autumn of 1914 was very warm. [M. G'apurov 127]

1914-yilning kuzi juda iliq keldi.

Names of ships, names of parks, areas in foreign countries used with the definite article: [M. G‘apporov 133]

The Titanic , The Gorky Park (in Moscow), The Red Square.

Also, theaters, museums, concert halls, hotels, newspapers and magazines, state courts, organizations and political parties are also supported by the definite article: The Coliseum Theatre, the Opera House , the Festival Hall , the Ambassador Hotel, the Times , the Liberal Party , the National Trust , the London city Council.[M. G‘apporov 133]

In conclusion, while both English and Uzbek employ articles to convey meaning, they diverge significantly in their usage and structure. English utilizes definite, indefinite, and partitive articles to specify and generalize nouns, while Uzbek relies on context and word choice to achieve similar effects without the use of articles. Recognizing these disparities enhances language proficiency and fosters appreciation for the diverse ways in which languages shape communication.

Reference:

1. G‘apporov M. Qosimova R- Ingliz tili grammatikasi 2008. 334p
2. Ahmad Lutfiy Qozonchi – Bir vijdon uyg‘onur 2006. 140p

TURIZMNI RIVOJLANISH MUAMMOLARINI NAZARIY JIHLTLARI

O'roqova Dilfuza Bahriddinovna - BDU

Turizm va mehmonxona xo'jaligi kafedrasi

I.f.f.d dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada turizmning rivojlanishi iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotga asoslanganligi batafsilroq tahlil qilinga. Shu jumladan turizmning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi ko'plab omillar orasida asosiylarini aniqlashga imkon beradi: siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy-demografik, madaniy-kognitiv, ilmiy va texnik.

Kalit so'zlar: Turizm, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy-demografik, madaniy-kognitiv, ilmiy va texnik.

Turizm iqtisodiyotning eng yirik va dinamik tarmoqlaridan biri, dunyoning ko'plab rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlari tashqi iqtisodiy faoliyatining muhim qismidir. Uning rivojlanishining yuqori sur'atlari va katta hajmdagi valyuta tushumlari iqtisodiyotning turli tarmoqlariga faol ta'sir ko'rsatmoqda, bu esa turizm industriyasining shakllanishiga yordam beradi.

Tarixan ma'lumki, insoniyatning mavjudligi qadim zamonlardan beri turli maqsadlarda sayohat qilish (savdo, urushlar, resurslarni qidirish va boshqalar) bilan bog'liq. Sayohat tushunchasining o'zi "bunday harakatning maqsadidan qat'i nazar, odamlarning kosmosdagi harakati" deb talqin qilinadi. Sayohatning bir turi turizmdir. Sayohatning alohida holati sifatida turizm aniq cheklovlar, xususiyatlar va kontseptual ma'noda ko'plab ta'riflarga ega.

Turizm so'zi ingliz tilida 19-asr boshlarida paydo bo'lgan. Uning "gastrol" ildizi "shaxsiy zavqlanish uchun individual sayohatlar" bilan emas, balki teatr kompaniyasining "sayohat" yoki "gastrol" bilan bog'lanishni keltirib chiqaradi, garchi bu so'zning zamonaviy qo'llanilishi nuqtai nazaridan bu dolzarbdir. Spirtli ichimliklar va tamakidan nafratlangan Tomas Kuk odamlarni giyohvandlikdan chalg'itish uchun ularni poyezdga o'tqazib, birinchi ekskursiyaga olib chiqdi. O'shandan beri 1841 yil 5 iyul turizmning tug'ilgan kuni hisoblanadi. - Angliya tarixidagi birinchi ommaviy temir yo'l ekskursiyasi kuni. Kasaba uyushmalari 1840-yillarning ikkinchi yarmida bo'sh vaqtlarini nima qilishni bilmagan ishchilar uchun yillik ta'tillarni qo'lga kiritgandan so'ng, Kuk ta'til paytida turizm bilan shug'ullanish va dam olishni taklif qildi. Shunday qilib, Tomas Kuk va Son dunyodagi birinchi sayyohlik agentligi keldi. Turizm tadqiqot ob'ektiga aylanganidan beri uning aniq xususiyatlarini aniqlashga harakat qilindi. Turizm sodir bo'ladigan jarayonlarni tushunish uchun turizm atama va tushunchalarini aniq tushuntirish juda muhimdir. Turizm rivojlanib, ommaviy hodisaga aylangan sari bu tushunchaning yangi talqinlari paydo bo'ldi. "Turist"

tushunchasi birinchi marta 1937 yilda kiritilgan. Millatlar Ligasi Kengashi. Ushbu ta'rifga ko'ra, bunday odam uchta xususiyatga ega bo'lgan shaxs edi:

- harakat;
- ma'lum bir joyda vaqtincha qolish;
- ish va daromad bilan aloqaning yo'qligi.

Turizmning iqtisodiy samaradorligi iqtisodiyotning ushbu sektorining boshqalarga nisbatan yuqori darajadagi avtonomligida ifodalanadi. Hozirgi vaqtda turizm iqtisodiyotning eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Olim O.V.Gorsok to'g'ri ta'kidlaganidek, turizmning iqtisodiyotdagi o'rnini tushunish uchun atama tanlash, xizmatlar majmui, faoliyat turlarining yakuniy ta'rifi asos bo'ladi¹. Mintaqaviy turizm kompleksini rivojlantirish globallashuv sharoitida turli tarmoqlar faoliyatining jahon tajribasini hisobga oladigan ilmiy tadqiqotlarga, dastur-maqсадli rejalashtirishga va rivojlangan qonunchilik bazasiga asoslanishi kerak, bu esa, o'z navbatida, turizmni rivojlantirishni taqozo etadi. bu sohada yagona kontseptual apparatning mavjudligi. I.V. Zorina va V.A. Kvartalnovaning fikricha biz turizm samaradorligining mavjud mezonlariga quyidagilarni qo'shamiz.²

Ma'naviy-axloqiy samaradorlik g'oyaviy ishonch, barqaror manfaatlar va faoliyat motivlarining o'sishidadir; axloqiy tamoyillarni va shaxsning ijtimoiy qadriyatlarga, mehnatga, oilaga munosabatini rivojlantirish.

Madaniy-kognitiv samaradorlik - bu sayyohning madaniyat qadriyatlarini, ta'lim tizimini, aholining mehnati va hayotini, tashrif buyuradigan joylardagi diqqatga sazovor joylarni idrok etishi natijasida qo'shimcha bilimlarni olish va kognitiv faollikni rivojlantirish.

Turizmning profilaktika samaradorligi sayyohlar tomonidan uch turdagi maxsus motorli rejimlardan foydalanish natijasidir: inson harakat faolligining doimiy o'sib borayotgan intensivligi bilan, maxsus motorli rejimlar boshlanishidan oldin xarakterli bo'lgan harakat faolligining barqarorlashuvi bilan. dam olish va dam olish zonasida, vosita faolligining asta-sekin kamayishi bilan.

Turizm sanoati uyushgan turizmni rivojlantirish uchun asos bo'lgan moddiy-texnika bazasiga (MTB) tayanadi. Hozirda mavjud mintaqaviy turizm MTB (mehmonxona ob'ektlari, turistik va rekreatsion xizmatlar, turdosh tarmoqlar ob'ektlari) jismoniy va ma'naviy eskirishning yuqori darajasi bilan ajralib turadi va rekonstruksiyaga muhtoj. Shu munosabat bilan xususiy sektorni turizmga jalb qilishni rag'batlantirish zarur, chunki Faqat xususiy kapitalning haqiqiy raqobatigina mintaqa

¹ О.В.Горцог Проблемы формирования понятия «туризм»//Вестникюгорскогогосударственногоуниверситета 2016 г. Выпуск 4 (43).С. 18 – 22

² Зорин И.В. Экономические аспекты стимулирования деятельности отечественных производителей туристского продукта. //Теория и практика физической культуры. 1999, №11, С.39

turizm majmuasining iste'molchilar talablari va xalqaro standartlarga mos kelishini ta'minlay oladi. Eng keskin muammo turistik transport muammosi (transport kommunikatsiyalari holati, texnik eskirish, mamlakat ichida narx siyosatini tartibga solishning bekor qilinishi) deb tan olinishi kerak. Bu holatni qisman zararsizlantirish turistik korxonalar sohasida kapitalni maqsadli birlashtirish yo'li bilan amalga oshirilayotgan integratsiya jarayonlari orqali amalga oshirilishi va shu orqali o'z transport resurslarini yaratish imkoniyatini ta'minlashi mumkin³.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida mintaqaviy turizmni rivojlantirish axborot ta'minotining keng tarqalgan tarmog'iga tayanadi. Axborot xizmati iste'molchi uchun ham, uni ishlab chiqaruvchi uchun ham birinchi zaruratdir. Bu borada turizm statistikasi, turizm faoliyatini axborot-reklama bilan ta'minlash muammolariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu sayyohlik kompaniyalari uchun aniq statistik hisobot tizimini yaratish, eng jozibador turistik hududlar va ob'ektlarni yangilangan qo'shimcha ma'lumotlar (yo'riqnomalar, turistik xaritalar, yo'l belgilari) bilan ta'minlash, alohida turistik hududlarni va mintaqaning umumiy resurslarini sertifikatlash zarurligini kuchaytiradi. Turizm o'zining o'ziga xosligi bilan xalq xo'jaligining tabiiy resurslardan foydalanishga aniq yo'naltirilgan tarmoqlari guruhida muhim o'rin tutadi. Agar xalq xo'jaligining boshqa tarmoqlari mahsulotlari iste'molchiga yetkazilsa, u holda turizm industriyasi faoliyati natijasi iste'molchilarning (turistlarning) turistik resurslar jamlangan joylarga maqsadli harakatlanishi hisoblanadi, ya'ni. turistik xizmatlardan foydalanish ular joylashgan joyda sodir bo'ladi. Shu bilan birga, boshqa tarmoqlardan farqli o'laroq, turizm industriyasida turistik resurslarni tortib olish, qayta ishlash va global miqyosda turizm resurslarining sifat va miqdoriy xususiyatlarida o'zgarishlar kuzatilmaydi. Turistik faoliyat turizm resurslarini sezilarli darajada iste'mol qilish bilan birga keladi, shuning uchun turizm ularni saqlash, iste'mol qilishni tartibga solish va takror ishlab chiqarishdan ko'proq manfaatdor. Shu bois BMT – JSTning turizmni barqaror rivojlantirish konsepsiyasi, turizmning global axloq kodeksi, Turizm Xartiyasi, shuningdek, turizm bo'yicha xalqaro konvensiya va deklaratsiyalar tavsiyalari tabiiy resurslardan ehtiyotkorlik va oqilona foydalanishni, shuningdek turizm resurslarini saqlash va ko'paytirish.

Mamlakatda turizmni rivojlantirish mavjud turizm resurslaridan maksimal va har tomonlama foydalanish imkonini beruvchi turizm turlari va shakllarini birlamchi rivojlantirishga asoslanishi kerak. Tabiiy sharoit, geografik joylashuv, tarixiy meros, turizmning moddiy-texnika bazasining rivojlanish darajasi, diqqatga sazovor joylarning boyligi, ularning uyg'unligi va o'ziga nisbatan o'рни kabi resurslarning hajmi va xilma-xilligi bilan tavsiflangan turizmni rivojlantirishning yuqori salohiyati.

³ Папирян Г.А. Экономика туризма: международные экономические отношения. -М.: Финансы и статистика, 2001 -207с.

turizmning asosiy zonalari va markazlari, turistlarning asosiy qismi uchun jozibadorlik darajasi.

Yaqin kelajakda turizm industriyasini rivojlantirishning quyidagi yo‘nalishlarini bashorat qilish mumkin:

1. Mamlakatda turizm (tabiiy, madaniy va tarixiy) resurslarining holatini hisobga olgan holda yangi turistik xizmatlar va bozorlarni yaratish va mavjudlarini rivojlantirish.

2. Turistik faoliyatni rejalashtirish va rivojlantirish, uning xavfsizligini ta‘minlashda mahalliy hamjamiyat va hududiy hokimiyat organlarini keng jalb etish.

3. Ularning har birining ehtiyojlarini tushunishga erishish va ularni qondirish yo‘llarini topish maqsadida turizm tashkilotchilari va munitsipal tuzilmalar o‘rtasidagi aloqalarni rivojlantirish.

4. Mahalliy aholi turmush farovonligini oshirish, turizmni rivojlantirishga to‘sqinlik qilishi mumkin bo‘lgan soliq, bojxona va boshqa qiyinchiliklarni bartaraf etish. Shu bilan birga, turizm xizmatlari narxlarini turistlar uchun maqbul va turizm sanoati uchun foydali darajada ushlab turishga alohida e‘tibor qaratish lozim.

5. Aniqroq marketingni amalga oshirish va xizmatlarni ilgari surish uchun ko‘proq resurslarni ajratish, turistlarning aniq guruhlarini izlash va taklif etilayotgan xizmatlar bo‘yicha ular uchun maqsadli ma‘lumotlarni tashkil etish.

6. Turizm xodimlarining kasbiy saviyasini oshirish.

Shunday qilib, biz shunday xulosa qilishimiz mumkin: turizm - bu o‘zaro bog‘liq bo‘lgan tarmoqlarning murakkab tizimini ifodalovchi murakkab, ko‘p qirrali tushuncha bo‘lib, ayni paytda faoliyat turi, dam olish shakli, xalq xo‘jaligi tarmog‘i va bo‘sh vaqtni o‘tkazish usulidir⁴.

Bir tomondan, turizm ijtimoiy-madaniy faoliyatning bir qismidir, chunki u insoniyat madaniyati yutuqlarini, tabiiy qadriyatlarni saqlaydi va atrofdagi rekreatsion, ijtimoiy-madaniy, tarixiy ob'ektlar bilan birgalikda alohida ta‘lim salohiyatiga ega bo‘lgan yangi makonni shakllantirish imkoniyatini ochadi.

Boshqa tomondan, turizmning ichki iqtisodiy tabiati turist o‘z pullarini tashrif buyurgan davlat yoki mintaqada qoldirishi kerakligini ta‘minlaydi. Turizm mahalliy turistik resurslardan foydalanishga asoslanadi va buning evaziga mintaqada yoki davlat daromad olishi kerak⁵.

“Turizm” tushunchasining mohiyatiga yanada aniqroq ta‘rifni B.R.Maricek, E.K.Safargalievlar berganlar: “Turizm deganda xalqning hayoti va madaniyati bilan tanishish maqsadida ma‘lum marshrutlar bo‘ylab tashkiliy sayohat tushuniladi.

⁴ Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Экономика туризма. М.: Финансы и статистика, 2003.-С. 40-53

⁵ Гуляев В.Г. Туризм: экономика и социальное развитие. -М.: Финансы и статистика, 2003. 300с.

mamlakat yoki hududning geografik tuzilishi va tabiiy resurslari bilan aholi, xo‘jalik, go‘zal joylar, qadimiy madaniyat va tarixiy o‘tmish yodgorliklari”⁶.

Yillar davomida turizm yangi xizmatlarga, dam olishni tashkil etishning yangi shakllariga ega bo‘ldi va ishlab chiqarish aloqalari tobora kengayib, iqtisodiyotning kuchli tarmog‘iga, haqiqiy xizmat ko‘rsatish sohasiga aylandi, bu E.P.Puzachenko va V.A.Chernikova ta‘rifiga ko‘ra. “turizm xizmatlari va turistik talab tovarlarini ishlab chiqaruvchi va sotuvchi ishlab chiqarish, transport va savdo korxonalarini majmui”⁷.

“Turizm industriyasi” tushunchasining bunday aniq ta‘rifida, afsuski, dunyoning ko‘plab mamlakatlarida milliy iqtisodiyotning qudratli tarmog‘ini yaratishga xizmat qilgan sub‘ektning o‘ziga o‘rin yo‘q.

Yangi zelandiyalik professor Leyper (1979) turizmni quyidagi asosiy elementlardan tashkil topgan tizim sifatida qaraydi: geografik elementlar, turistlar, turizm sanoati.

Geografik elementlar, o‘z navbatida, turistlarni keltirib chiqaradigan mintaqani, tranzit mintaqani, turistik yo‘nalish mintaqasini (turistning ehtiyojlarini qondiradigan va uning transportga, tunashga, oziq-ovqatga bo‘lgan talabini qondiradigan ma‘lum xizmatlar majmuasini taklif qiluvchi hududni) belgilaydi. , o‘yin-kulgi va boshqalar)⁸.

Forscha izohli lug‘at va ensiklopediyalarda “turizm” leksemasi “dunyo bo‘ylab sayohat” ma‘nosida talqin qilinadi va bu so‘zning Yevropa tillaridagi semantik ma‘nosiga mohiyatan mos keladi. Masalan, “Dehxudo” lug‘atida “turizm” so‘zi “dunyo kezib yurgan, sayohatchi” degan ma‘noda berilgan⁹.

“Dunyo bo‘ylab sayohat qiluvchi odam” va “sayyoh” ma‘nolari bir-biriga to‘liq mos kelmaydi, chunki bu so‘z forsiy manbalarda yo‘q, ikki asosdan tashkil topgan “chaxongard” so‘zining ma‘nosi “chaxon”. ” - tinchlik va “gard, hashtan” – yurish, yangi zamon voqeligini aks ettirmaydi, shuning uchun bu ikki leksema – “chaxongard/chaxongardi” va “turizm” turli semantik yuklarni ko‘taradi.

Turizm fanlararo tushuncha ekanligi sababli bu tushuncha fanning turli sohalari olimlari tomonidan tahlil qilinadi. Ilgari turli mamlakatlarda ushbu tushunchaning semantik talqinidagi farqlar qayd etilgan va turistlar yashash joyiga qarab tasniflangan.

Milliy Amerika turizm komissiyasi (1973) mahalliy sayyohlar uchun sayohat chegarasini 50 milya qilib belgiladi. Ushbu turistik sayohatlar mamlakat ichidagi sayohatlarning barcha turlarini o‘z ichiga oladi, ish safarlaridan tashqari¹⁰.

Shu bilan birga, shuni ta‘kidlash kerakki, turistik sayohatlar ko‘lami noto‘g‘ri belgilanishiga qaramay, ularning statistik va iqtisodiy asosligi tufayli ko‘rsatilgan

⁶ Marichek B.R., Safargaliev E.K. Turistik sayohatlar tashkilotchisi. - Frunze, 1960. - b. 4.

⁷ Питер Лоуренс. Основные направления развития туризма. - 1974. - Стр. 1030.

⁸ M. Morozov. O. Kohl. Destinatsiya turizmning elementidir. Turizm: amaliyot, muammo, istiqbollari. - M.1998. - 191-bet.

⁹ Jon Li. Uchinchi dunyoda turizm va rivojlanish. Rukniddin Iftixoriy tarjimasini. – Tehron, 1999. – 54-bet.

¹⁰ Алвони, М. Основы / М. Алвони и сотрудники. 1-е изд. - Тегеран: Изд-во Бунёд, 1995. - 308 с

harakat doirasi standart sifatida qabul qilingan. Yuqoridagi ta'rif to'liq aks ettira olmaydi. "turizm" tushunchasi, chunki u ushbu kontseptsianing barcha jihatlarini qo'shimcha yoritishga muhtoj va uning ba'zi xususiyatlarini yo'qotadi. Shu sababli, "turizm" ma'nosining ta'rifi faqat ramka va hududiy tasnifni o'rnatish nuqtai nazaridan to'liq bo'lishi mumkin emas. Geografik nuqtai nazardan turizm deganda ishdan bo'sh vaqt, shuningdek, doimiy yashash joyidan tashqarida o'tkaziladigan dam olish tushuniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Навруз-зода, Ш. Б. (2023). ЁШЛАР ТАШРИФ ЖОЙЛАРИНИНГ САЁХАТ КЛАСТЕРБОПЛИК ДАРАЖАСИНИ КРИ ТИЗИМИ БЎЙИЧА БАҲОЛАШ. " Экономика и туризм" международный научно-инновационной журнал, 4(12).
2. Shohru, N. Z. (2021). INNOVATIVE ORGANIZATIONAL FORMS OF YOUTH TOURISM DEVELOPMENT IN POST PANDEMIC CONDITIONS. Scientific reports of Bukhara State University, 5(4), 162-171.
3. Навруззода, Л. (2022). The ЁШЛАР ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 18(18).
4. Навруз-Зода, З. Б., & Навруз-Зода, Ш. Б. Паломничество как устойчивая туристическая основа ислама.
5. Navruz-zoda, S. (2022). METHODOLOGY AND CRITERIA FOR DETERMINING THE DEGREE OF CLUSTER FORMATION OF YOUTH TOURIST DESTINATIONS. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 22(22).
6. Navruz-zoda, S. (2021). СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИИ МОЛОДЕЖНОГО ТУРИЗМА. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 7(7).
7. Kh, J. K. (2024). SMART TOURISM—AN APPROACH ASSOCIATED WITH TOURISM IN ORDER TO OBTAIN ECONOMIC BENEFITS FOR A REGION: Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari, 6(2), 118-122.
8. Jafarova, K. (2023). Conservation and promotion of Bukhara's historical center using digital technologies. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 38(38).
9. Khalimovna, J. K. (2023). INFLUENCE OF LOCAL FOOD ON TOURIST MOTIVATION IN BUKHARA. Journal of new century innovations, 31(1), 121-124.

10. Khalimovna, J. K. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESSES IN THE ECONOMY OF THE COUNTRY: THE EXAMPLE OF BUKHARA REGION. Лучшие интеллектуальные исследования, 11(3), 91-95.
11. Кадилова, Ш. (2023). MINTAQADA TURIZMNING BARQAROR RIVOJLANISHIDA KADRLAR MALAKASINI OSHIRISH MASALALARI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 35(35).
12. Кадилова, Ш. (2023). TURISTIK OQIMNING O'SISHIDA TRANSPORTLARNING ANAMIYATI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 35(35).
13. Хайруллаева, Н. Н., & Кадилова, Ш. Х. (2017). ИНТЕГРАЦИЯ СТРАТЕГИИ НА СЕРВИСНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ (ПРИМЕР ГОСТИНИЦ БУХАРЫ "МАЛИКА") INTEGRATION STRATEGIES AT SERVICE ENTERPRISES (Example of Bukhara "Malika" hotels). Редакционная коллегия: СВ Дусенко—доктор социологических наук, профессор НЛ Авилова—доктор исторических наук, профессор, 462.
14. Кадилова, Ш. (2023). THE ROLE OF TRANSPORT AND TOURISM PROGRAMS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UZBEKISTAN. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 35(35).
15. Kadirova, S. K. (2022). Improving Transport Service for the Development of Tourism in Uzbekistan. American Journal of Social and Humanitarian Research, 3(12), 27-33.
16. Sarvinoz, S., & Kadirova, S. (2021). ВАЖНОСТЬ ВЕБ-САЙТОВ И СИСТЕМ ОНЛАЙН БРОНИРОВАНИЯ В ПРОДВИЖЕНИИ УСЛУГ СРЕДСТВ РАЗМЕШЕНИЙ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).
17. Khabibullayevna, K. S., & Gulasal, N. (2023). THE IMPORTANCE OF NEW TRANSPORT ROUTES IN THE DEVELOPMENT SERVICE SECTOR. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 16(4), 3-6.
18. Khabibulloyevna, K. S., & Ergashovna, L. M. (2022). The Importance of Developing Sustainable Tourism. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 3(4), 49-56.
19. Эргашева, А. Ф., Кадилова, М. М., & Кадилова, Ш. Х. (2020). Роль туризма народных промыслов в Бухарской области. European science, 1, 50.
20. Nematilloevna, K. N., Khabibulloyevna, K. S., & Mahbuba, K. THE ECONOMIC ESSENCE OF THE SYSTEM. NATURAL AND RECREATIONAL AREAS IN TOURISM SPHERE.
21. Кадилова, Ш. Х., & Хайруллаева, Н. Н. (2017). Интеграция стратегии на сервисных предприятиях (пример гостиниц бухары" малика"). In

- Современные тенденции и актуальные вопросы развития туризма и гостиничного бизнеса в России (pp. 462-469).
22. Kadirova, S. X. Formation Of National Attention In Innovative Education-Preschool Educational Schools. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. A peer reviewed journal.
 23. Kadirova, S. H. (2018). THE SIGNIFICANCE OF TRANSPORT SERVICES IN THE TOURISM MARKETING. Студенческий вестник, (10-5), 64-66.
 24. Xayrullayeva, N., Kadirova, S., & Aripova, M. (2021). The Role of Education and Sustainable Tourism in Achieving Cost Effectiveness during a Pandemic. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).
 25. Xayrullayeva, N., Kadirova, S., & Aripova, M. (2021). Organization of regional tourism based on tourism and innovation cluster. Центр научных публикаций (buxdu. uz), 8(8).
 26. Урокова Дилфуза Бахриддиновна, & Толипов Мухаммадали Улугбек Угли (2020). Факторы, влияющие на развитие туризма в Узбекистане. Достижения науки и образования, (3 (57)), 21-23.
 27. Ruzieva Gulinoz Fatilloeyvna, & Urakova Dilfuza Bahriddinovna (2021). THE ECONOMIC IMPORTANCE OF NATIONAL CRAFTS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM. Academy, (1 (64)), 52-54.
 28. Baxriddinovna, O. D., & Avazovna, A. M. (2023). IMPROVING EFFICIENCY BASED ON THE COMPANY'S EMPLOYMENT INCENTIVES. PEDAGOGS jurnali, 34(1), 33-39.
 29. Baxriddinovna, O. D. (2023). TURIZM XIZMATLAR BOZORIDA RAQOVATBARDOSHLIKNING MONIYATI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 16(2), 158-163.
 30. Урокова, Д., & Акрамова, Н. (2023). SCRUM: ГИБКИЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ ПРОЕКТАМИ СФЕРА ТУРИЗМА. Talqin va tadqiqotlar, 1(1).
 31. Bahriddinovna, U. D. (2021, November). Development of the Service Sector: A Comparative Analysis of National and Foreign Practices. In " ONLINE- CONFERENCES" PLATFORM (pp. 222-228).
 32. Bahriddinovna, U. D. FOREIGN PRACTICES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE SERVICE SPHERE.
 33. Bahriddinovna, U. D. Independent researcher Bukhara State University.
 34. Bahriddinovna, U. D. DEVELOPMENT TRENDS SERVICE RENDERING IN UZBEKISTAN.

TURIZM KLASTERLARINI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY TAMOYILLARI

*Shoxro'y Navruz-zoda.,
Buxoro davlat universiteti,
“Turizm va mehmonxona xo'jaligi”
kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya. Turistik klasterlarni shakllantirishda besh tamoyil asos bo'lib, ular xo'jalik yurituvchi subyektlarning bir hududda joylashganligi, qo'shilgan qiymat zanjirining yaratilishida klaster qatnashchilarining chuqur texnologik kooperatsiyaga kirishishi, o'zaro hamkorlikdagi aloqa va raqobatning uyg'unligi, innovatsiyaviyligi, davlat-xususiy sherikchiligidan iborat.

Kalit so'zlar: turistik klaster, tamoyil, qiymat zanjiri, hamkorlik, innovatsiyaviylik.

Аннотация. В основу формирования туристских кластеров положены пять принципов: расположение хозяйствующих субъектов на одной территории, участие участников кластера в глубоком технологическом сотрудничестве в создании цепочки добавленной стоимости, гармония коммуникации и конкуренция во взаимной сфере. кооперация, инновационность, государственно-частное партнерство.

Ключевые слова: туристический кластер, принцип, цепочка создания стоимости, сотрудничество, инновации.

Annotation. Five principles are the basis for the formation of tourist clusters, they are the location of economic entities in the same area, the participation of cluster participants in deep technological cooperation in the creation of the added value chain, the harmony of communication and competition in mutual cooperation, innovativeness, public-private partnership.

Key words: tourism cluster, principle, value chain, cooperation, innovation.

Turistik klasterlar quyidagi muhim tamoyillar asosida shakllanadi va faoliyat yuritadi:

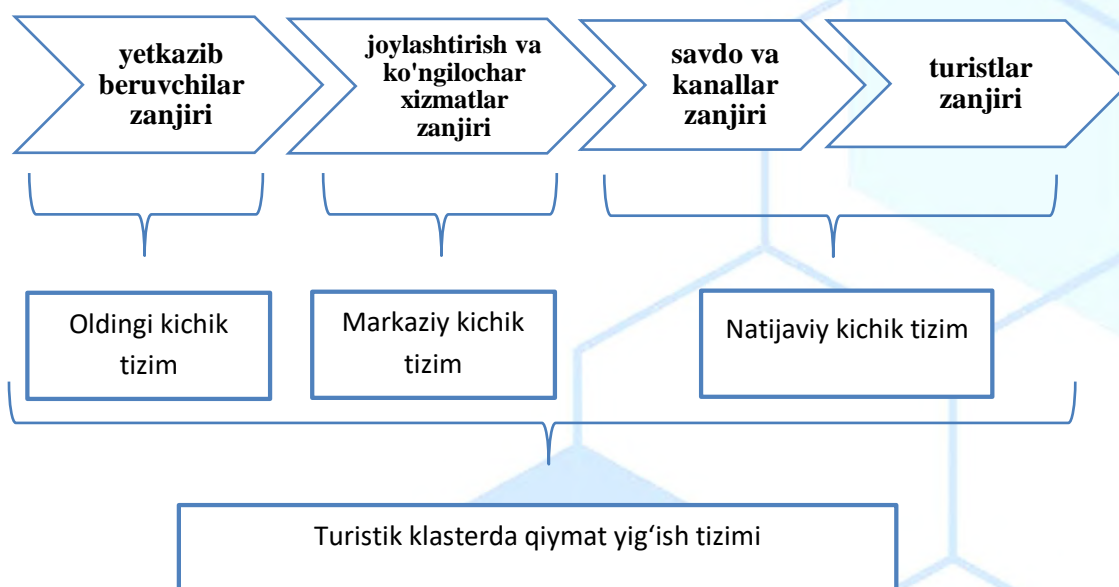
1. **Xo'jalik yurituvchi subyektlarning bir hududda joylashganligi.** Klasterni shakllantirishning ajralmas sharti iqtisodiy birliklarning geografik yaqinligi bo'lib, u transport va aloqa xarajatlarini kamaytirish, tezkor iqtisodiy o'zaro ta'sir o'rnatish, ijtimoiy kapital almashinuvi va o'quv jarayonlarini ta'minlaydi. Turistik klasterlarning geografik miqyosi mahalliy, mintaqaviy hamda mintaqalararo bo'lishi mumkin.

Turizm klasterida qiymatlarni to'plash tizimiga to'rt turdagi yetkazib beruvchilar (birinchi navbatda transport kompaniyalari), turar joy va ko'ngilochar muassasalar,

turistik mahsulotlarni tarqatish kanallari (turoperatorlar, sayyohlik agentliklari), shuningdek, xaridor-turistlarning o‘z qiymatlari zanjirlari kiradi (1-rasm).

Butunjahon turistik tashkilotining ma’lumotlariga ko‘ra, sayyohning yetti kunlik uzoq turistik markazda bo‘lishi davomida 10 dan 20 tagacha zanjir xizmat ko‘rsatadi. Ular ekskursiya byurosi, maxsus turistik kitoblar do‘konlari va sug‘urta kompaniyalaridan tortib, esdalik do‘konlari, valyuta ayirboshlash shaxobchalari, taksilar va boshqalardan iborat 30-50 ta turli kompaniyalarni jalb qiladi.

2. **Qo‘shilgan qiymat zanjirining yaratilishida klaster qatnashchilarining chuqur texnologik kooperatsiyaga kirishishi.** Klaster ko‘plab iqtisodiy agentlarni o‘z ichiga olgan murakkab ichki tuzilishga ega. Uning tarkibiga turizm mahsulotlarini ishlab chiqaruvchi va sotuvchi asosiy kompaniyalar, yordamchi (tegishli) ishlab chiqarishlar, shuningdek, ta’lim muassasalari, ilmiy-tadqiqot tashkilotlari kiradi. Klaster a’zolari qiymat zanjirlari va qiymat to‘plash tizimlarida ishtirok etish orqali o‘zaro chuqur texnologik hamkorlikka kirishadilar. Yuqorida ta’kidlab o‘tilganidek, klasterning mohiyati uning tarkibiga kiruvchi firmalarning

1-rasm. Turistik klasterda qiymat yig‘ish tizimi¹

qiymat zanjirlari ko‘rinishidagi o‘zaro aloqalari orqali ochib beriladi. Qo‘shimcha qiymat – bu to‘g‘ridan to‘g‘ri ma’lum bir korxonada, ma’lum bir firmada qo‘shilgan tovarlar va xizmatlar qiymatining bir qismi. Korxonada ishlab chiqarish faoliyatining har bir turi qo‘shimcha qiymat yaratadi. Ular firma ichidagi qiymat zanjirlarini hosil qilishda biri ikkinchisining davomi sifatida muayyan ketma-ketlikda tizilgan. Raqobat

¹ Manba: Public-Private Sector Cooperation: Enhancing Tourism Competitiveness / WTO Business Council. Madrid: WTO, 2000. P.88.

ustunligiga erishish uchun firma o'zining qiymat zanjirini ham, uni yetkazib beruvchilar va iste'molchilar bilan bog'laydigan tashqi zanjirlarni ham optimallashtirishi kerak. Dinamik ravishda rivojlanayotgan klaster turli xil qiymat zanjirlarini o'z ichiga oladi, ularning barchasi M. Porter qiymatlarni yig'ish tizimi deb atadi (value system, "qiymatlar tizimi" deb tarjima qilinadi).

3. O'zaro hamkorlikdagi aloqa va raqobatning uyg'unligi. Klasterning muhim xususiyati hamkorlik va raqobatning kombinatsiyasi – klasterga a'zo firmalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning ikkita asosiy turi. Bir xil yoki o'xshash mahsulotlarni ishlab chiqaradigan va qiymat zanjirining bir xil bo'g'iniga mansub kompaniyalar to'g'ridan to'g'ri raqobatchilardir, ayni paytda ular ko'pincha qo'shma strategik ittifoqlarni tuzadilar. Bunday raqobat yaqinligi ishlab chiqarishning barcha omillari unumdorligini oshirishga qaratilgan doimiy mahsulot va texnologik innovatsiyalarning harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, innovatsiyalarning tez tarqalishini ta'minlaydi.

Buni Avstraliyaning Kvinslend shtati, Tropik Shimoliy Kvinslendning ekoturizm klasterining rivojlanishi tasdiqlaydi (1-jadval). Avstraliyaning ushbu tez rivojlanayotgan hududida turizm yalpi hududiy mahsulotning 24% dan ortig'ini tashkil etadi. Tropik Shimoliy Kvinslendning dam olish maskani sifatida mashhurligi 1980-yillarda mahalliy turizm sanoati va mintaqaviy byuroning ushbu hududni ichki va xalqaro sayohat bozorlarida ilgari surish bo'yicha birgalikdagi sa'y-harakatlari tufayli o'sishni boshladi. Rivojlanishning ushbu dastlabki bosqichida bir nechta sayyohlik kompaniyalari bir-biri bilan yaqin hamkorlik qildilar. Turizm industriyasining nisbatan kichikligi va korxonalarining geografik jihatdan yaqinligi tranzaksiya xarajatlari juda past bo'lgan hamkorlikni va ular o'rtasida ishonchni o'rnatishga yordam berdi. Faqatgina ular birgalikda o'sish va raqobatbardoshlikka erishisha oldilar. Masalan, turizmning ayrim turlarini, xususan, bepul tog' chang'isi yoki tayyorlangan yo'laklardan tashqarida tog' yonbag'irlarida snoubordda uchishni rivojlantirish bo'yicha kelishilgan pozitsiya hamkorlikning harakatlantiruvchi kuchi bo'ldi.

Sayyohlik kompaniyalari ko'plab sohalarda hamkorlik qiladilar, ularning asosiylari marketing va atrof-muhitni muhofaza qilishdir. Ularning sa'y-harakatlari ixtisoslashgan mintaqaviy agentlik tomonidan qo'llab-quvvatlanadi, uning vazifasi Tropik Shimoliy Kvinslendni turizm bozorida targ'ib qilishdir. Davlat-xususiy sheriklikni mustahkamlashga marketingni rivojlantirish strategiyasi, turistik hududning jozibador qiyofasi, shuningdek, qator ekologik dasturlarning birgalikda ishlab chiqilishi yordam berdi.

Avstraliya turizm klasterining tarixi shuni ko'rsatadiki, barqaror o'sishga erishish va raqobatni saqlab qolish uchun kollektiv yondashuv muhim ahamiyatga ega.

1-jadval

Tropik Shimoliy Kvinslend turizm klasterini rivojlantirishning asosiy bosqichlari²

Yillar	O‘zaro munosabatlar	Rivojlanish shartlari
1980-yillar boshlari	chuqur hamkorlik	kam sonli turistik korxonalar, sayyoh tor oqimlari
1980-yillar oxirlari	raqobat va qarama-qarshilik	turistik bumning boshlanishi
1989-1990-yillar	Hamkorlik	havo transporti xodimlari ish tashlashi
1990-yillar	hamkorlikning zaiflashishi	turistik bum
1990-yillar oxirlari	hamkorlikni kengaytirish	tadbirkorlik va turistik faollikning pasayishi

4. **Innovatsiyaviyligi.** Klasterlar yuqori raqobatbardoshdir. Bunga cheklangan hududda turdosh va yordamchi tarmoqlarning firmalari to‘planganligi, ishlab chiqarish ko‘lami va xilma-xillik bo‘yicha tejashni ta‘minlaydigan tashkilotlar, shuningdek, iqtisodiy resurslar, ma‘lumotlar, munosabatlar tufayli erishiladi. Masalan, AQSHda, Napa vodiysida (Kaliforniya) – vinochilik turizmi klasteri tashkil etilgandan so‘ng, mamlakatning yetakchi vinochilik mintaqasida turizm sanoatining rivojlanishi shu qadar tezlashdiki, turizm tez orada vinochilikni chetga surdi va mintaqadagi asosiy iqtisodiy faoliyatga aylandi.

5. **Davlat-xususiy sherikchiligi.** Klasterlar davlat-xususiy sheriklik tamoyillari asosida shakllantirilib faoliyat yuritadi. Davlat turizm klasterini shakllantirish va uni rivojlantirishda, ayniqsa, rivojlantirishning dastlabki bosqichda muhim rol o‘ynaydi, u buni turizm biznesi bilan yaqindan, strategik ittifoqda amalga oshiradi. Shunday qilib, AQShning Napa vodiysida sayyohlik klasterini shakllantirish jarayonida davlat va xususiy sektor mintaqa brendini yaratish va uni Amerika bozorida bir vaqtning o‘zida ikki maqsadda, ham vinochilik markazi, ham turizm hududi sifatida ilgari surishda yaqindan hamkorlik qildilar. Bu kuchli marketing loyihasi edi. Yana bir misol, Meksikada Kankun turizm klasterini yaratishda davlat loyiha ishlab chiquvchisi, menejeri va investori sifatida ishtirok etdi.

² Александрова А.Ю. Кластерные принципы организации туристского пространства (мировой опыт).

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Shohru, N. Z. (2021). INNOVATIVE ORGANIZATIONAL FORMS OF YOUTH TOURISM DEVELOPMENT IN POST PANDEMIC CONDITIONS. *Scientific reports of Bukhara State University*, 5(4), 162-171.
2. Навруз-зода, Ш. Б. (2023). ЁШЛАР ТАШРИФ ЖОЙЛАРИНИНГ САЁХАТ КЛАСТЕРБОПЛИК ДАРАЖАСИНИ КРИ ТИЗИМИ БЎЙИЧА БАҲОЛАШ. " *Экономика и туризм*" *международный научно-инновационной журнал*, 4(12).
3. Навруз-Зода, З. Б., & Навруз-Зода, Ш. Б. Паломничество как устойчивая туристическая основа ислама.
4. Navruz-zoda, S. (2022). METHODOLOGY AND CRITERIA FOR DETERMINING THE DEGREE OF CLUSTER FORMATION OF YOUTH TOURIST DESTINATIONS. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 22(22).
5. Navruz-zoda, S. (2021). СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИИ МОЛОДЕЖНОГО ТУРИЗМА. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 7(7).
6. Navruz-zoda, S. (2022). ЁШЛАР ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КЛАСТЕРЛАРНИНГ ТАШКИЛИЙ МЕХАНИЗМЛАРИ. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 21(21).
7. Kh, J. K. (2024). SMART TOURISM—AN APPROACH ASSOCIATED WITH TOURISM IN ORDER TO OBTAIN ECONOMIC BENEFITS FOR A REGION: Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari, 6(2), 118-122.
8. Jafarova, K. (2023). Conservation and promotion of Bukhara's historical center using digital technologies. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 38(38).
9. Khalimovna, J. K. (2023). INFLUENCE OF LOCAL FOOD ON TOURIST MOTIVATION IN BUKHARA. *Journal of new century innovations*, 31(1), 121-124.
10. Khalimovna, J. K. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESSES IN THE ECONOMY OF THE COUNTRY: THE EXAMPLE OF BUKHARA REGION. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 11(3), 91-95.
11. Кадирова, Ш. (2023). MINTAQADA TURIZMNING BARQAROR RIVOJLANISHIDA KADRLAR MALAKASINI OSHIRISH MASALALARI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 35(35).
12. Кадирова, Ш. (2023). TURISTIK OQIMNING O'SISHIDA TRANSPORTLARINING ANAMIYATI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 35(35).

13. Хайруллаева, Н. Н., & Кадилова, Ш. Х. (2017). ИНТЕГРАЦИЯ СТРАТЕГИИ НА СЕРВИСНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ (ПРИМЕР ГОСТИНИЦ БУХАРЫ “МАЛИКА”) INTEGRATION STRATEGIES AT SERVICE ENTERPRISES (Example of Bukhara “Malika” hotels). Редакционная коллегия: СВ Дусенко—доктор социологических наук, профессор НЛ Авилова—доктор исторических наук, профессор, 462.
14. Кадилова, Ш. (2023). THE ROLE OF TRANSPORT AND TOURISM PROGRAMS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UZBEKISTAN. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 35(35).
15. Kadirova, S. K. (2022). Improving Transport Service for the Development of Tourism in Uzbekistan. American Journal of Social and Humanitarian Research, 3(12), 27-33.
16. Sarvinoz, S., & Kadirova, S. (2021). ВАЖНОСТЬ ВЕБ-САЙТОВ И СИСТЕМ ОНЛАЙН БРОНИРОВАНИЯ В ПРОДВИЖЕНИИ УСЛУГ СРЕДСТВ РАЗМЕШЕНИЙ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).
17. Khabibullayevna, K. S., & Gulasal, N. (2023). THE IMPORTANCE OF NEW TRANSPORT ROUTES IN THE DEVELOPMENT SERVICE SECTOR. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 16(4), 3-6.
18. Khabibulloyevna, K. S., & Ergashovna, L. M. (2022). The Importance of Developing Sustainable Tourism. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 3(4), 49-56.
19. Эргашева, А. Ф., Кадилова, М. М., & Кадилова, Ш. Х. (2020). Роль туризма народных промыслов в Бухарской области. European science, 1, 50.
20. Nematilloevna, K. N., Khabibulloyevna, K. S., & Mahbuba, K. THE ECONOMIC ESSENCE OF THE SYSTEM. NATURAL AND RECREATIONAL AREAS IN TOURISM SPHERE.
21. Кадилова, Ш. Х., & Хайруллаева, Н. Н. (2017). Интеграция стратегии на сервисных предприятиях (пример гостиниц бухары" малика"). In Современные тенденции и актуальные вопросы развития туризма и гостиничного бизнеса в россии (pp. 462-469).
22. Kadirova, S. X. Formation Of National Attention In Innovative Education- Preschool Educational Schools. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. A peer reviewed journal.
23. Kadirova, S. H. (2018). THE SIGNIFICANCE OF TRANSPORT SERVICES IN THE TOURISM MARKETING. Студенческий вестник, (10-5), 64-66.
24. Xayrullayeva, N., Kadirova, S., & Aripova, M. (2021). The Role of Education and Sustainable Tourism in Achieving Cost Effectiveness during a Pandemic. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).

25. Xayrullayeva, N., Kadirova, S., & Aripova, M. (2021). Organization of regional tourism based on tourism and innovation cluster. Центр научных публикаций (buxdu.uz), 8(8).
26. Урокова Дилфуза Бахриддиновна, & Толипов Мухаммадали Улугбек Угли (2020). Факторы, влияющие на развитие туризма в Узбекистане. Достижения науки и образования, (3 (57)), 21-23.
27. Ruzieva Gulinoz Fatilloeyvna, & Urakova Dilfuza Bahriddinovna (2021). THE ECONOMIC IMPORTANCE OF NATIONAL CRAFTS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM. Academy, (1 (64)), 52-54.
28. Baxriddinovna, O. D., & Avazovna, A. M. (2023). IMPROVING EFFICIENCY BASED ON THE COMPANY'S EMPLOYMENT INCENTIVES. PEDAGOGS jurnali, 34(1), 33-39.
29. Baxriddinovna, O. D. (2023). TURIZM XIZMATLAR BOZORIDA RAQOVATBARDOSHLIKNING MONIYATI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 16(2), 158-163.
30. Урокова, Д., & Акрамова, Н. (2023). SCRUM: ГИБКИЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ ПРОЕКТАМИ СФЕРА ТУРИЗМА. Talqin va tadqiqotlar, 1(1).
31. Bahriddinovna, U. D. (2021, November). Development of the Service Sector: A Comparative Analysis of National and Foreign Practices. In " ONLINE- CONFERENCES" PLATFORM (pp. 222-228).
32. Bahriddinovna, U. D. FOREIGN PRACTICES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE SERVICE SPHERE.
33. Bahriddinovna, U. D. Independent researcher Bukhara State University.
34. Bahriddinovna, U. D. DEVELOPMENT TRENDS SERVICE RENDERING IN UZBEKISTAN.

CONCEPT OF DIGITAL TWIN TECHNOLOGY

Jafarova Kh.Kh.

PhD student of Bukhara Ingeneering-Technological Institute

Abstract. Digital Twin technology is developing technology in artificial intelligence. Usage of the technology in conservation of Cultural Heritage aided with advancement for preserving historic sites of the city for future generation and development of tourism industry. Moreover, tourism industry is increasingly effected by Cultural Heritage, from visiting monuments to get acquainted with country's culture. UNESCO defines culture tourism as "to create discerning type of tourism that takes account of other people's cultures" (UNESCO,2005). Simultaneously, Cultural Heritage tourism and regional development are connected with each other, conserving CH accurately is being the main aim of these times.

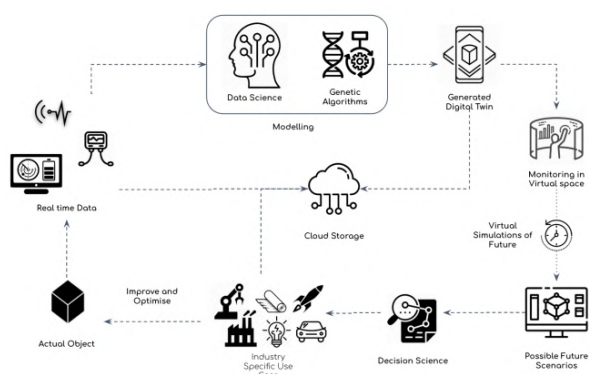
Key words: Digital Twin technology, Cultural heritage, support, historic centers, conservation, preservation.

Digital Twin (DT) technology is an essential technology related to the Industry 4.0. In engineering education, it is important that the curricula are kept up-to-date. By adopting new digital technologies, such as DT, historical heritages can be conserved for next generation. (Schuster K, Gross K, Vossen R, Richert A, Jeschke S. 2017).

The phrase *digital twin* is commonly used in industry and the scientific community; however, an exact definition of this concept is currently lacking. The concept of using "twins" originates from NASA's Apollo program for which at least two identical space vehicles were built, allowing the engineers to mirror the conditions of the space vehicle during the mission, the vehicle remaining on earth being called the twin. DT is nothing but a virtual replica of an actual physical asset. The present technology known as Digital Twin (DT) was first introduced in 2002 by Michael Grieves. DT definitions in prior research emphasize that each system consists of two systems, the physical system and a virtual system, which contains all of the information about the physical system (Boschert S, Rosen R, Negri E, Fumagalli L, Macchi M. 2017). Siemens defines it as follows: "*A digital twin is a virtual representation of a physical product or process, used to understand and predict the physical counterpart's performance characteristics. Digital twins are used throughout the product lifecycle to simulate, predict, and optimize the product and production system before investing in physical prototypes and assets*" (Plano, 2019, Digital Twin, USA: Siemens).

Figure 1.

The representation can then be simulated in different environments according to the requirements to conclude the final state of the physical object. Through the

simulation many insights can be drawn about the object. Initially mostly applied in “*astronautics and aerospace area*” (Grieves and Vickers, 2016), recent progress in IoT (Internet of Things) infrastructures and in home automation technologies allowing the development of more affordable sensors to capture real-time data from the physical

model led to a greater interest in applying DT concept to the construction sector.

Implementing DT for the management and preservation of heritage assets requires adopting a collaborative integrated approach meaning the inclusion of specialists in disciplines such as building physics, sensing data collection, electronics & IoT, in the data management processes.

Since decades, specialists in Cultural Heritage (CH) preservation use sensing devices to monitor specific factors influencing internal and external conditions of assets to support their preventive conservation (Elfadaly et al., 2018). Based on observation, control, and record of a wide variety of “critical physical parameters, sensors allow scientists to detect abnormal changes in environmental conditions that could threaten buildings and sites’ integrity. As mentioned by Moraitou, Aliprantis, & Caridakis (Moraitou et al., 2018), in addition to the obvious short-term benefits, long-term storage of data provided by the sensors can contribute to a better understanding of interferences between CH assets and their environment by comparing such data to the information collected along with the different phases of conservation projects.

Sensors can capture and monitor a wide variety of variables affecting buildings and sites environment. Besides the need to analyze parameters related to climate control within and around CH assets, other categories of sensing devices might attract the attention of Heritage Conservation stakeholders (Klein et al., 2017). As illustrated in a project led by the University of Cordoba (Mesas-Carrascosa et al., 2016), Spain, interior temperature and relative humidity, the external climatic conditions and spaces’ occupancy can be monitored in relation to the configuration of the site to better understand their interrelation. The joint analysis of such data can help in identifying issues and potential threats related to the initial design, spatial configuration, occupancy, and understand the process behind to suggest further possible solutions. Apart from the variables linked with climate control, others related to air quality, light radiation, acoustic performances, energy consumption and structural behavior (crack monitoring, vibrations, etc.) can be observed.

REFERENCES

1. Навруз-зода, Ш. Б. (2023). ЁШЛАР ТАШРИФ ЖОЙЛАРИНИНГ САЁХАТ КЛАСТЕРБОПЛИК ДАРАЖАСИНИ КРИ ТИЗИМИ БЎЙИЧА БАҲОЛАШ. "Экономика и туризм" международный научно-инновационной журнал, 4(12).
2. Shohru, N. Z. (2021). INNOVATIVE ORGANIZATIONAL FORMS OF YOUTH TOURISM DEVELOPMENT IN POST PANDEMIC CONDITIONS. Scientific reports of Bukhara State University, 5(4), 162-171.
3. Навруззода, Л. (2022). The ЁШЛАР ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 18(18).
4. Навруз-Зода, З. Б., & Навруз-Зода, Ш. Б. Паломничество как устойчивая туристическая основа ислама.
5. Navruz-zoda, S. (2022). METHODOLOGY AND CRITERIA FOR DETERMINING THE DEGREE OF CLUSTER FORMATION OF YOUTH TOURIST DESTINATIONS. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 22(22).
6. Navruz-zoda, S. (2021). СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИИ МОЛОДЕЖНОГО ТУРИЗМА. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 7(7).
7. Kh, J. K. (2024). SMART TOURISM—AN APPROACH ASSOCIATED WITH TOURISM IN ORDER TO OBTAIN ECONOMIC BENEFITS FOR A REGION: Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari, 6(2), 118-122.
8. Jafarova, K. (2023). Conservation and promotion of Bukhara's historical center using digital technologies. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 38(38).
9. Khalimovna, J. K. (2023). INFLUENCE OF LOCAL FOOD ON TOURIST MOTIVATION IN BUKHARA. Journal of new century innovations, 31(1), 121-124.
10. Khalimovna, J. K. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESSES IN THE ECONOMY OF THE COUNTRY: THE EXAMPLE OF BUKHARA REGION. Лучшие интеллектуальные исследования, 11(3), 91-95.
11. Кадирова, Ш. (2023). MINTAQADA TURIZMNING BARQAROR RIVOJLANISHIDA KADRLAR MALAKASINI OSHIRISH MASALALARI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 35(35).
12. Кадирова, Ш. (2023). TURISTIK OQIMNING O'SISHIDA TRANSPORTLARINING ANAMIYATI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 35(35).

13. Хайруллаева, Н. Н., & Кадилова, Ш. Х. (2017). ИНТЕГРАЦИЯ СТРАТЕГИИ НА СЕРВИСНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ (ПРИМЕР ГОСТИНИЦ БУХАРЫ “МАЛИКА”) INTEGRATION STRATEGIES AT SERVICE ENTERPRISES (Example of Bukhara “Malika” hotels). Редакционная коллегия: СВ Дусенко—доктор социологических наук, профессор НЛ Авилова—доктор исторических наук, профессор, 462.
14. Кадилова, Ш. (2023). THE ROLE OF TRANSPORT AND TOURISM PROGRAMS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UZBEKISTAN. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 35(35).
15. Kadirova, S. K. (2022). Improving Transport Service for the Development of Tourism in Uzbekistan. American Journal of Social and Humanitarian Research, 3(12), 27-33.
16. Sarvinoz, S., & Kadirova, S. (2021). ВАЖНОСТЬ ВЕБ-САЙТОВ И СИСТЕМ ОНЛАЙН БРОНИРОВАНИЯ В ПРОДВИЖЕНИИ УСЛУГ СРЕДСТВ РАЗМЕШЕНИЙ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).
17. Khabibullayevna, K. S., & Gulasal, N. (2023). THE IMPORTANCE OF NEW TRANSPORT ROUTES IN THE DEVELOPMENT SERVICE SECTOR. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 16(4), 3-6.
18. Khabibulloyevna, K. S., & Ergashovna, L. M. (2022). The Importance of Developing Sustainable Tourism. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 3(4), 49-56.
19. Эргашева, А. Ф., Кадилова, М. М., & Кадилова, Ш. Х. (2020). Роль туризма народных промыслов в Бухарской области. European science, 1, 50.
20. Nematilloevna, K. N., Khabibulloyevna, K. S., & Mahbuba, K. THE ECONOMIC ESSENCE OF THE SYSTEM. NATURAL AND RECREATIONAL AREAS IN TOURISM SPHERE.
21. Кадилова, Ш. Х., & Хайруллаева, Н. Н. (2017). Интеграция стратегии на сервисных предприятиях (пример гостиниц бухары" малика"). In Современные тенденции и актуальные вопросы развития туризма и гостиничного бизнеса в россии (pp. 462-469).
22. Kadirova, S. X. Formation Of National Attention In Innovative Education-Preschool Educational Schools. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. A peer reviewed journal.
23. Kadirova, S. H. (2018). THE SIGNIFICANCE OF TRANSPORT SERVICES IN THE TOURISM MARKETING. Студенческий вестник, (10-5), 64-66.
24. Xayrullayeva, N., Kadirova, S., & Aripova, M. (2021). The Role of Education and Sustainable Tourism in Achieving Cost Effectiveness during a Pandemic. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).

25. Xayrullayeva, N., Kadirova, S., & Aripova, M. (2021). Organization of regional tourism based on tourism and innovation cluster. Центр научных публикаций (buxdu.uz), 8(8).
26. Урокова Дилфуза Бахриддиновна, & Толипов Мухаммадали Улугбек Угли (2020). Факторы, влияющие на развитие туризма в Узбекистане. Достижения науки и образования, (3 (57)), 21-23.
27. Ruzieva Gulinoz Fatilloeyvna, & Urakova Dilfuza Bahriddinovna (2021). THE ECONOMIC IMPORTANCE OF NATIONAL CRAFTS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM. Academy, (1 (64)), 52-54.
28. Baxriddinovna, O. D., & Avazovna, A. M. (2023). IMPROVING EFFICIENCY BASED ON THE COMPANY'S EMPLOYMENT INCENTIVES. PEDAGOGS jurnali, 34(1), 33-39.
29. Baxriddinovna, O. D. (2023). TURIZM XIZMATLAR BOZORIDA RAQOVATBARDOSHLIKNING MONIYATI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 16(2), 158-163.
30. Урокова, Д., & Акрамова, Н. (2023). SCRUM: ГИБКИЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ ПРОЕКТАМИ СФЕРА ТУРИЗМА. Talqin va tadqiqotlar, 1(1).
31. Bahriddinovna, U. D. (2021, November). Development of the Service Sector: A Comparative Analysis of National and Foreign Practices. In " ONLINE- CONFERENCES" PLATFORM (pp. 222-228).
32. Bahriddinovna, U. D. FOREIGN PRACTICES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE SERVICE SPHERE.
33. Bahriddinovna, U. D. Independent researcher Bukhara State University.
34. Bahriddinovna, U. D. DEVELOPMENT TRENDS SERVICE RENDERING IN UZBEKISTAN.

О'ZBEKISTONDA TUROPERATORLAR FAOLIYATI TAHLILI

Kadirova Sh.X.

Buxoro davla universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Turizm faoliyati zamonaviy jamiyat hayotining muhim tarkibiy qismidir. Turistik harakat butun dunyoda keng qamrovga ega bo'lishi munosabati bilan turizm XX asr jahon ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining hodisasi sifatida e'tirof etilmoqda. Turoperatorlar biznesining paydo bo'lishi ommaviy turistik oqimlarning shakllanishi va turistik xizmatlarning murakkablashishi natijasi hisoblanadi. Turoperator turni xizmat ko'rsatuvchi provayderlar bilan tuzilgan shartnoma munosabatlari asosida va mavjud turistik talabga muvofiq tashkil qiladi. O'zbekistonda sayyohlik sohasi rivojlangani sari ko'rsatilayotgan xizmatlar diversifikatsiyasiga katta e'tibor qaratilmoqda. Bunda nafaqat xizmatlar soni, balki sifat va xavfsizlik jihatlari ham inobatga olinmoqda.

Kalit so'zlar: turoperator, turoperator turlari, turagent, turoperator faoliyati.

O'zbekistonda turistik faoliyatning asosiy subyekti - turoperatorlarning soni sezilarli darajada ko'paydi. Xususan, 2019 yilda 517 turoperator, 2020 yilda 337 ta, 2021 yilda 288 turoperator faoliyat yuritib kelgan. Uular tomonidan xizmat ko'rsatilganlar tashrif buyuruvchilar soni 2021 yilda 577,8 ming, shulardan 525,2 ming kishi qabul qilingan va 54,7 ming kishi jo'natilgan.

Xorijiy mamlakatlar va MDH mamlakatlaridan O'zbekistonga eng ko'p sayyohlar Rossiya Federatsiyasi, Turkiya, Afg'oniston, Xitoy, Koreya va boshqalardan kelgan.

O'zbekiston ko'p asrlik tarixni zamonaviy san'at va infratuzilma bilan uzviy bog'lab turgan Markaziy Osiyoning eng maftunkor respublikalaridan biridir. Yilning istalgan vaqtida bu yerda har kim o'ziga yoqadigan narsani topadi. Bu hudud turli xil turizm turlarini taklif qilishi mumkin.

Hukumat turizmga har qachongidan ham katta ahamiyat berib, uni faol rivojlantirish yo'lida harakat qilmoqda, sayyohlarni jalb etish bo'yicha turli strategiyalar ishlab chiqilmoqda. Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 10-iyuldagi «O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini tiklash va rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 433-son qarori bilan quyidagilar tasdiqlangan:

- Turoperator va turagentlik xizmatlarini ko'rsatish tartibi to'g'risidagi nizom;
- Turizm axborot markazlarini tashkil etish va faoliyatini yo'lga qo'yish tartibi to'g'risidagi nizom.

O'zbekiston katta turistik salohiyatiga qaramay past bo'lgan mamlakat bo'lishiga qaramay kirish va ichki turizmning rivojlanish past darajada qolmoqda. Shuning uchun

turistlar oqimini jalb qilish turizmning turli turlari doirasida O‘zbekistonda dam olish zonalarini rivojlantirish rejalashtirishning asosiy vazifalaridan biriga aylanadi.

Joriy yilning yanvar oyida sayyohlik agentliklari, turoperatorlar va boshqa bronlash xizmatlari hamda tegishli xizmatlar hajmi 33 369,3 million so‘mni tashkil etib, o‘sish sur‘ati 2022 yilning mos davriga nisbatan 106,5 foizni tashkil etgan.

Hozirgi paytda barcha turistik firmalar deyarli tadbirkorlik asosida xususiy mulk evaziga shakllanib faoliyat ko‘rsatmoqda. Ular 600 dan ziyod firma, kompaniya va turoperatorlar sifatida dunyoning 80 dan ortiq davlat bilan bevosita aloqa o‘rnatib turistlarni jo‘natish va qabul qilish bilan shug‘illanmoqda.

1.-jadval.

Turistik faoliyatni amalga oshirgan tashkilotlar (Faqat viza va xorijiy pasportni rasmiylashtirish, mehmonxona va boshqa yashash joylarini band qilish xizmatlari ko‘rsatilgan fuqarolarni qo‘shgan holda)

Ko‘rsatkichlar	2016-yil	2017-yil	2018-yil	2019-yil	2020-yil	2021-yil
Turistik firma va tashkilotlar soni, birlik	433	449	502	517	337	288
Jami xizmat ko‘rsatilganlar, kishi	465403	669982	713167	941990	212349	577766
Kiruvchi turizm	152616	167394	224796	348731	21693	44419
Chiquvchi turizm	34088	36045	31981	35984	6399	16179
Ichki turizm	244408	422935	441547	532544	176646	522009
Sotilgan turlar soni, birlik	103093	65726	102866	289820	78166	147686

Manba: <https://www.stat.uz/uz/>

2016-yilda faol sayyohlik kompaniyalari soni 433 tani tashkil etgan bo‘lsa, 2021-yilga kelib 288 taga tushgan. Turistik xizmatlar ko‘rsatilganlar soni 2016-yilda 465,4 ming kishini, 2021-yilda esa 577,8 ming nafarni tashkil etgan (2.3.1.-jadval).

2021-yilda sotilgan turlarning 98,7 foizi (101,7 ming dona) bevosita aholi tomonidan xarid qilingan. Xususan, O‘zbekiston hududi orqali O‘zbekiston fuqarolariga 44,8 ming tur (44,0 foiz), MDH fuqarolariga 9,9 ming tur (9,8 foiz), 31,8 ming tur (31,3 foiz) sotilgan. Jumladan, O‘zbekiston fuqarolariga xorijiy davlatlarga 15,2 ming tur sotildi. O‘zbekiston Xususiy sayyohlik agentliklari assotsiatsiyasi qoshidagi uyushma hisoblanadi.

Amalga oshirilayotgan keng qamrovli ishlarning ustuvor yo‘nalishlaridan biri respublikamiz hududlarida turizmni rivojlantirishdir. Shu munosabat bilan qonunchilik darajasida mahalliy davlat hokimiyati organlarining turizm sohasidagi vakolatlari belgilab berilgan. Shunday qilib, O‘zbekiston Respublikasining “Turizm to‘g‘risida”gi Qonunining 7-moddasiga muvofiq: “Turizm sohasidagi davlat hokimiyati organlari

turizmni rivojlantirishning hududiy dasturlarini ishlab chiqadilar va amalga oshiradilar hamda qonun hujjatlariga muvofiq boshqa masalalarni hal qiladilar. O'zbekiston Respublikasining "Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi qonuni mahalliy davlat hokimiyati organlarining o'z hududida joylashgan madaniy meros obyektlarini aniqlash, hisobga olish, muhofaza qilish, saqlash va ulardan foydalanish bo'yicha vakolatlarini belgilaydi.

Biroq jahon turizm bozorining jadal rivojlanish sur'atlari tufayli bugungi kunda turizm industriyasini takomillashtirish, uni hududlar va turdosh tarmoqlarni jadal kompleks rivojlantirish lokomotiviga aylantirish bo'yicha ko'plab vazifalar hamon hal etilmaganligicha qolmoqda. Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi Turizmni rivojlantirish strategiyasi loyihasini ishlab chiqdi, hujjatda milliy iqtisodiyotning ushbu sohasini rivojlantirishga to'sqinlik qilayotgan asosiy muammolar sanab o'tilgan.

O'zbekiston turizmining salohiyati to'liq ro'yobga chiqarilmayapti, chunki bu sohaning rivojlanishi transport-logistika tizimining zarur infratuzilmasiga ega zamonaviy raqobatbardosh turizm kompleksini shakllantirishga bevosita bog'liq.

Shu bois, ekspertlarning fikricha, Davlat chegarasi orqali o'tkazish punktlarini (havo, avtomobil, temir yo'l) rekonstruksiya qilish va chegaradan o'tish jarayonini takomillashtirish, uni xorijiy fuqarolarning turizm xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlariga moslashtirish zarur.

Mutaxassislar sayyohlar oqimini ko'paytirishning asosiy to'xtatuvchi omillari qatorida havo qatnovi narxlarining yuqoriligi, mahalliy va xalqaro aviakompaniyalarning potentsial bozorlarni past darajada qamrab olishi, shuningdek, O'zbekistondagi viza siyosati va ro'yxatga olish tizimini qayd etishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 2-dekabrda "O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-2666-son Farmoni // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami. O'zbekiston. 2016 yil. No 49. 559-b.
2. Навруз-зода, Ш. Б. (2023). ЁШЛАР ТАШРИФ ЖОЙЛАРИНИНГ САЁХАТ КЛАСТЕРБОПЛИК ДАРАЖАСИНИ КРИ ТИЗИМИ БЎЙИЧА БАҲОЛАШ. "Экономика и туризм" международный научно-инновационной журнал, 4(12).
3. Shohru, N. Z. (2021). INNOVATIVE ORGANIZATIONAL FORMS OF YOUTH TOURISM DEVELOPMENT IN POST PANDEMIC CONDITIONS. Scientific reports of Bukhara State University, 5(4), 162-171.
4. Навруззода, Л. (2022). The ЁШЛАР ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 18(18).
5. Навруз-Зода, З. Б., & Навруз-Зода, Ш. Б. Паломничество как устойчивая туристическая основа ислама.
6. Navruz-zoda, S. (2022). METHODOLOGY AND CRITERIA FOR DETERMINING THE DEGREE OF CLUSTER FORMATION OF YOUTH TOURIST DESTINATIONS. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 22(22).

7. Navruz-zoda, S. (2021). **СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИИ МОЛОДЕЖНОГО ТУРИЗМА. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 7(7).**
8. Kh, J. K. (2024). **SMART TOURISM–AN APPROACH ASSOCIATED WITH TOURISM IN ORDER TO OBTAIN ECONOMIC BENEFITS FOR A REGION: Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari, 6(2), 118-122.**
9. Jafarova, K. (2023). **Conservation and promotion of Bukhara's historical center using digital technologies. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 38(38).**
10. Khalimovna, J. K. (2023). **INFLUENCE OF LOCAL FOOD ON TOURIST MOTIVATION IN BUKHARA. Journal of new century innovations, 31(1), 121-124.**
11. Khalimovna, J. K. (2023). **THE ROLE OF FAMILY BUSINESSES IN THE ECONOMY OF THE COUNTRY: THE EXAMPLE OF BUKHARA REGION. Лучшие интеллектуальные исследования, 11(3), 91-95.**
12. Кадирова, Ш. (2023). **MINTAQADA TURIZMNING BARQAROR RIVOJLANISHIDA KADRLAR MALAKASINI OSHIRISH MASALALARI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 35(35).**
13. Кадирова, Ш. (2023). **TURISTIK OQIMNING O'SISHIDA TRANSPORTLARNING ANAMIYATI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 35(35).**
14. Хайруллаева, Н. Н., & Кадирова, Ш. Х. (2017). **ИНТЕГРАЦИЯ СТРАТЕГИИ НА СЕРВИСНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ (ПРИМЕР ГОСТИНИЦ БУХАРЫ "МАЛИКА") INTEGRATION STRATEGIES AT SERVICE ENTERPRISES (Example of Bukhara "Malika" hotels). Редакционная коллегия: СВ Дусенко–доктор социологических наук, профессор НЛ Авилова–доктор исторических наук, профессор, 462.**
15. Кадирова, Ш. (2023). **THE ROLE OF TRANSPORT AND TOURISM PROGRAMS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UZBEKISTAN. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 35(35).**
16. Kadirova, S. K. (2022). **Improving Transport Service for the Development of Tourism in Uzbekistan. American Journal of Social and Humanitarian Research, 3(12), 27-33.**
17. Sarvinov, S., & Kadirova, S. (2021). **ВАЖНОСТЬ ВЕБ-САЙТОВ И СИСТЕМ ОНЛАЙН БРОНИРОВАНИЯ В ПРОДВИЖЕНИИ УСЛУГ СРЕДСТВ РАЗМЕЩЕНИЙ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).**
18. Khabibullayevna, K. S., & Gulasal, N. (2023). **THE IMPORTANCE OF NEW TRANSPORT ROUTES IN THE DEVELOPMENT SERVICE SECTOR. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 16(4), 3-6.**
19. Khabibulloyevna, K. S., & Ergashovna, L. M. (2022). **The Importance of Developing Sustainable Tourism. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 3(4), 49-56.**
20. Эргашева, А. Ф., Кадирова, М. М., & Кадирова, Ш. Х. (2020). **Роль туризма народных промыслов в Бухарской области. European science, 1, 50.**
21. Nematilloevna, K. N., Khabibulloyevna, K. S., & Mahbuba, K. **THE ECONOMIC ESSENCE OF THE SYSTEM. NATURAL AND RECREATIONAL AREAS IN TOURISM SPHERE.**
22. Кадирова, Ш. Х., & Хайруллаева, Н. Н. (2017). **Интеграция стратегии на сервисных предприятиях (пример гостиниц бухары "малика"). In Современные тенденции и актуальные вопросы развития туризма и гостиничного бизнеса в россии (pp. 462-469).**

23. Kadirova, S. X. Formation Of National Attention In Innovative Education-Preschool Educational Schools. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. A peer reviewed journal.
24. Kadirova, S. H. (2018). THE SIGNIFICANCE OF TRANSPORT SERVICES IN THE TOURISM MARKETING. Студенческий вестник, (10-5), 64-66.
25. Xayrullayeva, N., Kadirova, S., & Aripova, M. (2021). The Role of Education and Sustainable Tourism in Achieving Cost Effectiveness during a Pandemic. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).
26. Xayrullayeva, N., Kadirova, S., & Aripova, M. (2021). Organization of regional tourism based on tourism and innovation cluster. Центр научных публикаций (buxdu. uz), 8(8).
27. Урокова Дилфуза Бахриддиновна, & Толипов Мухаммадали Улугбек Угли (2020). Факторы, влияющие на развитие туризма в Узбекистане. Достижения науки и образования, (3 (57)), 21-23.
28. Ruzieva Gulinoz Fatilloeyvna, & Urakova Dilfuza Bahriddinovna (2021). THE ECONOMIC IMPORTANCE OF NATIONAL CRAFTS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM. Academy, (1 (64)), 52-54.
29. Bahriddinovna, O. D., & Avazovna, A. M. (2023). IMPROVING EFFICIENCY BASED ON THE COMPANY'S EMPLOYMENT INCENTIVES. PEDAGOGS jurnali, 34(1), 33-39.
30. Bahriddinovna, O. D. (2023). TURIZM XIZMATLAR BOZORIDA RAQOVATBARDOSHLIKNING MOHIYATI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 16(2), 158-163.
31. Урокова, Д., & Акрамова, Н. (2023). SCRUM: ГИБКИЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ ПРОЕКТАМИ СФЕРА ТУРИЗМА. Talqin va tadqiqotlar, 1(1).
32. Bahriddinovna, U. D. (2021, November). Development of the Service Sector: A Comparative Analysis of National and Foreign Practices. In " ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM (pp. 222-228).
33. Bahriddinovna, U. D. FOREIGN PRACTICES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE SERVICE SPHERE.
34. Bahriddinovna, U. D. Independent researcher Bukhara State University.
35. Bahriddinovna, U. D. DEVELOPMENT TRENDS SERVICE RENDERING IN UZBEKISTAN.
36. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/social-protection-2>
37. <https://lex.uz/docs/-4930291>
38. <https://stat.uz/ru/press-tsentr/novosti-goskomstata/36270-turistik-agentliklar-tomonidan-33-4-mlrd-so-mlik-xizmatlar-ko-rsatilgan-2>
39. <https://www.buxstat.uz/uz/rasmiy-statistika/services-2>

ТА'ЛИМ SOHASIDA GENDER MUVOZANAT

*O'zMU Ijtimoiy fanlar fakulteti
Sotsiologiya yo'nalishi 1-kurs talabasi
Davronova Feruzabonu Shokir qizi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada gender muvozanatning ta'lim sohasidagi ahamiyati va uning o'qitish-tarbiyaviy jarayonlarga ta'siri tahlil qilinadi. Jinsiy stereotiplarni buzish va inson huquqlariga e'tibor qaratish kabi muhim mavzular maqolada ko'rsatiladi va bu kabi jarayonlarning o'rni va uni rivojlantirishga qaratilgan takliflarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: stereotiplar, STEM, gender tenglik, strategiya, BMT

Insonning asosiy huquqi va ma'naviy, iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili bu ta'lim hisoblanadi. So'nggi yillarda ta'limda gender muvozanatiga erishish muhimligiga e'tibor tobora ortib bormoqda, Ta'limdagi gender tengligi deganda erkaklar ham, ayollar ham ta'lim olish va muvaffaqiyatga erishish uchun teng imkoniyatlarga ega bo'lishlarini ta'minlash tushuniladi. Ta'limdagi gender muvozanati juda muhim bo'lishining asosiy sabablaridan biri bu ta'lim insonning asosiy huquqidir. Har bir shaxs, jinsidan qat'i nazar, hayotda muvaffaqiyat qozonish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlaydigan sifatli ta'lim olish imkoniyatiga loyiqdir. Qizlarga bu huquq rad etilsa, bu nafaqat ularning shaxsiy salohiyatini cheklaydi, balki butun jamiyat uchun katta oqibatlariga olib keladi. Shuning uchun ham ta'limda gender tenglikka erishish butun dunyo bo'ylab jamiyatlarning taraqqiyoti va rivojlanishi uchun zarurlardan biri bo'lib kelmoqda. Ta'limda gender muvozanatiga erishish muhimligiga qaramay, ko'plab muammolar hali ham saqlanib qolmoqda. Ba'zi davlatlar qizlarning maktablarga kirishining yetishmasligi, bilim olishi, ishlashlari uchun sharoitlarning yo'qligi kabi to'siqlarga duch kelmoqdalar. Qizlarining ko'pincha maktabni bitirgandan kegin o'qishni tashlab ketish ehtimoli ko'proq. Bu ko'pincha qashshoqlik, erta turmush qurish va o'g'il bolalar ta'limini qizlardan ustun qo'yadigan madaniy me'yorlar kabi omillarga bog'liq. Qizlar ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lsa ham, ularning ko'pincha ijtimoiy sohalarda, misol uchun ko'pincha o'qituvchilik kabi ko'proq ta'lim sohasida o'qishi va ishlayotganini ko'rishimiz mumkin bo'ladi. Buni gender stereotiplari, resurslar va qo'llab-quvvatlashning teng taqsimlanmaganligi kabi ko'plab omillar bilan bog'lash mumkin. Masalan, Oliy o'quv yurtlari talabalarining aksariyatini ayol-qizlarimiz tashkil etishiga qaramay, asosan ularning STEM (fan, texnologiya, muhandislik va matematika) va siyosat kabi sohalarda hali ham kam vakillikka egaligini ko'rishimiz mumkin. Ushbu vakillikning yetishmasligi nafaqat gender stereotiplarini davom ettiradi, balki ayollarning ushbu hayotiy sohalardagi

hissalarini cheklaydi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun hukumatlar, xalqaro tashkilotlardan har bir shaxsning, jinsidan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlash uchun ko'p qirrali yondashuvlar talab etilmoqda.

Ta'limda gender muvozanatiga erishish iqtisodiy o'sish va rivojlanish uchun ham juda muhimdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, qizlar ta'lim olganda, ular ko'proq daromad olishadi, o'z jamoalariga hissa qo'shadilar. Qizlar ta'limiga sarmoya kiritish orqali mamlakatlar o'z aholisining yarmining salohiyatini ochishi va umumiy iqtisodiy jihatlarni yaxshilashi mumkin.

Shu jumladan, O'zbekistonimiz ta'lim tizimida ham gender tengligini ta'minlashga qaratilgan sa'y-harakatlar amalga oshirilmoqda. Gender tenglikni ta'minlash masalasi dunyo bo'ylab muhim ahamiyatga ega bo'lgan bir davrda O'zbekistonda ham bu masala davlat siyosati darajasiga ko'tarilganligi va bu mamlakatimizning inson huquqlari sohasidagi ilg'or qadamidan nishonadir. Jamiyatning har bir sohasi singari maktabgacha ta'lim tizimida ham gender tenglikni ta'minlash masalasi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Vazirlik tizimidagi pedagog-xodimlar va tarbiyalanuvchi o'g'il va qiz bolalarning barcha sohalarda teng imkoniyatlar hamda imtiyozlarga ega bo'lishlariga alohida e'tibor berilmoqda. Vazirlik tizimining xususiyatlaridan kelib chiqqan holda xotin-qizlarga yaratib berilayotgan shart-sharoitlar diqqatga sazovordir. Darhaqiqat, Muhtaram Prezidentimizning "Shu o'rinda meni ongimizda chuqur ildiz otgan bir aqida ko'p o'ylantiradi. Biz doimo ayol – bu ona, oilamiz bekasi, deb ularni ulug'laymiz. Bu to'g'ri, albatta. Ammo hozirgi kunda har bir xotin-qiz demokratik jarayonlarning kuzatuvchisi emas, balki faol va tashabbuskor ishtirokchisi bo'lmog'i shart."-degan fikrlari vazirlik tizimida faoliyat yuritayotgan xotin-qizlarimiz uchun ham dasturilamal bo'lib xizmat qiladi. Prezidentimiz qo'ygan ushbu masalalar yuzasidan maktabgacha ta'lim tizimida ham yoshlar va ayollar bandligini ta'minlash borasida bir qator ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat olib borayotgan ayollarning umumiy soni hozirgi kunda 193 439 ta bo'lib, shulardan 190 731tasi maktabgacha ta'lim tashkilotida ishlaydigan pedagog xodimlarni tashkil etadi.[1] Shuningdek xotin-qizlarning o'qishga kirishi uchun 2023-2024-yil uchun qo'shimcha 2000 ta davlat granti asosidagi qabul ko'rsatkichlari, Prezidentimizning 2022-yil 18-iyuldagi PQ-323-sonli qaroriga ko'ra, to'lov-kontraktida o'qiyotgan xotin-qizlarga foizsiz (0%) ta'lim krediti berish tizimi joriy etilgani orqali ham O'zbekiston ta'lim tizimida xotin-qizlar uchun yaratib berilayotgan keng imkoniyatlarga guvoh bo'lishimiz mumkin.

Bundan tashqari gender tengligini ta'minlashga qaratilgan yana bir qator qonunlar qabul qilindi. Ular: "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi qonun; "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi qonun; "Fuqarolarning reproduktiv

salomatligini saqlash to'g'risida"gi qonun; Oila kodeksiga kiritilgan o'zgarish va qo'shimchalar.

2030-yilgacha barcha sohalar va darajalarda ayollar va erkaklar o'rtasidagi tenglik tamoyilini joriy etishga nisbatan kompleks yondashuvni ko'zda tutuvchi O'zbekistonda gender tengligi strategiyasi va 2022-2026 yillarda mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha sohalarida xotin-qizlar faolligini oshirish milliy dasturi tasdiqlandi. Natijada turli idoralarda ayollar egallab turgan o'rinlar ulushi ortdi. Xususan: - Oliy Majlis Qonunchilik palatasida ayol deputatlar ulushi 2018-yildagi 12,6 foizdan 2022-yilda 32,0 foizga, Oliy Majlis Senatida 20,0 foizdan 25,0 foizga oshdi; - tahlil qilinayotgan davrda rahbar lavozimidagi ayollarning ulushi 27,0 foizdan 28,2 foizga oshdi. [2] O'zbekiston tarixida ilk marotaba parlamentda xotin-qizlar soni BMT tomonidan belgilangan tavsiyalarga mos darajaga yetib, qariyb 32 foizga yetdi va dunyodagi 190 ta parlament orasida 37-o'ringa ko'tarildi. Boshqaruvda ham ayollarimiz sezilarli darajada ko'paydi. Masalan, boshqaruv lavozimidagi xotin-qizlar ulushi 27 foizga, partiyalarda 44 foizga, oliy ta'limda 40 foizga, tadbirkorlikda 35 foizga yetdi.[3]

Xulosa qilib aytganda, ta'limda gender muvozanatiga erishish hamma uchun adolatli va farovon dunyoni yaratish yo'lidagi zaruriy qadamdir. Qizlar ta'limiga sarmoya kiritish va ta'lim sohasida gender tengligini targ'ib qilish orqali biz hamma uchun barqaror kelajakni yaratishga yordam bera olamiz. Ta'limda gender muvozanatini ustuvor vazifa qilib qo'yish har bir bolaning o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishiga, muvaffaqiyatlarga erishishiga yordam beroladi deyishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://mpe.uz/post-detail/posts/news/656>
2. <https://aniq.uz/uz/yangiliklar/uzbekiston-gender-tengligini-taminlashda-qanday-natijalarga-erishdi>
3. <https://kknews.uz/oz/117543.html>
4. <https://www.gazeta.uz/oz/2023/07/04/kvota/>

YOZUVCHI JO`RA FOZIL IJODIDA TARIXIY MAVZULARNING O`RNI

Sayyora Latipova Tohir qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti o`qituvchisi

Buxoro davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

sayyoralatipova97@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada yozuvchi Jo`ra Fozilning tarixiy mavzuda yozgan asarlari haqida so`z boradi. Zamonaviy hamda tarixiy mavzularda yaratilgan asarlarning farqlari aks ettiriladi. O`zbek adabiyotida moziy voqeligi aks ettirilgan asarlarning bugungi kundagi ahamiyati keng yoritiladi.

Kalit so`zlar: tarixiy roman, obraz, dramatism, badiiy adabiyot, jadidlar davri adabiyoti, tarixiy qissa.

Tarixiy mavzuda asar yaratish adabiyot sohasida asosiy vazifalardan biridir. Badiiy adabiyotning muhim jihatlaridan biri o`tmishda bo`lib o`tgan voqealar, tarixiy shaxslarga bag`ishlangan asarlar yaratishdir. Tarixiy mavzuda yaratilgan asarlar o`zbek adabiyotida katta ahamiyatga ega.

Tarixiy voqelikni to`laligicha va haqqoniy badiiy adabiyotda ifodalash yozuvchidan katta mahorat talab qiladi. O`tmishda bo`lib o`tgan hodisalar bilan bugungi zamon ruhini uyg`unlashtirish muhim masala hisoblanadi. Negaki, har bir tarixiy asarning bugungi davrdagi ahamiyati katta, o`rni beqiyosdir.

Tarixiy qissalar jadid adabiyoti, sobiq sho`rolar davrida va mustaqillikdan keyingi yillarda mahoratli ijodkorlar tomonidan yaratilib kelinayotgan janr sirasiga kiradi. Mazkur janrning ham boshqa janrlar singari o`ziga xos xususiyatlari bo`lishi tabiiy hol, albatta.

Jo`ra Fozil asosan zamonaviy mavzuda asarlar yaratib, qalami o`tkirlashgan adiblar sirasiga kiradi. Yurtimiz istiqloq davrining dastlabki yillariga qadam qo`ygach, adib katta jasorat va matonat bilan juda murakkab va shu bilan birga qiziqarli mavzuda qalam tebratdi – Islom dini kirib kelishidan avval zardushtiylik dini mavjud bo`lgan bir davrda Buxoroning ijtimoiy, iqtisodiy, ma`naviy hayoti, me`morchiligi, tarixi va podshohlari; Islom dini yoyilganligidan keyingi davrda bu maskanda yashagan podshohlar, sulolalar, imperiyalar kurashi, hayoti, faoliyati, Buxoroning mahoratli elchilari to`g`risida bayon qiluvchi keng ko`lamli epik asar yaratish uchun harakat qiladi. Adibning bir necha yilgi izlanishlari, o`tmishga katta qiziqish bilan qarab, tarixiy manbalarni sinchiklab o`rganishlari, fikr-mushohadalari natijasida bir nechta tarixiy asarlar adabiyot maydoniga kirib keldi. Bulardan o`zbek tarixiy qissachiligida “Oshiq Buxoriy qissalari” turkumidan o`rin olgan “Buxoro malikasi”, “Ibtido va intiho”, “Qizil quyun ” va yaqin tariximizning 70-yillaridagi askarlarning hayotini

yoritgan “Boyqo’ng’ir lolalari” kabi asarlari, “Ayriliq ostonasi” nomli romani, sovet tuzumining shafqatsiz siyosatini ko’rsatuvchi “G’oziyon zindoni” hikoyasi va “Buxoroyi sharif elchilari” nomli asarini ko’rsatishimiz mumkin.

Jo’ra Fozil asosan tarixiy asarlarini yozish mobaynida o’zining ijodkorlik salohiyatini, o’ziga xos ijod yo’lini, o’y-fikrlarining keng va mazmunlilikini, o’z yurtiga bo’lgan munosabatini to’la-to’kis namoyon eta oldi.

Adib tarixiy asarlarida asosan Buxoro tarixini yoritishni maqsad qilgan. Bu yurtning o’tmishi esa makon va zamon nuqtai nazaridan ulkan va cheksizdir. Moziy mavhumlikni ham o’z ichiga oladi. Negaki, biror tarixiy voqeaning bayoni yoki shaxsning faoliyati to’g’risida turli davrlarda turlicha qarashlar, ijodkorlar ijodida esa har xil ma’lumotlar mavjud bo’ladi. Jo’ra Fozil tarix voqealarning qaysi davrda bo’lib o’tganligiga aniqlik, oydinlik kiritish maqsadida asarlarga nom berishga alohida e’tibor qaratadi. Bundan tashqari, adib har bir asar muqaddimasida qaysi davr voqealarini bayon etganligini ta’kidlab o’tadi.

Jo’ra Fozil yaratgan tarixiy qissalar bugungi davrda bu janrning yanada yuksalishiga, Buxoro tarixining yorqin aks ettirilishiga katta ahamiyat kasb etadi. Adib moziy haqida yaratilgan qissa va romanlari bilan tarixiy janr rivojida o’zining munosib hissasini qo’sha oldi. Jo’ra Fozil tarixiy qissachilikni yangi bir bosqichga olib chiqqan yozuvchilardan biridir. Adibning qissachilikdagi mahorati zamonaviy o’zbek adabiyotida nasrning badiiy tasvir vositalari imkoniyatlarining darajasini ko’rsatib berish bilan xarakterlidir. “Oshiq Buxoriy qissalari” turkumidan o’rin olgan har bir tarixiy qissada Buxoroning tarixi tasvirlangan bo’lib, bunda adib obrazlarning boshidan kechirgan musibatlari, ko’rgan voqea-hodisalarini emas, balki ularning ichki dunyosi, ruhiy holatlari, ma’naviyatini ko’rsatishga e’tibor qaratadi. Bu orqali yozuvchi Buxoro tarixida yashagan sulolalar va imperiyalar davrining badiiy, ijtimoiy, ma’naviy hayotini o’z holicha aks ettirgan.

Shu narsa ayonki, jamiyatda ilg’or shaxslar doimo kurashlar girdobida bo’ladi. Aslida davlat boshlig’i, hukmdorlar ana shunday xususiyatga ega hayotda yashaydilar. Ularning hayotida har xir voqea - hodisalar kurashlar, qarshiliklar, janglar, turli his-tuyg’ular va shunga o’xshagan bir-biriga zid holatlar bo’ladi. Adibning tarixiy asarlaridagi har bir bosh qahramon ana shunday hodisalar qurshovida tasvirlanadi. Bu bilan yozuvchi o’z ijodida faqat davlat boshqaruvidagi shaxslarning hayoti va faoliyatini yoritishni maqsad qilgan degan xulosaga kelish noto’g’ri. Buxoro tarixini boricha, haqqoniy ifodalash barobarida adib, hukmdorlar atrofida bo’lgan ko’plab obrazlar tabiatini ham yorqin aks ettirgan.

Jo’ra Fozilning tarixiy asarlari badiiylik nuqtai nazaridan bir xil darajada bo’lmasa ham, tarixni yoritishda muhim manba bo’lib xizmat qiladi. Nosir ijodiy faoliyati davomida ona makonimiz bo’lmish Buxoroning qadim tarixidagi bizga ma’lum bo’lmagan hayotni ifodalash bilan bir qatorda, nomi, yurt uchun qilgan

xizmatlari bizgacha yetib kelmagan bir qancha tarixiy shaxslarning faoliyatini ham ko`rsatib bergan. Adibning izoh berishicha, bunday mas'uliyatli va dolzarb mavzuda qalam tebratish uchun yozuvchi bir qancha tarixiy manbalarni chuqur o`rganib, ularga tayangan. Abu Bakr Narshaxiyning "Buxoro tarixi" asari, Sovetlar davrida mavjud bo`lgan BXSР hujjatlar to`plami, Buxoroning so`nggi amiri Amir Olimxonning "Buxoro xalqining hasrati tarixi" nomli xotiralaridan foydalangan.

Jo`ra Fozilning "Oshiq Buxoriy qissalari" turkumidan o`rin olgan tarixiy qissalari hamda "Buxoroyi sharif elchilari" asarida Buxoro o`tmishining eng murakkab davrlari – arablar istilosi va Islom dinining tarqalishi, Somoniy hukmdorlar orasidagi ixtiloflar natijasida bu saltanatning inqirozi, Rossiya imperiyasining O`rta Osiyoni mustamlakaga aylantirishi, Buxoro amirining xatolari kabi hodisalar haqida qalam tebratgan. Adib bu davrlar hayoti, siyosiy vaziyatini to`g`ridan to`g`ri tasvirlamaydi. Bu voqea-hodisalarni qissalarda mavjud bo`lgan bosh obrazlar: "Buxoro malikasi"da Qaboj, "Ibtido ba intiho"da Ismoil Somoniy, Ismoil Muntasir, "Buxoroyi sharif elchilari"da Ernazar Maqsud, "Qizil quyun"da Abduqahhor, Abduvahob kabi tarixiy shaxslarning o`y-fikrlari, xatti-harakatlari, yurt uchun qilgan xizmatlari orqali tasvirlaydi.

Adib "Buxoroyi sharif elchilari" nomli tarixiy asarida bundan taxminan ikki yuz yilcha ilgari buxoroda yashagan savdogar va elchi Ernazar Maqsudning Moskva, Sankt-Peterburg va Istanbul shaharlariga qilgan safarlari, xorijiy hukmdor va siyosatchilar bilan olib borgan muzokaralari, uning ona yurti sharafi uchun jonbozliklari va o`z diyorida olisda vafot etishi kabi voqea-hodisalarni tarixiy dalillar bilan ko`rsatib bergan.

Mazkur asar boshqa tarixiy qissalardan farq qiladi, negaki ushbu qissada boshqa tarixiy asarlarda bo`lgan bosqinchilik urushlari, dinlar o`rtasida nizolar, bir mamlakatning boshqasiga qaram bo`lishi kabi voqea-hodisalar uchramaydi. "Buxoroyi sharif elchilari" asarida faqat Buxoro va Xiva xonliklarining emas, balki Rossiya va qisman Prussiya xalqlarining ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ma`daniy hayoti, urf-odatlari, milliy qadriyalari, hukmdorlarning mamlakatda olib borayotgan siyosatlari, davlatlarda mavjud siyosiy vaziyatning qandayligi, podshohlarning xarakter-xususiyatlari haqida juda ko`p qimmatli ma`lumotlar berilgan. Adib mazkur qissada Rossiya taxtida o`tirgan to`rt hukmdorning faoliyatini yoritgan.

Biz mazkur asarni tarixiy-biografik qissa deb ta`riflashimiz ham mumkin edi, biroq asarning bosh qahramoni bo`lmish Ernazar Maqsudning hayoti, faoliyati, yashagan yillari, oilasi haqida ma`lumotlar yetarli emas. Romitanlik elchining faoliyatini yoritishda adib badiiy to`qimadan unumli foydalangan. Shu sababli ushbu qissani tarixiy-biografik asar deyolmaymiz. Mazkur qissa yetti oy mobaynida yozilgan. Asar qancha ko`p vaqtda yaratilsa, uning badiiy saviyasi ham shu qadar oshib boradi.

“Buxoroyi sharif elchilari” nomli asar 2006-yili qissa janrida nashr etilgan. Biroq O`zbekiston xalq shoiri Abdulla Oripov va Namangan xalqining shoiri Habib Sa`dulla kabi ijodkorlarning bu asarga bo`lgan munosabatlari; ushbu asarda bir qancha obrazlarning ishtirok etganligi hamda voqealar rivojining keng ko`lamda bayon etilganligi sababli asar roman janrida bo`lishi kerakligi kabi maslahatlarini tinglagan adib, ushbu asarni keyinchalik roman janri sifatida qayta chop ettiradi.

Jo`ra Fozilning tarixiy mavzuda yaratilgan asarlarida xalq hukmdorlarining vazifalari, Buxoroning arablar tomonidan istilo qilinishi sabablari, somonxudotlarning davlatni boshqarishdagi xatolari, Buxoro va Xiva xonliklari orasidagi munosabatlarning XVIII asrdagi holati, davlatlar orasidagi elchilik aloqalari, Rossiya imperiyasining Buxoro amirligiga kirib kelishi va bu yerda yuritgan siyosati oqibatlari haqida bir qancha muhim ma`lumotlar berilgan.

Xulosa o`rnida aytish mumkinki, yozuvchi Jo`ra Fozil zamonaviy hamda tarixiy mavzularda bir xil ijod qila oladigan mahoratli qalamkashdir. O`tmish voqealari aks ettirilgan asarlar, insonlarga, kitobxonlarga ham ma`nan, ham ruhan ozuqa bo`la oladi. Yosh avlodni kamol topishida, hayotda o`z o`rnini topishida moziy voqealari bayon etilgan asarlarning o`rni beqiyosdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Fozilov J. Ayriliq ostonasi: Tarixiy roman, qissa, hikoyalar: – T.: Sharq, 2006. – 288 b.
2. Fozilov J. Oshiq Buxoriy qissalari.- : Buxoro nashriyoti, 2016 . –320 b.
3. Sayyora, L. (2024). DAVLAT SIYOSATI HAMDA JAMIYAT HAYOTIDA AYOLLARNING ORNI (YOZUVCHI JORA FOZILNING “AYRILIQ OSTONASI” ROMANI ASOSIDA). *Science and innovation in the education system*, 3(5), 173-176.
4. Bakhronovna, R. G. (2024). Irony as a Type of Movement in Artistic Literature. *Journal of Intellectual Property and Human Rights*, 3(4), 231-235.
5. Latipova, S. (2024). TARIXIY ROMANDA DARVESH OBRAZI (YOZUVCHI JORA FOZILNING “AYRILIQ OSTONASI” ROMANI ASOSIDA). *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 3(1), 58-61.
6. Avazova N., Jalilova O. ULUG`BEK HAMDAMNING “OTA” ROMANIDAGI AYRIM OBRAZLAR TAVSIFI //Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 20-24.
7. Laylo, J. R. (2024). NAVOIY ASARLARIDAGI OZIQ-OVQAT VA O`SIMLIK LARNING LINGVOMADANIY TADQIQI. *News of UzMU journal*, 1(1.3), 299-302.
8. Bakhronovna, R. G., & Saidaxmedovna, O. R. D. (2024). Renewal of Artistic Movements in Modern Poetry. *Journal of Intellectual Property and Human Rights*, 3(4), 186-192.
9. M.Latifova O`ZBEK TILIDA QO`SHMA SO`ZLAR TADQIQI (RAVISH SO`Z TURKUMIGA OID QO`SHMA SO`ZLAR MISOLIDA) //Science and innovation in the education system. –2023. –T. 2. –No. 5. – <http://econferences.ru/index.php/tafps/article/view/11411>
10. Jiyankulovna, J. R. L. (2022). TIL, MILLAT VA MADANIYAT MUNOSABATI. THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY, 1(4), 39-43.
11. Jo`rayeva, L. (2024). ALISHER NAVOIY ASARLARIDAGI KIYIM NOMLARINING LINGVOPOETIK VA LINGVOKULTROLOGIK TADQIQI. *Development of pedagogical technologies in modern sciences*, 3(3), 124-127.

О‘ЗБЕК TILIDA ERKIN O‘XSHATISHLARNING AYRIM XUSUSIYATLARI

Latifova Maftuna Yashin qizi
Buxoro davlat pedagogika instituti,
O‘zbek va rus tillari kafedrasi o‘qituvchisi
latifovamaftuna186@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek tilidagi barqaror va erkin o‘xshatishlar tahlilga tortilgan bo‘lib, ularning o‘ziga xos xususiyatlari, xususan, erkin o‘xshatishlarning badiiy asardagi mavqeyi, erkin o‘xshatishlar yuzaga kelishining lisoniy omillari ochib berilgan hamda badiiy asarlardan olingan misollar bilan keng dalillangan.

Kalit so‘zlar: erkin o‘xshatish, turg‘un o‘xshatish, lisoniy hodisa, nutqiy hodisa, badiiy estetik vazifa, obrazlilik, ifodaviylik.

SOME CHARACTERISTICS OF INDEPENDENT SIMILES IN THE UZBEK LANGUAGE

Latifova Maftuna Yashin kizi
Bukhara State Pedagogical Institute, teacher of the Department of
Uzbek and Russian Languages
latifovamaftuna186@gmail.com

Abstract: In this article, stable and independent similes in the Uzbek language are analyzed, their specific characteristics, in particular, the position of independent similes in the artistic work, the linguistic factors of the occurrence of independent similes are revealed and from the artistic works amply illustrated with examples.

Keywords: independent simile, stable simile, linguistic event, speech event, artistic aesthetic task, imagery, expressiveness.

НЕКОТОРЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ СВОБОДНЫХ СРАВНЕНИЙ В УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ

Латифова Мафтуна Яшин кызы
Бухарский государственный педагогический институт,
преподаватель кафедры Узбекский и русский языки
latifovamaftuna186@gmail.com

Аннотация: В данной статье анализируются устойчивые и свободные сравнения в узбекском языке, их специфика, в частности, положение свободных

сравнений в художественном произведении, выявляются лингвистические факторы возникновения самостоятельных сравнений и из художественных произведений. подробно иллюстрировано примерами.

Ключевые слова: свободное сравнение, устойчивое сравнение, языковое событие, речевое событие, художественно-эстетическая задача, образность, выразительность.

O‘zbek tilshunosligida o‘xshatish hodisasi va u bilan bog‘liq masalalar atroflicha o‘rganilgan. Turg‘un o‘xshatishlarning tasviriy vosita sifatida badiiy adabiyotdagi roli, uning lingvistik tabiati tilshunoslik fanida keng tadqiq etilgan. Ma‘lumki, sintaktik birlik sanaladigan ko‘pgina badiiy tasvir vositalari, jumladan, o‘xshatishlar nutq ta‘sirchanligini oshirish, ifodaviylikni ta‘minlash maqsadida qo‘llanadi [1;2;3;6]. Badiiy tasvir vositalaridan asosiysi bo‘lgan o‘xshatishlarning matndagi ahamiyati o‘ta baland. Fanda o‘xshatishning yuzaga kelishi, uni paydo qiluvchi vositalar, mazkur hodisaning nazariy asoslari, o‘xshatishlarning yondosh hodisalarga munosabati maxsus o‘rganilgan, qolaversa, prof. N.Mahmudov hamda D.Xudoyberganovlar tomonidan ”O‘zbek tili o‘xshatishlarining izohli lug‘ati” ning yuzaga kelishi bu boradagi ishlar davomiyligini belgilaydi[2].

Professor S.Karimov o‘xshatishlar qo‘llanishi, bu boradagi nazariy qarashlar va bir-birini rad etuvchi va to‘diruvchi fikrlarni tahlil qila turib shunday yozadi: ”So‘zlashuv jarayonida o‘xshatish hikoya qilayotgan narsa va hodisaning kengroq ko‘lamdagi obrazini chizishga xizmat qiladi. Badiiy adabiyotda esa uning vazifasi ancha mas‘uliyatliroq. U badiiy adabiyotda obrazlilikni yuzaga keltiruvchi, ijodkor maqsadini, niyatini to‘laroq ifodalovchi vosita sifatida emotsionallikni yuzaga keltiruvchi badiiy usul sifatida xizmat qiladi.”[1,101]. Unda, uning tuzilmasida to‘rt unsur nazarda tutiladi: 1) o‘xshatish subyekti; 2) o‘xshatish etaloni; 3) o‘xshatish asosi; 4) o‘xshatish vositasi. Masalan: ”Karimaxon guldek qiz” gapida Karimaxon – o‘xshatish subyekti, gul – o‘xshatish etaloni, qiz – o‘xshatish asosi, -dek esa o‘xshatishning vositasi. Ba‘zi manbalarda ”o‘xshatish maqsadi” haqida ham so‘z boradi [7,153].

Tilshunoslikda, odatda, qiyosning ikki turi farqlanadi, bunda qiyoslashning maqsadidan kelib chiqiladi. Agar ikki predmet yoki tushuncha ular o‘rtasidagi farqni ko‘rsatish maqsadida qiyoslangan bo‘lsa, sof qiyosiy konstruksiya shakllanadi (masalan, yer toshdan qattiq), qiyoslash o‘xshatish maqsadini ko‘zda tutganda esa o‘xshatish konstruksiyasi shakllanadi (masalan, yer toshday qattiq). Aytish joizki, sof qiyosga qaraganda o‘xshatishlar nutqda sezilarli darajada katta badiiy-uslubiy va lingvopoetik imkoniyatlarga ega[3,160-161].

Professor N. Mahmudov o‘zbek tilidagi o‘xshatishlarni to‘rt turga ajratadi va ularni o‘xshatish subyekti, o‘xshatish etaloni, o‘xshatish asosi va o‘xshatishning

shakliy ko'rsatkichi deb nomlaydi. "...o'xshatishlar o'ziga xos obrazli tafakkur tarzining mahsuli sifatida yuzaga keladi. Shuning uchun ham ular nutqda hamisha badiiy-estetik qimmatga molik bo'ladi, nutqning emotsional-ekspressivligi, ifodaliligi, ta'sirchanligini ta'minlashga xizmat qiladi. O'xshatishlarning ikki turi, ya'ni:

- 1) individual-muallif o'xshatishlari yoki erkin o'xshatishlar;
- 2) umumxalq yoki turg'un (doimiy) o'xshatishlar farqlanadi" [2,5].

Erkin o'xshatishlar yozuvchining mahoratini namoyon etuvchi vositalardan biri sifatida badiiy nutqda alohida o'rin tutadi. Yozuvchi o'zining badiiy tasvir maqsadiga muvofiq ravishda xilma-xil original o'xshatishlar ham yaratadi, bu o'xshatishlar kutilmaganligi, emotsionalliligi bilan o'quvchini rom etadi, muayyan ruhiy yoki jismoniy holat yoki predmetlarni o'quvchi ko'z o'ngida yaqqol gavdalantiradi. Masalan: *Qabriston jimjit. Faqat yo'lakning ikki chetida saftortgan mirzateraklar qabr ustiga bosh eggan farzandlardek onaga orom tilab alla aytadi.* (O'. Hoshimov "Dunyoning ishlari") Bu gapdagi o'xshatish konstruksiyasi erkin o'xshatish bo'lib, yozuvchi yo'l chetidagi mirzateraklarni onasining qabriga bosh egib turgan farzandlarga o'xshatishi bilan qabriston manzarasini o'quvchi ko'z o'ngida yaqqol gavdalantira olgan. Yoki yana bir misolni kuzatamiz: *Miryoqib ikki kishining pichirlashib gaplashganini eshitdi, yuragi objuvoz likopiday ura boshladi.* (Cho'lpon "Kecha va kunduz") Ko'rinadiki, erkin o'xshatishlar individual nutq birligi – nutqiy hosiloa bo'lib, muallif nutqi neologizmi sifatida baholanishiga asos bo'la oladi. N.Mahmudov erkin va turg'un o'xshatishlarni o'zaro qiyoslab, turgun o'xshatish haqida shunday yozadi: "Turg'un o'xshatishlarda o'xshatish etalonida ifodalangan obraz barqarorlashgan bo'ladi, bunday o'xshatishlar, garchi muayyan shaxs yoki ijodkor tomonidan qo'llangan bo'lsa-da, vaqtlar o'tishi bilan til jamoasiga urfga kirib, doimiy ifodalar sifatida turg'unlashgan, umumxalq tilidan joy olib ulgurgan bo'ladi. Bunday o'xshatishlar xuddi tildagi tayyor frazeologik birliklar kabi nutqqa olib kiriladi"[4,88]. Ko'rinadiki, har qanday turg'un, barqaror o'xshatish dastlabki bosqichda nutqiy hosila bo'ladi. Qo'llanish doirasining kengayishi evaziga lug'aviylashadi, lug'atlar tarkibidan o'rin ola boradi.

Erkin o'xshatishlar ijodiy ifodalar bo'lib, ular adabiyotda va kundalik nutqda shaxsiy va original obrazlar yaratish uchun ishlatiladi. Shu bilan birga, mazkur hodisada emotsionallik turg'un o'xshatishga qaraganda yuqori bo'ladi. Masalan: *Sofining tani shu tobda Arabiston tog'larining saratondagi toshlariday qizib yonardi.* (Cho'lpon "Kecha va kunduz") Yana bir dalil ahamiyatliki, o'ta emotsional nutqiy o'xshatishlarga qaraganda nisbatan oddiyroq, jo'nroq erkin o'xshatish ko'rinishlarining ommalashishi (lisoniylashishi) jadalroq kechadi. Chunki ular xalqchil hisoblanadi.

Erkin o'xshatishlarni ijodkorlar o'z badiiy asarlarini yanada obrazli va ifodali qilishlari maqsadida qo'llaniladi. Erkin o'xshatishlarni o'rganish bilan muallifning

dunyoqarashi, yuksak saviyasini ham kuzatishimizga keng sharoit yaraladi. Ular nutqda yangilik yaratish, she'riy tilda esa tuyg'ular va kechinmalarni chuqurroq va rang-barang ifodalashda qo'l keladi. Erkin o'xshatishlarning yuqori emotsionalligi quyidagilar bilan bog'liq:

1. Yaratilgan tasvir orginalligi: Erkin o'xshatishlar orqali yaratilgan tasvir tinglovchi yoki o'quvchining tasavvurida aniq va ta'sirchan chiziladi. Bu tasvir nutqning konteksti, mazmuni yoki muallifning niyati bilan bog'liq bo'lib, odatda, murakkab va ko'p qirrali bo'ladi. Masalan: M.: *Bu nima qiyomat!!! – deb shovqin solishi ikkala yosh qizni chaqmoq tekkan daraxtday turgan joylarida qotirib qo'ydi.* (Cho'lpon “Kecha va kunduz”)

2. Qo'llash doirasi cheklanganligi: Erkin o'xshatishlarning ma'nolari aniq bir madaniy yoki lingvistik doirada tushunarli bo'ladi va ko'pincha shu tilda so'zlashuvchilarga xoslana boradi. *Gul rangli ko'z yoshlari va sarg'aygan yuzlari ajib go'zal bo'ladilar, xuddi zar yurgizilgan yoqut kabi go'zal bo'ladilar.* (Cho'lpon “Kecha va kunduz”)

3. Assotsiativ bog'lanishlilik: Erkin o'xshatishlarda asosiy rol assotsiativ bog'lanishlarga beriladi; mutlaqo boshqa sohalarga oid tushunchalar o'rtasidagi aloqalar yangi, original ma'nolarni yaratishga xizmat qiladi. Masalan: *Nega bu yerda tegirmonchining ishsiz qolgan eshagidek junjayib o'lturibsan.* (A.Qodiriy “O'tkan kunlar”)

4. Emotsional yuklam olganlik: O'xshatishlar foydalanuvchining hissiyotlarini uyg'otishga qaratilgan bo'lib, ular orqali muallif tomonidan maqsad qilingan emotiv reaksiyalarni keltirib chiqaradi. Masalan: *Otabek dadasining kinoyasiga tushunib qip-qizil lovlagidek bo'ldi.* (A.Qodiriy “O'tkan kunlar”)

5. Kontekstual muvofiqlilik: Erkin o'xshatishlar o'z mazmunini kontekstdan oladi. Ular bir mavzuni, voqeani yoki kechinmani ifodalashda noyob uslub yaratadi va shu orqali muayyan kontekstga to'la mos keladi. Masalan: *Bechora onam! O'sha iztirobli afsonani aytayotganingdan inidan mo'ralagan qaldirg'och bolasidek ko'rpadan bosh chiqarib yotgan besh bolang bir-biri bilan inoq bo'lishini shunchalik xohlaganmiding!* (O'. Hoshimov “Dunyoning ishlari”)

6. Ijodiy imkoniyatlilik: Yozuvchi va shoirlar tomonidan ixtiro qilingan erkin o'xshatishlar yordamida tilning ifodaviy va obrazli imkoniyatlari kengayadi, bu esa nutqqa yanada jozibalilik, ta'sirchanlik baxsh etadi. Masalan: *Yirik-yirik yulduzlar bilan to'lgan osmonga tillaqoshdek ingichka oy suzib chiqardi.* (O'. Hoshimov “Dunyoning ishlari”)

Erkin o'xshatishlar ijodiy nutqda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ulardan O'ziga xos tushuncha va his-tuyg'ularni ifoda etish, o'quvchi qalibi, shuuriga ta'sir etish, ifodaviylik, obrazlilikni ta'minlash uchun xizmat qiladi. Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mukinki, o'xshatishlar har bir xalq tili, madaniyati, ma'naviyatining

ifodachisidir. Erkin o'xshatishlar ma'lum ijodkor tomonidan yaratiladi, davr sinovidan o'tib, umumxalq tili sirasidan o'rin ola boradi, bunda u turg'unlashib, an'anaviy o'xshatishga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Каримов С.Зулфия асарлари лингвостилистикаси. Монография. – Самарқанд, 2006.
2. Маҳмудов Н., Худойберганава Д. Ўзбек тили ўхшатишларининг изоҳли луғати. – Т.: Маънавият, 2013.
3. Mahmudov N. O'xshatishlarning til va nutqdagi o'rni / Til tilsimi tadqiqi. – Т.: Mumtoz so'z, 2017.
4. Mahmudov N. va b. Ona tili 11-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Т., 2018.
5. Мукаррамов М. Ўзбек тилида ўхшатишлар. – Т., 1975.
6. Laylo, J. R. (2024). NAVOIY ASARLARIDAGI OZIYQ-OVQAT VA O'SIMLIK LARNING LINGVOMADANIY TADQIQI. News of UzMU journal, 1(1.3), 299-302.
7. Қўнғуров Р. Ўзбек тилининг тасвирий воситалари. – Т.: Фан, 1977.
8. Ёқуббекова М. Ўзбек халқ кўшиқларида ўхшатиш. – Т.: Фан, 2005.
9. M.Latifova **O'ZBEK TILIDA QO'SHMA SO'ZLAR TADQIQI (RAVISH SO'Z TURKUMIGA OID QO'SHMA SO'ZLAR MISOLIDA)** //Science and innovation in the education system. –2023. –Т. 2. –No. 5. – <http://econferences.ru/index.php/tafps/article/view/11411>
10. Jo'rayeva, L. (2024). ALISHER NAVOIY ASARLARIDAGI KIYIM NOMLARINING LINGVOPOETIK VA LINGVOKULTROLOGIK TADQIQI. Development of pedagogical technologies in modern sciences, 3(3), 124-127.
11. Jiyanqulovna, J. R. L. (2022). TIL, MILLAT VA MADANIYAT MUNOSABATI. THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY, 1(4), 39-43.
12. Sayyora, L. (2024). Image of the Ambassador in the Creation of Jora Fazil. Journal of Intellectual Property and Human Rights, 3(4), 131-135.
13. Sayyora, L. (2024). DAVLAT SIYOSATI HAMDA JAMIYAT HAYOTIDA AYOLLARNING ORNI (YOZUVCHI JORA FOZILNING "AYRILIQ OSTONASI" ROMANI ASOSIDA). Science and innovation in the education system, 3(5), 173-176.
14. Avazova N., Jalilova O. ULUG'BEK HAMDAMNING "OTA" ROMANIDAGI AYRIM OBRAZLAR TAVSIFI //Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 20-24.

TALABALARNING MUSTAQIL VA HAMKORLIKDAGI FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

Ahmadjonova Ma'muraxon Ne'matovna

Yursunbekov Ilhomjon Usmonbekovich

Eraliyeva Shirmonoy Nuraliyevna

Farg'ona shahar kasb-hunar maktabi o'qituvchilari

Annotatsiya: ushbu maqolada talabalar tashkilotlarida mustaqil va hamkorlikdagi faoliyatni muvozanatlashning ahamiyati o'rganilgan. Natijalar talabalar o'rtasida yaxlit o'sishni ta'minlashda muvozanatli yondashuv samaradorligini ta'kidlaydi. Munozara bo'limi bunday tadbirlar orqali talabalarning faolligini optimallashtirishning afzalliklari, muammolari va strategiyalari haqida tushuncha beradi. Olingan xulosalar talabalar tashkilotlari salohiyatini maksimal darajada oshirishda har tomonlama yondashuv muhimligini va amalga oshirish bo'yicha amaliy takliflar bilan birga muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: talabalar tashkilotlari, talabalarni jalb qilish, mustaqil faoliyat, hamkorlikdagi faoliyat, etakchilikni rivojlantirish, mahoratni oshirish.

Talabalar tashkilotlari akademik mashg'ulotlardan tashqari shaxslarning yaxlit rivojlanishini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular talabalarga jamoat ishlaridan tortib kasbiy rivojlanishgacha bo'lgan turli xil faoliyat bilan shug'ullanish uchun platformalar taqdim etadi. Ushbu guruhlar tomonidan tashkil etilgan ko'plab tadbirlar orasida mustaqil va hamkorlikdagi harakatlar o'rtasida muvozanatni saqlash har tomonlama barkamol shaxslarni tarbiyalash uchun juda muhimdir. Ushbu maqolada ushbu muvozanatning ahamiyati, uning talabalarni jalb qilishdagi ta'siri va unga samarali erishish usullari ko'rib chiqiladi.

Oldingi tadqiqotlar talabalar tashkilotlarining shaxsiy va kasbiy o'sishni rivojlantirishdagi ko'p qirrali afzalliklarini ta'kidlaydi. Tadqiqot loyihalari yoki shaxsiy ko'nikmalarni rivojlantirish tashabbuslari kabi mustaqil faoliyat talabalarga o'z qiziqishlarini avtonom ravishda o'rganish imkoniyatini beradi. Boshqa tomondan, hamkorlikdagi tadbirlar, shu jumladan guruh loyihalari va jamoani shakllantirish mashqlari, hayotning turli sohalarida muvaffaqiyatga erishish uchun muhim bo'lgan jamoaviy ish va shaxslararo ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Mustaqil va hamkorlikdagi faoliyatni muvozanatlash samaradorligini tahlil qilish uchun mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqish o'tkazildi. Talabalar tashkilotlari doirasida talabalarni jalb qilish, etakchilikni rivojlantirish va mahoratni oshirishga qaratilgan tadqiqotlar o'rganildi. Bundan tashqari, turli talabalar tashkilotlari a'zolari o'rtasida o'tkazilgan intervyular va so'rovlardan tushunchalar to'plandi.

Talabalar tashkilotidagi mustaqil va hamkorlikdagi faoliyat shaxsiy o'sish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun juda muhimdir. Mana har birining taqsimoti:

Mustaqil Faoliyat:

- Malakalarni rivojlantirish: a'zolarni shaxsiy loyihalarni amalga oshirishga yoki tashkilotning diqqat markaziga tegishli ko'nikmalarni rivojlantirishga undash. Bunga yangi dasturiy ta'minotni o'rganish, omma oldida nutq so'zlash yoki tadqiqot o'tkazish kiradi.

- Yetakchilik imkoniyatlari: a'zolarga tadbirlarni tashkil qilishda, ijtimoiy tarmoqlardagi akkauntlarni boshqarishda yoki yetakchi seminarlarda etakchilik rollarini bajarishi uchun platformalar taqdim eting. Bu mustaqillik va tashabbusni rivojlantiradi.

- Tashabbus loyihalari: a'zolarga tashkilot ichida o'z loyihalarini taklif qilish va amalga oshirishga ruxsat berish, bu mablag' yig'ish kampaniyasi, jamoatchilikni targ'ib qilish tashabbusi yoki ijodiy harakat.

Hamkorlikdagi Faoliyat:

- Jamoaviy loyihalar: a'zolardan umumiy maqsad sari birgalikda harakat qilishni talab qiladigan guruh loyihalarini belgilang. Bu tadbirlarni tashkil qilish, nashrlar yaratish yoki yangi tashabbuslarni ishlab chiqishni o'z ichiga olishi mumkin.

- Aqliy hujum seanslari: fikrlar yaratish, muammolarni hal qilish yoki kelgusi tadbirlarni rejalashtirish uchun a'zolar birlashishi mumkin bo'lgan muntazam aqliy hujum seanslarini o'tkazing. Ushbu mashg'ulotlar davomida hamkorlik ijodkorlik va innovatsiyalarni rag'batlantiradi.

- Seminarlar va treninglar: a'zolar bir-birining tajribasidan o'rganishlari mumkin bo'lgan seminarlar va treninglar tashkil qiling. Bunga mahorat almashish sessiyalari, tengdoshlarga murabbiylik yoki tegishli sohalaridagi mutaxassislarning mehmon ma'ruzalari kirishi mumkin.

Talabalar tashkilotida mustaqil va hamkorlikdagi faoliyatni birlashtirish muvozanatli muhit yaratadi, bu erda a'zolar o'zlarining individual ko'nikmalarini rivojlantirishlari va jamoaning bir qismi sifatida samarali ishlashni o'rganishlari mumkin. Bu tashkilot ichida ham, undan tashqarida ham qimmatli fazilatlar bo'lgan o'z-o'zini rag'batlantirish, ijodkorlik va hamkorlik madaniyatini targ'ib qiladi.

Muhokama mustaqillik va hamkorlik o'rtasidagi muvozanatni saqlaydigan faoliyatni loyihalashda qasddan rejalashtirish va amalga oshirishning muhimligini ta'kidlaydi. Mustaqil loyihalar talabalarga o'z ehtirolari va iste'dodlarini chuqur o'rganishga imkon bersa-da, hamkorlikdagi sa'y-harakatlar muloqot, etakchilik va nizolarni hal qilish kabi muhim shaxslararo ko'nikmalarni uyg'otadi. Biroq, ushbu muvozanatga erishish tashkiliy maqsadlarni, a'zolarning demografiyasini va mavjud resurslarni diqqat bilan ko'rib chiqishni talab qiladi.

Xulosalar:

Xulosa qilib aytganda, talabalar tashkilotlari shaxslarning yaxlit rivojlanishini ta'minlash uchun qulay zamin bo'lib xizmat qiladi. Mustaqil va hamkorlikdagi faoliyat aralashmasini o'z ichiga olgan holda, ushbu tashkilotlar a'zolari samarali jalb qilishi va ularning an'anaviy ta'lim doirasidan tashqarida o'sishiga yordam berishi mumkin. Talaba tashkilotlarining salohiyatini oshirish uchun uning a'zolarining turli ehtiyojlari va intilishlariga javob beradigan muvozanatli yondashuvni qo'llash zarur.

Talabalar tashkilotlarining yaxlit rivojlanishni rivojlantirish samaradorligini oshirish uchun quyidagi takliflar taklif etiladi:

A'zolarining qiziqishlari va afzalliklarini aniqlash uchun muntazam baholarni o'tkazing.

Shaxsiy mashg'ulotlar va hamkorlikdagi korxonalar uchun mo'ljallangan turli xil tadbirlarni loyihalash.

Murabbiylik dasturlari va tashkilot ichidagi etakchilik rollari orqali etakchilikni rivojlantirish imkoniyatlarini taqdim eting.

A'zolar o'rtasida hamkorlik va o'zaro qo'llab-quvvatlashni rivojlantirish uchun inklyuzivlik va jamoaviy ish madaniyatini rivojlantirish.

Tashkiliy amaliyotni doimiy ravishda takomillashtirish va takomillashtirish uchun mulohaza va mulohazalarni rag'batlantiring.

Ushbu takliflarni kiritish talabalarning yaxlit o'sishi uchun qulay muhit yaratishi mumkin, bu esa talabalar tashkilotlari o'rganish, hamkorlik va shaxsiy rivojlanishning jonli markazlari bo'lib qolishini ta'minlaydi.

Adabiyotlar.

1. Azizxo'jaeva N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. T.:—O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg.,armasil, 2006 y. 166 b.
2. Bekmuradov A.Sh., Golish L.V., Xoshimova D.P. Proektivnie i planirovanie pedagogicheskix texnologiy . T.: —O'zbekiston, 2009 g. 205b.
3. Bekmuradov A.Sh., Golish L.V., Xoshimova D.P. Texnologiya proeknogo obuchenie. T.: —O'zbekiston, 2009 g. 185 b.
4. "Ta'lim klasterida pedagogik innovatsiyalar tushunchasi" AS Baxtiyorovna, мугаллим хэм узликсиз билимлендириу, 2023
5. Ta'limda innovatsion uslublarni ishlab chiqish hamda amaliyotga joriy etishning nazariy asoslari AS Baxtiyorovna, Scientific Bulletin of NamSU-Научный вестник НамГУ-NamDU ilmiy axborotnomasi–2023-yil_2-son
6. Ibragimov, X., and Abdullayeva Sh. "Pedagogika nazariyasi (darslik)." T.: Fan va texnologiya 288 (2008)

O'QITUVCHINING INNOVATSION FAOLIYATI VA TEXNIKASI

Ahmadjonova Ma'muraxon Ne'matovna

Yursunbekov Ilhomjon Usmonbekovich

Eraliyeva Shirmonoy Nuraliyevna

Farg'ona shahar kasb-hunar maktabi o'qituvchilari

Annotatsiya. Ushbu maqola o'qituvchilar tomonidan o'quv tajribasini oshirish uchun qo'llaniladigan turli xil innovatsion o'qitish usullarini o'rganadi. Adabiyotlarni tahlil qilish, usullarni baholash va natijalarni muhokama qilish orqali ushbu maqola o'qitishda innovatsiyalarning ahamiyati va uning talabalarning ta'lim natijalariga ta'siri haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: innovatsion o'qitish, ta'lim, faol ta'lim, talabalarni jalb qilish, pedagogika, texnologiyani rivojlantiruvchi ta'lim.

Yodlash va passiv o'rganish bilan ajralib turadigan an'anaviy ta'lim modeli tezda faol ishtirok etish, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini birinchi o'ringa qo'yadigan innovatsion o'qitish yondashuvlariga yo'l ochmoqda. Axborot osonlik bilan mavjud bo'lgan bugungi raqamli asrda o'qituvchilar nafaqat bilim berish, balki talabalarida o'rganish va moslashishga chanqoqlikni uyg'otish muammosiga duch kelmoqdalar. Bu qiziqish, ijodkorlik va hamkorlikni rag'batlantiradigan innovatsion o'qitish usullariga o'tishni talab qiladi. Ushbu maqolada biz zamonaviy o'qituvchilar tomonidan dinamik va boyituvchi o'quv muhitini yaratish uchun qo'llaniladigan turli xil tadbirlar va texnikalarni ko'rib chiqamiz.

Adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish turli fanlar va ta'lim darajalarida o'qituvchilar tomonidan muvaffaqiyatli qo'llanilgan innovatsion o'qitish strategiyalarining ko'pligini ochib beradi. Faol ta'lim texnikasi, bunday tarjima sinflar sifatida, muammo asoslangan ta'lim, va peer qo'llanma, chuqurroq kontseptual tushunish targ'ib va talaba jalb oshirish, ularning qobiliyati uchun Shuhrat qozongan. Bundan tashqari, texnologiyaning ta'limga integratsiyasi interaktiv ta'lim tajribalari, jumladan virtual simulyatsiyalar, onlayn hamkorlik vositalari va gamified ta'lim platformalari uchun yangi yo'llarni ochdi. Bundan tashqari, tadqiqot turli ta'lim uslublari va preferensiyalar murojaat turli o'qitish usullarini birlashtirgan muhimligini ta'kidlaydi, shunday qilib, ta'lim inclusivity va tenglik targ'ib.

Zamonaviy o'qituvchilarning innovatsion faoliyati va texnikasini o'rganish uchun sifatli tadqiqot yondashuvi qabul qilindi. Ma'lumotlar adabiyotlarni o'rganish, tajribali o'qituvchilar bilan suhbatlar va sinf mashg'ulotlarini kuzatish orqali to'plangan. Asosiy mavzular va naqshlar tematik tahlil orqali aniqlandi, bu o'qituvchilar tomonidan

talabalarning bilimlarini oshirish uchun qo'llaniladigan turli xil strategiyalarni har tomonlama tushunishga imkon berdi.

O'qitishdagi innovatsiyalar talabalarni jalb qilish va samarali o'rganishni rag'batlantirish uchun juda muhimdir. Bu erda o'qituvchilar o'z sinflariga kiritishlari mumkin bo'lgan ba'zi innovatsion tadbirlar va texnikalar:

Flipped Classroom: ushbu yondashuv o'quvchilarni darsdan tashqari yangi tarkibni video yoki o'qish orqali o'rganishni, so'ngra munozaralar, mashg'ulotlar va bilimlarni qo'llash uchun dars vaqtidan foydalanishni o'z ichiga oladi.

Loyihaga asoslangan ta'lim (PBL): PBL o'z hayotiga tegishli bo'lgan haqiqiy loyihalar ustida ishlaydigan talabalarni o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuv tanqidiy fikrlash, hamkorlik va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Gamifikatsiya: o'yin elementlarini darslarga kiritish o'quvchilarning faolligi va motivatsiyasini oshirishi mumkin. O'qituvchilar o'rganishni yanada interaktiv va qiziqarli qilish uchun gamified viktorinalar, simulyatsiyalar yoki o'quv o'yinlaridan foydalanishlari mumkin.

Tabaqalashtirilgan ta'lim: o'quvchilar turli xil ta'lim uslublari va qobiliyatlariga ega ekanliklarini tan olib, o'qituvchilar turli xil tadbirlar, resurslar va baholash usullari orqali individual ehtiyojlarni qondirish uchun o'qitishni moslashtirishlari mumkin.

Hamkorlikda o'qitish: talabalarni vazifalar va loyihalar ustida birgalikda ishlashga undash jamoaviy ish, muloqot va tengdoshlarni o'rganishga yordam beradi. Fikrlash-juftlik, guruh muhokamalari va kooperativ o'quv faoliyati kabi usullar hamkorlikni osonlashtirishi mumkin.

Texnologiya integratsiyasi: ta'lim dasturlari, interaktiv doskalar, virtual haqiqat va onlayn platformalar kabi texnologiya vositalaridan foydalanish o'qitish va o'rganish tajribalarini oshirishi, ularni yanada interaktiv, qulay va qiziqarli qilishi mumkin.

Sokratik seminarlar: ushbu munozaraga asoslangan uslub talabalarni murakkab matnlar yoki masalalarni tanqidiy tahlil qilish va muhokama qilishni o'z ichiga oladi. O'qituvchi chuqur fikrlash va tushunishni rivojlantirish uchun suhbatni ochiq savollar bilan boshqarib, yordamchi vazifasini bajaradi.

Genius Hour/ Passion loyihalari: talabalarga mustaqil tadqiqotlar yoki ijodiy loyihalar orqali o'z qiziqishlarini amalga oshirishga imkon berish avtonomiya, qiziqish va o'rganishga bo'lgan muhabbatni kuchaytiradi. Talabalar o'z loyihalarini tengdoshlariga namoyish etishlari, hamkorlik va tengdoshlarning fikrlarini rag'batlantirishlari mumkin.

Rol o'ynash va simulyatsiyalar: rol o'ynash yoki simulyatsiya kabi immersiv tajribalar o'quvchilarga turli rollar yoki stsenariylarga qadam qo'yishga imkon beradi, empatiya, tanqidiy fikrlash va istiqbolli ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Zehnlilik va SEL faoliyati: zehnlilik mashqlari, mulohaza yuritish va ijtimoiy-emotsional ta'lim (SEL) tadbirlarini o'quv dasturiga kiritish o'quvchilarga stressni

boshqarish, chidamlilikni oshirish va shaxslararo ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Ushbu innovatsion faoliyat va texnikani o'qitish amaliyotiga qo'shib, o'qituvchilar o'z o'quvchilarining turli ehtiyojlari va qiziqishlariga javob beradigan dinamik va qiziqarli o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Natijalar o'qitishda innovatsiyalarning ahamiyati va uning talabalarning ta'lim natijalariga ijobiy ta'sirini ta'kidlaydi. O'qitishning innovatsion usullarini qo'llash orqali o'qituvchilar qiziqish, tanqidiy fikrlash va hamkorlikni rivojlantiradigan dinamik va rag'batlantiruvchi o'quv muhitini yaratishi mumkin. Bundan tashqari, texnologiyaning integratsiyasi talabalarning shaxsiy ehtiyojlari va imtiyozlarini qondiradigan shaxsiy o'quv tajribalarini yaratishga imkon beradi. Shu bilan birga, o'qitishning innovatsion usullarini, shu jumladan resurslardan foydalanish, o'qituvchilar uchun treninglar va o'zgarishlarga qarshilikni engish bilan bog'liq muammolarni tan olish juda muhimdir. Innovatsion o'qitish amaliyotini keng tatbiq etishni qo'llab-quvvatlash va barcha talabalar uchun sifatli ta'limdan adolatli foydalanishni ta'minlash uchun o'qituvchilar, ma'murlar va siyosatchilar o'rtasidagi hamkorlikdagi harakatlar zarur.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, innovatsion o'qitish faoliyati va texnikasi o'quv tajribasini oshirish va talabalarni tez o'zgaruvchan dunyoda muvaffaqiyatga tayyorlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'qituvchilar faol ishtirok etish, tanqidiy fikrlash va umrbod o'rganishga yordam beradigan innovatsion pedagogik yondashuvlarni o'rganish va amalga oshirishni davom ettirishlari kerak. Bundan tashqari, o'qitishning innovatsion usullarini samarali joriy etishni ta'minlash uchun o'qituvchilarning malakasini oshirish va qo'llab-quvvatlashga sarmoya kiritish zarur. Ta'limda innovatsiyalar madaniyatini rivojlantirish orqali biz o'qituvchilarga o'z o'quvchilarining to'liq salohiyatini ochib berish va qiziqish, ijodkorlik va mukammallikni ilhomlantiradigan transformatsion ta'lim tajribalarini yaratish imkoniyatini bera olamiz.

Adabiyotlar.

1. Kuysinov O.A. Improving the methodologies of raising the effectiveness of continuous education on the basis of ensuring content consistency/ Electronic journal of actual problems of modern science, education and training. July, 2021 -7/1. 4-8.
2. Kuysinov O.A., Muslimov N.A. Theory and methods of organizing independent education in the training of teachers of vocational education. Monograph. T.: "Fan", 2009. - 92b.
3. O.H.Uzoqov The emergence of chaos International Journal of Advanced Academic Studies.18-03-2020 221- 223 bet
4. Muhidova O.N. (2021). Transversal competences as a result of student's modern world view formation. Current research journal of pedagogics. 3, 03 C. 64-69.

O'QUV JARAYONINI TASHKIL ETISH VA TAHLIL ETISHDA O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI, IJODKORLIGI

Ahmadjonova Ma'muraxon Ne'matovna

Yursunbekov Ilhomjon Usmonbekovich

Eraliyeva Shirmonoy Nuraliyevna

Farg'ona shahar kasb-hunar maktabi o'qituvchilari

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim tashkilotlarida o'qituvchilar o'rtasida pedagogik mahorat va ijodkorlikning muhim roli ko'rib chiqilgan. Keng qamrovli adabiyotlarni ko'rib chiqish orqali ushbu xususiyatlarni rivojlantirishning turli usullari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda pedagogik mahorat va ijodkorlikning o'quv jarayoniga ta'sirini o'rganish uchun sifatli tahlil qo'llaniladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu fazilatlarni rivojlantirish talabalarning faolligini, o'quv natijalarini va umumiy ta'lim samaradorligini oshiradi. Munozara amaliy natijalarni o'rganadi va pedagogik mahorat va ijodkorlikni o'qitish amaliyotiga qo'shish bo'yicha takliflar beradi.

Kalit so'zlar: pedagogik mahorat, ijodkorlik, o'quv jarayoni, o'qituvchilarni tashkil etish, o'quvchilarni jalb qilish, o'quv natijalari.

Pedagogik mahorat va ijodkorlik dinamik va qiziqarli o'quv muhitini yaratishga intilayotgan o'qituvchilar uchun ajralmas atributlardir. Bugungi tez rivojlanayotgan ta'lim landshaftida o'qituvchilar nafaqat mavzu bo'yicha tajribaga ega bo'lishlari, balki talabalarning turli ehtiyojlarini qondirish uchun o'qitish metodikalarini yangilash va moslashtirish qobiliyatiga ega bo'lishlari kerak. Ushbu maqola ta'lim tashkilotlarida pedagogik mahorat va ijodkorlikning ahamiyatini o'rganish va ularning o'qitish-o'qitish jarayoniga ta'sirini tahlil qilishga qaratilgan.

Ko'plab tadqiqotlar samarali o'qitishda pedagogik mahorat va ijodkorlikning ahamiyatini ta'kidlaydi. Pedagogik mahorat bir qator vakolatlarini o'z ichiga oladi, shu jumladan o'quv dizayni, sinfni boshqarish va baholash texnikasi. Boshqa tomondan, ijodkorlik yangi g'oyalar, yondashuvlar va o'qitish muammolariga echimlar yaratish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori darajadagi pedagogik mahorat va ijodkorlikka ega o'qituvchilar talabalarni jalb qilish, chuqurroq o'rganishni osonlashtirish va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun yaxshi jihozlangan.

Ushbu tadqiqotda pedagogik mahorat, ijodkorlik va o'quv jarayoni o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish uchun sifatli yondashuv qo'llaniladi. Ma'lumotlar tajribali o'qituvchilar bilan suhbatlar va sinf kuzatuvlari orqali to'planadi. Sifatli tahlil o'qitish amaliyotida pedagogik mahorat va ijodkorlik bilan bog'liq takrorlanadigan naqsh va mavzularni aniqlash uchun kodlash va tematik tahlilni o'z ichiga oladi.

Pedagogik mahorat, ijodkorlik va o'quv jarayonini samarali tashkil etish va tahlil qilish o'qitishning muhim jihatlari bo'lib, talabalarning o'qishi va faolligiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. Mana har birining taqsimoti:

Pedagogik mahorat: bu o'qituvchining ma'lumotni samarali etkazish va o'rganishni osonlashtirish uchun turli xil o'qitish usullari va strategiyalarini qo'llash qobiliyatini anglatadi. Malakali o'qituvchi turli xil ta'lim uslublarini tushunadi va ularning yondashuvini alohida talabalar yoki guruhlarning ehtiyojlariga moslashtira oladi. Shuningdek, ular talabalarning ishtiroki va hamkorligini rag'batlantiradigan ijobiy va inklyuziv o'quv muhitini yaratishi mumkin.

O'qituvchining ijodkorligi: o'qitishda ijodkorlik qutidan tashqarida fikrlash qobiliyatini va talabalarni jalb qilish va o'rganishni yanada qiziqarli va mazmunli qilishning innovatsion usullarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Ijodiy o'qituvchilar ko'pincha o'quv tajribasini oshirish va turli xil ta'lim imtiyozlarini qondirish uchun turli xil o'quv materiallari, texnologiyalar va interaktiv tadbirlardan foydalanadilar.

O'quv jarayonini tashkil etish: o'quv jarayonini tashkil etish darslarni, tadbirlarni va baholashni izchil va mantiqiy tarzda rejalashtirish va tuzishni o'z ichiga oladi. Bunga aniq o'quv maqsadlarini belgilash, tarkibni samarali ravishda ketma-ketlashtirish va talabalarga ushbu maqsadlarga erishish uchun zarur resurslar va yordam berish kiradi. Uyushgan o'qituvchilar, shuningdek, talabalarning rivojlanishini kuzatish va kerak bo'lganda o'qitish strategiyasini sozlash uchun tizimlarga ega.

O'quv jarayonini tahlil qilish: o'quv jarayonini tahlil qilish o'qitish amaliyoti, talabalar natijalari va o'qitishning umumiy samaradorligini aks ettirishni o'z ichiga oladi. O'quv jarayonini tahlil qiladigan o'qituvchilar takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlay oladilar, ma'lumotlardan xabardor qarorlar qabul qiladilar va doimiy ravishda o'qitish qobiliyatlari va talabalarning ta'lim natijalarini oshirishga intilishadi.

Pedagogik mahorat, ijodkorlik va o'quv jarayonini samarali tashkil etish va tahlil qilish samarali o'qitishning muhim tarkibiy qismidir. Ushbu fazilatlariga ega bo'lgan o'qituvchilar talabalarni jalb qilish, o'rganishni rivojlantirish va ijobiy va ta'sirchan ta'lim tajribasini yaratish uchun yaxshi jihozlangan.

Ta'lim jarayonini tahlil qilishda pedagogik mahorat ko'p qirrali va samarali o'qitish uchun juda muhimdir. Bu erda ba'zi asosiy jihatlari:

Ta'lim nazariyalarini tushunish: malakali o'qituvchi turli ta'lim nazariyalari (masalan, bixeviorizm, konstruktivizm, ijtimoiy-madaniy nazariya) va ularning turli ta'lim sharoitlariga qanday tatbiq etilishini yaxshi bilishi kerak. Ushbu tushuncha ba'zi o'qitish usullari yoki aralashuvlari nima uchun samarali yoki samarasiz ekanligini tahlil qilishga yordam beradi.

Baholash savodxonligi: o'qituvchilar baholash texnikasini yaxshi bilishlari va o'quvchilarning taraqqiyotini aniqlash va takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash uchun baholash ma'

lumotlarini qanday talqin qilishni tushunishlari kerak. Bu baholash vositalari va amaliyotlarining asosliligi, ishonchliligi va adolatliligini tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

Differensiallash: samarali o'qituvchilar o'z o'quvchilarining turli ehtiyojlari, qiziqishlari va qobiliyatlarini tahlil qiladilar va shunga mos ravishda o'qitishni o'rgatadilar. Ular turli xil o'quv uslublari va tayyorgarlik darajalariga mos keladigan ko'rsatmalarni farqlaydilar, bu esa barcha talabalarining muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlariga ega bo'lishini ta'minlaydi.

Mulohaza va o'z-o'zini baholash: malakali o'qituvchilar o'qituvchilik amaliyotini doimiy ravishda aks ettirish va o'z-o'zini baholash bilan shug'ullanadilar. Ular kuchli va o'sish yo'nalishlarini aniqlash uchun o'zlarining o'quv qarorlarini, sinfdagi o'zaro aloqalarni va talabalar natijalarini tahlil qiladilar. Ushbu aks ettiruvchi amaliyot doimiy takomillashtirish va kasbiy rivojlanishga yordam beradi.

Ma'lumotlardan xabardor qaror qabul qilish: o'qituvchilar o'qitishni rejalashtirish va qaror qabul qilish jarayonlarini xabardor qilish uchun turli xil ma'lumotlarni (masalan, standartlashtirilgan test ballari, shakllantiruvchi baholar, anekdot yozuvlari) to'plashlari va tahlil qilishlari kerak. Ma'lumotlarni tahlil qilish o'qituvchilarga qo'shimcha yordam kerak bo'lishi mumkin bo'lgan naqshlar, tendentsiyalar va sohalarni aniqlashga yordam beradi.

O'qitishni loyihalash va rejalashtirish: pedagogik malakali o'qituvchilar o'quv maqsadlari, tarkibni ketma-ketligi va o'qitish strategiyalari kabi omillarni hisobga olgan holda o'quv faoliyatini diqqat bilan loyihalashtiradi va rejalashtiradi. Ular o'z talabalari uchun qiziqarli va samarali o'quv tajribalarini yaratish uchun o'quv dasturlari standartlari va o'quv tadqiqotlarini tahlil qiladilar.

Aloqa va aloqa: o'qituvchilar tushunishni aniqlash va o'z vaqtida fikr bildirish uchun talabalarining javoblari, savollari va noto'g'ri tushunchalarini tahlil qiladilar. Samarali muloqot qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratadi va talabalarining ishtiroki va faolligini rag'batlantiradi.

Hamkorlik va kasbiy ta'lim jamoalari: malakali o'qituvchilar hamkasblari bilan hamkorlik qiladi va tushunchalar, manbalar va eng yaxshi amaliyotlarni baham ko'rish uchun professional ta'lim jamoalarida ishtirok etadi. O'qitish va o'qitish tajribalarini birgalikda tahlil qilish jamoaviy muammolarni hal qilishga va talabalarining natijalarini yaxshilashga olib kelishi mumkin.

O'quv jarayonini tahlil qilishda pedagogik mahorat o'rganish nazariyalarini chuqur tushunishni, baholash savodxonligini, differentsiatsiyani, aks ettirishni, ma'lumotlarni tahlil qilishni, o'qitishni loyihalash, aloqa va hamkorlikni o'z ichiga oladi. Tahliliy ko'nikmalarini doimiy ravishda takomillashtirish orqali o'qituvchilar talabalarining o'qishi va rivojlanishiga ko'maklashish samaradorligini oshirishi mumkin.

Topilmalar ta'lim tashkilotlarida o'qituvchilar o'rtasida pedagogik mahorat va ijodkorlikni rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi. Kasbiy rivojlanish imkoniyatlari va qo'llab-quvvatlash tarmoqlarini taqdim etish orqali muassasalar o'qituvchilarga o'qitish amaliyotini doimiy ravishda takomillashtirish imkoniyatini berishi mumkin. Bundan tashqari, pedagogik mahorat va ijodkorlikni o'qituvchilarni tayyorlash dasturlariga kiritish kelajakdagi o'qituvchilarni 21-asrda talabalarning rivojlanayotgan ehtiyojlarini qondirish uchun yaxshiroq tayyorlashi mumkin.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, pedagogik mahorat va ijodkorlik o'quv jarayonini shakllantirishda va talabalar muvaffaqiyatini rag'batlantirishda ajralmas rol o'ynaydi. Ta'lim tashkilotlari maqsadli o'qitish, murabbiylik dasturlari va hamkorlikdagi o'quv jamoalari orqali o'qituvchilar orasida ushbu atributlarni rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Innovatsiya va tajriba madaniyatini tarbiyalash orqali muassasalar talabalar o'rtasida qiziqish, tanqidiy fikrlash va umrbod o'rganishni ilhomlantiradigan dinamik o'quv muhitini rivojlantirishi mumkin.

Adabiyotlar:

1. Pedagogika. Ensiklopediya. 1-jild. A-Yo (mas'ul muharrir R.Safarova) □T.: 2015
2. Жураев Б.Т. Деятельность педагога по гуманизации учебно-воспитательного процесса //Научные школы. Молодежь в науке и культуре XXI в.: материалы междунар. науч.-творч. форума. – 2017. – Т. 31.
3. Жураев Б.Т. Социально-духовное развитие студентов //Россия-Узбекистан. Международные образовательные и социально-культурные технологии: векторы развития. – 2019. – С. 22-23.
4. Davronov I.E., Jurayev B.T. Pedagogik va psixologik fanlarni o'qitish metodikasi. "Durдона" nashriyoti, -Buxoro, 2019.
5. Олимов Ш.Ш. Некоторые вопросы организации урока на основании педагогических технологий //Молодой ученый. – 2013. – №. 5. – С. 752-754.

HUQUQ SHAKLLARI (MANBALARI) VA ULARNING TURLARI TO'G'RISIDA TUSHUNCHA

Vahobov Shahbozbek Bobomurod o'g'li

Qo'qon davlat pedagogika insituti Tarix fakulteti

MG'MAHT yo'nalishi 2-bosqich talabasi

[@vahobov_shaxboz](mailto:vahobov_shaxboz) (90) 858-64-04

Anotatsiya. Bilamizki huquq shakllari jahon huquq tizimining asosini tashkil etadi. Bu tushuncha jamiyatdagi turli sinf, millat, elatlarning erkini va huquqlarini taminlovchi asosiy kategoriyalardan. Bu davlat organlari tomonidan, uning majburlash kuchi orqali qabul qilingan qonunlar, qarorlar, farmonlar va boshqa normativ aktlarni o'zida mujassamlashtiradi. Bularni bajarish har bir davlat organi yoki fuqarosi uchun majburiy hisoblanadi. Ushbu maqolada huquq shakllari va uning turlari to'g'risida ma'lumotlar beriladi.

Kalit so'zlar. Huquq shakllari, huquq manbalari, huquqiy odat, sud pretsidenti, normativ huquqiy hujjat, normativ shartnoma, qonunchilik, ustav.

Huquq shakllarini har bir davlat o'z qonunchiligiga ko'plab shakllari va turlarini kiritgan, yuridik adabiyotlarda huquq manbai va huquq shakllari bir mazmundagi kategoriya sifatida keltiriladi ular mazmunan bir tushuncha lekin lug'aviy tomondan bir-biridan farq qiladi. Huquq manbasi» va «huquq shakli» kategoriyalarining yuridik tabiatini tushunishda, avvalo, «manba» va «shakl» so'zlarining lug'aviy ma'nosiga e'tibor qaratish zarur. Jumladan, «manba» (arabcha - boshlanish; ibtido) ko'chma ma'noda esa biror narsa, ish-harakatning yuzaga kelishi, faoliyat uchun asos-omil bo'lgan narsa; sabab degan ma'nolarni bildiradi. «Shakl» esa (arabcha - ko'rinish, rasm, tarz) biror-bir narsa yoki predmetning tashqi ko'rinishi, mazmunining ifodalanishi kabi ma'nolarni anglatadi.

Huquqning manbasi deganda umumiy ma'noda huquqni ifoda etilish shakli tushuniladi. Huquqning birlamchi manbai xalqaro huquqning umume'tirof etilgan normalari va qoidalari hisoblanadi. Huquqiy hodisa sifatida huquq manbasini uch xil ma'noda tushunish mumkin: birinchisi, moddiy ma'noda - bu jamiyatdagi mulkchilik shakllari, moddiy shart-sharoitlar, jamiyat a'zolarining qiziqishlari va manfaatlari; ikkinchisi, mafkuraviy ma'noda - bu turli huquqiy mafkura va ta'limotlar, huquqiy ong; uchinchisi, maxsus yuridik ma'noda - bu huquqning shakllari. Huquqning asosan quyidagi shakllari mavjud: huquqiy odat, normativ-huquqiy hujjat, huquqiy pretsedent, normativ shartnomalar va boshqalar.

Huquq manbasi muayyan rasmiy bir shaklga ega bo'lishi uchun, albatta, bunday manba davlat tomonidan e'tirof etilishi va tegishli huquq ijodkorligini amalga

oshiruvchi vakolatli organlar tomonidan rasman e'tirof etilishi, ya'ni mustahkamlab qoyilishi kerak. Shundagina u davlat huquq tizimida o'rnashib qolishi va rivojlana olishi mumkin.

Yuqorida takidlanganidek huquq shakllarining asosan to'rtta elementi amaliyotda keng qo'llaniladi bular. Huquqiy odat, normativ-huquqiy hujjat, huquqiy pretsident va normativ shartnomalardir ushbu tushunchalarga to'xtaladigan bo'lsak,

Huquqiy odat bu- uzoq davr mobaynida amalda bo'lish natijasida shakllangan va davlat tomonidan umummajburiy qoida sifatida tan olingan yurish-turish qoidasidir. Huquqiy odat boshqa ijtimoiy normalardan o'zining davlat tomonidan tasdiqlangani, bajarilishining majburiyligi va davlatning majburlov kuchi bilan ta'minlanishiga qarab ajralib turadi.

Har qanday odat ham huquqiy odatga aylana olmaydi, balki ma'lum bir guruh yoki butun jamiyatning manfaatlariga javob bera oladigan va davlat tomonidan sanksiyalangan odatgina huquqiy odat bo'lishi mumkin. U umumiy harakterdagi xulq-atvor qoidalarini huquq normalari ko'rinishida mujassamlantiradi;

Huquqning manbalari tizimida huquqiy odatning roli va o'rni turli davlatlarda turlicha bo'lgan. Davlat yuzaga kelishi bilan qonunlar, farmoyishlar, sud pretsedentlari, ma'qullangan urf-odatlar va hokazolar ko'rinishida o'rnatilgan pozitiv huquq tizimini shakllantirgan. Mamlakatimizda ham huquqiy odat muayyan darajada huquq manbasi sifatida e'tirof etilgan. Xususan, Qurbon va Ro'za hayiti, Navro'z kabi milliy qadriyatlarimiz rasmiy ravishda bayram sifatida e'tirof etilib, mehnat qonunchiligida dam olish kunlari sifatida rasmiy belgilab qo'yildi.

Huquqiy pretsident bu- (lot. «praecedens» - avvalgisi, oldingisi) - sud yoki ma'muriy organning yozma yoki og'zaki qarori bo'lib, bu qaror kelgusida barcha shunga o'xshash ishlarni ko'rib chiqish va hal qilish uchun asos bo'ladigan namuna normadir. Huquqiy pretsidentning sud va ma'muriy pretsident shakllari mavjud. Huquqiy pretsidentning sud pretsidenti shakli AQSH, Avstraliya, Buyuk Britaniya, Kanada va Yangi Zelandiya kabi umumiy huquq amalda bo'lgan davlatlarda huquqning manbasi sifatida keng qo'llaniladi. Pretsident avval sodir bo'lgan vaziyat yana yuzaga kelganda qanday yo'l tutish lozimligini anglatadi va oziga xos namuna sifatida qabul qilinishi tushuniladi. Sud ishlari bilan bog'liq pretsidentga sud pretsidenti deb qaraladi. Sud pretsidenti - bu muayyan ish bo'yicha sudning shunday qaroriki, u boshqa sudyalarga kelgusida shunga o'xshash ishlarni hal qilishda qanday qaror qabul qilish lozimligini ko'rsatadi. Ma'muriy pretsident-ma'muriyatning jamiyatni boshqarish sohasidagi ayrim ishlari yuzasidan qabul qilgan qarorini, kelgusida xuddi shunga o'xshash ishga asos sifatida qo'llanilishi.

Normativ-huquqiy hujjatlar rasmiy hujjat bo'lib, belgilangan shakl va rekvizitlarga ega Normativ-huquqiy hujjat- vakolatli davlat organi (yoki mansabdor shaxs)ning belgilangan tartibda qabul qilgan, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishga

qaratilgan, umummajburiy tusdagi qoidalarni o'rnatuvchi, o'zgartiruvchi yoki bekor qiluvchi yuridik hujjat. Normativ-huquqiy hujjatlar O'zbekiston Respublikasida huquqning asosiy manbayidir

Huquq shakllarining xalqaro amaliyotda va xalqaro huquqda eng ko'p qollaniluvchi to'rtinchi shakli bu, Normativ xalqaro shartnomalardir. Normativ shartnoma-ikki yoki undan ortiq mustaqil huquq subyektlari o'rtasida tuziladigan hamda ularning huquq va majburiyatlarini o'rnatadigan, o'zgartiradigan yoki bekor qiladigan og'zaki yoki yozma shaklda ifodalanadigan va tuziladigan bitimlar. Normativ shartnomalar asosan xalqaro munosabatlarda huquq manbai sifatida maydonga chiqadi. Xalqaro shartnoma - davlatlararo yoki boshqa shaxslar o'rtasida o'zaro kelishuv bo'lib, xalqaro huquq asosida tartibga solinadi. Xalqaro shartnomalar tuzilgan vaqtda yoki tan olingan (ratifikatsiya qilingan) da uning matnida ifodalangan majburiyatlarni taraflar bajarishi shartligi belgilab qo'yiladi. Ayrim holatlarda davlatlar o'rtasida tuzilgan shartnomalar amal qilish muddati tugamasdan ham bekor qilinishi mumkin. Bu xalqaro huquqda denonsatsiya qilish deb nomlanadi.

Xulosa qilib aytganda huquq shakllari (manbalari) xalqaro huquqning qolaversa mahalliy huquqning ajralmas qismidir va u bilan uzviy bog'liqdir. Uning shakllari esa mahalliy huquq tizimlarini bir-biridan ajratib turuvchi va farqlovchi belgilaridan hisoblanadi. Huquq shakllari ma'lum bir miqdorda milatlararo va xalqaro integratsiyani kuchaytiradi. Normativ xalqaro shartnomalar ham huquqiy tizimda alohida o'ringa ega u dunyo mamlakatlarini bog'lovchi va munosabatlarini tartibga soluvchi rasmiy hujjatlardan sanalib dunyoda tinchlikni va hamkorlikni saqlovchi asosiy manbalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Davlat va huquq nazariyasi. Saydullayev Sh.A. 2020-yil.
2. Хайитбоев Ф.П., Нажимов М.К. Хозирги замон асосий ҳуқуқий тизимлари.
3. Islomov Z. Davlat va huquq nazariyasi. 2007-yil.
4. Axmedshaeva M. Davlat mehanizimi va hokimyatlar bo'linishi. 2005-yil.

FUQAROLIK VA FUQAROLIK HUQUQI TUSHUNCHASI, RIVOJLANISHI VA UNING HUQUQIY TIZIMDAGI O'RNI

Vahobov Shahbozbek Bobomurod o'g'li

Qo'qon davlat pedagogika insituti Tarix fakulteti

MG'MAHT 2-bosqich talabasi

@vaxobov_shaxboz (90) 858-64-04

Anotatsiya; Fuqarolik bu ma'lum bir davlatga huquqiy jihatdan mansublikni bildirib bu tushuncha dunyoning deyarli barcha qonunchiligiga kiritilgan. Fuqarolik huquq qonunchilikning asosiy sohasi hisoblanib davlat va uning fuqarolari o'rtasidagi mulkiy va nomulkiy munosabatlarni tartibga solidi.

Kalit so'zlar; Fuqarolik, apartid, fuqarolik huquqi, fuqaro, tuproq huquqi, qon huquqi, majburiyat, homiylik, konvensiya.

Bilamizki huquq tizimidagi eng yirik va asosiy bo'lgan huquq tarmoqlaridan biri fuqarolik huquqi hisoblanadi va bu tarmoq asosan fuqaro va davlat o'rtasidagi huquq va majburiyatlarni tartibga solidi. Fuqarolik huquqining asosiy katagoriyasi bu fuqarolik hisoblanadi, ho'sh bu tushuncha o'zi nima, uning qanday turlari bor va qayerdan va qachon kelib chiqqan degan savol albatta yuzaga kelishi tabiiy. Bu maqoladi fuqarolik tushunchasiga oid asosiy malumotlar keltirib o'tiladi dastavval fuqarolik va fuqarolik huquqi o'zi nima ekanligi to'g'risida malumot beriladi.

Fuqarolik – shaxsning muayyan davlat bilan doimiy siyosiy, huquqiy aloqasi; bu aloqa shaxs va davlatning o'zaro huquq va majburiyatlarida ifodalanadi. Shaxs fuqarolikka ega bo'lgach, davlat uning hamma huquq va erkinliklarini e'tirof etadi, ularning amalga oshishini ta'minlash choralari ko'radi. Fuqarolarning manfaatlarini davlat, fuqarolar boshqa mamlakatlar hududida turgan vaqtda ham himoya qiladi, ularga homiylik ko'rsatadi. O'z navbatida, fuqarolar davlat qonunlari va qoidalarga so'zsiz rioya qiladilar, o'zlari uchun belgilangan majburiyatlarni bajaradilar. Bu huquq va majburiyatlar yig'indisi fuqaroning siyosiy huquqiy maqomini tashkil etadi, fuqarolar ana shu maqom bilan chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan shaxslardan ajralib turadilar. Fuqarolik asosan ikki yo'l bilan qabul qilinadi; tug'ilganlik dalili asosida („filiatsiya“) va „naturalizatsiya“ yo'li bilan. Tug'ilish asosida fuqarolikka qabul qilishda ikki xil qoida: „qon huquqi“ va „tuproq huquqi“ qoidasi qo'llaniladi. „Qon huquqi“ deb nomlangan qoida shu davlatning fuqarolaridan tug'ilgan shaxsni fuqaro deb tan oladi (ayrim davlatlarda ota-onasining biri tegishli fuqarolikka egaligi yetarli). Qaysi davlat hududida bu shaxsning tug'ilganligi ahamiyatga ega emas. „Tuproq huquqi“ qoidasi, fuqaroligidan qat'iy nazar, agarda shaxs mazkur davlat hududida tug'ilgan bo'lsa, unda o'sha shaxs fuqaro deb tan olinadi. Naturalizatsiya

yo'li bilan fuqarolikni qabul qilish mamlakatda yashab kelayotgan shaxsning fuqarolikni olish to'g'risidagi iltimosiga ko'ra olinishi ham mumkin bunda O'zbekiston qonunchiligida fuqarolikka qabul qilishning uchta shakli qo'llaniladi bular birinchisi „tug'ilishi bilan fuqarolik olinishi,“ ikkinchisi „umumiy tartibda ya'ni O'zbekiston fuqarosi bo'lishni hohlagan insonlar arizasiga ko'ra“ va uchinchisi „alohida tartibda ya'ni xalqaro miqiyosda tan olingan ilm-fan, sport namoyondalari“ Respublika Prezidenti tomonidan fuqarolikka qabul qilinishi mumkin.

Fuqarolik huquqining kelib chiqishi juda uzoq tarixga borib taqalmaydi u amalda „Huquqlar haqidagi bill“ (Angliya, 1689-yil ; AQSh, 1791-yil.) yoki „Inson va fuqaro huquqlari deklaratsiyasi“(Fransiya, 1789-yil.)ning qabul qilinishi asosida rivojlangan. Fuqarolik jamiyati – o'z shaxsi, ijodiy tashabbusini erkin namoyon etuvchi teng huquqli odamlar jamiyati, ortiqcha taqiqlar va keraksiz ma'muriy tartibga solishdan xoli teng imkoniyatlar jamiyati sifatida shakllandi. XX asrda fuqarolik jamiyati g'oyasi yanada muhimroq ahamiyat kasb etdi. Bunga avvalo totalitar va avtoritar tuzumlarining paydo bo'lishi va ularga qarshi demokratiya uchun kurash olib borish zaruriyati sabab bo'ldi. Plyuralizm nazariyasi keng tarqaldi. Bu nazariyaga binoan, demokratik jamiyatning asosiy vazifasi quyidagilardan iborat: - fuqarolar totuvligiga erishish yo'llarini izlash; - aholining turli guruhlari manfaatlarini hisobga olish; - qarama-qarshiliklarga barham berish va nizolarning oldini olish. Tabaqaviy imtiyozlarning tugatilishi va fuqarolik huquqlarining paydo bo'lishi fuqarolik jamiyati shakllanishining muhim omili hisoblanadi. Shaxsning huquq va erkinliklarini ta'minlovchi huquqiy davlat fuqarolik jamiyatining siyosiy negizi bo'lib xizmat qiladi. Shunday qilib, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati tushunchalari jamiyat hayotining turli tomonlarini aks ettiruvchi tushunchalardir. Ular guruhlar, individlar, jamiyatning umumiy ahamiyatga molik manfaatleri o'raladigan qobiq hisoblanadi va ularni ro'yobga chiqarish usullaridan tashkil topadi. Shuni ta'kidlab o'tish lozimki, fuqarolik jamiyatining davlatdan ajralishi aynan tabaqalar o'rtasidagi tengsizlikni tugatish va ijtimoiy munosabatlarni davlat tasarrufidan chiqarish jarayonida yuz bergan. Bu jarayonga butun aholi nomidan ish ko'ruvchi vakillik davlatining shakllanishi asos bo'lgan. Aynan shu sabablar ham fuqarolik huquqini vujudga kelishi va uni kelgusida jadal rivojlanishiga olib kelgan.

Fuqarolikning asosan ikki turi amaliyotda qo'llaniladi bular ' Bir fuqarolik ' va ko'p fuqarolik 'ikki va undan ortiq'. Bir fuqarolik bu bir davlatga tegishli bo'lgan fuqaroni boshqa davlat fuqaroligini olishga ruhsat berilmasligidir. Ko'pchilik davlatlarda aynan shu tizim amal qiladi, xususan, O'zbekistonda ham bu tizim amal qiladi buning bir nechta sabablari bor aynan bir fuqarolik amal qiladigan davlatning hududiy yahlitligini va uning fuqarosi bilan munosabatlarda tushunmovchiliklar bo'lishini oldi olinadi. Bundan tashqari ba'zi davlatlarda fuqarolikga mansublikning ikkilamchi turi ham qo'llaniladi bu, ikki fuqarolik yoki „bipatridlar“ deyiladi bu —

ayni bir vaqtda ikki va undan ortiq davlat fuqaroligiga mansublik. Ikki fuqarolik quyidagi hollarda yuzaga keladi: a) farzand fuqaroligini belgilashda "qon huquqi", amal qiluvchi davlat fuqarolaridan farzand tugʻilgan vaqtda va "tuproq huquqi", qoidasi qoʻllanadigan davlat hududida farzand tugʻilgan paytda; b) ayol kishi ajnabiy shaxs bilan nikohda boʻlgan paytda — agar uning mamlakati qonunchiligiga binoan u nikohdan oʻtganidan soʻng fuqarolikdan chiqarilmasa, erining mamlakati qonunchiligiga binoan esa ayolni oʻz-oʻzidan fuqarolikka qabul qilsa; c) fuqarolik boshqa davlat fuqaroligiga oʻzgartirilgan paytda — agar fuqarolikka qabul qilgan davlatning fuqarolikni oʻzgartirish uchun oldindan roziligi olinmagan boʻlsa. Xalqaro huquqda ikki fuqarolik munosabati bilan yuzaga keladigan masalalar boʻyicha yagona, hamma tan olgan tartib belgilanmagan. Umuman, aksariyat davlatlar ikki fuqarolikka salbiy munosabat bildiradi. 1930-yil Gaga konvensiyasida ikki fuqarolikni kamaytirish va tan olmaslik haqidagi xalqaro tamoyilni ilgari surilgan.

Xulosa qilib aytganda xalqaro tashkilotlar eʼtirof etgan qoidaga koʻra, har bir shaxs faqat bir davlatning fuqarosi boʻla oladi. Bu esa davlatlar qolaversa insonlar uchun ham koʻplab afzalliklarni va ustunliklarni berishi mumkin. Bu maʼlumotlardan koʻrinib turibdiki ikki fuqarolik koʻp davlatlar huquq tizimiga kirmagan va koʻplab davlatlar bunga qarshi boʻlishi ham mumkin chunki aynan ikki fuqarolik bir necha davlat oʻrtasidagi aloqalarni buzishi yoki ular oʻrtasidagi munosabatlarda yashil chiroqni yoqishi mumkin bundan tashqari bu tizim fuqaro va davlat oʻrtasida jiddiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun ham koʻplab xalqaro tashkilotlar ikki fuqarolikni cheklash tashabusi bilan chiqishmoqda oʻylaymanki bu tashkilotlar va jamoatchilik fikri buning uchun yetarlicha asos boʻla oladi. Bundan tashqari yana koʻplab insonlar hali ham hech qaysi davlat fuqaroligiga ega emas (apatridlar) va oʻz huquqlaridan toʻla darajada foydalana olishmaydi. Bu esa ularning siyosiy huquqlarini cheklanishiga olib kelmoqda. Demak xalqaro tashkilotlar va davlatlar oldida fuqarolikni kamaytirish masalasi ham boʻlishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Fuqarolik huquqi. Ruziyev R.
2. Fuqarolik huquqi. Topildiyev V.
3. Fuqarolik huquqi darslik. Yuldashev J. Borotov M.
4. Oʻzbekiston Respublikasi fuqarolik kodeksi.

SUD PRETSIDENTI TUSHUNCHASI, KELIB CHIQISHI VA UNING HUQUQIY TIZIMDAGI O'RNI

ПРОИСХОЖДЕНИЕ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ СУДА И ЕГО РОЛЬ
В ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ
THE ORIGIN OF THE COURT PRESIDENT AND HIS ROLE
IN THE LEGAL SYSTEM

Vahobov Shahbozbek Bobomurod o'g'li

Qo'qon davlat pedagogika insituti

Tarix fakulteti 2-bosqich talabasi

@vahobov_shahboz. [90]858-64-04

Annotatiya. Ma'lumki dunyo huquqiy xaritasida bir nechta huquqiy oilalar mavjud. Bu huquq oilalarini bir -biridan ajratib turuvchi tomonlari bor shulardan bir anglo-sakson huquq tiziminining muhim tarkibiy ahamiyatga ega bo'lgan tarkibiy qismi sud pretsidenti hisoblanadi. Sud pretsidenti sud tizimining asosiy manbasi hisoblanadi va sudlarga qonun ijodkorligi huquqini beradi.

Kalit so'zlar. Huquqiy oila, ingliz huquqiy oila, roman-german huquqiy oila, sud pretsidenti, huquqiy manba, qonun ijodkorligi, sud tizimi.

Dunyoning huquqiy xaritasida asosan uchta huquqiy oila keltiriladi [roman-german, ingliz-amerika, diniy-huquqiy] va ko'plab davlatlar bu huquqiy tizimlarning qaysidir qismini o'z qonunchiligiga kiritgan. Shu tizimlardan biri bo'lgan anglo – sakson huquqiy tizimi [umumiy huquq] asosini sud pretsidenti tashkil etadi. Malumki har bir davlatning huquq tizimi huquqiy manbaga asoslanadi bular jumlasiga huquqiy odat, sud pretsidenti, normativ shartnomalarni kiritishimiz mumkin yani ushbu qisimlar birlashib yagona huquqiy oilani tashkil etadi yana bir farqli tomoni shundaki ingliz huquqiy oilasi sudlarga m'alum bir ijtimoiy masalalarni tartibga solish uchun qonun ijodkorligi huquqini ham beradi, shuning uchun bu tizimda pretsident sud tizimini asosini tashkil etadi. Sud pretsidentining lug'aviy manosi [lotincha praecedens – avvalgisi, oldingisi] degan ma'nolarni anglatadi. Sud yoki ma'muriy organning yozma yoki og'zaki qarori bo'lib, bu qaror kelgusida barcha shunga o'xshash ishlarni ko'rib chiqish va hal qilish uchun asos bo'ladi. Sud pretsidentining sud va ma'muriy pretsident shakllari mavjud. Sud pretsidenti AQSH, Avstraliya, Buyuk Britaniya, Kanada va Yangi Zelandiya kabi va yani ingliz huquqiy oilasi tizimiga kirgan boshqa davlatlarda ham asosiy huquq manbasi sifatida qo'llaniladi.

Pretsident avval sodir bo'lgan vaziyat yana yuzaga kelganda qanday yo'l tutish lozimligini anglatadi va o'ziga xos namuna vazifasini o'taydi. Sud pretsidenti faqatgina sud ishlariga xosdir. Sud pretsidenti muayyan ish bo'yicha sudning shunday

qaroriki u boshqa sudyalarga kelgusida shunga o'xshash ishlarni hal qilishda qanday qaror qabul qilishligini ko'rsatadi.

Sud qarori bilan bog'liq holda shakllangan huquq normalari ingliz huquqida pretsident huquqiga kiritilgan. Ushbu ma'noda pretsident atamasi sud ishidan boshqa narsani anglatmaydi, yani bu sud tomonidan tugatilishi ham mumkin [fuqarolik Ishida] yoki [jinoiyat Ishida] bo'lgan protsessual ish yuritish yohud u yoki bu ishning bevosita sud majlisida muhokam etilishi ham mumkin. Shuning uchun ham hamma sud qarorlariga pretsident huquqi sifatida qaraladi.

Sud pretsidenti ingliz huquqining asosiy manbai sifatida 19-asrning ikkinchi yarmida qabul qilingan umumiy doktrina asosida shakllandi. Bunga qadar esa sudyalari o'z qarorlari bilan huquq normalarini o'rnatishlari mumkunligi to'g'risida tasavvur qilishi ham qiyin edi, chunki jamiyat huquqiy ongida huquqning manbai sifatida mamlakat odatlari va an'analarini tan oluvchi, sud pretsidentini huquq manbai sifatida kiritishni istisno qiluvchi qarashlar hukmron edi. Bu yondashuvga ko'ra sudyalari huquq qanday mavjud bo'lsa, uni shunday qabul qilishlari lozim edi. Shu sababli sudlar o'z qaroriga yani pretsidentlariga majburiy huquq manbai sifatida emas balki faqat huquq normasining mavjudligini muayyan ishlar bo'yicha chiqarilgan qarorda qanday shakllangan bo'lsa, shunday ko'rinishda tasdiqlovchi qat'iy isbot sifatida qaragan. Vaqt o'tishi bilan ingliz sudlari o'xshash ishlar bo'yicha avval chiqarilgan sud qarorlariga e'tibor bilan qaray boshlagan.. Nihoyat sudya Park Mirehousv Rennel (1833-yil) ishida yuqoridagi yondashuvni quyidagicha ifodalagan: «Pretsidentlar qanday bo'lsa, o'sha tarzda e'tiborga olinishi lozim, sudyalari esa ularni rad etishlari va umuman analogiyadan bosh tortishlari mumkin emas».

Hozirda amal qilib kelayotgan sud pretsidentlarining majburiyligi to'g'risidagi ta'limot quyidagi ikki muhim holat ta'sirida shakllangan:

Birinchisi, 1865-yilda Londondagi sudlarning tashabbusiga ko'ra Maxsus kengash va Huquqiy jamiyat tashkil etilgan. Ushbu muassasalarga yuqori turuvchi sud instansiyalarining qarorlarini ularning har bir nashrlarini majburiy professional nazorat ostiga olgan holda nashr etib borish yuklangan. Bu vaqtga qadar bunday nashr etish xususiy tartibda amalga oshirib kelingan. Ba'zi nashrlar aniq ma'lumotlarni kafolatlagan bo'lsa, boshqalari esa ishonarli bo'lmagan. Ko'p sud qarorlari umuman nashr etilmay qolgan.

Ikkinchisi, 1873 - 1875-yillarda qabul qilingan sudlar tuzilishi to'g'risidagi qonunlar asosida sudlar yagona markazlashgan tizimining tashkil etilishi. Pretsident huquqi tizimining amal qilishi ingliz sudlarining yagona tizimga birlashishlari va ularning bir-birlariga muayyan tarzda quyidan yuqoriga qarab bo'ysunishi tarzidagi tartiblarning joriy etilishi bo'ldi

Hozirgi kunda ingliz-amerika huquq tizimidan dunyo aholisining uchdan bir qismi foydalanib kelmoqda yani Britaniya tasirida bo'lgan davlatlar va Millatlar

Hamdo'stligi davlatlari ham bundan mustasno emas bundan tashqari Hindiston, Singapur, Gonkong, Bangladesh, Malayziya, Zimbabve, Gana va boshqa davlatlariga ham aynan sud pretsidenti ingliz huquq tizimi orqali kirib borgan.

Amalda sud pretsidenti boshqa tizimlarga qaraganda murakkabroq chunki sud qarorlari faqat malum bir yuridiksiyada majburiydir va hatto malum bir yuridiksiya doirasida ham bazi sudlar boshqalariga qaraganda ko'proq vakolatga ega. Masalan ko'pchilik yuridiksiyalarda apellatsiya instantsiyasi sudlarning qarorlari bir yuridiksiyadagi quyi turuvchi sudlar va shu apelatsiya sudining keying qarorlari uchun majburiy bo'lsa, apelatsiya instantsiyasi bo'lmagan sudlar uchun majburiy bo'lmaydi.

Xulosa qilib aytganda ingliz-amerika huquq tizimining rivojida va uning keng tarqalishida sud pretsidentlarining o'rnini katta chunki pretsident tarqalgan mamlakatlarda ma'muriy rahbar va odil sudlovni amalga oshiruvchi qatlamning huquqiy ongi va huquqiy madaniyati yanada rivojlanmoqda. Bundan tashqari pretsident sudlarning obroyini va uning mamlakatdagi o'rnini mustahkamlaydi va asosiy e'tibor sudyalarning pretsidentlariga qaratiladi. Sudyalar pretsident chiqarishida mamlakatning qonun tamoyillari, yuridik fan tamoyillari, dunyoqarashi, huquqiy ongi, jamiyatdagi axloqiy qadriyatlarni inobatga olishlari shart shundagina pretsident bundan keying holatlar uchun standart namuna vazifasini bajara oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Saydullayev SH. Davlat va huquq nazariyasi.
2. Xayitboyev F. Hozirgi zamon asosiy huquqlari tizimi.
3. Ahmadsheva M. Davlat mehanizimi va hokimyatlar bo'linishi.
4. Islomov Z. Davlat va huquq nazariyasi.
5. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi
6. Hayitboyev F. Najimov M. Hozirgi zamon asosiy huquqiy tizimlari.

UYUSHGAN JINOIY GURUHLAR JINOIY UYUSHMALAR FOSH ETISH VA OLDINI OLISH

Mamatqulov Jaloliddin Baxodir o'g'li

304-gurux kursanti

Annotatsiya: Uyushgan jinoiy guruxlar jinoiy uyushmalar fosh etish va oldini olish chora-tadbirlari amalga oshirilishi kerak bo'lgan ishlar, jinoiy guruhlarni aniqlash va oldini olish chora-tadbirlarini o'zida mujassam etgan ko'p qirrali yondashuv, jinoyatchilikga qarshi kurash haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: jinoiy guruhlari, jinoyat, qonun, jamiyat, huquq, tergov.

Uyushgan jinoiy guruhlari va jinoiy tashkilotlar butun dunyo bo'ylab jamiyatlar uchun katta xavf tug'dirib, qonun ustuvorligiga putur yetkazuvchi, jamoat xavfsizligiga putur yetkazuvchi va institutlar yaxlitligiga putur yetkazuvchi keng ko'lamli noqonuniy faoliyat bilan shug'ullanadi. Bu tuzilmalar murakkab tarmoqlar, resurslar va metodologiyalar bilan ishlaydi, bu ularni huquqni muhofaza qilish idoralari va hukumatlar uchun raqibga aylantiradi. Ushbu jinoiy tashkilotlar bilan samarali kurashish va ularni yo'q qilish uchun ta'sir qilish va oldini olish strategiyalariga e'tibor qaratish zarur. Ta'sir qilish razvedka ma'lumotlarini yig'ish, tergov qilish va hamkorlik qilish orqali uyushgan jinoyatchilik tarmoqlarini aniqlash, kuzatish va buzishni o'z ichiga oladi. Boshqa tomondan, oldini olish jinoiy xatti-harakatlarning asosiy sabablarini bartaraf etish, ushbu guruhlarning faoliyat yuritishi uchun sharoitlarni buzish va jamiyatning uyushgan jinoyatchilik tahdidlariga qarshi chidamliligini oshirishga qaratilgan. Aniqlash va oldini olish chora-tadbirlarini o'zida mujassam etgan ko'p qirrali yondashuvni amalga oshirish orqali davlat organlari uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashish, jamoat xavfsizligini ta'minlash va jamiyatlar farovonligini himoya qilish bo'yicha o'z salohiyatini oshirishi mumkin. Bu uyushgan jinoiy guruhlari qo'yayotgan murakkab muammolarni hal qilish uchun huquq-tartibot idoralari, siyosatchilar, fuqarolik jamiyati tashkilotlari va xalqaro hamkorlarni o'z ichiga olgan muvofiqlashtirilgan sa'y-harakatlarni talab qiladi. Uyushgan jinoiy guruhlari va jinoiy uyushmalar butun dunyo bo'ylab huquqni muhofaza qiluvchi idoralar va jamiyatlar uchun jiddiy muammo tug'dirmoqda. Murakkab tarmoqlar, resurslar va strategiyalarga ega bo'lgan ushbu subyektlar giyohvand moddalar savdosi va odam kontrabandasidan tortib, pul yuvish va tovlamachilikgacha bo'lgan keng ko'lamli noqonuniy faoliyat bilan shug'ullanadi. Bunday jinoiy tashkilotlarga qarshi samarali kurashish va ularni yo'q qilish uchun ham aniqlash, ham ularning oldini olishga qaratilgan ko'p qirrali yondashuv zarur. Uyushgan jinoiy guruhlarni aniqlash ko'pincha razvedka ma'lumotlarini to'plash, kuzatish va huquqni muhofaza qilish

organlari o'rtasidagi hamkorlikka tayanadi. Ilg'or texnologiyalar, ma'lumotlarni tahlil qilish va tergov usullaridan foydalangan holda, rasmiylar ushbu jinoiy tarmoqlarning asosiy a'zolari, operatsiyalari va aloqalarini aniqlashlari mumkin. Bundan tashqari, xalqaro agentliklar bilan mustahkam hamkorlik aloqalarini o'rnatish, chegaralar bo'ylab ma'lumot almashish va ixtisoslashgan bo'linmalar tajribasidan foydalanish ushbu guruhlar faoliyatini kuzatish va monitoring qilish qobiliyatini oshirishi mumkin. Uyushgan jinoyatchilikning oldini olish jinoiy xatti-harakatlarning asosiy sabablariga qaratilgan faol va yaxlit strategiyani talab qiladi va bu guruhlarning rivojlanishi uchun sharoitlarni buzadi. Jamoatchilik politsiyasi, ta'lim va ijtimoiy dasturlarga sarmoya kiritish jinoiy uyushmalar shakllanishiga yordam beradigan asosiy ijtimoiy-iqtisodiy omillarni hal qilishga yordam beradi. Xavf ostida bo'lgan shaxslarga muqobil yo'llar, qo'llab-quvvatlash tizimlari va rehabilitatsiya imkoniyatlari bilan ta'minlash orqali hokimiyat uyushgan jinoyatchilikka qo'shilish jozibadorligini kamaytirishi va yangi a'zolarini yollashning oldini olishi mumkin. Qolaversa, jinoiy guruhlar va birlashmalar tarqalishining oldini olishda qonunchilik bazasi va qonunchilik muhim rol o'ynaydi. Jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kuchli chora-tadbirlarni amalga oshirish, aktivlarni musodara qilish to'g'risidagi qonunlarni kuchaytirish va uyushgan jinoyatchilikka qarshi jinoyatlar uchun jazolarni kuchaytirish jismoniy shaxslarni noqonuniy faoliyat bilan shug'ullanishdan to'xtatishi va jinoiy tashkilotlarning faoliyat qobiliyatini cheklashi mumkin. Uyushgan jinoyatchilik faoliyati uchun dushmanlik muhitini yaratib, hokimiyat ularning moliyaviy tarmoqlarini buzishi, ta'sirini susaytirishi va oxir-oqibat yo'q qilinishiga yordam berishi mumkin. Xalqaro hamkorlik va axborot almashish uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. O'zaro huquqiy yordam shartnomalari, ekstraditsiya to'g'risidagi shartnomalar va qo'shma ishchi guruhlarini tuzish orqali davlatlar transmilliy jinoiy guruhlarini tergov qilish, jinoiy javobgarlikka tortish va yo'q qilish bo'yicha sa'y-harakatlarini muvofiqlashtirishi mumkin. Global miqyosdagi hamkorlik huquqni muhofaza qilish organlariga resurslar, tajriba va razvedka ma'lumotlarini birlashtirishga imkon beradi, bu esa uyushgan jinoyatchilik sindikatlari faoliyatini to'xtatishda yanada samarali operatsiyalar va muvaffaqiyatli natijalarga olib keladi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, uyushgan jinoiy guruhlar va birlashmalarni aniqlash va ularning oldini olish huquqni qo'llash strategiyasi, profilaktika choralari, jamoatchilik ishtiroki, huquqiy islohotlar va xalqaro hamkorlikni o'zida mujassam etgan kompleks va hamkorlikka asoslangan yondashuvni talab qiladi. Uyushgan jinoyatchilik keltirib chiqaradigan murakkab dinamika va muammolarni hal qilish orqali jamiyatlar o'z xavfsizligini ta'minlashi, qonun ustuvorligini ta'minlashi va fuqarolarning farovonligini himoya qilishi mumkin. Birlashgan va kelishilgan sa'y-harakatlar

orqaligina biz uyushgan jinoyatchilik balosiga qarshi samarali kurashishimiz va kelajak avlodlar uchun xavfsizroq va bardoshli dunyo yaratishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Криминалистика: Олий уқув юртлари талабалари учун дарслик
Муаллифлар: Абдумажидов ва бошқ- ~ Т.: “Адолат”, 2003 - 362 б.3.2.
- 2.Uyushgan guruhlar tomonidan sodir etilgan jinoyatlarni kvalifikatsiya qilish.
I.A.Sottiyev. O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi Akademiyasi. Toshkent-2012.
- 3.A structured methodical process for populating a crime script of organized crime activity using OSINT. Spencer P. Chainey; Arantza Alonso Berbotto. 2021.
- 4.Effective methods to combat transnational organized crime in criminal justice processes. Bruce G. Ohr.
- 5.Меретуков Г.М “Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, совершаемых организованными преступными группами” Краснодар-2010. С. 212.)

QADIMGI KALENDARLAR

Sotvoldiyeva Munira Tursunali qizi

Namangan davlat universiteti. Tarix yo'nalishi

Ilmiy rahbar: Vahobov Botirali Mixailovich

Annotatsiya: Qadimgi kalendarlar ilk tsivilizatsiyalarning zukkoligi va madaniy nafosatidan dalolat beradi. Osmon harakatlarini kuzatishdan tortib, qishloq xo'jaligi faoliyatini tashkil qilishgacha bo'lgan bu kalendarlar dunyoni tushunish va navigatsiya qilish uchun muhim vosita bo'lib xizmat qildi. Ushbu maqolada biz Mesopotamiya, Misr, Mayya, Xitoy, Rimlik, Inklar va Hindular kabi tsivilizatsiyalar tomonidan ishlab chiqilgan turli xil tizimlarni o'rganib, qadimiy kalendarlarning qiziqarli sohalarini o'rganamiz.

Kalit so'zlar: qadimgi kalendarlar, Mesopotamiya, Misr, Mayya, Xitoy, Rimlik, Inklar.

Taqvim yoki kalendar-yil, oy, hafta va kunlar hisoblashni yuritish tizimi. Quyosh, Oy, sayyoralarning ko'rinma harakati, kun bilan tunning almashinuvi, Oy fazalari va yil fasllarining davriy ravishda takrorlanib turishiga asoslanadi. Taqvimning paydo bo'lishi odamning xo'jalik faoliyatini yuritish ehtiyoji bilan bog'liq. Odamlar Quyoshning chiqib botishini kuzatib — kun, Oy o'rog'ining avval kattalashib, so'ng kichrayishiga qarab — oy, yil fasllarining davomida Quyoshning ufqdan qanchalik ko'tarilishini kuzatib yil tushunchalariga kelishgan. Asta-sekin vaqtni yana ham aniqroq hisoblash ehtiyoji bilan soat, minut birliklari, mifologik an'analar asosida hafta tushunchasi kiritilgan. Vaqt hisobini to'g'ri yuritish uchun dastlabki rasadxonalar qurilgan, quyosh soati o'ylab topilgan. Qadimgi taqvimlar o'tmishga oyna bo'lib xizmat qiladi va ilk tsivilizatsiyalar vaqtni qanday idrok etgani va o'lchaganligi haqida tasavvur beradi. Qadimgi Mesopotamiyaliklardan to mayyalar, xitoylar, misrliklar, rimliklar, inklar va hindlargacha bo'lgan davrda kalendarlarning rivojlanishi kundalik hayotning madaniy, diniy va amaliy jihatlari bilan uzviy bog'liq bo'lgan. Bu taqvimlar shunchaki vaqtni hisoblash vositalari emas, balki murakkab kosmologik e'tiqodlar, qishloq xo'jaligi amaliyotlari va ijtimoiy tuzilmalarni aks ettirgan. Qadimgi kalendarlarni o'rganishda biz ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan vaqtni o'lchash tizimlarining sirlari va ahamiyatini ochish uchun vaqt bo'ylab sayohatga chiqamiz. Har bir taqvim inson zukkoligi va tabiiy dunyo bilan aloqasi haqida noyob hikoyani aytib beradi, biz tarixning yo'nalishini shakllantirgan va bugungi kunda koinot haqidagi tushunchamizga ta'sir qilishda davom etayotgan vaqtning murakkab gobelenini qadrlashga taklif qilamiz. Mesopotamiyaliklar, eng qadimgi tsivilizatsiyalar qatorida, miloddan avvalgi 2000-yillarda oy taqvimini yaratdilar. Bu kalendar yilni 12 qamariy oyga ajratdi, quyosh yiliga mos keladigan interkalar oylar qo'shildi. Mesopotamiya astronomlari ushbu taqvimni ishlab chiqish uchun samoviy naqshlarni kuzatdilar va kelajakdagi kalendar tizimlariga asos soldilar. Qadimgi misrliklar Nil daryosining yillik suv toshqinini kuzatish va qishloq xo'jaligi faoliyatini sinxronlashtirish uchun quyoshga asoslangan murakkab taqvim yaratdilar. Har biri 30 kundan iborat 12 oy va yil oxirida besh kunlik bayram bilan Misr taqvimi ularning tabiiy dunyo va samoviy

jismlar bilan chuqur aloqasini aks ettirgan. Mesoamerikada Mayya tsivilizatsiyasi murakkab taqvimlarni ishlab chiqdi, jumladan Haab (quyosh taqvimi) va Tzolk'in (muqaddas kalendar). Ushbu kalendarlar bir-biriga bog'lanib, diniy marosimlar, bashoratlar va qishloq xo'jaligini rejalashtirish uchun vaqtni hisoblashning murakkab tizimini yaratdi. Mayya kalendarlari ilg'or matematik va astronomik bilimlarni namoyish etadi. An'anaviy xitoy taqvimi - bu oy fazalarini quyosh pozitsiyalari bilan uyg'unlashtiradigan oy quyosh tizimi. Qishloq xo'jaligi tsiklini aks ettiruvchi 24 ta quyosh atamalariga bo'lingan Xitoy taqvimi madaniy an'analar, festivallar va qulay vaqtlarga ta'sir qiladi. Uning doimiy ahamiyati samoviy kuzatuvlarning inson faoliyati bilan uyg'unligini ta'kidlaydi. Qadimgi Rim kalendarlarning evolyutsiyasiga guvoh bo'lgan, miloddan avvalgi 45 yilda Yuliy Tsezar islohoti Yulian kalendariga olib kelgan. 365 kun va kabisa yillarga ega quyoshga asoslangan ushbu tizim zamonaviy Grigorian kalendariga asos solgan. Rim taqvimi vaqtni aniq o'lchashning boshqaruv va dinga ijtimoiy ta'sirini ko'rsatadi. Janubiy Amerikadagi Inka tsivilizatsiyasi ma'lumotlarni yozib olish uchun tugunli kordonlardan foydalanadigan noyob taqvim tizimi - Quipu-ga tayangan. Quipu ma'muriy, buxgalteriya va tarixiy maqsadlarga xizmat qilib, Inkaning vaqtni hisoblash va aloqaga innovatsion yondashuvini namoyish etdi. Panchang deb nomlanuvchi hind taqvimi marosimlar, bayramlar va kundalik faoliyatlar uchun qulay vaqtlarni belgilash uchun oy va quyosh elementlarini birlashtiradi. Hinduizmning muqaddas matnlari va kosmologik e'tiqodlaridan kelib chiqqan ushbu taqvim ruhiy amaliyotlarda vaqtning madaniy ahamiyatini ko'rsatadi.

Xulosa:

Qadimgi kalendarlar insoniyatning vaqt o'tishini tushunish va undan foydalanishga intilishining ramzi hisoblanadi. Bu xilma-xil tizimlar nafaqat amaliy ehtiyojlarni osonlashtirdi, balki madaniyatlar, tabiat va koinot o'rtasidagi chuqur ildiz otgan aloqalarni ham aks ettirdi. Qadimiy kalendarlarni o'rganish orqali biz ajdodlarimizning intellektual yutuqlari va madaniy boyliklari haqida chuqur ma'lumotlarga ega bo'lamiz, vaqtni hisobga olishning insoniyat sivilizatsiyasini shakllantirishdagi beqiyos ahamiyatini ta'kidlaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Бакулин П. И., Блинов И. С, Служба точного времени, Москва, 1968.
2. Селешников С. И., История календаря и летоисчисления, Москва, 1977.
3. Сибульский В. В., Современные календари страны Ближнего и Среднего Востока, Москва, 1982.
4. Володомонов Н. В., Календарь; прошлое, настоящее, будущее, Москва, 1981;
5. Азамов А., Два столетия. Таблицы суточных соотношений календарей Хиджры и нашей эры

FIZIOTERAPIYA USULLARI BILAN OG'RIQ SINDROMIDAN KOMPLEKS DAVOLASH USULLARI

Askarova Dilfuza Sharifboyevna
Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi Jamoat
salomatligi texnikumi o'qituvchisi

Annotatsiya: Jiddiy og'riq sindromi bo'lgan bemorlarni rehabilitatsiya qilishda jismoniy va fizioterapiyasi usullari alohida o'rin tutadi. Shu bilan birga, somatik holat tiklanadi, kompensatsion-adaptiv jarayonlar rag'batlantiriladi. Anesteziya maqsadida fizioterapevtik usullar etakchi o'rinni egallaydi. Ushbu maqolada ushbu usullar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: og'riq sindromi, fizioterapiya, dekimetrlil to'lqin terapiyasi, santimetr to'lqin terapiyasi.

Rehabilitatsiya terapiyasi bo'limi sharoitida nevrologiya, ortopediya, nefrologiya, urologiya, gastroenterologiya, allergologiya, LOR va YJJ bo'limlarida bemorlarga og'riq qoldiruvchi ta'sirga erishish uchun asosiy patologiya bilan birgalikda keng qamrovli fizioterapevtik muolajalar qo'llaniladi. qo'llaniladi, bular: DDT (diadinamik terapiya), amplipuls terapiyasi (SMT-sinusoidal modulyatsiyalangan oqimlar), elektroforez, darsonvalizatsiya, magnitoterapiya, yorug'lik terapiyasi (biopton), UHF (desimetrli to'lqin terapiyasi), CMV (santimetrli to'lqin). DDT (diadinamik terapiya) - og'riqni yo'qotish uchun 1 soniyada 50 yoki 1 sekundda 100 chastotali yarim sinusoidal impuls shakliga ega to'g'ridan-to'g'ri oqimlar qo'llaniladi. Jarayon BTL-4000/5000 apparati tomonidan chiqariladi. Kasallikning turiga qarab, elektrodlar og'riqli spazmodik zonaga joylashtiriladi, 1-dastur: DDT oqimi, rejim: to'g'ridan-to'g'ri oqim, sinf: SR, tayanch 10%, chastota: 50Hz / 100Hz, musbat polarite, vaqt - 5 minut. 2-dastur: joriyDDT, sinf LP, to'g'ridan-to'g'ri oqim, 10%, 50Hz / 100Hz, salbiy polarite, vaqt - 6 daqiqa, davolash kursi 10-20 protsedura. Mushaklarning atoniyasi, bo'g'imlarning qattiqligi, harakatsizlik, distrofiya, mushaklarning spazmlari, nevrалgiya, miyalji, lumbago, funktsional buzilishlar bilan bog'liq og'riqlar va mushak-skelet tizimining operatsiyadan keyingi davrida, splanoptozda, oshqozon va ichakning gipotenziyasida tez-tez foydalanish. Amplipuls terapiyasi (SMT) - usulning mohiyati bemorning tanasining ayrim qismlariga past chastotali amplituda bilan modulyatsiyalangan o'rta chastotali sinusoidal oqimlari bilan ta'sir qilishdir. Eng ko'p ishlatiladigan chastota 5000 Gts bo'lib, terining juda past qarshiligi tufayli to'qimalarga chuqur oqimning yaxshi o'tishi ta'minlanadi. Rag'batlantirish va behushlik uchun biz to'rt turdagi ishni ta'minlaydigan 5000 Gts chastotali tashuvchining chastotasini modulyatsiya qilishning to'rt turini amalga oshiradigan keng spektrli asboblardan foydalanamiz, bu BTL 4000/5000 ko'p funktsiyali qurilma tomonidan amalga oshiriladi va asosan Amplipuls-5 qurilmasi. Bunday holda, elektrodlar asab yoki og'riq zonasi, patologik o'choqlarning chiqish joyiga joylashtiriladi. Oqim turi: sinusoidal modulyatsiyalangan, uchinchi turdagi operatsiya 3-5 daqiqa, to'rtinchi turdagi operatsiya 3-5 minut, modulyatsiya chastotasi 30-100 Gts, modulyatsiya chuqurligi 25-75%, birinchi rejim, oqimning davomiyligi 2- 4 soniya . Joriy quvvat tebranishning

aniq, ammo og'riqli hislari paydo bo'lguncha astasekin oshiriladi. Davolash kursi 3 dan 15 protseduragacha. Biz uni yuz nevrologiyasi, oksipital mintaqadagi paravertebral, elkama-kamar, ko'krak qafasi, yoqa zonasi, bachadon bo'yni simpatik tugunlari, vagus va o'ng frenik nervlar, bel-sakral umurtqa pog'onasi va siyatik asab bo'ylab og'riq joylari, oyoq bo'g'imlari va tovon artrozida, buyrak va siydik pufagining og'riqli zonalari. Tibbiy elektroforez - bu ikki omilning organizmga ta'siri: elektr va farmakologik. Shu bilan birga, to'g'ridan-to'g'ri oqimning ta'siri fonida, biologik stimul sifatida, har bir dorivor modda uchun tananing o'ziga xos javobi mavjud. Ionlarning elektr zaryadlangan zarralari yordamida dorivor moddalar kiritiladi. Asosan novokainning 2- 5% eritmasi ishlatiladi. Biz quyidagi ta'sir qilish usullarini qo'llaymiz: yoqa zonasida Vermel bo'yicha elektroforez, yuzning Bergogne bo'yicha, servikal-yuz mintaqasi, intranasal, bachadon bo'yni simpatik tugunlari, quloq, bo'g'imlar, brakiyal pleksus, siyatik asab, , panty zonasi, oshqozon, ichaklar, siydik pufakchalari, buyraklar. 0,5-3 mA dan oqim kuchi, davomiyligi 10-20 daqiqa, kurs 10-15 protsedura. Ko'rsatkichlar: nevrologiya, mushak-skelet tizimining buzilishi, oshqozon-ichak traktining disfunktsiyasi. Darsonvalizatsiya - yuqori chastotali (110 kHz), yuqori kuchlanishli (2Kv) va past quvvatli (0,02 mA) impulsli o'zgaruvchan sinusoidal oqim bilan terapevtik maqsadli ta'sir. Mahalliy darsonvalizatsiya bilan elektrod va teri o'rtasida tinch yoki uchqunli oqim hosil bo'ladi, bu tirnash xususiyati beruvchi va hatto tirnash xususiyati beruvchi ta'sirga ega bo'lib, buning asosida o'tkir va surunkali og'riqlar mahalliy darajada yo'qoladi. Jarayon "Iskra-1" apparati bilan chiqariladi. Texnika havo bo'shlig'i bilan aloqa va masofaviy, oqim: o'zgaruvchan sinusoidal, yuqori chastotali (22 kHz), yuqori kuchlanish (4-5 kV), maksimal quvvati 10 Vt gacha. Ko'pincha og'riqni yo'qotish, qon aylanishini va metabolik jarayonlarni yaxshilash uchun biz bosh terisi, yuz, yoqa mintaqasi, yuqori oyoq, qovurg'alararo mintaqasi, umurtqa pog'onasi, bachadon bo'yni simpatik tugunlari, quyosh pleksusi, yo'g'on ichak, to'g'ri ichakning darsonvalizatsiyasini buyuramiz. Davomiyligi 10 daqiqa, davolash kursi 10 kun. Magnetoterapiya - bemorning to'qimalariga elektromagnit induktorlar yoki doimiy magnitlar, shu jumladan elastik magnitlar yordamida o'zgaruvchan past chastotali magnit maydon ta'sirida terapevtik usul. Induktorlar elektromagnitlar va doimiy magnitlar bemorning tanasiga bo'shliqsiz yaqin o'rnatiladi va elektromagnit induktorlardan foydalanganda tananing bir qismi (qo'l-oyoq) elektromagnitga joylashtiriladi. Kafedra "Pole-1", "Mag-30", BTL-09, BTL-4000 qurilmalari bilan protsedurani chiqaradi. Magnit terapiyaning ta'siri: analjezik, yallig'lanishga qarshi, trofik, antispazmodik, dekonjestan, vazodilatatsiya. Usullari: operatsiyadan oldin va keyin bo'g'inlar sohasida, umurtqa pog'onasi, oshqozon, bachadon bo'yni va lomber simpatik tugunlarning proektsiyalari. Davomiyligi 10-20 daqiqa, kurs 10-20 protsedura. Desimetrli to'lqin terapiyasi (UHF) - 65 va 69 sm uzunlikdagi dekimetrli to'lqinlar terapevtik maqsadlarda qo'llaniladigan usul bo'lib, generatorda elektromagnit maydon hosil bo'lib, og'riq qoldiruvchi va tiklovchi ta'sir ko'rsatadi. Jarayon bo'limda 5-12 vatt quvvatga ega "Romashka" apparati tomonidan chiqariladi. U asosan operatsiyadan oldingi va keyingi davrlarda, tayanch-harakat tizimini buzgan holda buyuriladi. Santimetrli to'lqin terapiyasi (CMW) - terapevtik maqsadlarda uzunligi 12,6 sm bo'lgan santimetr to'lqinlari qo'llaniladigan usul. CMW terapiya qurilmalarida magnetron yordamida ultra yuqori chastotali elektromagnit maydon yaratiladi va

maxsus koaksiyal kabel orqali uzatiladi. emitentga, u bilan CMW kasal tanaga yo'naltiriladi. Kafedradagi protseduralar Luch-3 apparati tomonidan amalga oshiriladi. Maksiller sinuslar, umurtqa pog'onasi, elka, tirsak, tizza, son bo'g'imlari, oshqozon sohasi bo'yicha kontakt usuliga ko'ra buyuriladi. Quvvat 3-30 Vt, davomiyligi 10-15 daqiqa, kurs 10-20 kun. To'lqin uzunligi 400-2000 nm bo'lgan polarizatsiyalangan nurli Bioptron chiroq bilan davolash. Bioptronning terapevtik ta'sirining o'ziga xos xususiyati shundaki, u bolalarning psixo-emotsional idrokiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yorug'lik ta'sirida hujayra membranasining energiya faolligi oshadi, regeneratsiya jarayonlari faollashadi, to'qimalar tomonidan kislorodning o'zlashtirilishi kuchayadi, hujayralarda adenozin trifosfat (ATF) hosil bo'ladi. Polarizatsiyalangan inkogerent yorug'lik asab tugunlari va asab tizimiga bevosita ta'sir qiladi. Shunday qilib, yorug'lik tanadagi turli darajadagi o'zgarishlarni keltirib chiqaradi, metabolizmni yaxshilash va qon aylanishini tiklash bilan u analjezik ta'sirga ega. Ko'pincha o'tkir va surunkali mushaklarning spazmlari, umurtqa pog'onasidagi og'riqlar, artrit, neyrodermatit, ligamentlar va tendon kanallarining yallig'lanishi uchun ishlatiladi, gastrit va oshqozon yarasidagi og'riqlarni engillashtiradi. Davomiyligi 5-20 daqiqa, kurs 10-20 kun. Fizioterapiya quyidagi hollarda buyurilmaydi: neoplazmalar, o'tkir yallig'lanish va yiringli jarayonlar, gemostazning buzilishi, gematuriya, aniq ateroskleroz, yurak dekompensatsiyasi, homiladorlik, katta zararlangan hududdagi teri kasalliklari, qon ketish va qon ketish tendentsiyasi, o't pufagiga ta'siri, toshlar mavjudligi paytida siydik pufagi, oqimlarga individual intolerans. Klinikamizda dori terapiyasi va fizioterapiya bilan bir qatorda fizioterapiya mashqlari ham o'tkaziladi. Og'riq sindromini kompleks davolash bilan 2-5 kunlarda ijobiy dinamika paydo bo'ladi, 6-7 kunlarda butunlay to'xtatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Insultga uchragan bemorlarni reabilitatsiya qilish algoritmi: darslik-uslubiy. Foyda. S. V. Prokopenko, E. M. Arakchaa, O. N. Nikolskaya [va boshqalar]; Krasnoyarsk tibbiyot universiteti. Krasnoyarsk: KrasGMU, 2008; 40.
2. Zarba: mashq qilish. qo'llar bemorlarni boshqarish uchun. Ch.P. Uorlou, M.S. Dennis, J. van Xayn [va boshqalar]; redol. A.A. Skoromets, V.A. Sorokoumova. SPb. : Politexnika, 1998; 629.
3. Qodiqov A.S. Qon tomiridan keyin reabilitatsiya. Moskva: Miklosh, 2003; 176.

RANGNI IDROK QILISH

Jumaniyazova Mashhura Beknazarovna
Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi Jamoat
salomatligi texnikumi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ko'rish sezgisi orqali ranglarni idrok qilish atroflicha tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ko'z, bolalar, ko'z olmasi, rang, gavhar

Ko'rish keskinligi oq rangni sezish qobiliyatiga asoslangan. Shuning uchun ko'rish o'tkirligini aniqlash uchun ishlatiladigan jadvallar oq fonda qora belgilarning tasvirini aks ettiradi. Biroq, teng darajada hamma ranglarni ko'rish funksiyasi bu dunyoni rang-barang ko'rish qobiliyatidir. Elektromagnit to'lqinlarning barcha yorug'lik qismi asta-sekin qizildan binafsha rangga (rang spektri) o'tishi bilan ranglar jilosini yaratadi. Ranglar spektrida yettita asosiy rangni ajratish odatiy holdir: qizil, to'q sariq, sariq, yashil, moviy, ko'k va binafsha rang, ularning har xil nisbatlarda aralashtirilishi uchta asosiy rangni (qizil, yashil va binafsha rang) ajratish normal hisoblanadi. Ko'z, rang gammasini faqat uchta asosiy ranglar asosida idrok qilish qobiliyatiga ega. Nyuton va M.M. Lomonosov rang ko'rishning uch komponentli nazariyasini taklif qiladilar, unga ko'ra retina uchta anatomik tarkibiy qism mavjudligi sababli ranglarni sezadi: biri qizilni idrok etish uchun, ikkinchisi yashil uchun, uchinchisi binafsha rang uchun. Biroq, bu nazariya nima uchun tarkibiy qismlardan biri (qizil, yashil yoki binafsha rang) tushib ketganda, boshqa ranglarni idrok etishi yo'qolishini tushuntirib berolmadilar. G. Gelmgolts uch komponentli rang nazariyasini ishlab chiqdi, ko'rinishi u ta'kidlaganidek, har bir tarkibiy qismi bitta rangga xos bo'lib, ayni paytda boshqa ranglar bilan kichik hamohanglikda qo'zg'ash imkoniyatiga ega. Ammo kamroq darajada har bir rang har uchala komponent birligida hosil bo'ladi. Rangni sezadigan uch xil tipdagi kolbochkalar mavjudligini tasdiqladi. Har bir rang uchta fazilat bilan ajralib turadi: ular ohang, to'yinganlik va yorqinlik.

- to'yinish yorug'lik nurlanishining to'lqin uzunligiga qarab rangning asosiy belgisi to'yinganlik ekvivalentligiga teng.

- Ranglarning to'yinganligi boshqa rangdagi aralashmalar orasidagi asosiy ohang nisbati bilan belgilanadi.

- Yorqinlik yoki yengillik oq rangga yaqinlik darajasi bilan belgilanadi (oq rang suyultirish darajasi). Rang ko'rishning uch komponentli nazariyasiga ko'ra, har uch rangni idrok qilish normal trixromaziya deb ataladi va ularni sezgan odamlarga normal trixromatlar deyiladi.

Rang idrokini baholash uchun maxsus jadvallar (E. B. Rabkin tomonidan polixromatik jadvallar yaratilgan) va spektral qurilmalar - anomaloskoplar qo'llaniladi. Jadvallar yordamida rang idrokini o'rganish. Rangli jadvallarni yaratishda yorqinlik va ranglarning to'yinganligini tenglashtirish prinsipi qo'llanilgan. Taqdim etilgan testlarda birlamchi va ikkilamchi ranglarning doiralari qo'llaniladi. Turli xil nashrda va asosiy rangning to'yinganligidan foydalanib, ular oddiy trixromatlarni osongina ajratib turadigan har- xil raqam yoki raqamlarni hosil qiladi.

Odamlar turli xil kasalliklarda barcha ranglarni farqlay olmaydilar. Shuning uchun testlarda yashirin raqamlar bo'lgan jadvallar mavjud (3.8-rasm). Polixromatik jadvallar bo'yicha ranglarni ko'rishni o'rganish bo'yicha metodologiyani Rabkin birinchi bo'lib qo'llagan. Tekshiruvchi orqa tomoni bilan yorug'lik manbasiga (deraza yoki lyuminessent lampalar) qarab o'tiradi. Yorug'lik darajasi 500-1000 lyuks oralig'ida bo'lishi kerak. Jadvallar 1 m masofada, vertikal holda joylashtirilgan. Har bir sinov o'rtacha muddati 3-5 sekund, maksimum 10 sek. dan oshmasligi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Кўз касалликлари. М.Х.Хамидова, З.К.Болтаева. Тошкент. ИбнСино, 1996 й.
2. Ко'z kasalliklari. М.Н.Намидова, З.К.Волтаева. Toshkent. Zar-qalam, 2006 й.
3. Глаукома. ДжозефФламмер. Тошкент. «Voris-nashriyot», 2006 й. (Ўзбекилида).
4. Офтальмология. Е.И.Ковалевский. Москва. «Медицина», 2005 г.

KO'Z TUZILISHINING BOLALARDAGI XUSUSIYATLARI

Qutlumuratova Salima Masharipovna
Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi Jamoat
salomatligi texnikumi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ko'z tuzilishi va uning bolalardagi xususiyatlari atroflicha tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ko'z, bolalar, ko'z olmasi, homila, gavhar

Ko'ruv organi embrionning 22 kunligida, old miyada bir nechta sayoz invaginatsiyalar (ko'z qovoqlari) ko'rinishida paydo bo'ladi. Asta-sekin invaginatsiyalar ko'payib, tashqi ko'rinish - ko'z qovog'i shakllanadi. Homila ichi rivojlanishning beshinchi haftasi boshida ko'z qovog'ining distal qismi bosilib, ko'z olmasini hosil qiladi. Ko'z olmasining tashqi devori retinaning pigmentli epiteliyasini, ichki devor esa retinaning qolgan qatlamlarini hosil qiladi. Ektodermada ko'z qovog'i bosqichida qalinlashuv paydo bo'ladi –gavhar plakoidlari. Keyin gavhar pufagining shakllanishi sodir bo'ladi va ko'z olmasi bo'shlig'iga tushib ko'zning old va orqa kameralari hosil bo'ladi. Optik oynadan yuqori bo'lgan e ktoderma korneal epiteliyani ham keltirib chiqaradi. Ko'z olmasini darhol o'rab turgan mezenxima ichida qon tomir rivojlanadi va tomir qatlam xorioid shakllanadi. Neyroglial elementlar miyonal sfinkter to'qimasini va qorachiq dilatatororini keltirib chiqaradi. Xorioiddan tashqarida mezenximadan zich tolali, shakllanmagan skleral to'qima rivojlanadi. Oldindan, u shaffofl bo'ladi va shox pardaning biriktiruvchi to'qima qismiga o'tadi. Ikkinchi oying oxirida ektodermadan lakrimal bezlar rivojlanadi. Okulomotor muskullar somatik tipdagi mushak to'qimalari bilan ifodalangan miotomlardan rivojlanadi. Ko'z qovoqlari teri burmalari kabi shakllana boshlaydi. Ular tezda bir-biriga qarab birga o'sadilar . Ularning orqasida, ko'p qirrali prizmatik epiteliya – konyunktiva qopchasi bilan qoplangan pufak shakllar paydo bo'ladi. Xomila rivojlanishning 7- oyligida konyunktiva qopchasi ochila boshlaydi.

Ko'z qovoqlari chetida, kipriklar, yog'li va o'zgargan ter bezlari hosil bo'ladi. Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda ko'z olmasi nisbatan katta, ammo kalta. 7-8 yoshga kelib, ko'zlarning oxirgi hajmi shakllanadi. Yangi tug'ilgan chaqaloq kattalarga qaraganda nisbatan kattaroq va tekisroq shox pardaga ega. Tug'ilganda, gavhar shakli sharsimon bo'ladi; u yangi tolalar paydo bo'lishi tufayli o'sadi va hayot davomida tekislanadi. Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda rangdor pardaning stromasidagi pigment kam yoki umuman yo'q. Shaffof pigment epiteliy ko'zlarga asta -sekin rang beradi. Pigment rangdor parda parenximasida paydo bo'lishni boshlaganda, u o'ziga xos rangga ega bo'ladi. Orbita ya'ni ko'z kosasi -kalla suyagining old qismidagi bir juft piramida shakliga o'xshagan bo'shliq (rasm). Orbitada ichki, yuqori, tashqi va pastki devor mavjud. Orbitaning ichki devori orbitaning bo'shlig'ini etmoid suyak hujayralaridan ajratib turadigan juda nozik suyak plastinkasi bilan ifodalanadi. Agar bu plastinka shikastlangan bo'lsa, sinusdan havo osongina orbitaga va ko'z qovoqlarining ostiga o'tib, bu emfizemaga olib keladi. Orbita yuqorigi ichki burchagi peshona bo'shlig'i bilan chegaralangan va orbitaning pastki devori uni gaymor

bo'shlig'idan ajratib turadi (2.2-rasm). Bu burun yon bo'shliqlaridan orbitaga yallig'lanish va o'sma jarayonlarining tarqalish ehtimolini aniqlaydi. Ko'pincha to'mtoq jarohatlar tufayli orbitaning pastki devori shikastlanadi. Ko'z olmasiga to'g'ridan-to'g'ri urish orbitada bosimning keskin ko'tarilishiga olib keladi va uning pastki devori suyak nuqsonining orbita chetiga "tushadi". Tarzo-orbital fassiya va undagi ko'z kosasi orbitadagi bo'shliqni bog'lab turgan oldingi devor vazifasini bajaradi. Tarzo – orbital fassiya orbitaning chetlari va qovoqni tog'aylarga bog'lab turadi va ko'z qovog'ini limbusdan ko'ruv nervigacha o'rab turgan tenon kapsulasi bilan chambarchas bog'liq. Old tomondan tenon kapsula konyunktiva va episkleraga ulanadi va uning orqasida ko'z olmasini orbital to'qimalardan ajratib turadi. Tenon kapsulasi barcha ko'zni harakatlantiruvchi mushaklar uchun joy hosil qiladi. Orbitaning asosiy tarkibi yog ' to'qimalari va ko'zni harakatlantiruvchi mushaklardir, ko'z olmasi orbita hajmining 1/5 qismini egallaydi. Tarzo-orbital fassiyadan oldingi barcha hosilalar orbitadan tashqarida joylashgan (xususan ko'z yosh qopcha) Ko'z orbitasi cranial bo'shliq bilan bir nechta teshiklar (fissuraorbitalis) orqali ulangan. Yuqori orbital yoriq (fissura orbitalis superior) orbitaning bo'shlig'ini o'rta kranial yoriqlar bilan bog'laydi. Ushbu yoriq orqali quyidagi nervlar o'tadi: ko'zni harakatlantiruvchi (III juft bosh miya nervi), g'altak ko'zni aylantiruvchi nervi (IV juft bosh miya nervi), trigeminal (V juft bosh miya nervlarining birinchi tarmog'i) va uzoqlashtiruvchi (VI juft bosh miya nervi). Shuningdek yuqori yoriqdan ko'z olmasi va orbitani qon bilan ta'minlaydigan asosiy vena qon tomiri ko'zning yuqorigi venasi (vena ophtalmica superior) chiqadi. Yuqori orbital yoriq sohasidagi patologiya "yuqori orbital yoriq" sindromining rivojlanishiga olib kelishi mumkin: ptoz, ko'zning to'liq harakatsizligi (oftalmoplegiya), midriaz, akkomodatsiya paralichi, ko'zning, peshonaning va yuqori ko'z qovog'ining sezgirligi buzilishi, venoz qonning oqishi qiyinlashishi ekzoftalm paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. - Yuqori orbital yoriq orqali orbitaning vena qon tomirlari kranial bo'shliqqa o'tib, kavernoziy sinusga oqib chiqadi. Yuz venalari bilan anastomozlar, birinchi navbatda, angulyar venalar orqali, shuningdek venoz klapanlarning yo'qligi infeksiyaning yuzning yuqori qismidan orbitaga tez tarqalishiga va kranial bo'shliqda kavernoziy sinusda trombozlar rivojlanishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Кўз касалликлари. М.Х.Хамидова, З.К.Болтаева. Тошкент. ИбнСино, 1996 й.
2. Ко'з kasalliklari. М.Н.Намидова, З.К.Болтаева. Toshkent. Zar-qalam, 2006 й.
3. Глаукома. ДжозефФламмер. Тошкент. «Voris-nashriyot», 2006 й. (Ўзбекилида).
4. Офтальмология. Е.И.Ковалевский. Москва. «Медицина»,2005 г.

KO'KRAK QAFASIDAGI KORONAROGEN OG'RIQLAR DIFFERENTIAL TASHXISI

Ruzmetova Aygul Rustamovna

*Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi Jamoat
salomatligi texnikumi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ko'krak qafasidagi koronarogen og'riqlar differentsial tashxisi masalasi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: sindrom, ko'krak qafasi, diffeentsial, koronarogen.

Shifokor faoliyatida ko'p uchraydigan sindromlardan biri ko'krak qafasidagi og'riqlar hisoblanadi. Ular turli-tuman patologik holatlarning, shu jumladan, bemor hayotiga xavf soluvchi og'ir kasalliklarning belgisi bo'lishi mumkin, chunki u yerda hayotiy muhim a'zolar joylashgan. Ko'krak qafasining suyak asosini umurtqa pog'onasining ko'krak qismi va unga tog'ay orqali birikkan 12-juft qovurg'a hamda to'sh suyagi hosil qiladi. Bu yumshoq to'qimalar bilan birgalikda - ko'krak devori deyiladi. Ko'krak bo'shlig'i - uning devori va diafragma (mushak - payli ko'krak va qorin oralig'idagi to'siq) bilan chegaralangan sohadir. Undan qon tomirlar va nervlar, qizilo'ngach va traxeya o'tgan. Ko'krak bo'shlig'idagi ko'ks oralig'ida perikard bilan o'ralgan yurak va plevralar ichidagi o'pkalar joylashgan. Ko'krak qafasidagi og'riqlarning intensivligi, tabiati va joylashishi turlicha bo'lganligi sababli ularni yagona tasnifga birlashtirishning imkoni yo'q. Ushbu og'rig'lar bilan kechuvchi ko'pgina kasalliklar bemor hayotiga xavf solishi tufayli, bu holat tezkor tashhis qo'yishni talab etadi. Solishtirma tashhis o'tqazishdan maqsad og'riqning ko'krak qafasidagi qaysi azodan kelib chiqqanligini (suyak, mushaklardan, qovurg'alararo nervlardan, umurtqa pog'onasi, qizilo'ngach va ko'ks oralig'i) va u yoki bu azoning kasallanishi natijasida rivojlanganligini aniqlashdan iborat. UAV faoliyatida ko'p uchraydigan ko'krak qafasida og'riqlar bilan kechuvchi kasalliklar guruhi 1-chizmada keltirilgan.

Bemor ko'krak qafasidagi og'riqlarga shikoyat qilganda, UAV birinchi navbatda koronar qon tomirlari zararlanishi bilan bog'liq bo'lgan kasalliklar to'g'risida o'ylashi lozim. Ushbu guruhga butun dunyoda, jumladan, O'zbekistonda ham keng tarqalgan YUIK (stenokardiya, o'tkir koronar sindrom, miokard infarkti (MI)) va uning asoratlari kiradi. So'ngi ma'lumotlarga ko'ra, YUIK lari jaxondagi yalpi o'lim sababining 26 %ini tashkil etsa, mamlakatimizda bu ko'rsatkich 50 %ga yaqindir. Uning asosida koronar qon tomirlari aterosklerozi, ba'zan esa yirik tomirlar spazmi va ularda tromblar hosil bo'lishi yotadi. 3-rasmda sog'lom odam yuragi tashqi ko'rinishi va uning qon tomirlari tasviri keltirilgan. Quyida sanab o'tilgan xavf omillari mavjud bo'lganda,

ushbu kasallik paydo bo'lish va asoratlanish ehtimoli juda yuqori bo'ladi. Asosiy xavf omillari: chekish; bemorda va uning ota-onasida lipid almashinuvining buzilishi mavjudligi (qonda umumiy xolesterin miqdori ≥ 5 mmol/l); AG mavjudligi (QB $\geq 140/90$ mm.sim.ust.); bemorda va uning ota-onasida QD kasalligining borligi; gipodinamiya; semizlik (tana vazni indeksi ≥ 25); yurak-qon tomir kasalliklariga nasliy moyillik; bemor yoshi; ovqatlanish xususiyatlari; kasbi, ijtimoiy ahvoli; atrof-muhit ta'siri; siydik kislotasi almashinuvining buzilishi. Bu omillarni erta aniqlash va ularni mumkin qadar bartaraf etish bemorlar hayot sifatini yaxshilaydi va o'lim holatlarini kamaytiradi. Shuning uchun UAV ular to'g'risida batafsil ma'lumotga ega bo'lishi lozim. Evropa kardiologlari jamiyatining 2002 yilda o'tqazgan kuzatuvlari natijasi YUIK ning keng tarqalgan klinik ko'rinishi stenokardiya ekanligini yana bir bor tasdiqladi. Klinik manzarasi: stenokardiyadagi og'riqlar odatda ezuvchi, siquvchi, kuydiruvchi, bosuvchi xususiyatlarga ega bo'lib, aksariyat hollarda to'sh ortida joylashib, chap qo'lga, pastki jag'ga, bo'yinga, belga uzatiladi va ayrim hollarda hansirash, terlash, o'limdan qo'rqish hissi bilan kechadi; og'riqlar kuchli, kuchsiz yoki ko'krak qafasidagi nohush his bilan kechib, 1-2 daqiqadan 20 daqiqagacha davom etishi mumkin; og'riqlar jismoniy yoki emotsional zo'riqish vaqtida, sovuqda yoki ovqatlangandan so'ng paydo bo'ladi va tinch holatda yoki nitroglitserinni til ostiga qabul qilgandan so'ng o'tib ketadi; xuruj bo'lmagan vaqtda asbobiy tekshirishlar kam malumot beradi.

Jismoniy zo'riqish (tez yurish, yuqoriga ko'tarilish, og'ir yuk ko'tarish), asab buzilishi, ko'p miqdorda ovqat istemol qilish, sovuq, nam va shamolli ob-havo, kuchli hayajonlanish (jumladan, teleko'rsatuvlar ta'sirida), jinsiy aloqa, dorilar qabul qilishni (antianginal, gipotenziv, antiaritmik) to'xtatib qo'yish stenokardiya xurujlari rivojlanishiga olib keladi. Stenokardiya xurujlari ba'zan atipik shakllarda namoyon bo'lib, og'riqlar jag'ga, barmoqlarga, epigastral sohaga, o'ng va chap qovurg'a yoyi ostiga uzatilishi mumkin. Ayrim hollarda og'riq ikkinchi darajali ahamiyatga ega bo'lib, bemorda havo etishmaslik, ko'krak kafasining siqilishi, keskin holsizlik, o'limdan qo'rqish hislari kuzatiladi. Stenokardiyaning turg'un va turg'un bo'lmagan (nostabil) klinik turlari farqlanadi. Turg'un zo'riqish stenokardiyasi. Xurujlar bir xil darajadagi jismoniy zo'riqishda paydo bo'lib, xuruj vaqtida EKGda ST segmenti depressiyasi kuzatiladi. U o'z navbatida bemorni jismoniy zo'riqishga chidamliligiga ko'ra to'rtta funksional sinfga bo'linadi: I sinf – odatiy kundalik jismoniy zo'riqish (yurish, zinapoyadan ko'tarilish) stenokardiya xurujlarini chaqirmaydi. Xurujlar kuchli, uzoq vaqt davomida va tez jismoniy zo'riqishda paydo bo'ladi; II sinf – odatiy jismoniy faollik bir oz chegaralangan. Stenokardiya xurujlari tez yurganda, zinapoyadan tez ko'tarilganda, me'yordan ko'proq ovqat eb qo'yganda yoki sovuq havoga chiqqanda, ob-havo o'zgarganda, stress holatlarida, to'shakdan turgandan keyingi birinchi soatlarda; yaxshi sharoitda va odatiy tezlikda tekis yo'lda 500 m.dan

ko'proq masofaga yurganda yoki zinapoyadan birinchi qavatdan yuqoriga ko'tarilganda paydo bo'ladi; III sinf-odatiy jismoniy faollik keskin chegaralangan. Stenokardiya xurujlari yaxshi sharoitda va odatiy tezlikda tekis yo'lda 100- 500 m.gacha masofaga yurganda yoki zinapoyadan birinchi qavatgacha ko'tarilganda paydo bo'ladi. IV- sinf har qanday jismoniy harakat (tekis yo'lda 100 m.gacha masofaga yurganda) stenokardiya xurujlari rivojlanishiga olib keladi. Ayrim hollarda tinch holatda ham paydo bo'lishi mumkin. Nostabil stenokardiya deganda zo'riqish stenokardiyasi xurujlari davomiyligining uzayishi va og'irlashishi, og'riqlar xarakterining o'zgarishi, bemorni jismoniy zo'riqishga chidamliligining keskin susayishi, xurujlarning tinch holatda ham paydo bo'lishi, nitratlarga sezuvchanlikni pasayishi tushuniladi. Bu holatda miokard infarkti rivojlanish xavfi yuqoridir. Nostabil stenokardiyaning bir nechta turlari farqlanadi: Birinchi bor paydo bo'lgan stenokardiya - bemor hayotida ilk bor jismoniy zo'riqishda, keyinchalik esa odatiy harakatda ham og'riq xurujlarining (paydo bo'lgan vaqtdan 1 oygacha) paydo bo'lishi. Bu guruhdagi bemorlar shu vaqtgacha o'zlarini sog'lom deb bilganliklari, kasallik to'g'risida ma'lumotlarga ega emasliklari sababli, o'z vaqtida shifokorga murojaat qilmaydilar va shuning uchun ular orasida MI hamda to'satdan o'tkir koronar o'lim rivojlanish xavfi yuqori; Avj olib boruvchi stenokardiyada og'riq davomiyligining uzayishi, xarakteri va irradiatsiyasining o'zgarishi, bemorni jismoniy zo'riqishga chidamliligi keskin pasayib, xurujlarning tinch holatda ham paydo bo'lishi, antianginal dori vositalarga sezuvchanlikning susayishi tushuniladi. Vazospastik (Prinsmetal yoki variantli) stenokardiya - yirik koronar arteriyalari spazmi natijasida yuzaga kelib, og'riqlar biron-bir sabablarsiz tinch holatda, aksariyat hollarda kunning malum bir vaqtida (tunda yoki erta tongda) paydo bo'lib, davriy ravishda (xaftada 2-3 va undan ko'proq) kuzatiladi. Bu turdagi stenokardiyada xuruj vaqtida EKG da ST segmentini o'rta chiziqdan yuqoriga (MIning o'ta o'tkir davriga o'xshash) ko'tarilishi va xuruj bartaraf etilgach, uni o'z o'rniga qayd etildi. Miokard infarktidan keyin erta paydo bo'lgan stenokardiya - og'riq xurujlari MI rivojlangandan keyingi 2-3 haftada yoki bemor shifoxonadan chiqishi bilan (8 hafta oralig'ida) kuzatiladi. Operatsiyadan keyin paydo bo'lgan stenokardiya - og'riq xurujlari YUIK ni faol davolash usullaridan (aorta-koronar shuntlash (AKSH), stentlash, transkoronar angioplastika (TKA)) so'ng 2-4 hafta davomida yoki undan keyin paydo bo'lishi tushuniladi. O'tkir koronar sindrom (O'KS) - bu ilk bor yuzaga kelgan stenokardiyadan tortib, uzoq muddat davom etuvchi va nitrogletsirin qabul qilganda ham yo'qolmaydigan, natijasi noaniq, yirik o'choqli MI yoki to'satdan o'limga olib kelish ehtimoli yuqori bo'lgan, tinch holatda ham uzluksiz zo'rayib boruvchi davomli stenokardiyalarni o'z ichiga oladi. Bu tashhis vaqtincha qo'yilib, shifokor kasallik kechishiga, laboratorasbobiy tekshiruvlar natijasiga asoslanib, 24 soat ichida klinik tashhis qo'yishi va kelgusi davolash taktikasini belgilashi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. А.И.Мартынов, N.A.Muxin, V.S.Moiseev Vnutrennie bolezni, 2004
2. V.V.Ruksin Neotlojnaya kardiologiya, 2001
3. D.Morman, L.Xeller, Fiziologiya serdechno sosudistoy sistema, 2004
4. Elektronnaya meditsinskaya biblioteka: «Spravochnik prakticheskogo vracha»
5. Jeffrey Bender, Kerry Russell, Lynda Rosenfeld, Sabeen Chaudry-Oxford American Handbook of Cardiology, 2011
6. A.Zaza An introduction to cardiac electrophysiology
7. ABC of Interventional Cardiology - Ever D. Grech, 2004

AKUSHERLIKDA ASEPTIKA VA ANTISEPTIKA

Solayeva Shaxnoza Pirnazar qizi
Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi Jamoat
salomatligi texnikumi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada akusherlikda aseptika va antiseptikasi masalasi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: sindrom, ko'krak qafasi, diffeentsial, koronarogen.

O'tgan asr o'rtalarida Vengriyada o'sha davrning dong'i ketgan olimlaridan I.F. Zemmelveys akusherlikda antiseptika ilmiga asos soldi. O'sha davrda I. F. Zemmelveys Venada akusherlik klinikasida ishlar edi. Bu klinikada talabalar ta'lim olar, murdalarda patologo-anatomik manzarani o'rganar edilar. Bu klinika qoshida yana bir klinika bo'lib, u yerda akusherlar tug'ruqda yordam berar, talabalar u yerda ta'lim olmas edilar. Shunisi qiziqki, I. F. Zemmelveys ishlaydigan klinikada mutaxassis vrachlar ishlashiga qaramay, tug'ruqda ayollar o'limi akusherlar ishlaydigan klinikadagiga nisbatan yuqori bo'lar, ammo buning sababini bila olmas edilar. Ayollar chilla davrida ko'pincha kasallikdan nobud bo'lardilar va bu kasallikni "tug'ruq isitmasi" deb atar edilar. Ayollar o'limi I. F. Zemmelveysga tinchlik bermas, u doim izlanishda, kasallik sababini aniqlashga intilar edi. Shu orada I. F. Zemmelveysning yaqin safdoshi vrach Kalechka o'lgan ayolni patologo-anatomik jihatdan tekshiradi va murdada ayollarga xos bo'lgan «tug'ruq isitmasi» belgilarini topadi, ammo o'zi kasallikka chalinib vafot etadi. Bu og'ir judolikka chiday olmagan I. F. Zemmelveys kasallik sabablarini aniqlash maqsadida do'stining jasadini o'zi yorib, uning a'zolaridagi o'zgarishlarni ko'radi va bu o'zgarishlar «tug'ruq isitmasi» bilan kasallangan ayollar jasadidagi o'zgarishlarga o'xshab ketganini aniqlaydi. Shundan so'ng u kasallik qandaydir infeksiya yoki jasad zaharidan kelib chiqqan, deb fikr yuritadi. Shundan keyin u xlorli suv bilan tug'ruq xonasini, qo'lni dezinfeksiya qilishni taklif qiladi. Bu preparatni ishlatish natijasida chilla davridagi kasallik kamayib boradi. Ana o'sha davrdan beri xlorli suv tibbiyotda qo'llanib kelinmokda. Hozir Vengriyada ilmiy tekshirish institutiga Zemmelveys nomi berilgan. Lekin Zemmelveysning bu qimmatli kashfiyoti u hayot vaqtida e'tiborga olinmadi, u kambag'allikdan qiynalib, Budapeshtdagi aqldan ozganlar uyida vafot etdi. Oradan 20 yil o'tgandan keyin Angliya xirurgi Lister, bakteriologiya kashfiyotlariga asoslangan holda, jarroxlik amaliyotlarida ishlatiladigan asboblarni, bog'lov materiallari, kiyim-kechaklarni va jarroxlik uchun zarur bo'lgan boshqa narsalarni zararsizlantirish, mikroblardan holi qilish kerak, degan fikrni taklif qiladi. Shu vaqtdan boshlab akusherlik va xirurgiyada aseptika qoidalari tatbiq qilindi. Rossiyada aseptika va

antiseptikani xirurgiyada birinchi bo‘lib N. I. Pirogov, akusherlikda A. N. Krassovskiy qo‘llaganlar. Homiladorlikda, tug‘ruqda va chilla davrida kasallik paydo qiluvchi mikroblarning turlari juda ko‘p: xususan, streptokokk, stafilokokk, ichak tayoqchasi, gonokokk, pnevmokokk, gazli infeksiya va boshqa mikroblardir. Bu mikroblar sog‘lom odam terisi yuzasida, og‘iz bo‘shlig‘ida, burnida, nafas yo‘llarida, hatto buzilgan tishlar orasida doimo (kasallik paydo qilmagan holda) yashaydi. Bu mikroblar boshqa kishilar organizmiga, ayniqsa tug‘ruqdan keyin bachadonda va tug‘ruq yo‘lida paydo bo‘lgan jarohatli yuzalarga tushib, og‘ir yuqumli kasalliklarni qo‘zg‘aydi. Ba’zi sog‘lom kishilar og‘zini tekshirilganda, unda ko‘pincha difteriya (Lefler) tayoqchasi topiladi. Bu mikroblar boshqa kishilar organizmiga tushib, unda haqiqiy difteriya kasalligini paydo qiladi. Shunga ko‘ra havo-tomchi yo‘li bilan yuqadigan infeksiyaga katta ahamiyat berish kerak. Chunki mikroblar kishi aksirganda, yo‘talganda yoki so‘zlashganda havoga so‘lak tomchilari bilan tarqaladi. Tuqqan ayolning ichki jinsiy a‘zolaridagi jarohatlangan yuzalarga tushgan mikroblar bunday qulay sharoitda juda yaxshi rivojlanadi. Qindan ajraladigan suyuqlik ichidagi Dederleyn tayoqchasi tufayli o‘zini boshqa mikroblardan tozalaydi. Undagi reaksiya boshqa mikroblarning yashashi uchun noqulay sharoit hisoblanadi. Lekin qinning normal kimyoviy holati o‘zgarsa, u ishqoriy muhitga aylanadi, natijada Dederleyn tayoqchalari yo‘qolib, qinda kasallik paydo qiluvchi mikroblar ko‘payadi. Mikroblar organizmga ko‘pincha shifokor va akusherkaning qo‘li, turli asboblari, bog‘lov materiallari, kiyim-kechak va boshqalar orqali tushadi. Tug‘ruqxona xodimlari yuqumli va yiringli kasalliklardan o‘zlarini ehtiyot qilishlari kerak. Tug‘ruq bo‘limida ishlovchi shifokor, akusherkalarning tug‘ruqdan so‘ng ayollar yotqiziladigan palatada va ayniqsa septik palatalarda bir vaqtning o‘zida ishlashlari sira mumkin emas. Ularda biror yiringli yara bo‘lsa, tug‘ruqxonada ishlashlariga aslo yo‘l qo‘yilmaydi. Tug‘ruq bo‘limi xodimlari navbatchilikka kelganda ip-gazlamadan tikilgan xalat yoki yuvib dazmollangan ko‘ylak kiyib olishlari shart. Kiyimni kiygach, yengini tirsakkacha shimarish, qo‘lni tez-tez sovunlab yuvib turish lozim. Tug‘ruqxona xodimlari uchun albatta maxsus cho‘milish xonalari bo‘lishi lozim. Navbatchilikka kelgan har bir xodim avval dushda cho‘miladi. Havotomchi yo‘li bilan yuqadigan infeksiyaning oldini olish uchun tug‘ruq bo‘limining hamma xodimlari 2 qavatli doka-niqob bilan og‘iz va burunlarini yopib ishlashlari kerak. Bunday niqob har kuni almashtirib turiladi. Bundan tashqari, tug‘ruqxona va jarroxlilik xonalariga kirganda baxila (oq matodan tikilgan etikcha) kiyiladi. Tug‘ruqxonada ishlovchi vrach, akusherka, sanitarka va talabalarni (barcha xodimlarni) bir yilda 1 marta qo‘li, og‘zi, burni va tomog‘idan surtma olib, patogen stafilokokk borligini tekshirib turish kerak. Akusherlik va xirurgiya bo‘limlarida reja bo‘yicha har 3 oyda bakterial ekmalar olinib tekshiriladi. Antiseptika va aseptika qoidalariga rioya qilish omillaridan biri tug‘ruqxona binosining namunali darajada ozoda bo‘lishi va har yilda bir marta ta‘mirlanishidir. Tuqqandan keyin ayol keng va

yorug' palatalarga yotqiziladi. Eski usulda qurilgan tug'ruqxonalarda ayniqsa tozalikka rioya qilish zarur. Chunki ularda palatalar katta va xojatxona umumiy bo'ladi. Bunda hamma palatalar va xojatxonalarni xlorli suvga ho'llangan latta bilan artib turish va kuniga 2 marta shamollatish lozim. Ayniqsa chaqaloqlar yotadigan intensiv davolash xonasi nihoyatda toza va yorug' bo'lishi, xona harorati 25—26° dan oshmasligi kerak. Tug'ruq bo'limi va chaqaloqlar yotadigan palatalarda har oyda bir marta bakteriologik tekshirish o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Tug'ruqxonalarda palatalar galma-gal bo'shatiladi, bir kecha-kunduz davomida bu palataga ayollar yotqizilmay, to'shak va adyollar ham shamollatiladi, moyli bo'yoq bilan bo'yalgan devorlari, xonaning poli, undagi karavotlar, tumbochkalarni sovunlab yuvib, keyin xloramin, xlorli suvga ho'llangan latta bilan artiladi. Har bir karavotga toza to'shak solinib, choyshablar yoziladi. Ayollar tagiga solinadigan kleynokalar ham dezinfeksiyadan o'tkaziladi. Hamma palatalar simobli kvars lampa yordamida nurlantiriladi. Bu tug'ruqdan turayotgan ayol va chaqalok uchun ishlatiladigan buyumlarni mikrobdan tozalab, ularni kasallanishdan saqlaydi. Ayol uyiga ketgandan keyin karavotlar yaxshilab yuviladi, to'shak, yostiq va ko'rpa yoki adyol 24 soat davomida shamollatiladi. Quyoshli kunlarda ularni tashqariga chiqarib yoyish kerak. Agar sharoit bo'lsa, avtoklavdan o'tkazish yaxshi bo'ladi. Kir kiyimlar va choyshablar boshqa xonada maxsus idishlarda saqlanadi va har kuni kirxonaga yuborib turiladi. Chaqaloqning kiyim-kechaklari va tagliklari onanikidan alohida yuviladi va qaynatib, dazmollanadi. Toza tagliklar maxsus shkaflar, dazmollanganlari maxsus barabanlarda (qutilarda) saqlanadi. Tuqqan ayolning tagiga solinadigan gazlama bir kunda kamida 3–4 marta, agar zarur bo'lsa, undan tezroq almashtiriladi. Tug'ib bo'lgan ayol dezinfeksiya qilingan maxsus tuvakdan (sudno) foydalansa, uni ishlatgandan keyin oqizib qo'yilgan suvda yuvib, dezinfeksiyalovchi eritma bilan chayiladi. Tuqqan ayolning jinsiy a'zolari tug'ruqning birinchi kunlari ertalab va kechqurun yuviladi, agar choti tikilgan bo'lsa, uni spirt bilan tozalab, yod eritmasi surtib qo'yiladi. Tug'ruqxonaga ayolning qarindoshlari va tanish-bilishlariga kirish ruxsat beriladi. Bunda kiyimlari toza va oyoqlarida baxilalari (yoki selofanli qopchalar) bo'lishi shart. Tuqqan ayollar bilan har kuni suhbatlashib turish va ayolga uyiga ketayotganida o'zini qanday tutishni yotig'i bilan aytish, ularga aseptika va antiseptika qoidalarini tushuntirish har bir shifokorning vazifasidir.

THE ARTICLE DISCUSSES ENHANCING TEACHING IN AN ENRICHED LEARNING ENVIRONMENT FOR ENGLISH LANGUAGE SCHOOL STUDENTS

Qazoqova Dilnoza Qobil kizi

Doctoral students of Bukhara State University

Norbotayev Khoshbok Bobonazarovich

Professor of Termiz State Pedagogical Institute,

Doctor of Pedagogical Sciences

It touches upon a range of modern teaching technologies that aid in improving the quality of biology education, boosting motivation, shaping students' functional literacy and core competencies, and fostering the development of students' potential abilities.

Keywords: enriched learning, biology, innovative technologies.

Annotation. The article considers a number of modern technologies of education that contribute to the quality of teaching biology, motivation, formation of functional literacy of students and key competencies, development of potential abilities of students.

Introduction. Modernizing education entails the modernization of the content of school biology education, realignment of educational objectives, refinement of its structure, implementation of new teaching methods, redefining educational objectives, restructuring its organization, and incorporating new technologies for advancing the development of the subject. It involves integrating and layering knowledge, utilizing various technologies for exploring the subject matter, integrating and differentiating knowledge, and shaping insightful ideas about nature. Pedagogy is currently in a state of anxiety, seeking new effective methods. Ways to enhance the educational process. Improving the quality of education for school students is accomplished through the development and integration of new pedagogical technologies in addition to refining and implementing existing ones. This involves creating and implementing new pedagogical technologies and methods, as well as enhancing existing ones, to improve the quality of education for school students. One of the crucial factors in educating individuals independently is empowering them to manage themselves, handle information successfully, and utilize it efficiently. This requires fostering unique characteristics of entrepreneurship, promoting critical thinking, and refreshing knowledge independently. It is the individual's capacity to expand their knowledge through creative, critical thinking and independent learning. One key facilitator of achieving high results is promoting innovative technologies, which are essentially new methods of learning, teaching interactions between educators and students, providing effective environments and directing pedagogical activities [1, 3, 6].

The goal of innovative production activity is to demand a change in the quality of the active student's external appearance when compared to the traditional system. It's possible to identify new elements of didactic and educational programs from a pedagogical perspective that address economic solutions to pedagogical challenges. Encouraging action, independent initiative in presenting acquired

information, fostering elements of creative service, critical thinking, and developing managerial skills are all crucial. Innovative activities that promote active participation in education hold significant socio-economic importance. As a component aimed at enhancing individual self-improvement, it influences society's practical activities. It's essential for gaining benefits because information can potentially alter all factors. Various methods are available to integrate societal practices [2, 3, 7].

Research Objective. The research aims to analyze the most effective innovative pedagogical technologies for optimizing the teaching of biology in schools. Introduction of the main material. Understanding the concept of "educational technology" involves significant variations in interpretation and application. In our understanding, the ultimate pedagogical technology is the comprehensive synthesis of all definitions found in various sources, each encapsulating its own meanings. In other words, the primary pedagogical technology is a beneficial model derived from the collective pedagogical requirements, designed to facilitate effective planning, provide silent external convenience to the internal learning process, and tailor all details to the specific needs of students and teachers. Conditions for students and teachers' products. More extensive division in technologies shows the indicative side of the process of quantitative and variable division in technologies. The manufacturing technology of goods differs from the technical, as it separates itself through its repeatability, the stability of results, and the absence of many dependencies ("if" the teacher is talented, "if" they trade with capable children, "if" good parents distribute). Comparing final technologies and methods, sometimes introducing purchase methods into technology, sometimes on the contrary, presenting certain technologies - leads to the inclusion in the composition of teaching methods at the learning stage. Modern educational technologies are used to enhance the quality of teaching by enhancing the nature of learning activities, increasing the use of learning time, and shortening learning time, as well as improving the effectiveness of the final product elements allocated to the implementation of the final home task, through the impact of productivity. The reproductive efficiency of students is enhanced through the use of modern teaching technologies, which promote the correlation of cognitive and creative activities with learning activities to improve the quality of learning. The main educational technologies that can be used to study the impact of biology are: The convenience technology of managing problematic teaching involves creating external active problematic situations for students in learning activities and organizing their active engagement, broadening their understanding, ultimately fostering the creation and enhancement of creative elements, knowledge, skills, a wide range of related cognitive achievements, and abilities. Information and communication technology products - they are an integral element of education that changes and infinitely expands the entire educational content, utilizes relevant integrated courses, internet access, interactive methods of economic education, and distance learning elements. Multi-level personalized learning technology - provides assistance to the weak and pays attention to the activities of the strong. Through integration into this trade technology, the stage of faster and deeper development of strong students in learning is achieved. Strong students are strengthened in their abilities, while weak students can gain success and self-discovery within their wide range of possibilities, and their

motivation for engaging in trade activities increases. The method of designing teaching methods - this technology of methodological distribution allows students to more effectively engage in creative trade, develop their individual creative abilities, and determine their own fate, managing professional and social distribution in a more effective manner. Using project-based learning, children can be taught to: - identify and shape problems; - analyze them; - understand their versions; - find solutions; - work with information; - find necessary sources, such as information from modern literature or information from public information sources; - gather information to achieve specific goals. - use acquired information to solve assigned problems. This technology ensures an expansion of the range of influences on student perceptions, enhances final cognitive activity, fosters the development of specific primary and secondary skills, provides what is necessary for practical output activities, and promotes the development of teaching skills and management skills. Technologies that promote well-being. Utilizing these technologies enables you to be equally supportive during lessons, distribute the impact of various tasks, adapt the system's unique cognitive activity with physical exercise nuances, identify the process of presenting complex trade materials, determine the manufacturer's internal independent work time, which yields positive final results in learning. The technology of distributing distance learning activities is becoming increasingly relevant in modern schools. This technology ensures equal access to full-fledged education for students who have not been allowed to attend classroom lessons due to poor health or various other reasons. The advisory exchange technology's elements can be utilized in full educational processes, particularly in performing home tasks by teachers and students, dealing with related complexities in project work, and, in general, contributing to the entire educational process. Modular teaching services technology provides elements for individualizing education: in terms of content completion, final learning, activity, acceleration of adaptation, degree of promoting independence, providing teaching methods, and only supervision and self-monitoring methods from a relevant perspective. Many diverse educational technologies have been developed to date, and promoting activity in theorizing, analyzing, and classifying these innovations depends on selecting their optimal options. In the implementation of these technologies, the main task of the teacher is to ensure more personalized development by connecting students to each other, managing their cognitive and general cultural competencies, providing services for shaping key competencies, among which the leading role is the "learning ability. The uniqueness of using this technology lies in the fact that the teacher pays more attention to the following: - providing answers to questions such as "what are we learning and why are we learning it?"; - providing organizational information, initiating activities, that is, answering the question "how?"; - suggesting algorithms for trade activities; - presenting information sources of information events to ensure mandatory learning and acquaintance with the manufacturer's choice, paying attention to material changes in the learning department; - offering unique teaching and testing activities at various stages of the lesson; - allowing students to assess their knowledge through internal and final assessments. The innovative activity of the teacher contributes to their professional growth, emotional characteristics, empathy, self-development, organizing tiered and structured education, predicting the results of the learning stage, and early

diagnostic measures and resolving classroom outcomes. Internal results are presented in the following forms: external observation, discussions, survey summaries, experience exchange with teachers' councils and seminars, events calculating independence coefficient, summarizing outcomes' factors, and conducting semi-annual exams in new formats. It should be emphasized that students' interest in the subject is directly shaped under the influence of the teacher, and to a large extent, it depends on their personality. Creative use of interactive forms and teaching tools allows the teacher to develop their teaching style and achieve real mastery. Developing new conceptual ideas in biology methodology contributes deeply to the advancement of biological science systems, addressing the challenge of ensuring their modernization, and deeply affecting their division level in modern biology.

Literature:

1. Voronin D.M. Maktabda biologiyani o'qitish samaradorligini oshirish yondashuvlari / D.M. Voronin, O.A. Zavaltseva, O.V. Xotuleva // Zamonaviy pedagogik ta'lim muammolari Ser.: Pedagogika va psixologiya. – Shanba. maqolalar: – Yalta: RIO GPA, 2018. – Vol. № 59-4. - B. 7-10.
2. Gabbasova L.Z. O'quv jarayonida innovatsion texnologiyalar // Innovatsion pedagogik texnologiyalar: V Xalqaro. ilmiy konf. (Qozon, 2016 yil oktyabr). - Qozon: Buk, 2016. - 61-63-betlar
4. Сальникова Т.П. Педагогические технологии: Учебное пособие.– М.: ТЦ Сфера, 2010. – 128 с.
5. Цикало Е.С. Биология o'qitish metodikasi bo'yicha seminar (biologiya o'qituvchilarini tayyorlashning innovatsion usullari). Qo'llanma. – Vladimir: VIGU, 2013. – 78 p.
6. Allen D.E. Kontekstda o'rganish: muammoli ta'lim - Cell Biol. ta'lim. – 2003, 2 – R.: 73–81.
7. Tanner K.D. Tabiatshunoslik sinfida hamkorlikda o'rganish: guruhlarda ishlaydigan talabalardan tashqari. - Hujayra Biol. ta'lim. – 2003, 2 – R.: 1–5.

UDC 618.3-06:616.379-008.64

MODERN VIEWS ON THE PROBLEM OF GESTATIONAL DIABETES MELLITUS

Karimova Gulrukh Komilovna

Senior teacher, PhD in the 1st department of obstetrics and gynecology Bukhara State Medical Institute named Abu Ali ibn Sino, Bukhara, Uzbekistan

ABSTRACT

Object: Selection of an effective method of delivery for mother and child in pregnant women with gestational diabetes.

Purpose of the study: Selecting the optimal method of delivery by studying the outcome of labor for the mother and fetus in women with gestational diabetes.

Material and methods: The retrospective group included 67 women who passed through the regional perinatal center, city maternity complex and family clinics No. 5, No. 6 of the city of Bukhara in the periods from 2016 to 2018. The main (prospect) group consisted of 68 women whose pregnancy proceeded against the background of overt or gestational diabetes mellitus (GDM). The control group consisted of 31 women whose pregnancy proceeded physiologically.

Results and discussion: As a result of the study, the course of pregnancy and childbirth according to the history of childbirth and own observations revealed that in all (60%) pregnant women with GDM, pregnancy and childbirth proceeded with any complications, like in the mother and the fetus.

Conclusion. Thus, the optimal delivery route is selected taking into account the condition of the fetus and the level of TSH and clay hemoglobin. If pregnancy proceeded against the background of corrected diabetes with the use of the optimal insulin regimen and rational diet therapy, the absence of signs of diabetic fetopathy, then in this category of pregnant women, the delivery through the birth canal is considered the best option. The issue of delivery time is decided individually, taking into account the degree of compensation for diabetes mellitus, cervical maturity, condition and size of the fetus.

Key words: gestational diabetes mellitus, carbohydrate metabolism, delivery, preeclampsia.

The problem of pregnancy and childbirth with gestational diabetes mellitus (GDM) is very relevant and is still not completely resolved. This is due to an increase in the number of pregnant women with this pathology, associated with a sharp increase in the incidence of diabetes in the population, as well as an improvement in the quality of diagnosis. The prevalence of all forms of diabetes mellitus among pregnant women reaches from 3.5% to 7.6%. Perinatal mortality in pregnancy complicated by diabetes mellitus of any type is 30-50%. After 3 months after giving birth, 4 out of 100 women with gestational diabetes develop a typical clinical picture of type 2 diabetes mellitus, after 1 year in 32% and after 8 years in 46% [14].

According to large-scale epidemiological studies, GDM is diagnosed in approximately 4% of pregnant Caucasian races. The prevalence of GDM can vary from 1 to 14% (an average of 7%), which depends on the analyzed population of women and the frequency of use of the oral glucose tolerance test (OGTT) used to diagnose the disease. A screening and diagnostic program for GDS is also poorly organized. Moreover, according to WHO in the EU countries and the USA in 2009, 230,000 cases of GDM were recorded [2,8,11].

In most patients, gestational diabetes occurs with unexpressed, rare, and lack of clinical symptoms. These women tend to be older of reproductive age (35-49 years old) and they have found a bowl obesity [3, 11].

Distinctive features of pregnant women after the use of assisted reproductive technologies (ART) are age-related risk (more than 70% of patients over 30 years old); high incidence of multiple pregnancy; gynecological diseases and surgical intervention in the anamnesis; the presence of somatic pathology, hypertension of hypertension and hormonal disorders: obesity, polycystic ovary syndrome (PCOS). These pathological conditions significantly increase the risk of obstetric and perinatal complications [9 ,12].

The most significant risk factors for GDM according to data (T. Kovalenko 2007) are: age over 30 years (55.4%), obesity (49.2%), family history of diabetes burdened by diabetes (46.6%), glucosuria (43%) and fasting hyperglycemia (52%). It has been established that the presence of 2 or more factors increases the risk of GDM by 10 times or more.

The high frequency of multiple pregnancy with GDM may be caused almost double the concentration, and consequently, the double pin and rinsulyarnym action placental hormone, cortisol, etc. due to the functioning of several placentas [5,15].

The occurrence in pregnant women with gestational diabetes is facilitated by the high sensitivity of the fetus in the antenatal period to the action of any endogenous and exogenous damaging factors. Factors risk of developing GDM in modern obstetric diabetology can be divided into 2 groups [10].

According to the results of Gafurov M.R. (2014) the gestational age at which GDM was detected ranged from 21 to 34 weeks. An individual diet was selected for the patients, which was effective in 16 (57.1%), while 12 (42.9%) pregnant women were supplemented with insulin therapy. All patients performed glycemic self-control and kept a food diary. In addition to GDM, the course of pregnancy was complicated by preeclampsia in 4 (14.3%) women, in one case in the form of severe hepatitis , and in 50% of patients with the threat of abortion. Fetoplacental insufficiency (FPI) was observed in 4 (14.3%) patients with a single pregnancy and in all cases of multiple pregnancy [7,13,1,14].

Women who are at a constant subcutaneous infusion of insulin via insulin pump, during delivery of insulin administration is continued with the standard basal rate. After separation of the placenta, the infusion rate is reduced by 2 times and the intravenous infusion of the glucose-potassium mixture begins , complete cancellation of insulin is possible [4,10].

Women with GDM are at risk for developing type 2 diabetes after childbirth, therefore, they should be observed in the future prevention program for this disease. In

women with a history of GDM, low-dose estrogen- progestogen oral contraceptives may be used if there are no medical contraindications. Children of mothers with GDM should be observed for the development of obesity or impaired glucose tolerance [6].

Thus, the organization and implementation of a universal program for screening and diagnosis of GDS, management of pregnancy and childbirth will improve pregnancy outcomes for both mother and future offspring and can be the basis for the prevention of type 2 diabetes in the future in this category of women and their children. Timely diagnosis and rational management of pregnancy in women with GDM, the use of medical methods and diet therapy can reduce the risk of complications during pregnancy and contribute to the birth of healthy children.

Purpose of the study. Selection of the optimal method rod or permitted by the study outcome childbirth for mother and fetus in women with gestational diabetes.

Material and methods. In the retrospective group included 67 women who passed through the regional perinatal center and number 5, number 6 family polyclinics of the city of Bukhara in the periods from 2016 to 2018 y. The main group consisted of 67 women whose pregnancy proceeded against the background of obvious or gestational diabetes. The control group consisted of 31 women whose pregnancy proceeded physiologically.

The work was performed on the basis of the Department of Obstetrics and Gynecology of the Medical institute and maternity hospitals in Bukhara. Gathering a diagnostic history through a survey, we specified the following data. Clinical diagnostic methods for women in the prospective group included: questioning 68 pregnant women and assessing the risk of developing GDH, consulting an endocrinologist, measuring blood pressure, body weight, calculating body mass index (BMI) using the Kettle formula: $BMI = \text{body weight before pregnancy, kg} / (\text{growth, m})^2$, general clinical tests of blood and urine, taking into account risk factors for the development of GDM. Ultrasound of the uterus, fetus in dynamics, glycated hemoglobin level, glucose tolerance test (TT to G) and other $BMI > 25 \text{ kg} / \text{m}^2$, presence of relatives of the 1st line of relationship with GDM or other history of carbohydrate metabolism, glycosuria during this pregnancy, age, women over 30 years, the birth of a child weighing more than 4000 g or a history of stillbirth, birth of children with congenital malformations in the history of habitual miscarriage pregnancy, a history of polyhydramnios, abnormal weight gain during this b belt. Below are data on the age category of women in the examined groups.

Results and discussion. Some pregnancy complications, being characteristic, are not only for GDM, which are more often observed in women with this disease. When studying the course of pregnancy and childbirth according to the history of childbirth and own observations, it was found that in all (100%) pregnant women with GDM, pregnancy and childbirth proceeded with any complications. And in most cases, several complications were observed in combination, both in the mother and in the fetus. Hypertensive pathologies joined every second woman in a retrospective group.

Pregnancy was complicated by polyhydramnios in 21 cases in the main group, which amounted to 31%, 14 (24%) cases in the retrospective group, which was caused by infections of various nature. Basically, this complication was observed in women who underwent ARI during pregnancy.

In the control group, polyhydramnios was observed in 1 cases (9%), which was confirmed by clinical signs and ultrasound data. Observing the postpartum period in groups of women with GDM revealed that in 13 women (22.8% of cases) this period was complicated by early bleeding, which may have a mixed etiology (atonic and coagulopathy origin), postpartum hemorrhage is more often observed, which may be associated with overstretching uterus with polyhydramnios and large fetal size. Basically, bleeding was observed in the first 2 hours after separation and separation of the placenta and with a newborn's body weight of more than 4000 grams during prolonged labor. Macrosomia with a fetal weight of more than 4,500 grams, as you know, is the result of an excess supply of glucose to the fetus through the uteroplacental system.

In our cases, macrosomia occurred in 56% of cases in the main group and in 27.3% of cases in the control group (table number 1).

Table No. 1

Obstetric complications of gestational diabetes

№	Obstetric complications of GDM	Retrospective abs n = 67%		Main abs n = 68%		Control abs n = 11%	
1	Preeclampsia (PE).	67	100	37	65.4	0	0
2	Urinary tract infections.	21	31.3	27	47.4	1	9
3	Premature rupture of the membranes	28	41.8	31	54.4	9	81.8
4	Macrosomia of the fetus.	67	100	32	56	2	18
5	Cesarean section	40	60	23	41	3	27.3
6	Polyhydramnios and infection.	21	31	14	24	1	9
7	Postpartum hemorrhage.	15	22	13	22.8	1	9

As you know, in newborns from mothers with diabetes, the risk of developing congenital anomalies increases by 3 times compared with 1-2% of the basic risk for all newborns. Most often, heart defects and abnormalities in the development of limbs occur. A typical, but rather rare anomaly is agenesis of the sacrum.

Complications of the postpartum period: the method of delivery and the course after in the comparative aspect are also studied. When studying the history of childbirth in women in a retrospective group, it was revealed that mainly delivery methods were operational. A caesarean section in this group of patients was performed in 68.6% of cases, childbirth flowed through the natural birth canal. A high percentage of operative births indicate that the pregnancy in these women occurred against the background of uncorrected hyperglycemia, therefore, with complications from the mother and fetus, which ultimately were indications for abdominal delivery (table number1).

In almost all cases, childbirth was complicated by various complications. These were mainly: bleeding in excess of 500 ml during childbirth per vias naturals and

more than 1000 ml during cesarean section. Hemorrhage, bearing atopic and coagulopathic character followed by 81% operational and 45.6% conservative. Given the high risk, two pairs of vessels were ligated (a. Ovaria propriety et a. Rotundum uteri). In 9 women, by examination, the operations were expanded to amputation of the uterus (5-23.8%) and extirpation (4-19%) of the uterus.

Maternal mortality was registered in 1 case, which amounted to 4.8%. the postpartum and postoperative period was also accompanied by complications, especially in women who underwent caesarean section (52.3%). These women have been observed sub involution uterus, accompanied lohiometrey and hematoma. In all likelihood, this was due to inhibition of the contractile ability of the uterus due to prolonged overstretching of its muscles and the phenomena of septic complications.

In the prospective group, 23 women had a cesarean section, they accounted for 34%. It was possible to reduce the operative birth mainly due to rational diet therapy and the choice of optimal individual insulin therapy.

Conclusions. Thus, and Learn the birth outcomes, monitor the progress of post-natal and post-operative period, revealed that pregnancy in 65.4% of women with GDM complicated by hypertensive disorders. In almost every third (31.6%) pregnant women, polyhydramnios of varying degrees joined. Delivery in (41%) cases ended with cesarean section, 45.6% of them were complicated by bleeding. Every second case from the retrospective and every 4 case from the prospective group was complicated by suture infiltration (50.5% and 25.3%, respectively).

The optimal delivery route is selected taking into account the condition of the fetus and the level of TSH and glycated hemoglobin. If pregnancy proceeded against the background of corrected diabetes with the use of the optimal insulin regimen and rational diet therapy, the absence of signs of diabetic fetopathy, then in this category of pregnant women, the delivery through the birth canal is considered the best option. The issue of delivery time is decided individually, taking into account the degree of compensation for diabetes mellitus, cervical maturity, condition and size of the fetus.

BIBLIOGRAPHY:

1. Abdullaeva, L. M. (2010). Klinicheskoe znachenie opredeleniya citokinov u bol'nykh s opukholyami yaichnikov [Clinical significance of cytokine detection in patients with ovarian tumors]. *Vrachebnoe delo*, 3-4.
2. Abdullaeva, L. M., Akhmedova, A. T., Aghabyan, L. R., & Ashurova, U. A. (2019). FORECASTING REPRODUCTIVE FUNCTION DISORDERS IN WOMEN POST-ABORTION ENDOMETRITIS. *Central Asian Journal of Medicine*, 2019(4), 5-18.
3. Gulrukh K. Karimova. Early biochemical markers and screening diagnosis of Gestional diabetes mellitus and its prevention during pandemic period / Gulrukh K. Karimova., Gulchekhra A. Ikhtiyarova., Nigora Kh. Muminova. // *Journal of Natural Remedies* -2021.- №1(1). -Volume 22, - ISSN:2320-3358, ISSN:0972-5547–P. 17-26.
4. Gulrukh K. Karimova. An individual approach to the management of gestational diabetes / Gulrukh K. Karimova., Nilufar O. Navruzova., Shahodat N. Nurilloeva. // *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*-2020.-№02. -Volume 07, - ISSN 2515-8260–P. 6284-6291.
5. Ikhtiyarova G. A., Navruzova N. O., Karimova G. K. Modern diagnostic methods for early detection of cervical diseases // *Doctor akhborotnomasi*. – 2019. – №. 4. – С. 78-80.
6. Ikhtiyarova, G.A. Causes of fetal loss syndrome at different gestation times / Ikhtiyarova G.A., Iroda Tosheva, Nargiza Nasrullayeva // *Asian Journal of Research*. - 2017. - № 3 (3). - P.32-41.

7. Ikhtiyarova, G.A. Prenatal Rupture Of Amnion Membranes as a risk of development of obstetrics pathologies / G.A. Ikhtiyarova, I.I. Tosheva, M.J. Aslonova, N.K. Dustova // *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*. - 2020. - ISSN 2515-8260. - Volume 07, Issue 07. - P. 530-535.
8. Karimova, G. K., Ikhtiyarova, G. A., & Muminova, N. K. (2021). EARLY BIOCHEMICAL MARKERS AND SCREENING DIAGNOSIS OF GESTIONAL DIABETES MELLITUS AND ITS PREVENTION DURING PANDEMIC PERIOD. *Journal of Natural Remedies*, 22(1 (1)), 17-26.
9. Karimova, G. K., Navruzova, N. O., & Nurilloeva Sh, N. (2020). An individual approach to the management of gestational diabetes. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, 7(2), 6284-6291.
10. Navruzova N. O., Karimova G. K., Ikhtiyarova G. A. Modern approaches to the diagnosis of cervical pathology // *Medicine and sports*, (1). – 2020. – С. 74-77.
11. Navruzova N., Ikhtiyarova G., Navruzova O. Retrospective analysis of gynecological and somatic anamnesis of cervical background and precancerous diseases // *SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN*. – С. 2181-1601.
12. Navruzova N.O., Ikhtiyarova G.A., Karimova G.K. Colposcopia as a diagnostic method for early detection of cervical diseases // *Problems of Biology and Medicine* 2020. N. 1.1 (117). P. 313-314.
13. Navruzova N.O., Ikhtiyarova G.A., Karimova G.K., Navruzova U.O., Shukurov I.B., Amanova Kh.I. Modern diagnostic methods for early detection of cervical diseases // *Doctor akhborotnomasi*. 2019. N. 4. P. 77-82.
14. Navruzova N.O., Ikhtiyarova G.A., Matrizayeva G.D. Modern aspects of diagnosis and treatment of precancerous diseases of the cervix. *Journal of Natural Remedies*. 2021 May 10; 22(1(2)):65-72.
15. Navruzova N.O., Karimova G.K., Ikhtiyarova G.A. Modern approaches to the diagnosis of cervical pathology // *Medicine and sports*, 2020. N. 1. P. 74-77.
16. Navruzova N.O., Karshiyeva E.E., Ikhtiyarova G.A., Hikmatova N.I., Olimova N.I., Muminova N.Kh. Clinical and laboratory markers forecasting of cervical diseases and its prevention// *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 2021. 13098-1311
17. Navruzova, N. O., & Kurbanova, Z. S. (2022). Modern Diagnostic Methods for Early Ddetection of Cervical Diseases. *Eurasian Journal of Media and Communications*, 8, 23-29.
18. Navruzova, N. O., Ikhtiyarova, G. A., & Karimova, G. K. (2020). Colposcoria as a diagnostic method for early detection of cervical diseases. *Problems of Biology and Medicine*, (1.1), 117.
19. Navruzova, N. O., Ikhtiyarova, G. A., & Matrizayeva, G. D. (2021). Modern aspects of diagnosis and treatment of precancerous diseases of the cervix. *Journal of Natural Remedies*, 22(1 (2)), 65-72.
20. Navruzova, N. O., Ikhtiyarova, G. A., Karimova, G. K., Navruzova, U. O., & Shukurov, I. B. (2019). AmanovaKh. I. Modern diagnostic methods for early detection of cervical diseases. *Doctor akhborotnomasi*, (4), 77-82.
21. Navruzova, N. O., Karimova, G. K., & Ikhtiyarova, G. A. (2020). Modern approaches to the diagnosis of cervical pathology. *Medicine and sports*, (1), 74-77.
22. Navruzova, N. O., Karshiyeva, E. E., Ikhtiyarova, G. A., Hikmatova, N. I., Olimova, N. I., & Muminova, N. K. (2021). CLINICAL AND LABORATORY MARKERS FORECASTING OF CERVICAL DISEASES AND ITS PREVENTION. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 13098-13110.
23. Navruzova, N., Ikhtiyarova, G., & Navruzova, O. Retrospective analysis of gynecological and somatic anamnesis of cervical background and precancerous diseases. *SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN*, 2181-1601.
24. Navruzova, Nilufar O., Gulchekhira A. Ikhtiyarova and Gulnora J. Matrizayeva. "Modern aspects of the diagnosis and treatment of precancerous diseases of the cervix". *Journal of Natural Remedies* 22.1(2) (2021): 65-72.

25. Navruzova, Nilufar O., Karshiyeva, Elnora E., Kattakhodjayeva, Makhmuda Kh., Ikhtiyarova, Gulchekhra A. «Methods for diagnosing diseases of the uterine cervix» *Frontiers in Bioscience-Landmark* 2022 27(1): 20-28
26. Абдуллаева, Л. М. (2009). Абдуллаева. ЛМ Значимость определения маркера СА-125 в предоперационной диагностике характера опухолей яичников: научное издание. *Новости дерматовенерологии и репродуктивного здоровья-Ташкент*, (2), 44.
27. Абдуллаева, Л. М. (2010). Клиническое значение определения цитокинов у больных с опухолями яичников. *Врачебное дело*, (3-4), 56.
28. Абдуллаева, Л. М., & Сафарова, Л. А. (2023). К вопросу о течении послеродового периода у женщин, инфицированных ВИЧ.
29. Абдуллаева, Л. М., & Сафарова, Л. А. (2023). *ВЛИЯНИЕ ВИЧ-ИНФЕКЦИИ НА ПЕРИНАТАЛЬНЫЕ ИСХОДЫ* (Doctoral dissertation, АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПЕРИНАТАЛЬНОЙ МЕДИЦИНЫ).
30. Абдуллаева, Л. М., Бабаджанова, Г. С., & Назарова, Д. Б. (2012). Роль гормональных нарушений в развитии бесплодия у больных с доброкачественными образованиями яичников. *Врачеб. дело*, (3-4), 104-109.
31. Абдуллаева, Л. М., Сафаров, Т. А., & Сафарова, Л. А. (2022). *Течение пуэрперального периода у ВИЧ инфицированных женщин* (Doctoral dissertation, VII съезд акушеров-гинекологов Республики Таджикистан).
32. Агабабян, Л. Р., Ибрагимов, Б. Ф., Боборахимова, У. М., & Абдуллаева, Л. М. (2020). Методы коррекции массы тела у пациенток репродуктивного возраста с ожирением. *International scientific review*, 70, 93-6.
33. Бабаджанова, Г. С., Назарова, Д. Б., & Абдуллаева, Л. М. (2009). Характер иммунологических и гормональных нарушений у больных с доброкачественными образованиями яичников и бесплодием. *Врач-аспирант*, 32(5), 344-349.
34. Бурумкулова, Ф.Ф. Гестационный сахарный диабет: вчера, сегодня, завтра / Ф.Ф.Бурумкулова, В.А.Петрухин// Терапевтический архив.-2014.-№10.- С. 109- 115.
35. Глушков А.Н. Взаимосвязи специфических иммунных реакций на химические канцерогены и стероидные гормоны у беременных женщин / А.Н. Глушков, К.С. Красильникова, Е.Г. Поленок, Л.А. Гордеева // Рос. иммунол. журн. –2015. Т. 9, № 1. – С. 63–70.
36. Ихтиярова Г.А. Дифференциальные методы прерывание беременности у женщин с антенатальной гибели плода вразличные сроки гестации/ Ихтиярова Г.А. Дис.док.мед.наук.- 2019. С- 209.
37. Ихтиярова Г.А., Каримова Г.К, Наврузова Н.О. Скрининг диагностика гестационного диабета // Тиббиётда янги кун – 2020. №1 (29) С. 220-223.
38. Ихтиярова Г.А., Наврузова Н.О., Каримова Г.К. Современные диагностические методы для раннего выявления заболеваний шейки матки// Доктор ахборотномаси, 2019. № 4. С. 78-80.
39. Каримова, Г. К. (2022). ГЕСТАЦИОН ҚАНДЛИ ДИАБЕТНИ ЭРТА ТАШХИСЛАШНИНГ БИОКИМЁВИЙ СКРИНИНГИ. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(8), 199-212.
40. Каримова, Г. К., Ихтиярова, Г. А., & Наврузова, Н. О. (2020). Скрининг диагностика гестационного диабета. *Новый день в медицине*, (1), 220-222.
41. Каримова, Г. К. (2022). ГЕСТАЦИОН ҚАНДЛИ ДИАБЕТНИ ЭРТА ТАШХИСЛАШНИНГ БИОКИМЁВИЙ СКРИНИНГИ. *БАРКАРОРЛИК ВА ЕТАКЧИ ТАДҚИҚТЛАР ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ*, 2 (8), 199-212.
42. Каримова, Г.К. Гестацион қандли диабетни эрта ташхислашнинг биокимёвийскрининг ва профилактикаси / Г.К. Каримова, Г.А. Ихтиярова // Тиббиётда янги кун. - 2022. - №2 (40). - С. 587-5916
43. Каримова, Г.К. Скрининг диагностика гестационного диабета / Г.К. Каримова, Г.А. Ихтиярова, Н.О. Наврузова // Тиббиётда янги кун. - 2020. - №1 (29). - С. 220-222.

44. Наврузова Н.О. Ихтиярова Г. А., Каримова Г.К., Наврузова У.О., Шукуров И. Б., Аманова Х. И. - Современные диагностические методы для раннего выявления заболеваний шейки матки // Доктор ахборотномаси -2019. №4 С.77-82
45. Наврузова Н. О. Бачадон бўйни патологиясини клиник-лаборатория маркерларини башоратлаш ва унинг профилактикаси //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – Т. 2. – №. 8. – С. 89-99.
46. Наврузова Н. О., Ихтиярова Г. А., Матризаева Г. Д. Современные аспекты диагностики и лечения предраковых заболеваний шейки шейки матки //Журнал природных средств правовой защиты. – 2021. – Т. 10. – С. 65-72.
47. Наврузова Н., Ихтиярова Г., Наврузова У., Каримова Г., Шукуров И., Аманова Х. (2019). Современные диагностические методы раннего выявления шейки матки. Журнал вестник врача , 1 (4), 78-83.
48. Наврузова Н.О., Ихтиярова Г.А., Каримова Г.К. Кольпоскопия как диагностический метод для раннего выявления заболеваний шейки матки // Проблемы биологии и медицины, 2020. № 1.1 (117). С. 313-314.
49. Наврузова Н.О., Ихтиярова Г.А., Каримова Г.К., Наврузова У.О., Шукуров И.Б., Аманова Х.И. Современные диагностические методы для раннего выявления заболеваний шейки матки // Доктор ахборотномаси, 2019. №4. С. 77-82.
50. Наврузова Н.О., Ихтиярова Г.А., Матризаева Г.Д. Современные аспекты диагностики и лечения предраковых заболеваний шейки шейки матки. Журнал природных средств правовой защиты. 2021 10 мая; 22(1 (2)):65-72.
51. Наврузова Н.О., Каримова Г.К., Ихтиярова Г.А. Современные подходы к диагностике патологии шейки матки// Медицина и спорт. 2020 (1): С.74-77.
52. Наврузова, Н. (2018). Бачадон бўйни касалликларини ташхислаш ва даволашнинг замонавий масалалари
53. Наврузова, Н. О. (2022). Диагностика заболеваний шейки матки в современном гинекологии. Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali, 2(9), 63-77.
54. Наврузова, Н. О., Ихтиярова, Г. А., & Каримова, Г. К. (2020). Кольпоскопия как диагностический метод для раннего выявления заболеваний шейки матки. Проблемы биологии и медицины, (1.1), 117.
55. Наврузова, Н. О., Ихтиярова, Г. А., Каримова, Г. К., Наврузова, У. О., Шукуров, И. Б., & Аманова, Х. И. (2019). Современные диагностические методы для раннего выявления заболеваний шейки матки. Доктор ахборотномаси, (4), 77-82.
56. Наврузова, Н. О., Каримова, Г. К., & Ихтиярова, Г. А. (2020). Современные подходы к диагностике патологии шейки матки. Тиббиёт ва спорт, (1), 74-77.
57. Наврузова, Н., Ихтиярова, Г., & Наврузова, Ў. (2020). Бачадон бўйни фон ва рак олди касалликларининг гинекологик ва соматик анамнезининг ретроспектив таҳлили. Scientific progress, 1(2), 25-32.
58. Наврузова, Н.О. Современные диагностические методы для раннего выявления заболеваний шейки матки / Н.О. Наврузова, Г.А. Ихтиярова, Г.К. Каримова, У.О. Наврузова, И.Б. Шукуров, Х.И. Аманова // Вестник врача. - 2019. - №4. - С. 77-82.
59. Наврузова, Н.О. Современные подходы к диагностике патологии шейки матки / Н.О. Наврузова, Г.К. Каримова, Г.А. Ихтиярова // Спорт и медицина. - 2020. - № 1. - С. 74-77.
60. Наврузова, Нилуфар О., Гулчехра А. Ихтиярова и Гульнора Дж. Матризаева. «Современные аспекты диагностики и лечения предраковых заболеваний шейки шейки матки». Журнал природных средств правовой защиты 22.1 (2) (2021): 65-72.
61. Сафарова, Л., & Абдуллаева, Л. (2021). Антиретровирусная терапия у вич-серопозитивных женщин во время беременности. Журнал вестник врача, 1(4), 142-145.

UDC: 618.5-08:618.346-008.

OBSTETRICAL OUTCOMES IN WOMEN WITH CHORIOAMNIONITIS

*Tosheva I.I. Ubaydullayeva S.I.
Bukhara State Medical Institute*

Resume. The article presents the results of a gynecological and somatic history. A gynecological history was burdened in 71.7% of the subjects: chronic inflammatory diseases of the appendages, and vagina in 37.7% diseases of the cervix in 25.5%, uterine fibroids in 5.7% and ovarian cysts in 2.8%. Overweight somatic history was 81.1% of pregnant women. The most frequent pathologies among the examined patients were: Iron deficiency anemia in 36.8%, and diseases of the urinary system in 10.4%. Clinical and anamnestic risk factors for pregnant women complicated by premature rupture discharge of amniotic fluid are a history of endometritis, pathological growth of conditionally pathogenic cervicovaginal microflora, chlamydia, nonspecific vaginal inflammation.

Key words: amniotic membrane, premature rupture of amniotic fluid, induction of labor, chorioamnionitis.

Complication of labor by premature rupture of membranes is one of the most important problems of modern obstetrics. [1,2,3,4] Premature rupture of membranes is the cause of initiation of labor in 8-92% of cases, depending on the period of pregnancy. The problem of preterm birth (PB) is the leading one in the structure of perinatal morbidity and mortality. [3,4,5,6,7]

After a premature rupture of the fetal membrane, regular labor activity does not always develop, the anhydrous period in the premature term can be days and months, and this usually leads to complications in childbirth, the postpartum period, and affects the state of the mother and baby [4,5,7,8,9,10]. Some authors believe that wait-and-see tactics for premature rupture of the membranes at a premature period are a risk factor for the development of choriodecidualitis and chorioamnionitis [5,7,8,9,10,11,12], and histological examination is the gold standard for diagnosing pathology of the placenta and chorioamnionitis. Sometimes the prenatal rupture of the amniotic fluid disrupts the normal course of labor and can lead to complications such as prolonged latent and active phases of labor, the development of hypoxia and infection of the mother and fetus. [8,9,10,11,12] A great threat to the mother is chorioamnionitis, which worsens the course and outcome of childbirth. [11,12,13,14] The importance of studying this problem lies in the fact that there is no generally accepted tactic of conducting childbirth with an increase in the anhydrous interval. At present, there is no consensus on the effectiveness of the prophylactic administration of antibacterial drugs and the

choice of delivery method with an increase in the anhydrous interval [13,14,15,16]. Therefore, the primary task of medical science and practical health care is the development of management tactics for childbirth with prenatal rupture of the membranes, in order to reduce infectious complications in puerperas periods and newborns. Despite numerous scientific and practical studies in this area, the frequency of preterm birth does not decrease, and in some countries even grows, which necessitates further comprehensive study and improvement of diagnostic and therapeutic measures. In the diagnosis of preterm birth, several biophysical and biochemical markers, an ultrasound assessment of the length of the cervix, are used. [12,13,14,15,16]

Amniotic fluid is a biologically active environment surrounding the fetus. Throughout pregnancy, amniotic fluid performs a wide variety of functions, ensuring the normal functioning of the mother-placenta-fetus system [7,8,9,10].

The initiation of perinatal morbidity in most cases are intrauterine infections, prenatal and premature rupture of membranes, ranging from 24% to 36% of all births. [10,11,12,13] Premature discharge of amniotic fluid is closely associated with perinatal infection, increasing by 10 times the risk of neonatal sepsis, high perinatal and infant mortality, as well as the risk of purulent-septic complications of the mother. Often there was a history of viral infection; isthmic-cervical insufficiency; uterine malformations; uterine hyperextension due to polyhydramnios, multiple pregnancy, fetal macrosomia; surgery during pregnancy, especially on abdominal organs, or trauma. Note also the role in the Genesis of rupture of membranes in the II trimester of pregnancy factors such as race or ethnicity, access to health care. Factors that contribute to premature discharge of amniotic fluid at different stages of pregnancy remain not fully understood. [14,15,16]

Objective: The study the causal factors, as well as obstetric and perinatal outcomes of labor in women with premature rupture of membranes and tactics of labor.

Material and methods: The material of study was the history of the birth of 106 pregnant women who have births complicated by premature rupture of membranes in the period from 22-36 weeks of gestation, delivery in the Bukhara regional perinatal center for the period 2017-2019 years. To studied somatic anamnesis data, obstetrical and gynecological status of all postpartum women. Collecting anamnesis carefully studied for the present and previous pregnancies, childbirth and the postpartum period. Laboratory parameters, the state of vaginal flora, the degree of readiness of the birth canal on the Bishop scale according to indications (bleeding, congenital malformations of the fetus, antenatal fetal death, signs of chorioamnionitis, inconclusive fetal condition) were also analyzed. Ultrasound examination of the uterus and fetus was also performed.

Results and discussion: The median age was 26.5 year. All women had a history of pregnancy with a combination of obstetric, gynecological and somatic diseases. Among patients with premature rupture of membranes 20.7% (22 women) had low socio-economic status; 11.3% (11 women) bad habits (drug and nicotine addiction), 20.7% (22 women) occupational hazards and 30.2% (32 women) burdened heredity.

In most cases, combinations of several pathologies were revealed. Table 1 shows the obstetric history.

Table 1
Obstetrics history of examined women (n = 106)

Parity assessment			Total in groups	Total
Nulliparous	Pregnant	26(60,5%)	43 (40,6%)	106 (100%)
	History of abortion	6 (14%)		
	Spontaneous miscarriage	11(25,6%)		
Multiparous	Multiparous	20 (31,7%)	63 (59,4%)	
	Childbirth + artificial abortion	18(28,6%)		
	Childbirth + Spontaneous miscarriage	25(39,7%)		

The table shows that the parity prevailed repeated births (63 women), which amounted to 59.4%. Almost every third woman who gave birth (28.6%) had a history of artificial abortion. Reproductive losses such as non-developing pregnancy and spontaneous miscarriages occurred in both groups. Pregnancy ended prematurely in 81 women, which was 76.4%. In 25 women, pregnancy was prolonged to full term (23.6%).

The study of gynecological history of the examined showed that more than half of 76 (71.7%) pregnant women had a complicated history. 27 women (25.5%) reported genital diseases: mainly cervicitis - in 26 (24.5%), chronic inflammatory diseases of the appendages and vagina - in 40 (37.7%). Sexually transmitted infections (chlamydia, herpes, ureaplasma) were diagnosed in 8 (7.5%). Retention ovarian formations (cysts) were diagnosed in 3 women (2.8%). Cervical diathermocoagulation for erosions was performed in 13.2% of cases (14 women). Various surgical interventions in the genital organs in the anamnesis were in 11 women, which was 10.4% of cases. Below are the data of the somatic status of the examined women.

(Table 2)

Somatic status of examined women (n = 106)

Nosology of diseases	abs	(%)	Total
Anemia	82	77,4	106 (100%)
Thyroid Diseases	44	41,5	
Gastrointestinal tract diseases (gastritis, pancreatitis)	7	6,6	
Diseases of the cardiovascular system (hypertension, hypotension, varicose veins)	13	12,3	
Urinary system diseases (pyelonephritis, urolithiasis, cystitis)	31	29,2	
ENT diseases of the organs (tonsillitis, sinusitis)	61	57,5	
Infectious diseases transferred during a real pregnancy (ARI, exacerbation of sinusitis)	28	26,4	
Broncho-pulmonary diseases (bronchitis, bronchial asthma)	3	2,8	
Myopia	17	16	
Other	11	10,4	

All pregnant women with premature discharge of amniotic fluid had a history of somatic impairment. The structure of extragenital diseases was dominated by anemia, diseases of the thyroid gland and urinary system, as well as diseases of the ENT organs and gastrointestinal tract

The results of the vaginal microbiocenosis and detection of the presence of pathogens were assessed by analyzing vaginal secretions on the flora. Smear sampling is made from the mucous membrane of the vagina, cervix or urethra.

The second degree of purity had 31 women (29.2 per cent), in which the contents of the vagina had acid reaction (pH=5-5,5) with vaginal cells and sticks Dederleya to a lesser extent, a lot of bacteria type commatariabill (anaerobic curved in the form of a comma coli), many epithelial cells, there were some white blood cells

The third degree of purity was found in 58 women (54,7%), in which vaginal secretions were weakly alkaline reaction (pH 6,0-6,5), vaginal sticks were in small numbers, dominated commatariabill and anaerobic Streptococcus, there were many cocci with the presence of a large number of leukocytes.

17 women (16%) were diagnosed with grade 4 vaginal smear purity, which had a weakly alkaline reaction, with no vaginal rods. Commatariabill were in the minority, motley dominated the bacterial flora, anaerobic cocci, bacilli, there were few Trichomonas or other specific infectious agents, the mass of leukocytes.

According to the National standard management of patients with premature discharge of amniotic fluid to all expectant mothers initiated antibiotic therapy (pill erythromycin at 500 mg every 8 hours) with the purpose of prophylaxis of purulent-septic complications in the fetus. In order to prevent respiratory distress syndrome appointed: intramuscular injection of dexamethasone 8 mg every 8 hours within 3 days. 10 mg drug Nifedipine uses as tocolytic therapy to threat of premature birth, with every 15 minutes to five tablets.

At the gestation period from 28 to 34 weeks, the priority was considered to be a waiting-active tactic, the purpose of which was: to prevent the development of clinically and histologically significant chorioamnionitis. In 28 (26.4%) of mothers in the dynamics of expectant management withheld in connection with the accession of signs of chorioamnionitis or strict contraindications to prolongation of pregnancy (bleeding, malformations of the fetus, antenatal death of the fetus, the inconclusive status of the fetus), what was the indication for the beginning of labor induction.

The following signs were considered parameters increase the risk of chorioamnionitis: an increase in leukocytes more than 15-20% of the original level, neutrophils and especially C-reactive protein, the presence of negative dynamics of the functional state of the system mother—placenta—fetus (reduction of amniotic fluid index, a decrease in cranial index, the negative dynamics when Doppler in middle brain artery of the fetus). Before labor induction conducted a study to assess the maturity of the cervix on a scale of Bishop.

It was revealed that 40.6% of the examined pregnant women had the parameters of disclosure, length, consistency, position of the cervix and the state of the preposterous part of the fetus with scores up to 5, which was assessed as "immature cervix" of uterine. And in 61.3% of women, the birth canal was assessed as "mature cervix" of uterine. Accordingly, the tactics of further management was chosen according to the Protocol of the Regional Perinatal Center. In pregnant women with "immature" cervix in combination with obstetric complications, according to the protocol, induction of labor with drug Glandine E2, 3 mg per 1 drug per vaginal after informed consent of the pregnant woman and relatives was proposed. A conversation was held about possible complications of labor excitation. Fetal heartbeat and uterine activity were monitored during induction. The birth canal was reassessed after 8 hours to clarify the need for continued induction. Pregnant women with "mature" cervix, the delivery was conducted in a wait and see tactic to cast regular labor or a Council of physicians decided on labor induction oxytocin. 67.8% of pregnant women delivered through the natural birth canal. The tactics of pregnancy management and the choice of delivery method were discussed in each case collectively by a Council of doctors. With the beginning of the regular labor activity, the antibiotic is replaced in the injectable form. Given the high sensitivity of vaginal and cervical bacteria to

ampicillin, we prefer to use this antibacterial drug in women with premature discharge of amniotic fluid.

The nature of labor activity was controlled on the basis of partograms. In the management of labor complicated by premature discharge of amniotic fluid maintained control of hemodynamic parameters, to the body every 4 hours, a blood leukocytosis, 1 per day, general blood analysis (coagulation, C-reactive protein, leukocyte intoxication index, urinalysis, blood group and Rh affiliation, analysis of vaginal discharge (smear), ultrasound of the uterus and fetus, the overall status of mothers.

In case of critical conditions threatening the lives of women (severe preeclampsia, eclampsia, failure of the scar after the cesarean section), severe obstetric pathology, with the immaturity of the cervix with the accession of chorioamnionitis, absence of conditions for urgent delivery the doctors decided the question of surgical births.

Summary:

1. Thus, in the process of retrospective study of birth histories, it was found that the main factors contributing to premature discharge of amniotic fluid are burdened obstetric, gynecological and somatic history, which occurred in all cases of the study. The most common background pathology was anemia, diseases of the urinary system and infections suffered during this pregnancy.

2. Premature outpouring of amniotic fluid as a consequence of pathological growth of conditionally pathogenic cervico-vaginal microflora in 26.4% of cases was the cause of chorioamnionitis, which contributed to a significant increase in the specific frequency of obstetric pathologies.

Literature:

1. Ikhtiyarova, G. A., Tosheva, I. I., & Narzulloeva, N. S. (2017). Causes of fetal loss syndrome at different gestation times. *Asian Journal of Research*, 3(3).
2. Ikhtiyarova, G. A., Tosheva, I. I., Aslonova, M. J., & Dustova, N. K. (2020). Prenatal rupture of amnion membranes as A risk of development of obstetrics pathologies. *European Journal of Molecular and Clinical Medicine*, 7(7), 530-535.
3. Isroilovna, T. I. (2022). Labor and Perinatal Outcomes in Women with Preterm Rupture of Membranes and with Chorioamnionitis. *International journal of health systems and medical sciences*, 1(4), 297-305.
4. Isroilovna, T. I. (2022). Preterm Rupture of Membranes, As a Factor in the Development of Obstetrics Complications. *International journal of health systems and medical sciences*, 1(4), 336-343.
5. Isroilovna, T. I. (2023). Risk Factors for the Development of Obstetric Pathologies in Women with Outflow of Amniotic Fluid. *Eurasian Medical Research Periodical*, 20, 237-242.

6. Mavlyanova, N. N., Ixtiyarova, G. I., Tosheva, I. I., Aslonova, M. Z., & Narzullaeva, N. S. (2020). The State of the Cytokine Status in Pregnant Women with Fetal Growth Retardation. *J Med-Clin Res & Rev*, 4(6), 1-4.
7. Tosheva, I. I. (2022). Research Article: Study of Obstetric and Somatic History in Women with Discharge of Amniotic Fluid. *International Journal of Clinical Reports and Studies*, 1(2).
8. Tosheva, I. I. (2022). THE CYTOKINE SYSTEM IN THE SECOND HALF OF PHYSIOLOGICAL PREGNANCY AND DURING LABOR. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 3306-3312.
9. Tosheva, I. I., & Ikhtiyarova, G. A. (2019). Obstetric complications in pregnant women with premature discharge of amniotic fluid. *Biologiya va tibbiyot muammolari*, 42(115), 146-149.
10. Tosheva, I. I., & Ikhtiyarova, G. A. Cytokine Profile Changing in Pregnant Women with Chorioamnionitis. *Open Access Journal of Gynecology-2021.6 (4)*, 227, 1-6.
11. Tosheva, I. I., Ikhtiyarova, G. A., & Aslonova, M. J. (2019). INTRODUCTION OF CHILDBIRTH IN WOMEN WITH THE DISCHARGE OF AMNIOTIC FLUID WITH INTRAUTERINE FETAL DEATH. *Problems and solutions of advanced scientific research*, 1(1), 417-424.
12. Тошева, И. И., & Ашурова, Н. Г. (2019). Исходы родов у беременных с преждевременным излитием околоплодных вод. *Вестник Дагестанской государственной медицинской академии*, (4), 34-37.
13. Тошева, И. И., & Ихтиярова, Г. А. (2020). Исходы беременности при преждевременном разрыве плодных оболочек. *РМЖ. Мать и дитя*, 3(1), 16-19.
14. Тошева, И. И., & Ихтиярова, Г. А. (2020). Патоморфология последов, осложнения беременности, родов и исходы новорожденных с дородовым излитием околоплодных вод. *Opinion leader*, (2), 56-60.
15. Тошева, И. И., Ихтиярова, Г. А., & Аслонова, М. Д. (2019). Внедрение родов у женщин с изливанием амниотической жидкости при внутриутробной смерти плода. *Проблемы и решения перспективных научных исследований*, 1(1), 417-424.
16. Тошева, И., Ашурова, Н., & Ихтиярова, Г. (2020). Разрыв плодных оболочек в недоношенном сроке, как фактор развития акушерских осложнений. *Журнал вестник врача*, 1(1), 77-80.

UDC-616.379-008.64

OBESITY IN WOMEN WITH PREVIOUS GESTATIONAL DIABETES*Gulrukh Karimova Komilovna, Tolibova Komila Obid qizi**The Department of Obstetrics and gynecology
in Bukhara state medical Institute, Bukhara, Uzbekistan*

Abstract. Data from a comparative analysis of specific diagnostic symptoms in GDM in pregnant women, for a detailed description of changes in the body of a pregnant woman with GDM, we studied the concentration of homocysteine in the blood for comparison in two study groups - 36 healthy and 68 pregnant women with GDM. According to the analysis of blood in the case histories of patients in groups, anemia was observed in an average of 61.45% of patients.

Based on the above data, using the Microsoft Excel 2010 program, a series of variations was built to find $M \pm m$ indicators of the degree of dependence of these features, their correlation levels were studied by the Spearman method.

Homocysteine is a biomarker that controls the action of folic acid in the body in pregnant women, the reference values of which are in the range of 5.6–16.42 $\mu\text{mol/l}$, while in healthy women this diagnostic indicator averages 12.98 ± 0.31 . The mean homocysteine value in pregnant women with GDM was $42.87 \pm 2.26 \mu\text{mol/l}$ ($P \leq 0.001$).

Another specific marker in pregnant women with GDM is the study of cholecalciferol, vitamin 25(OH) D.

Investigating the concentration of vitamin 25 (OH) D in the blood of pregnant women with GDM, it was found that its concentration decreased to an average of $24.7 \pm 0.43 \text{ ng/ml}$, while in healthy women it was $32.3 \pm 1.4 \text{ ng/ml}$ and it was found that the level of significance of the difference between the indicators in the group of pregnant women with GDM and in the control group was $p < 0.001$, i.e. almost 2 times less. Reference values for the presence of cholecalciferol varied in the range of 30–100 ng/ml . This means that 7 healthy pregnant women out of 36 without GDM had low levels of 25(OH) D vitamin and these were grade 1 obese pregnant women.

Key words: homocysteine, 25(OH) D, leptin, C-peptide, pregnant with diabetes, blood glucose

Gestational diabetes is a type of diabetes that can develop during pregnancy in women who don't already have diabetes[1,7,18].

Numerous studies are being conducted around the world to optimize the prevention of gestational diabetes, as well as the search for accurate biomarkers, early screening and prevention of gestational diabetes in the field of obstetrics and gynecology[2,12,16].

Early diagnosis of the development of gestational diabetes and the appointment of effective treatment and prevention is an urgent problem for specialists in many areas. The results of the proposed study suggest that gestational diabetes is a direct risk factor for the development of perinatal complications, such as a large fetus, an increase in operative and premature births, the development of gestational hypertension and preeclampsia, and hypoglycemia in the infant. Among the obstetric complications of gestational diabetes, the state of hyperglycemia is of particular importance[3,11,17].

Today, gestational diabetes is a metabolic disorder characterized by impaired insulin resistance that initially occurs during pregnancy. The incidence of gestational diabetes increases in parallel with weight gain and mainly malnutrition. The problems of screening and prevention of gestational diabetes today create many unpleasant consequences, so the improvement of laboratory algorithms based on the analysis of biochemical and enzyme immunoassay markers will help resolve a number of issues in this area[5,10,15].

Epidemiological data show that the incidence of gestational diabetes among pregnant women is increasing, and the prevention and screening of this disease is one of the most urgent problems that many areas face today. In our country, today there are no standards for early screening for GDM that could fully justify itself, and current issues such as early detection and prognosis have not been fully resolved. Currently, the mechanisms of the origin of GDM are not well understood, and therefore, scientific research is underway to identify early screening biomarkers associated with GDM [4,9,13]. However, the interaction of identified markers with overt and latent clinical signs of GDM has not been clearly demonstrated. For this reason, the search for predictors of GDM and complications is relevant [6,8,14-61].

It is also necessary to develop models for effective detection of women with gestational diabetes, timely screening and prevention methods, which are of particular importance in the management of gestational diabetes and help improve health outcomes. GDM is not a cure, but prevention is a priority in terms of both health and economics. In a non-diabetic woman at risk of GDM, even a small decrease in glucose levels can be an important factor for pregnancy and the health of future generations.

The aim of the work is introduction of screening methods based on clinical laboratory and symptoms in the early diagnosis of gestational diabetes.

Materials and methods: The study included biochemical (homocysteine, glucose, creatinine, glycated hemoglobin), hormonal (leptin, C-peptide, 25 (OH) D), methods of correlation and statistical research.

Results and discussion: Glycated hemoglobin or glycohemoglobin (HbA1s) is a blood biochemical marker that reflects the amount of glucose in the blood over a long period (three to four months), in contrast to blood glucose measurement, which only gives an idea of blood glucose levels for moment of testing.

In general, in our pregnant women with GDM, it averaged 7.7% before delivery, which corresponds to the normative data, but it should be noted that in healthy women this figure dropped significantly to 3.2%.

The high level of HbA1 compared with healthy pregnant women can be explained by the high level.

The amount of glycated hemoglobin administered for the diagnosis of GDM varied on average from 9.36 ± 0.36 to 3.89 ± 0.11 ng/ml in pregnant women with GDM and in the control group. Given these changes, we decided to analyze the indicator in D-dimer, in case of detection of hypercoagulability, add low molecular weight anticoagulants to correct coagulation disorders in the hemostasis system.

Another specific marker in pregnant women with GDM is the study of cholecalciferol, vitamin 25(OH) D.

Investigating the concentration of vitamin 25 (OH) D in the blood of pregnant women with GDM, it was found that its concentration decreased to an average of 24.7 ± 0.43 ng/ml, while in healthy women it was 32.3 ± 1.4 ng/ml and it was found that the level of significance of the difference between the indicators in the group of pregnant women with GDM and in the control group was $p < 0.001$, i.e. almost 2 times less. Reference values for the presence of cholecalciferol varied in the range of 30–100 ng/ml. This means that 7 healthy pregnant women out of 36 without GDM had low levels of 25(OH) D vitamin and these were grade 1 obese pregnant women.

Thus, lower levels of vitamin 25(OH)D are associated with reduced insulin sensitivity and may contribute to a number of complications such as fetal growth retardation, undetermined fetal status, and antenatal fetal death in pregnant women with GDM. It is the initial deficiency of 25(OH)D vitamin in pregnant women with GDM that can aggravate the state of the body, contribute to the disruption of blood microcirculation, with a subsequent violation against the background of already formed hypercoagulability.

In the seventh section of the dissertation, "Assessment of the condition of the fetus using ultrasound in GDM", ultrasound Doppler was performed to assess the condition of the amnion fluid index (AVI), fetometry and placenta using ultrasound examination. In the control group, when studying IAV, polyhydramnios was not observed, 49.3% of 33 pregnant women with a history of GDM complications were observed, and 27.9% of 19 pregnant women with developed GDM.

Homocysteine is a biomarker that controls the action of folic acid in the body in pregnant women, the reference values of which are in the range of 5.6–16.42 $\mu\text{mol/l}$, while in healthy women this diagnostic indicator averages 12.98 ± 0.31 . The mean homocysteine value in pregnant women with GDM was 42.87 ± 2.26 $\mu\text{mol/l}$ ($P \leq 0.001$).

In 68 pregnant women with pre-existing obesity with GDM, there was a mean change of 16.74 ± 0.28 ng/ml, however, high leptin levels were observed even before

pregnancy, indicating that they had high leptin levels before the antenatal period, which indicated the presence of metabolic syndrome in this contingent.

In 5 of the group of healthy pregnant women, obesity of the 1st degree was observed, and the leptin index also varied within 7.9 ± 0.32 ng/ml, i.e. there was a slight increase in obesity. The D-dimer marker, which determines the coagulation status of the body, averaged 1796 ± 18.76 ng/ml in pregnant women with gestational diabetes and 814.6 ± 33.3 ng/ml in the comparison group.

To identify placental and fetal circulatory disorders associated with the development of complications, we also studied specific analyzes in dynamics, such as homocysteine, leptin, C-peptide, D-dimer and 25 (OH)D. When septic complications occurred, the following indicators were included in the studies as C-reactive protein and procalcitonin.

To determine the time of onset of GDM, it is important to know the level of glycosylated hemoglobin in pregnant women while performing a glucose tolerance test.

Many biochemical tests and fasting blood glucose are performed at the primary care level and are considered routine laboratory tests.

Laboratory tests such as complete blood count, hemostasiogram, and assessment of biochemical abnormalities can characterize the true state of obstetric complications that are also present in GDM.

To prevent complications of GDM, i.e. to detect fetal growth retardation syndrome (SORP) as a result of large fetuses, macrosomia, diabetic fetal fetopathy (DFP), fetometry was performed in pregnant control groups using Mindray-50 ultrasound equipment to prevent complications of GDM, i.e. to detect fetal growth retardation syndrome as a result of large fetuses, macrosomia, diabetic fetal fetopathy (DFP), fetometry was performed in pregnant control groups using Mindray-50 ultrasound equipment.

The results of our studies also revealed cases of malnutrition, the main cause of which was a reversible process in the arteries and veins of the satellite circulatory system of the placenta. The presence of varying degrees of preeclampsia in almost all pregnant women with fetal growth retardation syndrome has proven that there is an association between GDM and preeclampsia.

In the group of healthy pregnant women, cases of asymmetry and antenatal fetal death were not observed. In pregnant women with GDM, cases of antenatal fetal death were observed in 34.3% and 2.94% of patients with a history of GDM, respectively.

As a result, in terms of age, most pregnant women with GDM and women with a history of GDM were between 20 and 29 years of age. The incidence rate was also higher in older pregnant women than in the control group.

When asked by the history taking method, whether close relatives of pregnant

women with GDM had inherited diabetes mellitus, where cases of DM were diagnosed (58.2% of pregnant women with a history of GDM, 57.4% of patients with GDM).

When studying the state of somatic diseases of pregnant women in the study groups in pregnant women with a history of GDM and GDM, chronic pyelonephritis occurred in 32.8% and 30.9%, thyroid disease in 32.8%, 35.3%, obesity - 75% and 64.2% in two groups, respectively.

According to the analysis of blood in the case histories of patients in groups, anemia was observed in an average of 61.45% of patients.

Based on the above data, using the Microsoft Excel 2010 program, a series of variations was built to find $M \pm m$ indicators of the degree of dependence of these signs, their correlation levels were studied by the Spearman method (Table 1).

Table 1

Levels of clinical and anamnestic dependence of pregnant women with GDM

Indicators	M±m	Correlation dependence	
		R	Degree
Age ≥ 29	30±0.62	0.4	Correct Average
Obesity BMI ≥ 30	31.71±0.8	0.84	Proper strong
Overweight BMI ≥ 25	27±0.54	0.6	Correct Average
Diffuse goiter	0.35±0.06	0.5	Correct Average
DM hereditary predisposition	0.6±0.06	0.96	Proper strong
Chronic pyelonephritis	0.5±0.061	0.3	Proper weak
History of antenatal death	0.56±0.06	0.7	Proper strong
Polyhydramnios	0.7±0.06	0.6	Correct Average
Preeclampsia	0.5±0.06	0.78	Proper strong
Large fruit ≥ 4 kg	0.95±0.025	0.87	Proper strong

Note: * $P \geq 0.05$ - a significant difference compared to the control group.

Thus, the degree of correlation dependence of these factors served as an auxiliary scale for assessing pregnancy in women with GDM.

In our studies, we compared such markers as - (homocysteine, 25 (OH) D, leptin, C-peptide, HbA1c, D-dimer, PGTT, FPTT, C-reactive protein) and determined the degree of correlation between pregnant women with GDM and healthy pregnant women of the control group. As a result, it was found that the correlation between homocysteine (0.76), leptin (0.78), C-peptide (0.81) and OGTT (0.9) in the study had a degree of correct strong correlation.

Table 2

The degree of correlation dependence of laboratory tests.

No.	Analyzes	M±m	R	r	Correlation level _ _ _
1.	Homocysteine	42.4±2.3	p<0.001 *	0.76	Proper strong
2.	25 (OH) D	24.6±0.4	p<0.001 *	0.65	Correct Average
3.	Leptin	16.6±0.3	p<0.001 *	0.78	Proper strong
4.	C-peptide	4.9±0.2	p<0.001 *	0.81	Proper strong
5.	HbA1 with	12.6±0.5	p<0.001 *	0.52	Correct Average
6.	D- dimer	1796 ±18.8	p<0.001 *	0.52	Proper weak
7.	OGTT (on an empty stomach)	10 ±0.3	p<0.001 *	0,9 –	Proper strong
8.	APTT	30.6 ±3.6	p<0.005 *	0.56	Correct Average
9.	C-reactive protein	5.9 ± 0.3 1	p>0.05 *	0.28	Proper weak

Correlation correct average levels of communication were determined between such laboratory indicators as -25 (OH) D (0.65), HbA1c (0.52), FPTV (0.56). The coagulogram index D-dimer has the correct level of weak correlation with such a sepsis marker CRP (Table 2).

Thus, on the basis of clinical and anamnestic data, laboratory indicators, it was proved that the results of the analysis in the early diagnosis and screening of GDM play an important role in predicting the course of pregnancy and the development of possible complications.

Conclusions:

1. In our studies, the risk factors for the development of gestational diabetes were: obesity of the 1st degree (43%), 2nd degree (21.5%) and overweight (12%), women with hereditary diabetes mellitus (57.4%), the presence of a large fetus history (80.9%), preeclampsia (66.2%), polyhydramnios (35.3%), with a condition after COVID-19, complicated by transient diabetes (14.7%,).

2. The negative impact of gestational diabetes on both the mother's body and the fetus, with the subsequent development of DF and insulin resistance of the fetus. They were reflected in the following indicators: an increase in the level of glycated hemoglobin (HbA1c) by 2–2.3 times, insulin resistance of hormonal indicators to C-

peptide by 92.4%, homocysteine (a marker of folate status) by 12% and an increase in the predictor of metabolic leptins on average 65% ($p < 0.001$) of the LDH level, LII by 10% relative to the reference values.

3. To prevent complications in the mother and fetus, based on clinical and laboratory data and predictors of the development of gestational diabetes mellitus (C-peptide, leptin, an increase in BMI up to 450 mg up to 20 weeks, 1.5 times more than normal pregnancy) indicates a complicated course of GDM and Insulin dose adjustment should be immediately introduced together with an endocrinologist; in order to prevent maternal and perinatal complications, an algorithm based on a computer program has been optimized.

Acknowledgments.

The authors are grateful for the support and helpful comments provided by the department of Obstetrics and gynecology in Bukhara State Medical Institute, as well as other experts consulted as part of the process. We would also like to thank Bukhara city maternity complex for her assistance in creating the figure for our literature search.

References:

1. Abdullaev, S., Rahmanov, U., Abdullaeva, L., & Toirov, A. (2020). Reviews of complications and treatment tactics for external hernias of the anterior abdominal wall. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, 7(2), 2434-2439.
2. Abdullaeva, L. M., & Donika, A. D. (2016). Iatrogeny on the model of operative gynecology. *International Journal of Experimental Education*, (5-2), 177-178.
3. Abdullaeva, M. (2009). Clinical and histological characteristics of benign ovarian. *Lechashchiy vrach*, 8.
4. Gulrukh K. Karimova. Early biochemical markers and screening diagnosis of Gestional diabetes mellitus and its prevention during pandemic period / Gulrukh K. Karimova., Gulchekhra A. Ikhtiyarova., Nigora Kh. Muminova. // *Journal of Natural Remedies -2021.- №1(1). -Volume 22, - ISSN:2320-3358, ISSN:0972-5547-P. 17-26.*
5. Gulrux K. Karimova. An individual approach to the management of gestational diabetes / Gulrux K. Karimova., Nilufar O. Navruzova., Shahodat N. Nurilloeva. // *European Journal of Molecular & Clinical Medicine-2020.-№02. -Volume 07, - ISSN 2515-8260-P. 6284-6291.*
6. Ikhtiyarova, G. A., Dustova, N. K., Kudratova, R. R., Bakhramova, S. U., & Khafizova, D. B. (2021). Pre-course training of women with reproductive loss of fetus in anamnesis. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 25(1), 6219-6226. Retrieved from www.scopus.com
7. Ikhtiyarova, G. A., Karimova, G. K., & Navruzova, N. O. (2019). KhairullaevCh. K. Ultrasound diagnostics of diabetic fetopathy in pregnant women with metabolic syndrome on the background of diabetes mellitus. *Medicine and sports2019*, (3-4), 56-58.

8. Ikhtiyarova, G. A., Tosheva, I. I., & Narzulloeva, N. S. (2017). Causes of fetal loss syndrome at different gestation times. *Asian Journal of Research*, 3(3).
9. Ikhtiyarova, G.A. Causes of fetal loss syndrome at different gestation times / Ikhtiyarova G.A., Iroda Tosheva, Nargiza Nasrullayeva // *Asian Journal of Research*. - 2017. - № 3 (3). - P.32-41.
10. Karimova, G. K., Ikhtiyarova, G. A., & Muminova, N. K. (2021). Early biochemical markers and screening diagnosis of Gestational diabetes mellitus and its prevention during pandemic period. *Journal of Natural Remedies*, 22(1 (1)), 17-26.
11. Karimova, G. K., Navruzova, N. O., & Nurilloeva Sh, N. (2020). An individual approach to the management of gestational diabetes. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, 7(2), 6284-6291.
12. Khamdamova, M. T., Kenzhaeva, Z. O., & Navruzova, N. O. (2019). Modern aspects of diagnostics and treatment of premenstrual syndrome. *Новый день в медицине*, (3), 269-271.
13. Komilovna, G. K. (2023). Clinical and Anamnestic, Laboratory and Instrumental Indicators of Pregnant Women with Gestational Diabetes. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(5), 390-398.
14. Komilovna, K.G. (2022) Diagnostics of pregnant women with gestational DIABETES. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 13, DOI: 10.47750/pnr.2022.13.S08.408. www.scopus.com
15. Narzullaeva, N. S. (2021). Gynecological and somatic history of women with uterine myoma according to retrospective analysis. *Акуш., гинекол., перинатол.*,(2), 86.
16. Navruzova, N. O. (2022). Clinical and Laboratory Aspects in the Assessment of Neck Diseases Uterus. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 3(6), 519-527.
17. Navruzova, N. O. (2022). Lechenie smeshannogo vulvagitisa u jenshchin s vospalitelnyimi zabolevaniyami sheyki matki va polovyh organlar. *Mejdunarodnyy jurnal sistem zdavooxraneniya va meditsinskix nauk*, 1(4), 323-330.
18. Navruzova, N. O. (2022). Treatment of mixed vulvaginitis in women with inflammatory diseases of the cervical and genital. *International journal of health systems and medical sciences*, 1(4), 323-330.
19. Navruzova, N. O. (2023). Methods for diagnosing diseases of the uterine cervix. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(6), 1374-1386.
20. Navruzova, N. O. (2023). Treatment of Different Vulvaginitis in Women with Cervical and Genital Inflammatory Diseases. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(6), 1387-1396.
21. Navruzova, N. O. (2024). Methods Of Diagnostics of Precancer Diseases of The Cervic Associated with Papillomavirus. *Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods*, 2(1), 126-134.

22. Navruzova, N. O., & Kurbanova, Z. S. (2022). Modern diagnostic methods for early detection of cervical diseases. *Eurasian Journal of Media and Communications*, 8, 23-29.
23. Navruzova, N. O., Ikhtiyarova, G. A., & Karimova, G. K. (2020). Colposcopia as a diagnostic method for early detection of cervical diseases. *Problems of Biology and Medicine*, (1.1), 117(18), 2181-1601.
24. Navruzova, N. O., Ikhtiyarova, G. A., & Matrizayeva, G. D. (2021). Modern aspects of diagnosis and treatment of precancerous diseases of the cervix. *Journal of Natural Remedies*, 22(1 (2)), 65-72.
25. Navruzova, N. O., Ixtiyarova, G. A., & Karimova, G. K. (2020). Kolposkopiya qanday diagnosticheskiy metod rannego vyyavleniya zabolevaniy sheyki matki. *Voprosy biologii i meditsiny*, 1(117), 313-314.
26. Navruzova, N. O., Ixtiyarova, G. A., & Matrizayeva, G. D. (2021). Sovremennye aspekty diagnostikasi va lecheniya predrakovyh zabolevaniy sheyki matki. *Jurnal prirodnyx sredstv pravovoy zashchity*, 65-72.
27. Navruzova, N. O., Ixtiyarova, G. A., Karimova, G. K., Navruzova, U. O., & Shukurov, I. B. (2019). Amanova XI _ Sovremennye metody diagnostiki dlya rannego vyyavleniya zabolevaniy sheyki matki. *Vrach axborotnomasi*, 4, 77-82.
28. Navruzova, N. O., Karshiyeva, E. E., Ikhtiyarova, G. A., Hikmatova, N. I., Olimova, N. I., & Muminova, N. K. (2021). Clinical and laboratory markers forecasting of cervical diseases and its prevention. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 25(4), 13098-13110. Retrieved from www.scopus.com
29. Navruzova, N. O., Karshiyeva, E. E., Ikhtiyarova, G. A., Hikmatova, N. I., Olimova, N. I., & Muminova, N. K. (2021). Clinical and laboratory markers forecasting of cervical diseases and its prevention. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 13098-13110.
30. NAVRUZOVA, N., & NAVRUZOVA, U. NEW DAY IN MEDICINE. *NEW DAY IN MEDICINE Учредители: Бухарский государственный медицинский институт, ООО "Новый день в медицине"*, (2), 136-140.
31. Navruzova, N., Ikhtiyarova, G., & Navruzova, O. (2022). Retrospective analysis of gynecological and somatic anamnesis of cervical background and precancerous diseases. *Scientific progress» scientific journal issn*, 2181-1601.
32. Rakhmatillaevna, K. F. (2020). Diagnostic value of salivator cytokines in dental diseases in children with diabetes mellitus type 1. *European Journal of Molecular and Clinical Medicine*, 7(3), 1518-1523. Retrieved from www.scopus.com
33. Sh, I. A., Ikhtiyarova, G. A., Musaeva, D. M., & Karimova, G. K. (2020). Assessment of the status of pregnant women with diabetes mellitus infected with COVID-19. *New day in medicine*, 2, 30.
34. Tosheva, I. I. (2022). Research Article: Study of Obstetric and Somatic History in Women with Discharge of Amniotic Fluid. *International Journal of Clinical Reports and Studies*, 1(2).
35. Абдуллаева, Л., Каттаходжаева, М., & Сафаров, А. (2021). Клинико-морфологические параллели при синдроме перерастяжения матки. *Общество и инновации*, 2(6/S), 253-260.

36. Агабабян, Л. Р., Абдуллаева, Л. М., & Султанова, Д. С. (2020). Основные причины привычной потери беременности. *International scientific review*, (LXX), 97-100.
37. Агабабян, Л. Р., Ибрагимов, Б. Ф., Боборахимова, У. М., & Абдуллаева, Л. М. (2020). Методы коррекции массы тела у пациенток репродуктивного возраста с ожирением. *International scientific review*, (LXX), 93-96.
38. Ашурова, Н. Г., & Наврузова, Н. О. (2017). Доклиническая диагностика заболеваний шейки матки. *Новости дерматовенерологии и репродуктивного здоровья*, (3), 29.
39. Дерябина, Е.Г. Старая и новая концепции гестационного сахарного диабета: влияние на распространенность и перинатальные исходы / Е.Г.Дерябина // Сахарный диабет – пандемия XXI века : сборник тезисов VIII Всероссийского диабетологического Конгресса.- Москва, 2018 –С. 398.
40. Ихтиярова Г.А. Дифференциальные методы прерывание беременности у женщин с антенатальной гибели плода вразличные сроки гестации/Ихтиярова Г.А. Дис.док.мед.наук.- 2019. С- 209.
41. Ихтиярова Г.А., Каримова Г.К, Наврузова Н.О. Скрининг диагностика гестационного диабета // Тиббиётда янги кун – 2020. №1 (29) С. 220-223.
42. Ихтиярова, Г. А., Каримова, Г. К., Наврузова, Н. О., & Хайруллаев, Ч. К. (2019). Ультразвуковая диагностика диабетической фетопатии у беременных с метоболическим синдромом на фоне сахарного диабета. *Тиббиёт ва спорт*,(3-4), 56-58.
43. Карапетян Т.Э. Генитальные микоплазмы и исходы беременности / Т.Э. Карапетян, В.В. Муравьева, А.С. Анкирская // Проблемы репродукции. - 2012. № 3. - С. 88-93.
44. Каримова, Г. К. (2022). Гестацион Қандли Диабетда Ҳомиладорлик Ва Туғруқни Олиб Бориш. *AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI*, 1(6), 180-192.
45. Каримова, Г. К. (2022). Гестацион қандли диабетни эрта таъхислашнинг биокимёвий скрининги. *Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali*, 2(8), 199-212.
46. Каримова, Г. К., & Каримова, Г. К. (2023). Лаборатор-Инструментальные Показатели Беременных С Гестационным Диабетом. *AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI*, 2(10), 1-8.
47. Каримова, Г. К., & Ихтиярова, Г. А. (2021). ПОПУЛЯЦИИ И РАННИЕ ПРЕДИКТОРЫ ГЕСТАЦИОННОГО САХАРНОГО ДИАБЕТА В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ. *Журнал теоретической и клинической медицины*, (6-1), 77-80.
48. Каримова, Г. К., Ихтиярова, Г. А., & Муминова, Н. К. (2021). Ранние биохимические маркеры и скрининг-диагностика гессионального сахарного диабета и его профилактика в период пандемии. *Журнал природных средств правовой защиты*, 22(1), 1.
49. Каримова, Г. К., Ихтиярова, Г. А., & Наврузова, Н. О. (2020). Скрининг диагностика гестационного диабета. *Новый день в медицине*, (1), 220-222.

50. Каримова, Г. К., Наврузова, Н. О., & Нуриллоева, Ш. Н. (2020). Индивидуальный подход к ведению гестационного диабета. *Европейский журнал молекулярной и клинической медицины*, 7(2), 6284-6291.
51. Каримова, Г.К. Скрининг диагностика гестационного диабета / Г.К. Каримова, Г.А. Ихтиярова, Н.О. Наврузова // Тиббиётда янги кун. - 2020. - №1 (29). - С. 220-222.
52. Каттаходжаева, М. Х., Абдуллаева, Л. С., & Сулейманова, Н. Ж. (2022). Практические контрверсии в профилактике послеродовых акушерских кровотечений. *Журнал репродуктивного здоровья и уро-нефрологических исследований*, 3(2).
53. Каттаходжаева, М. Х., Абдуллаева, Л. С., & Сулейманова, Н. Ж. (2022). Значение прогнозирования послеродовых кровотечений при синдроме перерастяжения матки в персонификации профилактических мероприятий. *Журнал репродуктивного здоровья и уро-нефрологических исследований*, 3(2).
54. Каттаходжаева, М., Абдуллаева, Л., & Сулейманова, Н. (2022). Значение прогнозирования послеродовых кровотечений при синдроме перерастяжения матки в персонификации профилактических мероприятий. *in Library*, 22(1), 39-42.
55. Каттаходжаева, М., Умаров, З., Абдуллаева, Л., Сафаров, А., & Сулайманова, Н. (2020). Наружный акушерский поворот при тазовом предлежании плода-как альтернатива абдоминальному родоразрешению. *in Library*, 20(1), 26-28.
56. Наврузова, Н.О. Современные диагностические методы для раннего выявления заболеваний шейки матки / Н.О. Наврузова, Г.А. Ихтиярова, Г.К. Каримова, У.О. Наврузова, И.Б. Шукуров, Х.И. Аманова // Вестник врача. - 2019. - №4. - С. 77-82.
57. Наврузова, Н.О. Современные подходы к диагностике патологии шейки матки / Н.О. Наврузова, Г.К. Каримова, Г.А. Ихтиярова // Спорт и медицина. - 2020. - № 1. - С. 74-77.
58. Нарзуллаева, Н. С., Абдурахманов, М. М., & Магзумова, Н. М. (2018). Параметры гуморального звена иммунной системы у пациенток с миомой матки. *Журнал теоретической и клинической медицины*. Ташкент, 4(3), 91.
59. Нарзуллаева, Н. С., Тошева, И. И., Мирзоева, М. Р., & Ихтиярова, Д. Ф. (2018). Клинические и иммунологические аспекты миомы матки в сочетании с различными инфекциями. Редакционная коллегия, 232.
60. Нарзуллоева, Н. С., & Олимов, Ж. Н. (2020). Патогенетическое обоснование дифференцированной иммунокоррекции бесплодие у женщин с миомой матки. *Новый день в медицине*, (1), 298-302.
61. Сафарова, Л., & Абдуллаева, Л. (2021). Антиретровирусная терапия у вич-серопозитивных женщин во время беременности. *Журнал вестник врача*, 1(4), 142-145.

CHANGES IN THE MORPHOLOGICAL AND MORPHOMETRIC PARAMETERS OF THE GASTRIC WALL IN POLYPRAGMASS WITH ANTI-INFLAMMATORY DRUGS

*Toshmamatov Bakhtiyor Norbekovich
Djumanova Nargiza Eshmamatovna
Samarkand State Medical University
Republic of Uzbekistan, Samarkand*

ABSTRACT

In the contemporary world, there is a rapid increase in the invention and application of a large number of medications (drugs) in practical health care, which, on the one hand, can cure and/or enhance the patient's condition, but also do substantial harm to his health. The purpose of this study was to add to the body of knowledge on polypragmas that develop following nonsteroidal therapy in rats. Gastric tissue was morphologically examined in 55 rats to attain the aim. The findings revealed that nonsteroidal therapy resulted in an increase in the amount of mucous membranes and lymphoid follicles, proliferation of vascular wall cells, and poor stratification of connective tissue cells in the stomach.

Keywords: Stomach, non-steroidal anti-inflammatory drugs (NSAIDs), morphology, and experiment.

INTRODUCTION

The study of various aspects of pathogenesis and morphogenesis of gastrointestinal tract disease constitutes a significant part that gradually grows into a separate, essential field of medical science. To date, various changes in the stomach mucous membrane are described, arising from the effects of various types of damaging factors: chemical, physical, infectious; At the same time, morphological changes of the structure of the mucous membrane of the stomach of the GT, with the effects of various types of damaging agents, have their peculiarities [Minushkin O.N. et al., 2013; Karateev A.E., 2011]. Morphological changes of SGD and pathogenesis of chronic gastritis of the disease have their peculiarities for different forms of gastritis [Minushkin O.N. et al., 2013]. It is generally accepted that *Helicobacter pylori*, associated gastritis, is the most common, but the so-called NSAID gastropathy (one of the varieties of chemical gastritis, type C), damage to the gastric mucosa caused by the intake of non-steroidal anti-inflammatory drugs (NSAIDs), is no less relevant. Non-steroidal anti-inflammatory drugs (NSAIDs) are among the most commonly prescribed drugs by physicians to treat various conditions in patients of all age groups [Hawkey C.I. et al., 2011]. Various clinical symptoms of inflammatory diseases

combined with limited possibilities of etiotropic therapy, a large number of symptomatic agents became the causes of polyprogmasia. Unreasonable treatment often slows down the natural healing process. Recently, the gastrointestinal tract is considered an essential component of the general defense of the body. [Nasyrova S.Z. et al., 2021].

Despite the study, questions related to the features of changes in the proliferation of the epithelium of the gastric mucosa with prolonged use of NSAIDs remain poorly studied and controversial.

PURPOSE OF THE STUDY

To study the morphometric parameters of the stomach of healthy white rats in postnatal ontogenesis from 3 months of age to 6 months and the simultaneous use of several antiinflammatory drugs.

MATERIALS AND METHODS

The work was carried out on white outbred male rats aged from 3 to 6 months in the usual conditions of the vivarium. The timing of the study was chosen by us based on data on the structural and functional characteristics of the stomach and age periodization of laboratory animals. The morphological changes of the gastric mucosa were studied experimentally in 40 white outbred male rats weighing 160-220g. Autopsy materials were used as material for the study. For general morphology, pieces were excised from each stomach and solidified in 10% neutral formalin. After washing for 2–4h in running water, it was dehydrated in concentrated alcohol and chloroform, then embedded in paraffin and prepared blocks. On paraffin blocks, sections of 5-7 μm were cut, stained with hematoxylin and eosin. Semi-thin 1 mm sections were obtained from Epon bricks on a Leyka ultramicrotomy. Histological preparations were examined under 10, 20, 40 lenses of a light microscope and the necessary areas were photographed. In a rat under ether anesthesia, the abdominal cavity was decapitated, and morphological changes in the stomach were studied. After macro anatomy, the stomach was isolated for further study. The experiments on laboratory animals were carried out following the Declaration of the International Medical Association, adopted in Helsinki in 1964 and completed in 2013.

The isolated stomach was fixed in solution and poured into paraffin. Then, incisions with a 6–7 mm were prepared and stained using the hematoxylin-eosin and Van Gieson methods. Histological preparations were examined under 10, 20, 40 lenses of a light microscope, and the necessary areas were photographed.

RESULTS AND DISCUSSION

Our investigation was about the morphological and morphometric changes in rats' stomach, characterize its various departments, and determine the changes in cutting fluids. We studied a gradual change in the structure of morphometric parameters of parts and layers of the stomach wall of white rats from 3 months to 6 months of age

with the simultaneous use of up to 5 different types of anti-inflammatory drugs. Normally, a morphometric study of the wall of the gastric mucosa showed that the number of lymphoid follicles changes depending on age, which averaged $32.4 + 4.7$, in 3 months $37.4 + 5.7$, 4-6 months $76.4 + 7.6$. This increase in the number of cells of lymphoid follicles continues in the following months. With long-term use of NSAIDs in rats, the following changes were observed: lymphoid follicles of the stomach were undeformed, hyperplastic atypically and unevenly. Their boundaries are not determined; lymphocytes are located around the postcapillary venules. As a result of studies in the stomach wall of rats receiving antiinflammatory drugs, changes of a destructive nature were found, depending on the number of drugs. Their boundaries are not determined; lymphocytes are located around the postcapillary venules. As a result of studies in the stomach wall of rats receiving antiinflammatory drugs, changes of a destructive nature were found, depending on the number of drugs. Destructive changes are characterized by edema of the stroma of the villi, their desquamation into the lumen of the stomach, a decrease in the height of the villi, which were observed in the second group when using several types of anti-inflammatory drugs. At the same time, the observed increase in the number of goblet cells in the villi. Presumably, this is due to an increase in degenerative processes in epithelial cells under the influence of polyphragmasy.

Microscopic examination of the antrum of the stomach of white rats of the control group showed that the mucous, muscular, and serous membranes are well developed and have distinct boundaries. The mucous membrane contains many large diameter glands and smaller crypts. On the surface of the villi and crypts are cylindrical epithelial cells with oval nuclei. Among the epithelial cells are goblet cells, the most significant number of which is observed in crypts.

According to our results, the middle part of the stomach wall study shows a different degree of morphological changes when exposed to different amounts of drugs. It was found that after exposure to drugs, the size and ratio of structural components in the walls of the stomach noticeably change. In the gastric mucosa of the experimental group of animals, intense desquamation of epithelial cells into the stomach lumen was observed at the tops of the villi. The stroma of the villi is edematous, it contains a large number of macrophages and lymphocytes, and necrosis of the villi is observed in some areas (Fig. 1).

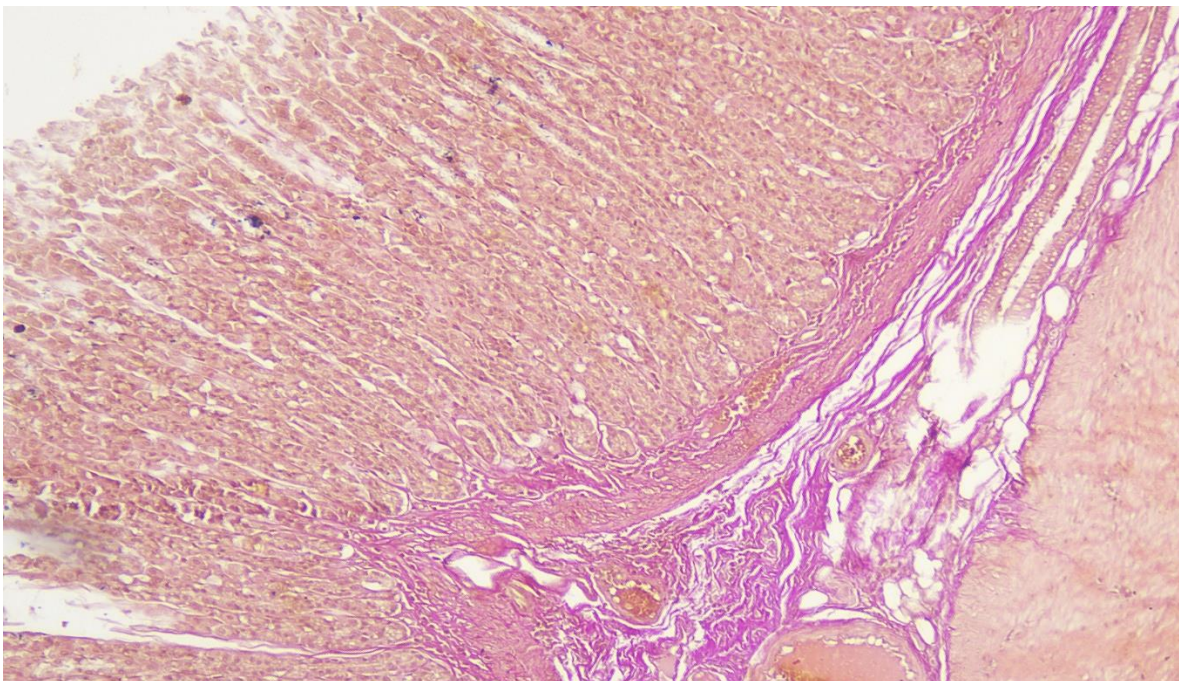

Figure № 1. In the stomach mucous membrane, occurs edema, and the interstitial tissue is thickened due to the proliferation of fibrous connective tissue. Stain: Hematoxylin and eosin. 10x10.

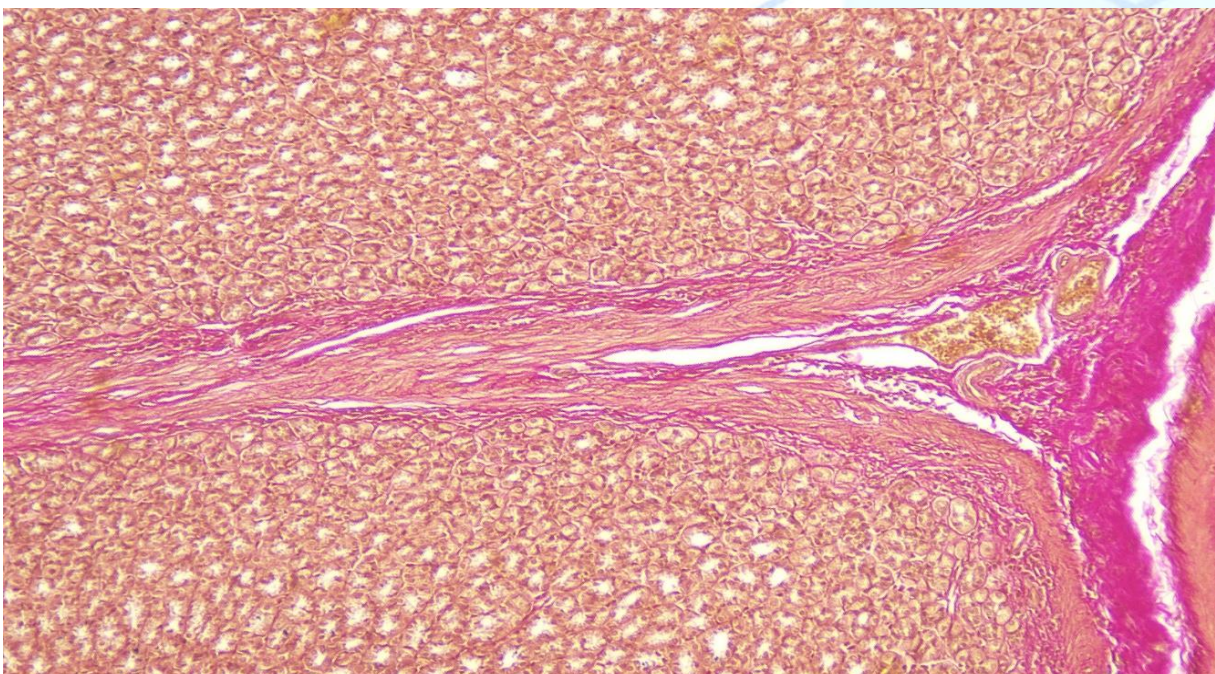

Figure № 2. Dystrophic and necrobiotic changes in epitheliocytes with polyphragmasy, lymphohistiocytic infiltration. Stain: Hematoxylin and eosin. 10x10.

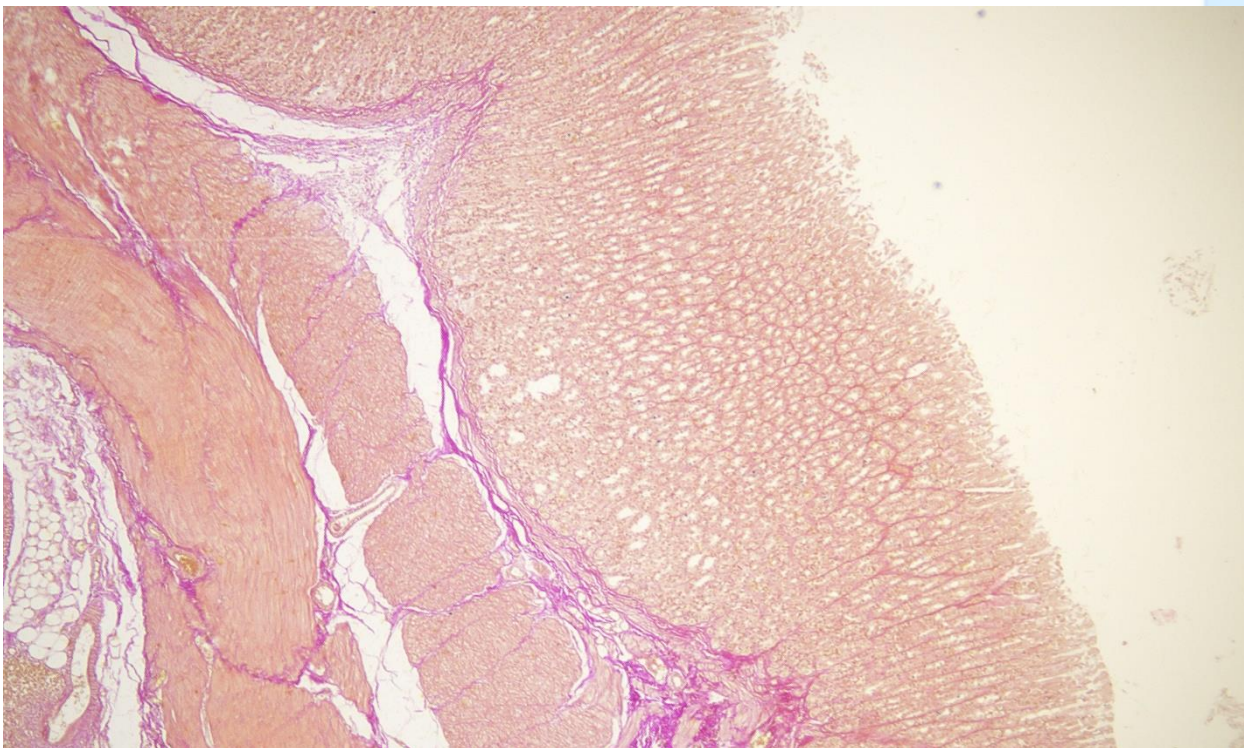

Figure № 3. Glands of the intestinal type, changes in the surface epithelium, and cellular infiltration of lymphocytes in the gastric mucosa. Stain: hematoxylin and eosin, 10x40.

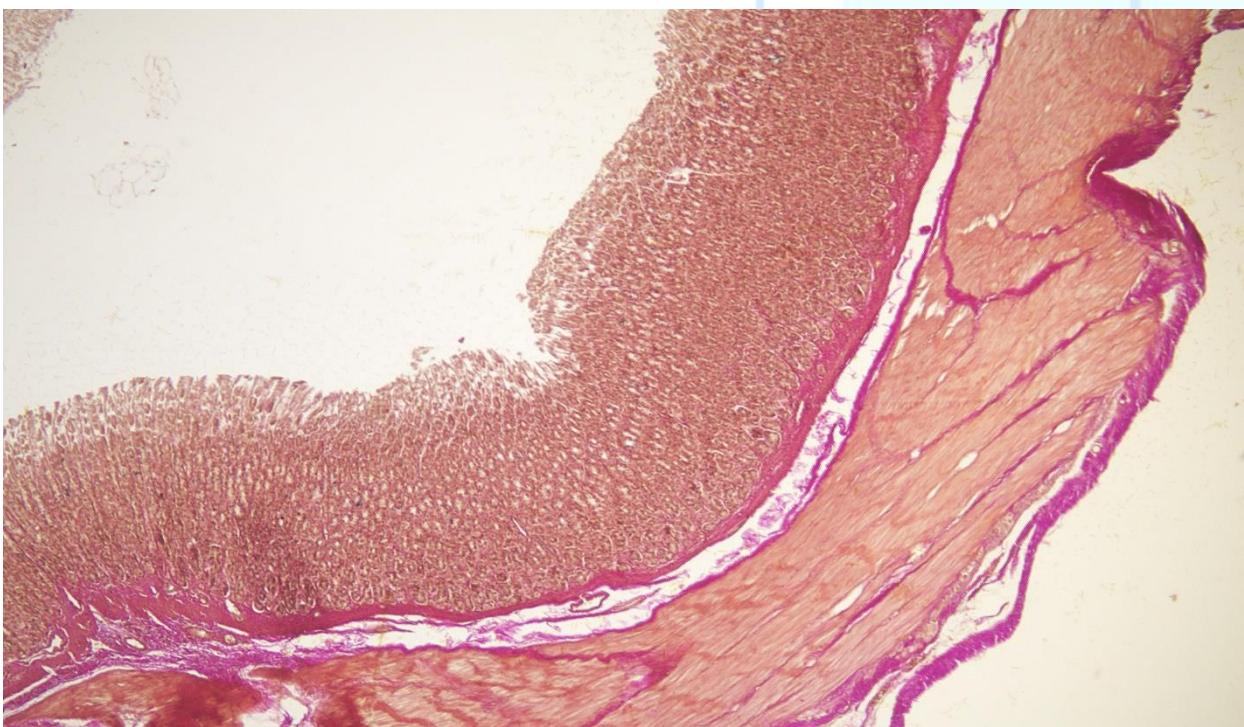

Figure № 4. When taking a non-steroidal preparation, the destruction of epithelial cells manifests in the stomach and a decrease in the secretory activity of mucous membrane cells, staining with hematoxylin and eosin, 10x10.

When taking NSAIDs, regeneration also developed atrophy of the mucous membrane, even more intensively, but the formation of normal glandular elements was blocked, and instead of them, various poorly differentiated glandular cells appeared.

Moreover, both atrophic and dystrophic changes in the mucosa deepened and prolonged use of NSAIDs in rats pathomorphologically, against the background of which catarrhal-desquamative, necrotic-ulcerative gastritis developed.

CONCLUSION

The above facts insist on the need for further in-depth study of factors that adversely affect the mucous membrane of the stomach in various pathologies of the gastrointestinal tract. With the long-term application of more than 5 NPAs in rats pathomorphologically, catarrhal-desquamative, necrotic-ulcerative gastritis developed.

REFERENCES

1. Vasilieva E.A. Clinical biochemistry of agricultural animals.// M: Ros-selkhoz publishing house, 2014 - 257p.
2. Weber F.E. Transport of ions in prev. stomachs of ruminants.//- Syktyvkar, 2015.- p. 40
3. Weber A.E. The exchange of mineral ions in the multi-chamber stomach of cows when fed with complete feed mixtures// Metabolism of ruminants// - Syktyvkar, 2017 - p. 40-48.
4. Weber A.E. The dependence of the transport of mineral ions in the small intestine of sheep on their ratio in the diet // Assimilation of nutrients in ruminants - Syktyvkar, 2017-p.61-69.
5. Venediktov A.M. Trace elements for highly productive cows // Animal husbandry - 2015-№1.p.77-78.
6. Venchikov A.I. Physiologically active amounts of trace elements as a biotic factor. //Riga, 2019, - p.571-575.
7. Dzhumanova NE, Nazarova FS PROBABLE NEGATIVE IMPACT OF GENETICALLY MODIFIED PRODUCTS ON HUMAN HEALTH // Thematics Journal of Botany. - 2022. - T. 6. - No. 1.
8. Djumanova N.E. Maturation and Reproduction of African Catfish in Recirculated System in Uzbekistan Environments.// Texas Journal of Agriculture. – 2023. №1.p.1-3.
10. Nazarova F.Sh., Khudoyberdieva G., Dzhumanova N.E. Biochemical comparative analysis of the ecological composition of phytonematodes.
11. Nazarova F. Sh., Dzhumanova N. E. Use of bentonite from the Azkamar deposit for balancing mineral nutrition // Academic research in the field of pedagogical sciences. - 2021. - Issue. 2. - No. 9. - C. 672-679.
12. Nazarova FS, Dzhumanova NE HAIR AND WOOL AS INDICATORS OF ENVIRONMENTAL POLLUTION BY MAN-MADE AND GEOCHEMICAL SOURCES // Thematics Journal of Microbiology. - 2022. - T. 6. - No. 1.

103 Nazarova F.S., Dzhumanova N.E. Hair and coat as indicators of environmental pollution by technogenic and geochemical sources // Thematic Journal of Microbiology. - 2022. - Issue. 6. - No. 1.

14. Nazarova F.S., Dzhumanova N.E., Tashmamatov B.N., Sh. O. Korzhavov. Ecological grouping of phytonematodes. Problems of biology and medicine. - 2020. No. 6. Volume 124. - C. 258-261.

15 Nazarova F.Sh., Dzhumanova N.E. Biological role of microelements and their content in epidermal formations. Economy and society.1-2 (92).2022. p. 94-103

16. Toshmamatov B.N. and coavt. Macroscopic structure of the ileocecal flap in rabbits // International Scientific and Practical Conference "World Science. - РОСТ, 2017. - C. 5. - No. 5. - C. 58-59.

17. Toshmamatov B.N. and coavt. Macroscopic structure of the ileocecal foramen of rats and rabbits in postnatal ontogenesis // International Scientific and Practical Conference "World Science. - РОСТ, 2018. - No. 3. - No. 5. - C. 53-54.

18. Toshmamatov B.N. Morphological changes in the stomach with polypharmacy Home page of Science LLC Received 04/04/2021 Received 04/20/2021

19. Toshmamatov B.N., Teshaeв Sh.J., Khudoyberdiev D.K. Consequences of polypharmacy with anti-inflammatory drugs on the morphology of the stomach wall Problems of Biology and Medicine 2022, No. 1 (134) C.157-164

20. Toshmamatov B.N., Teshaeв Sh. J., Khudoyberdiev D.K., Morphological structure of the gastric mucosa in polypharmacy with anti-inflammatory drugs 0, January 2022, pages 32-38

21. Toshmamatov B.N., Teshaeв Sh. J. Changes in the morphological structure of the mucous membrane in polypharmacy. (2021). American Journal of Medical Sciences and Pharmaceutical Research, 3 (08), 51–57.

22. Toshmamatov B.N., Teshaeв Sh.J., Khudoyberdiev D.K. Changes in the morphological parameters of the gastric mucosa and the base of the gastric mucosa of squirrels with polypharmacy. Problems of biology and medicine 6. 2022, №3 (136) C.190 -195

23.Teshaeв Sh.Zh., B.N. Toshmamatov Histological changes in the stomach during treatment with nosteroid drugs Problems of biology and medicine 2 (34) 2021 / S.260-264

24 Tashmamatov B.N. Morphometric parameters of the gastric mucosa in polypharmacy on anti-inflammatory drugs 9 (47) 2022. A new day in medicine. C.187-195

25. Toshmamatov BN et al. Macroscopic structure of the ileocecal valve in rabbits. //International Scientific and Practical Conference World science. - ROST, 2017. - Vol. 5. - No. 5. - S. 58-59.

25. Toshmamatov B. N. et al. Macroscopic structure of the ileocecal orifice in rabbits and rats in postnatal ontogenesis //International Scientific and Practical Conference World science. - ROST, 2018. - Vol. 3. - No. 5. - S. 53-54.

ZAMONAVIY PED-TEKNOLOGIYALARNING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI

Usmonova Nafisa Ahmadovna

Vobkent tuman 1-son kasb -hunar maktabi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

+998994152351

Аннотация

Ushbu maqolada shiddat bilan rivojlanib borayotgan zamon uchun yosh avlodni munosib ravishda tayyorlab borish, tarbiyalash, zamonaviylik tushunchasi bilan, insoniylik xususiyatlarini chambarchaslikda ular ongiga singdira olish ota-ona bilan bilan teng qatorda o'qituvchilardan ham ko'p mehnat talab qilinishi va ta'limda innovatsiyalardan ped-texnikalardan unumli foydalanish haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: texnologiya, donishmand, interaktiv metodlar, innovatsion texnologiya, rag'batlantirish, ilm-fan.

Аннотация

В данной статье говорится, что адекватная подготовка молодого поколения к бурно развивающейся эпохе, воспитание его с концепцией современности и умение привить ему черты человечности требуют большой работы со стороны родители, а также учителя, а инновации в образовании заключаются в эффективном использовании педагогических технологий.

Ключевые слова: технология, гениальность, интерактивные методы, инновационные технологии, стимулирование, наука.

Abstract

This article states that adequately preparing the younger generation for a rapidly developing era, educating them with the concept of modernity and the ability to instill in them the traits of humanity require a lot of work on the part of parents, as well as teachers, and innovation in education lies in the effective use of pedagogical technologies.

Key words: technology, genius, interactive methods, innovative technologies, stimulation, science.

Innovatsion pedagogik faoliyat ob'ektini ta'lim-tarbiya oluvchilar: o'quvchi-talabalar tashkil etgani uchun bu jarayon ular shaxsiga yo'naltiriladi. SHu sababli o'quvchi shaxsini shakllantirish va yuksaltirishga yo'naltirilgan innovatsion pedagogik jarayon insonparvarlik mohiyatiga ega. O'qituvchi-pedagog o'z faoliyatini ijodiy tashkil etar ekan [har safar yangi izlanishlar](#), yangicha yondashuvlar tufayli dars mashg'uloti shakli va mazmunini yangilashga intiladi, o'z qarashlarini tajriba-sinov

tarzida amaliyotga tadbiq etadi. Natijalarga ko'ra yana izlanishga, ta'lim-tarbiya jarayoniga yangiliklar kiritishga harakat qiladi, kamchiliklarini topadi, to'ldiradi, mukammallashtiradi. Ko'p hollarda mavjud metodik qarashlar, ko'nikilgan nazariy qoidalar o'qituvchilarni qoniqtirmasligi mumkin. Zotan, innovatsion pedagogik jarayon o'qituvchi faoliyatining doimiy o'sib-ulg'ayib, takomillashib, yangiliklar bilan boyib borishini taqozo etadi. Yangi bilimlarni muntazam o'zlashtirib borish; pedagog shaxsiga, kasbiy mahoratiga nisbatan zamonaviy talablarga javob beradigan, yaratuvchilik qobiliyatiga ega bo'lish nafaqat ta'lim-tarbiya balki jamiyat talabi hamda ehtiyojiga aylandi. Bugungi kunda ta'limning o'smir yoshidagi o'quvchilarni fanga qiziqtirish, qolaversa, ularda mavzu yuzasidan kerakli bilim, ko'nikma hamda malakalarini shakllantirish ta'limda muhim vazifalardan biridir. Xususan yuqoridagi masalaga 11 sinflar misolida yondashadigan bo'lsak, ular, odatda, o'qituvchilarga ko'p qiyinchiliklarni keltirib chiqaradigan o'quvchilar guruhi sifatida tasvirlanadi. Agar biz ularning qiziqishlari, yosh xususiyatlari bilan hisoblashmas ekanmiz, ular o'z qobig'iga o'ralib qolaveradi. Bunday muammolar kelib chiqmasligi uchun har bir pedagog o'z ustida mukammal shug'ullanmog'i hamda har bir darsga o'zini qaytaqayta tayyorlab, mavzu yuzasidan ularni qiziqtiruvchi yangiliklarni olib kirishi zarur. Zero, donishmandlardan biri muvaffaqiyatning muhim qoidasi haqida shunday deydi: "Sen har kuni xuddi tarozi pallasiga qo'yilgandek mehnat qilishing lozim. O'zingga buyurilgan ishni ortig'i bilan bajar, Shunda ortig'i bilan olasan. Bilib qo'y, muvaffaqiyatga erishishning eng mashhur usuli-tinimsiz mehnat qilmoqlikdir". Bugungi kunda ona tili darsliklaridagi mavzular ular uchun birmuncha qiyinchilik tug'dirishi tabiiy. Shu o'rinda yana bir savol tug'iladi: Aynan o'smir yoshidagi o'quvchilarda nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda qanday usullardan foydalanish mumkin? Albatta bunday hollarda o'quvchilarni darsga qiziqtirish va ularda tinglay olish qobiliyatini shakllantirishda turli xil metodik o'yinlar va usullar yaxshi samara beradi. Darhaqiqat, millionlab farzandlarimiz qalbiga ilm-fan ziyosini singdirib, ularni el-yurtga munosib insonlar etib tarbiyalayotgan zahmatkash va olijanob ustozlarimizga har qancha tahsinlar aytsak, arziydi. Yuqoridagi aytilgan fikirlarda hulosa qiladigan bo'lsak, hozirgi kunda o'qituvchi shunday imkoniyatlardan foydalanib o'z ustida ishlashi va o'quvchilarga to'g'ri yo'l tanlashda yo'lchi yulduz vazifasini bajarish uchun harakat qilishi kerak. Shuni ham takidlab o'tish Yangi O'zbekiston maktab ostonasidan boshlanadi deb bejiz aytmagan yurtboshimiz. Darhaqiqat yosh avlodni tarbiyalashda maktabning o'rni kattadir. Shuni aytish lozim, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev —Yangi O'zbekiston – maktab ostonasidan boshlanadi, degan fikrlari asnosida biz o'qituvchilar o'z ustimizda ishlashimiz lozim. Yosh avlodning tarbiyasida asosiy bosh bo'g'in bo'lishimizni hech qachon esdan chiqarmasligimiz kerak. Mamlakat kelajagi, uning go'zal istiqboli saloyihatli yoshlarning ilg'or va innovatsion g'oyalari asosida yuksaladi. Bunaqangi taraqqiy

topgan davlat barpo etish uchun esa, bugungi kun juda ham mas'uliyatli va shijoatli pedagog xodimlarimizdan intiluvchan, bilimga chanqoq o'quvchilarni voyaga yetkazishimizni talab qiladi. Shiddat bilan rivojlanib borayotgan zamon uchun yosh avlodni munosib ravishda tayyorlab borish, tarbiyalash, zamonaviylik tushunchasi bilan, insoniylik xususiyatlarini chambarchaslikda ular onggiga singdira olish ota-ona bilan bilan teng qatorda o'qituvchilardan ham ko'p mehnat talab qiladi. Izlanish, intilish va xohish bo'lsagina bu kabi vaziyatlar ijobiy tus oladi. Bugungi kunga kelib o'qituvchi pedagoglarga yana jamiyatning asosiy bo'g'ini sifatida qarala boshladi. Bu esa o'z o'rnida ulardan yuqori malaka, sifatli bilim berish ko'nikmalarini talab qiladi. Sinfda o'qituvchi o'quvchilarga nisbatan jamiyki jabhalarning ko'zgusi sifatida namoyon bo'ladi. O'quvchilar oldida turgan ustozlari orqali dunyoni ko'radi, anglaydi tahlil qiladi. Mana shu boisdan, pedagog o'z ta'lim olguvchisining qalbiga kirib bora olishi, qo'llaridan tutib jamiyki olamni anglashga, insoniylik xususiyatlarini yurakka jo qilishga, samimiylikka chorlashi zarur. Qarab turgan qora ko'zlarning bizdan nimani so'rayotganini, nima istashini bilganimizdagina ularga to'g'ri yo'lni ko'rsata olamiz. Kerak paytida rag'batlantirishni, kerak paytida kamchiliklarini asta- sekinlik bilan bartaraf qilib borishni bilish haqiqiy pedagogning eng katta yutug'i. O'zini tutish, to'g'ri gapirish madaniyati o'qituvchiga hurmatni oshiradi. Nutq ravon, har bir berilgan ma'lumot aniq dalillar asosida, ishonarli qilib aytilsa, albatta, o'zlashtirish sifati yaxshi bo'ladi. Shunchaki, metodlarni mavzuga moslagan holda tashkil qilish o'qituvchining epchilligiga bog'liq. Muhimi, darsni yangi usullarni yaratgan holda samarali tashkil qilish o'qituvchining mohirligiga bog'liq. Biz o'zimizdan shunday bir pedagog yaratishimiz lozimki, bizga kelajakda uchrab qolgan o'quvchi buyuk bir shaxsni, ulug' insonni ko'rgan kabi munosabatda bo'lsin. Yosh avlod dunyoga bizning ko'zlarimiz bilan qarashni o'rganar ekan, ularga qanday tasavvur yaratib berish va o'sha tasavvurida yashashga o'rgatish o'zimizga bog'liq. Shijoat va tinimsiz mehnat asosida qilingan har bir ish o'z mevasini albatta beradi! Har bitta ta'lim jarayoni o'zining zamonaviy texnologiyalarga boyligi va yangicha yondashuvlari bilan o'z sifat darajasini ko'taradi. Bu yo'lda davlat ham, pedagoglar ham shu o'rinda yosh avlod ham bir xilda mas'uldirlar. Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish, extibor kundan-kunga kuchayib bormoqda. Bunday bo'lishining sabablaridan biri shu vaqtgacha anxanaviy taxlimda o'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilganligidir. Zamonaviy texnologiyalar esa ularni egallayotgan bilimlarni o'zlari qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlari, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxsning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik vazifasini bajaradi. Ta'lim jarayonida o'quvchi asosiy figuraga aylanadi. Shuning uchun umumiy o'rta

ta'lim maktablarida o'quvchilarning bilimli, yetuk malakaga ega bo'lishlarini taxminlashda zamonaviy o'qitish metodlari - interaktiv metodlar, innovatsion texnologiyalarning o'rni va roli benihoya kattadir. Innovatsiya so'zi inglizcha innovation so'zidan olingan bo'lib, yangilik kiritish, yangilik degan ma'nolarni anglatadi. Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interaktiv metodlardan to'liq foydalaniladi. Interaktiv metodlar - bu jamoa bo'lib fikrlash demakdir. Bu metodlarning o'ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va o'quvchilarning hamkorlikda faoliyat ko'rsatishi orqali amalga oshiriladi. Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularga quyidagilar kiradi: - o'quvchining dars davomida befarq bo'lmaslikka, mustaqil fikrlash, ijod etish va izlanishga majbur etishi; - o'quvchilarni o'quv jarayonida bilimga bo'lgan qiziqishlarini doimiy ravishda bo'lishini taxminlanishi; O'quvchining bilimga bo'lgan qiziqishini mustaqil ravishda har bir masalaga ijodiy yondoshgan holda kuchaytirishi; hamisha pedagog va o'quvchining hamkorlikdagi faoliyatini tashkillanishi. Pedagogik texnologiyaning eng asosiy negizi o'qituvchi va o'quvchining belgilangan maqsaddan kafolatlangan natijaga hamkorlikda erishishlari uchun tanlangan texnologiyalarga bog'liq. O'qitish jarayonida qo'yilgan maqsad bo'yicha kafolatlangan natijaga erishishda qo'llaniladigan har bir ta'lim texnologiyasi o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida hamkorlik faoliyatini tashkil eta olsa, ularning har ikkalasi ham ijobiy natijaga erisha olsa, o'quv jarayonida o'quvchilar mustaqil fikrlay olsalar, ijodiy ishlay olsalar, izlansalar, tahlil eta olsalar, o'zlari xulosa chiqara olsalar, o'zlariga, guruhga, guruh esa ularga baho bera olsa, o'qituvchi esa ularning bunday faoliyatlari uchun imkoniyat va sharoit yarata olsagina samara berishi mumkin. Har bir dars, mavzu, o'quv predmetining o'ziga xos texnologiyasi bor, yaxni o'quv jarayonidagi pedagogik texnologiya - bu yakka tartibdagi jarayon bo'lib, u o'quvchining ehtiyojidan kelib chiqqan holda ma'lum bir maqsadga yo'naltirilgan, oldindan loyihalashtirilgan va kafolatlangan natija berishga qaratilgan pedagogik jarayondir.

REFERENCES

1. Geografiya o'qitish metodikasi – Toshkent.2005
2. Tolipov O'.,No'monova N.Ta'lim-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar.G'G' Xalq ta'limi.-Toshkent,2002.-N 3.23-29b.
3. Rajapova Malika Ahmadali qizi, Allegorical Means Specific to Oral Speech. European Journal of Innovation in Nonformal Education (EJINE) Volume 2 | Issue 2 | ISSN: 2795-8612 Hosting by Innovatus Publishing Co. All rights reserved. © 2022. www.innovatus.es
4. Mirziyoyev Sh.M. Kitob mahsulotlarini chop etish va rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini targ'ib qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida. / —Xalq so'zil gazetasi, 2017-yil 13-yanvar

ELEKTROMAGNIT INDUKSIYA HODISASI

Aziza Muhammadova Naim qizi
Vobkent tuman 1-son kasb-hunar maktabi
Fizika fani o`qituvchisi +998919239930

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab va kasb-hunar maktabi o`quvchilari uchun elektromagnit induksiya hodisasi va uning kashf qilinish tarixi haqida to`liq ma`lumot berib o`tilgan.

Kalit so`zlar: Elektromagnit induksiya, magnit maydon, tebranish, elektromagnitizm, o`tkazgich, Faraday, galvonometr, tajriba, kashfiyot.

Аннотация: В данной статье представлена полная информация о явлении электромагнитной индукции и истории его открытия для школьников и учащихся ПТУ.

Ключевые слова: Электромагнитная индукция, магнитное поле, вибрация, электромагнетизм, проводник, Фарадей, гальванометр, эксперимент, открытие.

Abstract: This article provides complete information about the phenomenon of electromagnetic induction and the history of its discovery for schoolchildren and vocational school students.

Key words: Electromagnetic induction, magnetic field, vibration, electromagnetism, conductor, Faraday, galvanometer, experiment, discovery.

Maykl Faraday (1791-1867) Londonning eng kambag'al qismlaridan biri bo'lgan Londonda tug'ilgan. Uning otasi temirchi, onasi esa ijarachi dehqonning qizi edi. Faraday maktab yoshiga etganida, uni boshlang'ich maktabga yuborishdi. Bu erda Faraday tomonidan olib borilgan kurs juda tor va faqat o'qish, yozish va hisoblashni o'rgatish bilan cheklangan edi. Faraday oilasi yashagan uydan bir necha qadam narida kitob do'koni bor edi, u ham kitob muqovalash korxonasi edi. Kursni tamomlagan Faraday shu yerga keldi. Boshlang'ich maktab unga kasb tanlash haqida savol tug'ilganda. O'sha paytda Maykl atigi 13 yoshda edi. Faraday yoshligida, endigina o'zini o'zi tarbiyalashni boshlaganida, u faqat faktlarga tayanishga va boshqalarning hisobotlarini o'z tajribalari bilan tekshirishga intilgan. Ulardan oldingilarning tajribalariga asoslangan va bir nechtasini birlashtirgan o'z tajribalari, 1821 yil sentyabrgacha Maykl "Elektromagnitizmning muvaffaqiyat tarixi" ni chop etdi. O'sha paytda u magnit ignaning oqim ta'sirida burilish hodisasining mohiyati haqida mutlaqo to'g'ri tushunchani yaratgan. Ushbu muvaffaqiyatga erishgan Faraday o'n yil davomida elektr energiyasi sohasidagi o'qishni tashlab, o'zini boshqa turdagi bir qator fanlarni o'rganishga bag'ishladi. 1823 yilda Faraday fizika sohasidagi eng muhim kashfiyotlardan birini amalga oshirdi - u birinchi marta gazni suyultirishga erishdi va

shu bilan birga gazlarni suyuqlikka aylantirishning oddiy, ammo haqiqiy usulini yaratdi. 1824 yilda Faraday fizika sohasida bir qancha kashfiyotlar qildi. Boshqa narsalar qatorida, u yorug'lik shisha rangiga ta'sir qiladi va uni o'zgartiradi. IN Keyingi yil Faraday yana fizikadan kimyoga o'tadi va uning bu sohadagi ishining natijasi benzin va sulfat naftalin kislotasining kashfiyotidir. Faradey elektr va magnit hodisalarini o'zaro chambarchas bog'liq deb hisoblab, magnit maydonining elektr ta'sirini o'rganish bo'yicha juda ko'p tajribalar o'tkazdi. Yillar davomida qunt bilan o'tkazilgan tajribalar natijasida 1831 yil elektromagnit induksiya hodisasini kashf etdi. Har qanday o'tkazuvchan berk konturda u o'rab turgan sirt orqali o'tayotgan magnit oqimi o'zgarganda, shu konturda tok hosil bo'lishini aniqladi. Bu hodisa elektromagnit induksiya hodisasi, tok esa induksion tok deb yuritiladi. Doimiy magnit tayoqcha galvanometrqa ulangan g'altak ichiga kiritilishi va chiqarilishida konturda induksion tok hosil bo'ladi. Demak, magnit oqimining o'zgarishi konturda tok hosil qiladi. Tajribalar ko'rsatishicha, induksion tokning kattaligi magnit oqimiga emas, balki magnit oqimining o'zgarish tezligi va ishorasiga proporsional bo'lib, uni qanday yo'l bilan o'zgartirishga bog'liq emas. Lents (1833 y.) induksion tok yo'nalishini aniqlashga imkon beruvchi tajribani amalga oshirdi. Agar doimiy magnit qutblaridan biri berk halqaga yaqinlashtirilsa, halqada induksion tok hosil bo'lib, bu tokning magnit maydoni doimiy magnit maydonini kompensatsiyalaydi, sistema muvozanat vaziyatidan og'adi. Magnit qutbi ochiq halqaga yaqinlashtirilsa, hech qanday o'zgarish kuzatilmaydi. Tajriba natijalarini umumlashtirib, induksion tok shunday yo'nalgan deyish mumkinki, uni hosil qilgan magnit maydon induksiyasi, induksion tokni vujudga keltirayotgan magnit induksiyasini hamma vaqt kompensatsiyalaydi. Yopiq konturda induksion tok shunday yo'nalganki, u o'zining magnit maydoni bilan uni hosil qiluvchi magnit maydon o'zgarishiga qarshilik ko'rsatadi. Amalda induksion tok yo'nalishini aniqlash uchun ma'lum qoida ishlab chiqilgan. U o'ng qo'l qoidasi deb yuritiladi. O'ng qo'l kaftiga magnit induksiya chiziqlari kiradigan qilib joylashtirilsa, bosh barmoq o'tkazgich harakati yo'nalishini ko'rsatib, to'rttala barmoq induksion tok yo'nalishini ko'rsatadi. Faradey tajribalaridan ma'lumki, magnit oqimining o'zgarishi konturda tokni induksiyalaydi. Demak, konturda induksiya elektr yurituvchi kuch (E.Yu.K.) hosil bo'ladi. Hosil bo'lgan E.Yu.K. magnit oqimining o'zgarish tezligiga proporsionaldir. $S \ \varepsilon = d\Phi/dt$. Bu bog'lanishni ifodalash uchun bir jinsli magnit maydonida berk konturning dl elementini \mathcal{E} -tezik bilan ko'chirilishini kuzatamiz. Shunday qilib, dastlab konturning yopilishi va ochilishi vaqtida bir-biriga nisbatan harakatsiz bo'lgan o'tkazgichlarda induksiya kashf qilindi. Keyin, o'tkazgichlarning oqim bilan yondashishi yoki olib tashlanishi kontaktlarning zanglashiga olib kirishi va ochilishi bilan bir xil natijaga olib kelishi kerakligini aniq tushungan Faraday, bobinlar bir-biriga nisbatan harakat qilganda oqim paydo bo'lishini tajribalar orqali isbotladi

ADABIYOTLAR:

1. Jilko V.V. Fizika: Proc. 10-sinf uchun nafaqa. umumiy ta'lim maktab rus tilidan lang. trening / V.V. Jilko, A.V. Lavrinenko, L.G. Markovich. - Mn.: Nar. Asveta, 2001. - 319 b.
2. Myakishev, G.Ya. Fizika: elektrodinamika. 10-11 hujayra. : o'qish. fizikani chuqur o'rganish uchun / G.Ya. Myakishev, A.
3. Sinyakov, V.A. Slobodskov. – M.: Bustard, 2005. – 476 b. 3. Fizika. 11-sinf (2018, N.Turdiyev, K.Tursunmetov).
4. texnoman.uz sayti.

АТОМНИНГ ЯДРО ТАРКИБИ

Aziza Muhammadova Naim qizi
Vobkent tuman 1-son kasb-hunar maktabi
Fizika fani o`qituvchisi +998919239930

Annotatsiya: Ushbu maqolada atomning yadro tarkibiy qismlari hamda xususiyatlari ko`rib chiqildi.

Kalit so`zlar: proton, neytron, gidro-dinamik, xususiyat, tuzilishi, xossalari.

Аннотация: В данной статье были рассмотрены ядерные компоненты и свойства атома.

Ключевые слова: протон, нейтрон, гидродинамика, свойство, структура, свойства.

Abstract: This article examined the nuclear components and properties of the atom.

Key words: proton, neutron, hydrodynamics, property, structure, properties.

1895 yili ingliz olimi Kruks gazlarda elektrazryadini o`rganib (Kruks naychasi), manfiy qutb (katod) dan nur chiqishini va uning oddiy nurdan farqlanib, magnit maydoni ta`sirida “og`ishi”ni aniqladi. Bu manfiy zaryadli zarrachalar oqimini Kruks “katod nurlari” deb atadi. J. Tomson bu zarrachalar tabiatini o`rganib, uning zaryadini massasiga nisbati ($e/m = -1,7610 \cdot 10^{-11} \text{ Kl/kg}$) turli gazlarda bir xil ekanligini aniqladi. Bu zarrachani elektron— qahrabo, ishqalanganda zaryadlanuvchi modda nomi bilan atadi. Bu hodisa va fotoeffekt (yorug`lik nuri ta`sirida metallardan manfiy zaryadli zarrachalarning chiqishi) hodisalarining kashf etilishi atom tarkibida elektronlar mavjudligini ko`rsatdi. A. Bekkerel tomonidan 1896 yilda uran o`rganilib, radioaktivlik hodisasining (α -, β -, γ -nurlari) kashf etilishi atomda elektrondan boshqa yana kichik zarrachalar (musbat zaryadli zarracha) borligini ko`rsatdi. 1895 yilda nemis fizigi Rentgen katod nurlarining sirtga urilib, yangi nur (X-nur) hosil qilishini va u $\lambda = 10^{-10} \text{ m}$ to`lqin uzunligi bilan tavsiflanishini aniqladi. 1898 yili barcha ma`lumotlarni umumlashtirib, Tomson atomining tarkibi to`g`risidagi dastlabki fikmi ilgari surdi. Atom zaryadlangan zarrachalardan iborat bo`lib, unda musbat zaryadli zarrachalar orasida manfiy zaryadli zarrachalar joylashgan, deb aytdi. 1909 yilda E. Rezerford va uning shogirdlari G. Geyger va Marsden yupqa metall folga (plastinka)ni α -zarrachalar bilan ta`sirini o`rganib, bu zarrachalarning asosiy qismi plastinkadan o`tishini, juda kam qismi (8000 tadan bittasi) o`z yo`nalishini o`zgartirishi, hatto orqaga qaytishini aniqladilar. Shundan so`ng “atom — bo`linuvchan murakkab zarracha”, degan tushuncha paydo bo`ldi va bu murakkab zarrachani o`rganish muammolari yuzaga keldi. Bu muammolarni o`rganish bilan

shug'ullangan Rezerford o'zining olib borgan aniq tajrifialari asosida quyidagi xulosalarga keldi:

— atomning deyarli barcha massasi va musbat zaryadli materiyasi (zarrachasi) uning kichik hajmli markazida to'planadi, bunga yadro deyiladi;

— atom yadrosining musbat zaryadi uning atrofida aylanib yuruvchi va son jihatidan yadro zaryadiga teng bo'lgan manfiy zaryadli zarrachalar—elektronlar bilan neytrallanadi. Eng oddiy atom— vodorod atomidir. Eng oddiy yadro ham vodorod atomi yadrosidir. Uning zaryadi son jihatidan elektronzaryadiga teng, ishorasi esa teskari bo'ladi. Bu yadroning massasi boshqa barcha atomlar yadro massalaridan eng kichigidir ($m=1,679 \cdot 10^{-29} \text{kg}$). Vodorod yadrosi 1920 yilda Rezerford tomonidan elementar zarracha deb tan olindi va unga "proton"— "birinchi" degan nom berildi. Protonning shartli belgisi— ${}^1_1\text{P}$. Vodoroddan boshqa elementlarning yadro zaryadi qiymati ular atomlari massasidan farq qilishi aniqlandi va yadroda protondan boshqa yana zaryadsiz, lekin aniq massaga ega bo'lgan zarracha borligi to'g'risida taxmin paydo bo'ldi. 1932 yilda Chedvik Be atomini α -zarrachalar bilan ta'sirini o'rganib chiqib, bunday zarrachaning mavjudligini isbotladi va unga "neytron" (${}^1_0\text{n}$) nomini berdi. **Atom yadrosi** – nuklonlardan – protonlar (r) va neytronlar (i) dan tashkil topgan atom o'zagi. Atom yadrosining xususiyatlarini o'rganishda yadro kuchlari katta ahamiyatga ega bo'ladi. Atom yadrosida gravitatsion va elektromagnit kuchlar ta'siri kam bo'lsa ham Atom yadrosi xossalari ta'siri bo'ladi. Yadro kuchlarining ta'sir radiusi juda kichik, 10~13 sm. Yadro kuchlari yadroning spiniga va izotop spiniga bog'liq. Atom yadrosining butun xususi-yatlarini o'z ichiga oladigan yagona nazariya yaratilgan emas, chunki yadro strukturasi va kuchlari to'liq o'rganilmagan. Undan tashqari yadrodagi nuklonlar harakatini aniqlovchi tenglamalarni matematika nuqtai nazaridan yechish mumkin emas. Atom yadrosining xossalari o'rganishda turli modellar tatbiq qilinadi. Har qaysi model Atom yadrosining ma'lum xossalari aks ettirgan holda ba'zi xossalari tushuntirishda qarama-qarshiliklarga olib keladi. Masalan Atom yadrosining yemirilish xususiyatini gidro-dinamik model bilan yaxshi tushuntiril-sa, magik yadrolar holatlarining xususiyatlarini tushuntirish mumkin emas, aksincha, kribiklar modeli bilan magik yadrolar holatlarini yaxshi tushuntirilsa, yemirilish hodisasini tushuntirish mumkin emas va hokazo (qarang Yadro modellari). Atom yadrosi tuzilishi va xossalari tajriba yordamida o'rganish uchun xilma-xil yadro hodisalari: zarralarning Atom yadrosidan ela-stik va elastikmas sochilishlari, yadro reaksiyalari, tabiiy va sun'iy radio-aktiv nurlanish, yadro yemirilishi va hokazolardan foydalaniladi. O'zbekistonda ham atom yadrosini o'rganishga doir ilmiy tadqiqot ishlari olib bo-riladi. Toshkentda R. B. Bekjonov, A. I. Mo'minov, T. I. Mo'minov, Q. Sh. Azimov va boshqalarning mos tushishlar, gam-ma-nurlarning dopplercha kengayishi, gammachiziqlarining shakl o'zgarishi, yadro holatlarini rezonans uyg'otish, gamma-nurlarining g'alayenlangan va g'alayonlanmagan

gammagamma burchak kor-relyatsiyalari va qutblanishi usullaridan foydalanib o'tkazgan yadro sathlari orasidagi elektromagnit o'tishlar ehtimolliklariga oid tajribaviy tadqiqotlari atom yadrosining tuzili-shi haqida keng ma'lumotlar olishda juda samarali bo'ldi. Natijada yadro holatlarining 10~6– 10~17 s oralikdagi yashash vaqtlari va parsial kengli-klari o'lchandi, spin, juftlik, magnit va elektr momentlari, deformatsiya parametrlari aniqlandi. Oqibatda atom yadrolarining tuzilishiga tegishli ma'lumotlar olindi.

REFERENCES

1. Ta'lim bo'yicha axborot texnologiyalari: tadqiqotlar. O'qish uchun qo'llanma Yuqori. Tadqiqotlar. muassasalar /. - 4-chi., Ched. - m.: "Akademiyaning" nashriyot markazi, 2008 yil. - 192c.
2. Pedagogika: pedagogik nazariyalar, tizimlar, texnologiyalar: tadqiqotlar. Str uchun. Baland. va ommaviy axborot vositalari. Ped. Tadqiqotlar. Transport vositalari /, I.B. KOTOVA va boshqalar; Ed. . - 5-chi., Ched. - m.: 2004 yil nashriyot markazi, 2004 yil. - 512s.
3. Оценка качества подготовки выпускников средней школы по физике. / Сост. В.А. Коровин, В.А. Орлов. - М.: Дрофа, 2001,- 192с.
4. Программы общеобразовательных учреждений. Физика. Астрономия / Сост. Дик Ю.И., Коровин В.А. - М.: Просвещение, 2000,-287с.

KASB-HUNAR MAKTABLARIDA KIMYO FANINI O'QITISH

Baxronova Nazokat Muzaffar qizi
Vobkent tuman 1-son kasb-hunar maktabi
Kimyo fani o'qituvchisi
+998900837173

Annotatsiya: Ushbu maqola kasb-hunar maktablarida o'quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda qo'llaniladigan pedagogik texnologiyalar mazmunini yoritishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: kasb-hunar maktablari, pedagogik texnologiyalar, kompetensiya, metodlar, tizim, ko'nikma, o'quv jarayoni, mutaxassis, tahlil.

Аннотация: Данная статья знакомит студентов с профессиональной деятельностью в профессиональных училищах, направлена на уточнение содержания педагогических технологий, используемых в обучении.

Ключевые слова: профессиональные училища, педагогические технологии, компетентность, методы, система, навык, процесс обучения, специалист, анализ.

Abstract: This article introduces students to professional activities in vocational schools, aimed at clarifying the content of pedagogical technologies used in teaching.

Key words: vocational schools, pedagogical technologies, competence, methods, system, skill, learning process, specialist, analysis.

Kimyo - maktablarda o'qitish uchun murakkab va qiyin mavzu bo'lib, o'qituvchilarga o'z darslarini o'tishlarida turli muammolarga duch keladi. Lekin, ta'lim muassasalarida kimyo fanini o'qitishni takomillashtirish bo'yicha ushbu muammolarni hal etish bo'yicha amaliy echimlar mavjud. Muammo 1: O'quvchilar bilan muloqotning yetishmasligi - Ko'plab o'quvchilar murakkabligi va ularning hayotiga aloqasi yo'qligi sababli kimyo darslari bilan shug'ullanish qiyin. Yechim: O'qituvchilar laboratoriya tajribalari, amaliy namoyishlar, video va simulyatsiya kabi raqamli ommaviy axborot vositalaridan foydalanish kabi interaktiv va qo'lbola ta'lim usullaridan foydalanishlari mumkin. Ushbu yondashuv o'quvchilarga tushunchalarni yaxshiroq tasavvur qilish va tushunishga yordam beradi, bu esa kimyoni yanada dolzarb va qiziqarli qiladi. Muammoli ta'lim texnologiyalari o'quvchi faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Muammoli ta'lim texnologiyasining asosi - insonning fikrlashi muammoli vaziyatni hal etishdan boshlanishi hamda uning muammolarni aniqlash, tadqiq etish va yechish qobiliyatiga ega ekanligidan kelib chiqadi. Muammoli ta'lim o'quvchilarning ijodiy tafakkuri va ijodiy qobiliyatlarini o'stirishda jiddiy ahamiyatga ega. Kimyo fanini muammoli o'qitishda o'qituvchi

o'quv jarayonining rahbari bo'lib qoladi, lekin an'anaviy guruhdagi kabi bilimlarni ma'lum qiladigan odam roldan chiqishi va o'quvchilarning aqliy amallarini rivojlantiruvchi, kuzatuvchi bo'lishi zarur. Xatolarni to'g'rilaydi, vazifalarning gumonli joylarini tushuntiradi. Kimyo fanidan tashkil etiladigan muammoli o'qitishni amalga oshirish jarayoni, o'zi muammo bo'lgan: «kimyo fanini muammoli o'qitishni muvaffaqiyatli eplashlari uchun o'qituvchi qanday tayyorgarliklardan o'tishlari kerak?» degan juda muhim masalani ko'taradi. Kimyo fanidan dars olib boradigan o'qituvchi o'qitish mazmunini tushuntirishi, shu bilan birga tadqiqot metodlarini yaxshi egallagan bo'lishi kerak. Muammoli vaziyat asosidagi o'qitishda tashkilotchi rolda chiqqa turib, o'qituvchi o'quvchilar uchun tayyor bilimlar manbasi, uni tashuvchisi va direktivi emas, balki ko'proq rahbar va hamkor bo'lishi mo'ljallanadi. Mamlakatimiz ta'lim tizimida o'quvchilarning fan asoslarini o'rganishga qiziqishini oshirish, ta'lim olish sifatini jahon talablari darajasiga ko'tarish bo'yicha ijobiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, kimyo ta'limi metodik ta'minoti mazmunini takomillashtirishda amaliy mazmunga ega topshiriqlarni ishlab chiqish zaruriyati kuzatilmoqda. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida belgilangan vazifalardan kelib chiqib, kimyo fani mazmuni va aniq-tabiiy fanlarning tayanch tushunchalarini o'zaro integrasiyalash, metodik ta'minot mazmunini baholashning halqaro dasturlar talablari asosida ishlab chiqish, o'quvchilarning amaliy ish ko'nikmalarini shakllantirish ishlarini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim jarayonida yuqori sifat va samaradorlikka erishish ta'lim-tarbiya jarayoniga nisbatan innovatsion yondashuvni talab qiladi. «Innovatsiya» iborasi inglizcha so'zdan olingan bo'lib, «innovation» - «yangilik kiritish», «yangi g'oya» degan ma'nolarni bildiradi. Innovatsion o'qitishda bilimlar vazifasi o'zgaradi. Ya'ni, avvalgi doimiy yod olishdan mantiqiy fikrlash, izlanishga o'tiladi. Bunday faoliyat o'quvchi faoliyatidagi ijodkorlikni rivojlantiradi. U o'z tengdoshlari va o'qituvchisi bilan o'zaro faol «sub'yekt-sub'yekt» munosabatlariga kirishadi [3]. O'qitish jarayoni dinamik va barhayot jabha bo'lganligi tufayli ham unga yangilik kirishi va yangilanish amaliyotining davom etishi tabiiydir. Shuning uchun ham, sinalgan va samara beradigan zamonaviy texnologiyalarni qo'llash zaruriy holdir. Kasb-hunar maktablarida kimyoni o'qitishda eng ko'p tarqalgan va xususiyatga ega bo'lgan zamonaviy pedagogik texnologiyalar quyidagilar hisoblanadi: suhbat, bahs, o'yin, keys-stadi, loyihalar usuli, muammoli usul, aqliy hujum va boshqalar ko'proq foydalaniladi [4]. Bahs (munozara) - aniq muammo bo'yicha fikr almashish, muhokama shaklidagi ta'lim berishning faol usuli. Munozara usuli hamma vazifalarni bajaradi. Bu usuldan quyidagi maqsadlarda foydalaniladi: → yangi bilimlarni shakllantirishda; → o'quvchilar u yoki bu savollarni chuqur o'ylab ko'rish, ularning mohiyatiga kirishni ta'minlashda; → o'quvchilarni dalil va dalillarga asoslangan xulosalar orasidagi farqni tushunib yetishga o'rgatishda; → o'zaro fikr almashinuv

ko'nikmalarni shakllantirishda; — o`quvchilarga shaxsiy fikrida mustahkam turish va uni himoya qilishiga yordam berish. Munozara erkin bo'ladi, qachonki, u erkin rivojlansa, boshqaruvchan bo'lishi mumkin. U faqat o'zlashtirish lozim bo'lgan mavzu va savollarga taalluqli bo'lishi kerak. Insert – samarali o'qish va fikrlash uchun matnda belgilashning interfaol tizimi. Avvalgi bilimlarni faollashtirish va matnda belgilash uchun savollarning qo'yilish muolajasi. Shundan so'ng matnda uchraydigan, har turdagi axborotlarning belgilanishi. Matn bilan ishlash jarayonida ta'lim oluvchiga o'zining mustaqil bilim olishini faol kuzatish imkonini ta'minlovchi kuchli asbob. Insert - o'zlashtirishning majmuali vazifalarini yechish va o'quv materialini mustahkamlash, kitob bilan ishlashning o'quv malakalarini rivojlantirish uchun foydalaniladigan o'qitish usulidir. Zero, bugungi axborot asrida zamonaviy axborot kommunikasion texnologiyalar ta'lim tizimiga shiddat bilan kirib kelmoqda, uning afzalliklari shundaki, u ta'lim jarayonini bir butunlikda ko'rib, ta'lim maqsadi, uning mazmuni, bilim berish usullari va vositalarini birlashtiradi. O'quvchi dars jarayoni sifatli o'zlashtirishi uchun AKTni mukammal bilishi, dars mavzusiga doir internet ma'lumotlarini qidirib topishi, saralashi, tizimlashtirishi va amaliyotga joriy qilishi malakasiga ega bo'lishi muhim hisoblanadi. Bu bilan birgalikda o'qituvchi ham dars jarayonlarini tashkil etib, quyidagilarga e'tibor qaratishi lozim, ya'ni: dars jarayonlarini tashkil etish, hamkorlikda ish yuritish, takomillashtirish, tahlil qilish, qiyoslash, boshqarish, nazorat qilish, xulosa chiqarish, umumlashtirish, baholash. XULOSA Xulosa qilib aytganda o'quvchilar kimyo fanini o'rganishda amaliy kompetentligini aniqlashning pyedagogik xususiyatlarini yuqoridagilarga amal qilgan holda, amaliy kompetensiyalarni oshirib borishda o'z ustida doimiy ishlashi, bilimlarini oshirib borishi, zamon talablariga hamohang ravishda o'z faoliyatini muvofiqlashtirib borishi muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Meliboyeva G.S. Kimyoni o`qitishda zamonaviy texnologiyalar 5110300-kimy o`qitish metodikasi bakalavriat ta'lim yo`nalishi talabalari uchun o`quv qo'llanma T. 2020 yil.
2. Исмаилова З.К., Эргашев Б.Б. Мониторинг качества образовательного процесса в контексте управления Вузом // Сборник научных статей по итогам работы Международного научного форума, Том1, Наука инновации – современные концепции. – Москва, 2019. – С.57-68.
3. Эргашев Б.Б. Мониторинг как средство управления качеством образования // Международная научно – практическая конференция, «Научные разработки: евразийский регион». –Москва, 2019. – С.85-89.

COMPARATIVE STUDY OF HISTORICAL PLACE NAMES IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGE

Termez State University

Foreign filology faculty student

Jo'raqulova Hurmatoy

Research advisor: Senior lecturer

PhD Madalov Navruz

Annotation: There are names of places which can be translated and which are not according to the differences of affixes and letters in many languages. This article explores the orthographic and phonetic differences between the names of historical places in English and Uzbek. This article is demonstrated by Uzbek toponym examples.

Key words: toponymy, orthographic, assimilating, exonymizing, calquing, pronunciation.

Toponymy is an integral part of onomastics, which studies place names (toponyms), their meaning, structure, origin and distribution. The totality of toponyms in any territory constitutes its toponymy. Traditionally, a toponym is understood as a proper name of any geographical object, any object on the surface of the Earth or in its bowels, allocated by a person as an independent unit defines toponyms as “historically, socially and culturally determined geographical names of any natural or artificial objects created by man on land or in the water area of the Earth. Geographical names are very stable, they are preserved for a long time, becoming a kind of historical monuments; therefore, toponymy, according to many researchers, also to a certain extent refers to history and source studies. The status of a toponym is determined by its main functions in the linguistic culture of an ethnos:

Everywhere in our life we connect with destination, so it means that toponyms are necessary for living. Languages are the subjects of the science called linguistics. Therefore, anyone handling geographical names needs to have some basic linguistic knowledge, both in general terms and specifically pertaining to the language situation of the area of survey. Learning them or studying is need. People from different professional backgrounds may be allured to some kind of study of geographical names. To linguists specializing either in the historical or genealogical aspects of specific languages, or in the taxonomy of languages in general, toponyms contain a treasure of ancient language elements which allows them to under build their theories or test their hypotheses. Likewise, historians may use toponym research to reveal ancient movements of peoples, or get a hint of cultural exchange patterns in forgotten ages.

The question naturally arises as to why place names are so important in people's lives. The reason is that if we do not name a place, we face all sorts of confusions, misunderstandings, and even problems like losing our way, our destination. Therefore, the phrase "toponym", which is not considered very large, is actually of great value.

Thus, place names have various meanings and connotations due to culture specific associations. Symbolic and stereotypical meanings of place names that were formed for long periods of time affect the overall connotation of a unit. Thus, in toponymical phraseologies, whether the unit is positively or negatively marked heavily depends on the place name in the structure of a phraseological unit.

K. Hakimov describes the importance of toponyms as follows: "The world of toponyms is diverse and interesting. Since the appearance of mankind, man has lived in a world of countless and complex names. One can see the connection of millions of geographical place names belonging to different periods and languages in the world. It is especially difficult to imagine atlases and geographical maps without names. Many events that have happened or are happening in life can be understood through geographical names."

Every country has its own assimilating method, which typically distorts the original pronunciation. Some languages have letters which others don't. For example: there is no le'] in English language. That's why toponyms sound differently in different countries. When we explore the names of places to translate we should not only mention transcription or translation, but also about historical origin of toponymy. Analyzing the book " Theory and practice of translation" by I.V.Korunets can be very useful for translators, that have origin of geographical places.

Translating the names of places or not is a little bit questionable among scientists. There are different criteria for translating the names of places. For example, in Uzbek language there are a lot of affixes to be translated into another language. Also the toponyms translated from Uzbek into English lose their main descriptive meaning. Most of the time we only change the pronunciation. There is no exact rule or law for translating or how to pronounce names of places in another language.

The name of historical place in Uzbekistan "Bukhara", which means "full of knowledge" in English, is written and pronounced "Bukhara", "buh-kaa-ruh". "Kh" is used to express the letter "X" which is considered to be rougher sound or using "H" is silent sound. That's why the phoneme "Kh" is used to express the sound which is between "X" and "H". The words like Surkhandarya, Bibi-Khanym, Shakhi-Zinda and **Khiva** can be example for this criteria.

Another historical place "Khorezm", which is originally "Xorazm" in Uzbek, "C h" is a digraph in the latin script used to represent the letter "K". C h usually sounds like **Kwhen** the word comes from Latin.

In the word "**Farg'ona**" we change the letter [g'] to [g] that there is no [g'] letter in English language. We can translate the names of places by: O'zbekiston-Uzbekistan, Toshkent-Tashkent, Ismoyil Somoniy-Ismail Samani, Samarqand-Samarkand; Calquing: Chor minor-Chor Minor, Kalta Minor-Kalta Minor, Chashma-Ayub- Chashma Ayub;

Based on the research analysis, toponyms represent every country's culture, language, inhabitants, customs and history. Each place name has a reason for its name and its own history. Thus translating toponyms directly into another language can lose its main point. As mentioned above, we have seen some rules in order to write and pronounce correctly. Another problem for translating toponyms is that both English and Uzbek languages are from different language families that don't have similar linguistic features. However, these references do not confirm serious study of Uzbek toponyms.

These were several example historical places of Uzbekistan to translate or pronounce correctly. In order to pronounce or translate names of places correctly, it is required perfect knowledge in both language. It is offered to teach pupils and students how to pronounce the names of places of different countries that there will be less difficulty in pronunciation.

References:

1. www.quora.com
2. Karayev S.K. "Toponyms of Uzbekistan" Tashkent.1991
3. Irisqulov M.T. " English Phonetics" Tashkent.2007
4. Hasanov H. "Orthography of names" Tashkent.1962
5. www.wikipedia.com
6. Tenishev ER. " On the connection of vowel harmony with agglutination in Turkic languages. // Morphological typology and the problem of language classification". Moscow:1971.

СЛАВЯНСКАЯ МЕЖЛИТЕРАТУРНАЯ ОБЩНОСТЬ. ВЗАИМОСВЯЗЬ РУССКОЙ, УКРАИНСКОЙ И БЕЛОРУССКОЙ ЛИТЕРАТУР

М.Р.Турдыева

*преподаватель кафедры русской литературы
и методики обучения УзГУМЯ Ташкент*

Annotation: This article discusses the meaning of the term «Slavic interliterary community», as well as the stages of formation, mutual influence of related Slavic literatures. Russian, Ukrainian and Belarusian national literature, originally formed as a single system, as a result of the separation of peoples, the development of each of them proceeded at different rates.

Key words: Slavic studies, system of literatures, national literature, language, Eastern Slavs, Ukrainian folklore, Belarusian literature.

Д.С.Лихачевым был введен в научный оборот термины «система литературы» и «структура литературы», при этом они были применимы как к национальной литературе, так и к группе литератур.

Восточно- и южнославянские литературы IX–XIII веков, по мнению Д.С.Лихачева, представляли собой единую систему. Возникает новая самостоятельная научная дисциплина — славяноведение, появляется понятие «славянская межлитературная общность» [1]. Данное понятие обозначает существование генетических связей между славянскими литературами. Общность литературного процесса родственных славянских литератур можно объяснить племенным единством славянских народов, каждый из которых начал обособляться лишь в позднюю историческую эпоху. В дальнейшем общность языка, культуры, быта способствовала возникновению литературных связей, общих тенденций, образов.

Украинская литература или литература, написанная на украинском языке, считается одной из литератур мира, зародившаяся в условиях отсутствия государственности. Произведения начали писаться на украинском языке сравнительно поздно, а современная украинская литература, которая представляет собой систему различных школ и направлений, начала развиваться с конца 80-х XX века. Появление подлинно художественной украинской литературы связано с открытием первого университета на территории Украины. Благодаря студентам этого университета, украинский язык, который считался языком крестьян, приобретает статус языка образованного городского общества. Романтизм пробуждает интерес к изучению украинского народного творчества, появляются тексты на украинском языке в духе романтических тенденций.

Украинский фольклор преобладал над письменностью и книжной литературой, что отражается и в русской литературе XIX века, в частности в творчестве А.С.Пушкина, Н.В.Гоголя. В эпоху романтизма в русской литературе 1820-х – 1830-х гг. обязательной литературной тенденцией было широкое использование элементов, образов, мотивов украинского фольклора (украинские баллады Н.Маркевича, «Вечерами на хуторе близ Диканьки» Н.В.Гоголя) [2]. Рядом с этим украинский песенный фольклор использовался и русскими писателями, разрабатывавшими исторические украинские сюжеты: Рылеев («Войнаровский»), Пушкин («Полтава», «Гусар»). В Петербурге благодаря усилиям Евгения Гребинка был издан первый литературный альманах на украинском языке, что способствовало повышению интереса к литературе этого народа.

Белорусская литература развивалась в нескольких этапах. На территории Белоруссии долгое время не было государственного суверенитета. В таких условиях белорусская письменная литература возникла только в конце X века. Современный белорусский язык сформировался на основе западнорусского языка, который был признан государственным Литовского княжества. В результате белорусская литература развивалась на территории этого княжества, однако переняла различные традиции древнерусской литературы. Процесс формирования белорусской национальной литературы был завершён к XVI веку. Значимую роль играла переводная литература, в частности переводы Библии, важнейших памятников светской западноевропейской литературы, возникает жанр летописей, перенявший черты древнерусских произведений. Белорусская литература выражала стремление народа к сохранению самобытности языка, культуры. Также темы национально-освободительной борьбы, свободы были актуальными в произведениях белорусских писателей и поэтов разных периодов (Франциск Скорина, А.Мицкевия, Семион Полоцкий, Богданович и т.д.). В XVIII веке развитие белорусской литературы значительно замедлилось в результате запрета издания книг и обучения на этом языке. Также белорусской литературе характерен полилингвизм: многие писатели будучи представителями белорусской и русской культур, создавали свои произведения на польском, латинском, старославянском языках. В этот период происходит приобщение белорусского народа к русской культуре, обе национальные литературы взаимодействуют друг с другом [3].

В белорусской литературе особое место занимает творчество Адама Мицкевича, произведениям которого были характерны поэтизация народного быта, интерес к этнографии, вольность в выборе стиля, жанра, стремление к гиперболизации кульминационных моментов произведений. Белорусская литература XX века представлена творчеством таких крупных мастеров слова,

как Я. Колас, М.Богданович, Я.Купала. Они выступали за сохранение национальной культуры, широко пропагандировали произведения польских, украинских, русских писателей. Переводы многих произведений на белорусский язык были сделаны именно в этот период. М.Богдановичем были разработаны новые для белорусской литературы стихотворные формы: октавы, сонета, рондо и др. В 20-х годах XX столетия на основе русской психологической прозы развивается белорусская проза, одновременно идет интенсивное развитие национальная поэзия, драматургия.

Таким образом, несмотря на разные темпы и условия национального развития, все родственные славянские литературы находились в постоянном взаимодействии, обогащая друг друга новыми тенденциями.

Список использованной литературы

1. Д.С.Лихачев Древнеславянские литературы как система // Славянские литературы // . – М.,1968.
2. Лихачев Д. С. Два типа границ между культурами / Д.С.Лихачев // Русская литература. 1995. - № 3.
3. Институт белорусской культуры и становление науки в Беларуси: к 90–летию создания Института белорусской культуры: материалы Международной научной конференции, Минск, 8–9 декабря 2011 г. / сопред. А. А. Коваленя, В. В. Данилович ; ред. М. Г. Жилинский [и др.]. – Минск: Белорусская наука, 2012.

EXINOKOKKOZ BILAN KASALLANISH KO'RSATKICHLARINING RETROSPEKTIV EPIDEMIOLOGIK TAHLILI

Sherboboyeva Marifat Tolmas qizi

*Zangiota Abu Ali ibn Sino nomidagi
Jamoat Salomatligi texnikumi. Toshkent*

Dulanova Dilobar Olim qizi

Toshkent tibbiyot akademiyasi. 1-kurs magistratura talabasi.

Toshkent. dulanovadilobar@gmail.com

G'aniyev Nodirbek Rustam o'g'li

Toshkent tibbiyot akademiyasi. 1-kurs magistratura takabasi.

Toshkent. shahrisabz.12029922@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada exinokokkozning kelib chiqishi, uning salbiy oqibatlar va jiddiy asoratlari, bugungi kunda kasallikning viloyatlarimizda tarqalishi, exinokokkozning epizootik o'choqlari, kasallanish ko'rsatkichlarining retrospektiv epidemiologik tahlili.

Kalit so'zlar: exinokokkoz, gijja kasalliklari, gelmintozlar, retrospektiv epidemiologik tahlil.

Ключевые слова: эхинококкоз, глистные болезни, гельминтозы, ретроспективный эпидемиологический анализ.

Key words: echinococcosis, worm diseases, helminthiasis, retrospective epidemiological analysis.

Mavzuning dolzarbligi: Exinokokkoz kasalligi dunyoning ko'plab mamlakatlarida keng tarqalgan. Olingan ma'lumotlarga asosan, hozirgi vaqtda exinokokkoz bilan 1 milliondan ortiq kishi kasallangan, bunda ba'zi endemik va noendemik mintaqalarda ushbu xastalik bilan kasallanish 200 martadan ko'proq farq qiladi. So'nggi o'n yilliklarda exinokokkoz bilan kasallanishning o'sishi va kasallikning geografik chegarasining kengayishi kuzatildi.

Yuzaga kelgan tendensiya bir qator omillar bilan bog'liq bo'lib, ularga birinchi navbatda aholi ko'chishining (migratsiyasining) ortishi, sanitar-epidemiologik vaziyatning yomonlashuvini, birinchi navbatda exinokokkoz bo'yicha endemik mintaqalar, aholini dispanserizatsiya qilish muammolari, shular qatorida turli xavf guruhlarini kiritish mumkin.

Exinokokkoz kasalligi klinik belgilersiz kechishi bilan boshqa gelmintozlardan ajralib turishi sababli ushbu kasallik bilan kasallanish darajasi haqida aniq ma'lumotlar yo'q, shunga asosan exinokokkoz kasalligini erta tashxislash, konservativ davolash va oldini olish chora-tadbirlarini takomillashtirish bugungi kunda soha xodimlari oldida turgan hal

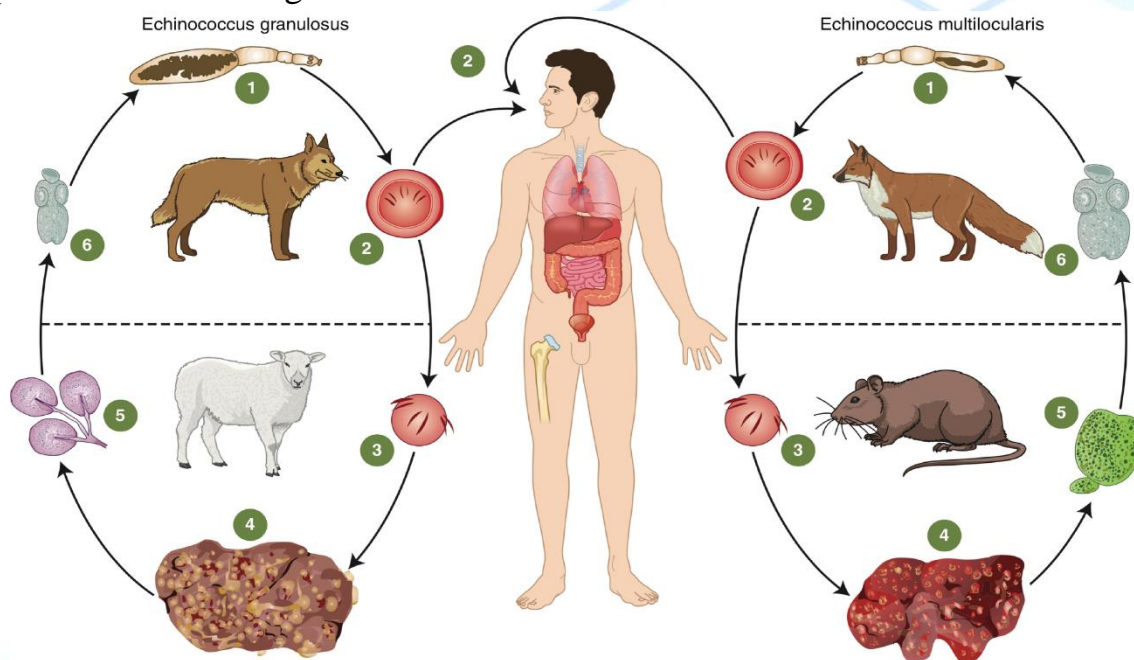
qilinishi lozim bo'lgan dolzarb muammolardan biridir.

Maqsad: Exinokokkoz bilan kasallanish ko'rsatkichlarining retrospektiv epidemiologik tahlili.

Natijalar: O'zbekiston Respublikasida 1994-2020 yillar davomida jami exinokokkoz kasalligi bilan 30678 nafar bemorlar ro'yxatga olingan bo'lib, kasallanganlarning 100 ming aholiga nisbatan intensiv ko'rsatkichi turli yillarda 1,3 - 6,01 bo'lganligi aniqlangan.

Tadqiqot olib borgan dastlabki yilimiz - 1994 yilda respublikamizda exinokokkoz bilan kasallanishning intensiv ko'rsatkichi – 100 ming aholiga nisbatan 3,17 tashkil qilgan va tahlil etilayotgan yillar mobaynida eng yuqori ko'rsatkich 2004 yilda kuzatilgan bo'lib, u 6,01 ga teng bo'lgan. 2007 yildan boshlab kasallanish ko'rsatkichida pasayish tendensiyasi kuzatilgan bo'lsada, oxirgi yillarda bir xil ko'rsatkichlarda saqlanib turibdi. 2020 yilga kelib intensiv ko'rsatkich 1,3 ni tashkil qilgan, bu 2004 yilga nisbatan kasallanishning 4,6 martaga kamayganligini ko'rsatadi. Tahlil etilayotgan yillar mobaynida respublika miqyosida kasallanishning nomuntazam tebranishlari qayd etilmagan.

Kasallanishning ko'p yillik dinamikasini hududlar bo'yicha 12 ta viloyat, Toshkent shahri va Qoraqalpog'iston respublikasi miqyosida jami kasallanganlar soni va 100 ming aholiga nisbatan kasallanishning intensiv ko'rsatkichlarining o'rtachasini aniqlaganimizda kasallanish ko'rsatkichi respublikamizning barcha hududlarida har xil ko'rsatkichlarda qayd qilingan, 1994-2020 yillar davomida jami kasallanganlar bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichlar Farg'ona, Qashqadaryo va Buxoro viloyatlarida, eng past ko'rsatkichlar Toshkent shahri, Toshkent viloyati va Qoraqalpog'iston Respublikasida kuzatilgan.

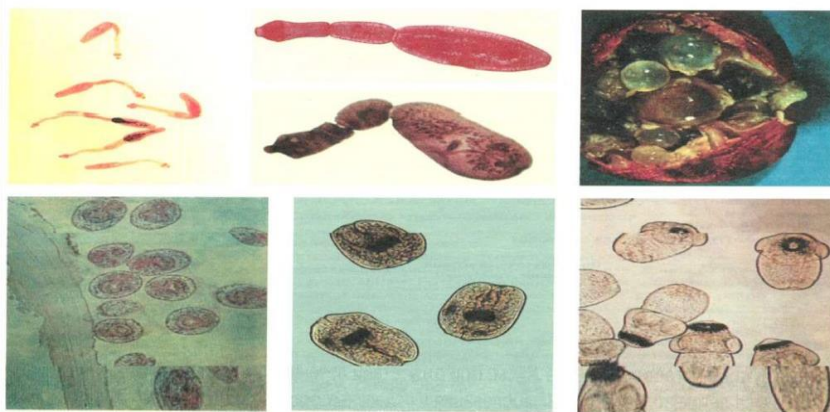
Kasallanish ko'rsatkichi eng yuqori bo'lgan Farg'ona viloyatida kasallikning ko'p tarqalganlik sabablari, exinokokkozning tabiiy epizootik o'choqlari mavjudligi, exinokokk tuxumlarining nam iqlim sharoitida tuproqda o'zoq muddat saqlanishi va aholining asosiy qismi dehqonchilik ishlari orqali tuproq bilan muloqoti ko'p bo'lishi bilan bog'liq.

Qashqadaryo viloyatlarida ham exinokokkozning tabiiy faol epizootik o'choqlari mavjudligi, aholining asosiy qismi shaxsiy chorvachilik va dehqonchilik ishlari orqali hayvonlar va tuproq bilan muloqatda bo'lishi kasallikning ko'p tarqalishiga sababchi omillardan hisoblanadi, bu hududlardagi kasallanish ko'rsatkichi jami respublika ko'rsatkichidan 1,35 barobar ko'p uchragan.

Farg'ona viloyatida kasallanish ko'rsatkichi 100 ming aholiga nisbatan har xil yillarda 1,0 - 12,24 oralig'ida uchragan. 2018 yilgacha 25 yil davomida exinokokkoz bilan kasallanish ko'rsatkichi respublika ko'rsatkichidan yuqori bo'lgan va oxirgi 2 yil davomida ya'ni 2019-2020 yillarda kamaygan. 2005 yilgacha 11 yil davomida respublikamizning boshqa hududlariga nisbatan kasallanish ko'rsatkichi yuqori bo'lgan.

Xorazmda boshqa viloyatlarimiz uchun juda antiqa va sanitariya-gigiena qoidalari bo'yicha yeb bo'lmaydigan deb hisoblanadigan ijjon (etjon) taomi bor. Bu xom go'shtni maxsus chinor yoki jiyda daraxtining to'nkasidan tayyorlangan g'ola (etchopar) ning ustida o'tkir pichoqda chopilib, bolta bilan eziladi va xomligicha yeyiladigan go'sht qiymasidir. Ijjon tayyorlashda asosan yangi so'yilgan qo'y go'shtidan foydalaniladi, qo'ylar esa exinokokkning asosiy oraliq xo'jayini xisoblanib, kasallikni yuqtirish omillaridan biridir.

Buxoro viloyati ham respublikamizda exinokokkoz kasalligining tarqalganligi bo'yicha yetakchi hududlardan biri hisoblanadi. Kasallanish ko'rsatkichi 100 ming aholiga nisbatan har xil yillarda 1,67 - 12,44 oralig'ida uchragan. Tadqiqot olib borilgan barcha yillar davomida exinokokkoz bilan kasallanish ko'rsatkichi respublika ko'rsatkichidan yuqori bo'lgan.

Echinococcus granulosus

Xulosa: Shunday qilib, respublikamizning ma'muriy hududlarida exinokokkoz bilan kasallanishning retrospektiv epidemiologik tahlili, kasallanish ko'rsatkichi yuqori bo'lgan hududlarda exinokokkozning faol epizootik o'choqlari mavjudligini va respublikaning barcha hududlarida ushbu kasallik hanuzgacha uchrab turganligi, bu esa o'z navbatida, kechiktirib bo'lmaydigan profilaktik chora-tadbirlarni tashkillashtirish zarurligidan dalolat beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mikrobiologiya immunologiya virusologiya. I.Muhamedov, E.Eshboyev, N.Zokirov, M.Zokirov. 2006-yil
2. Mikrobiologiya, virusologiya va immunologiya. I.M.Muhamedov, Sh.R.Aliyev, J.A.Rizayev, Sh.A.Xo'jayeva. 2019-yil
3. Tibbiyot Mikrobiologiyasi. O.K. Pozdeyev. 2001-yil
4. Tibbiyot mikrobiologiyasi, virusologiyasi va immunologiyasi. A.I. Korotyayev, S.A. Bobichev. 2008-yil.
5. Tibbiyot mikrobiologiyasi, virusologiyasi va immunologiyasi. V.V. Zveryev, A.S. Bikov. 2016-yil
6. Salomatlik kutubxonasi. // Ilmiy jurnal.-Toshkent, 2015. -32 b.
7. <https://uz.hypothyroidism.com/>
8. <https://journals.sagepub.com/>
9. <https://www.vsmu.by/>
10. <https://www.hindawi.com/journals/ijvm/2012/918267/>
11. <https://physoc.onlinelibrary.wiley.com/>

KASB - HUNAR MAKTABLARIDA ONA TILI VA ADABIYOT FANINING O'QITILISHI

Usmonova Nafisa Ahmadovna

Vobkent tuman 1-son kasb -hunar maktabi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

+998994152351

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tili va dabiyot fani o'qitilishi, hamda o'qitish jarayonida qanday metodlardan foydalanilyotgani haqida so'z boradi.

Kalit so'zi: natija, metod, texnologiya, samarali usul, grammatika, ona tili, metodika, boshlang'ich, ta'lim, tarbiya, ma'naviyat.

Mustaqil O'zbekistonning ravnaqi uchun olib borilayotgan iqtisodiy-ijtimoiy, madaniy-ma'naviy sohalardagi keng ko'lamli ishlar, jamiyat taraqqiyotini ta'minlash, uzluksiz ta'lim tizimini joriy etish, shuningdek, mustaqil fikr egasi, erkin va ijodkor shaxsni tarbiyalab voyaga yetkazishda alohida ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi» ta'limning barcha bo'g'inlarida ona tili o'qitishni ham tashkiliy, ham mazmuniy jihatdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunida ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy prinsiplari belgilangan bo'lib, unda ta'lim va tarbiyaning insonparvar, demokratik xarakterda ekanligi; ta'limning uzluksizligi va izchilligi; umumiy o'rta, shuningdek, o'rta maxsus, kasb - hunar ta'limining majburiyligi; 4 ta'lim tizimining dunyoviy xarakterda ekanligi; davlat ta'lim standartlari (DTS) doirasida ta'lim olishning hamma uchun ochiqligi; ta'lim dasturlarini tanlashda yagona va tabaqalashtirilgan yondashuv; bilimli bo'lish va iste'dodni rag'batlantirish; ta'lim tizimida davlat va jamoat boshqaruvini uyg'unlashtirish o'z ifodasini topgan. Maktabda ona tilining o'qitilishi «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunda belgilangan ana shu prinsiplarga tayanadi. Ona tilini o'rganish jarayonida o'quvchilarda ilmiy dunyoqarash asoslarini shakllantirish masalasini hal qilishda maktabda ona tilini o'rgatishga asos bo'ladigan material alohida qimmatga ega. Materialning g'oyaviy yo'nalishi va badiiy ifodaliligi o'quvchilarning fikrlash faoliyatiga, his-tuyg'ulariga ta'sir etadi, atrof-muhit haqidagi bilimlarini kengaytiradi, tilga va uni yaratgan xalqqa qiziqishini tarbiyalaydi, o'quvchilarning umumiy taraqqiyoti darajasini o'stiradi va ularning shaxsiy sifatlarining, dunyoqarashlarining shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Metod aslida yunoncha „metodos— so'zidan olingan bo'lib, „bilish va tadqiqot yo'li—, „nazariya—, „ta'limot— kabi ma'nolarni bildiradi. Metodika (yurt, „methodika") biror ishni bajarish, amalga oshirish, ado etish metodlarining, usullarining yig'indisi yoki

o'qitish usullari haqidagi ta'limot — ta'lim berish metodlari, yo'llari va vositalari haqidagi fandır. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi fanining predmeti o'quvchilarga o'zbek tilini o'rgatish yo'llari va vositalari, ona tilini egallash, ya'ni nutqni, o'qish va yozishni, grammatika va imloni o'zlashtirib olish to'g'risidagi ilmdir. Metodika maktab oldiga qo'yilgan ta'lim va tarbiyaviy vazifalardan kelib chiqib, ona tilini o'rgatishning vazifalarini va mazmunini belgilaydi, ta'lim-tarbiya berish jarayonini tekshiradi, shu jarayonning qonuniyatlarini va ta'lim berish usullarining ilmiy asoslangan tizimini belgilaydi. Metodika fani quyidagi masalalarni o'rganadi: 1. O'qitishning vazifalari va mazmunini aniqlaydi. Nimani o'qitish kerak? savoliga javob beradi, ya'ni boshlang'ich sinflar ona tili kursining dasturlarini, ta'lim mazmunini belgilab beradi, o'quvchilar uchun darsliklar va qo'llanmalar yaratib, ularni takomillashtirib, samaradorligi va muvofiqligini doimiy nazorat qilib boradi. 2. O'qitish metodlari, tamoyillari, usullari, dars va uning turlarini, o'quvchilar amaliy ishlari - mashqlar va yozma ishlarning izchil tizimini ishlab chiqadi, ya'ni „Qanday o'qitish kerak?“ savoliga javob tayyorlab beradi. 3. O'quvchilarga ona tilidan bilim berish va ko'nikma hosil qilishda ilmiy nuqtai nazardan eng foydali shart-sharoitlar haqidagi masalalarni hal qiladi, ya'ni „Nega xuddi mana shunday o'qitish kerak?“— savoliga javob tayyorlaydi. Eng foydali materiallarni, metodlarni o'rganadi, tanlangan metodlarni asoslaydi, tavsiyalarni eksperimental tekshiradi. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi yuqori sinflarda ona tili o'qitish metodikasining dastlabki bosqichi bo'lib, u tekshiradigan masalalarni boshlang'ich sinf o'quvchilariga tadbiquan (muvofiq ravishda) o'rgatadi. Shu bilan birga, boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasining o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitish grammatika, imlo va unga bog'liq holda nutq o'stirish metodikasinigina emas, balki xat-savod o'rgatish, sinfda va sinfdan tashqari o'qish metodikalarini ham o'z ichiga oladi. Shulardan kelib chiqib, boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi fani quyidagi vazifalarni bajaradi: a) boshlang'ich sinflarda ona tili kursining mazmuni, hajmi va mavjud tizimini, ya'ni kursning (xat-savod o'rgatish, o'qish, grammatika, imlo, nutq o'stirish va h.k.) dasturini belgilash va asoslash; b) o'qish va yozuvdan bilim va ko'nikmalarning shakllanishi jarayonini hamda bu jarayonda o'quvchilar duch keladigan qiyinchiliklarni o'rganish, xatolarning sababini tahlil qilish, ularning oldini olish va to'g'rilashga yordam beradigan ish turlarini ishlab chiqish; d) ona tilidan beriladigan o'quv materialini o'quvchilar aniq tushunishi va puxta o'zlashtirishiga, ularda olgan bilimlarini amaliyotda tatbiq eta olishga va o'quvchilarning umumiy taraqqiyotiga, ya'ni ularning zehni, xotirasini, kuzatuvchanligini, yodda saqlashini, mantiqiy tafakkurini, ijodiy o'ylashini, nutqini o'stirishga yordam beradigan metod va vositalarni ishlab chiqish; e) ona tilini o'rgatish bilan bog'liq holda maktablar oldiga qo'yilgan tarbiyaviy vazifalarni amalga oshirish, o'quvchilarda axloqiy va estetik sifatlarni shakllantirish. Ona tili o'qitish metodikasi ta'limning turli bosqichlarida

o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini aniqlaydi, o'qishning muvaffaqiyati va kamchiliklarini belgilaydi, sababini izlaydi, xato va kamchiliklarni bartaraf etish usullarini topadi. Ona tili o'qitish metodikasining metodologik asosi borliqni bilish nazariyasidir. Bu fanning bosh vazifasi o'quvchilarning o'zbek tili lug'at boyligini to'liq o'zlashtirib olishlarini ta'minlashdir. Ma'lumki, jamiyatda til kishilar o'rtasidagi aloqaning zaruriy vositasidir. Tilning aloqa vositasi sifatidagi ahamiyati uzluksiz ortib boradi. Til borliqni oqilona, mantiqiy bilish vositasidir. Til birliklari yordam idagina bilish jarayonida umumlashtirish, tushunchani muhokama va xulosa bilan bog'lash amalga oshadi. Til va nutq tafakkur bilan uzviy bog'lanadi. Tilni egallash va nutq o'stirish bilan o'quvchining fikrlash qobiliyati ham o'sib boradi. Maktabning vazifasi tilni kishilar orasidagi munosabatning rivojlangan nozik quroliga aylantirish hisoblanadi. Metodik fan sifatida ona tili o'qitish metodikasi boshlang'ich ta'lim standard belgilab bergan vazifalarni amalga oshiradi, ya'ni tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirish, erkin fikrlay olish, o'z fikrini og'zaki va yozma ravishda ravon bayon qila olish, jamiyat a'zolari bilan erkin muloqotda bo'la olish ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga oid metod va usullarni ishlab chiqadi. Bilish nazariyasiga ko'ra analitik-sintetik ishlar yordamida til ustida kuzatishdan umumiy xulosa chiqarishga, nazariy ta'rif va qoidaga, shular asosida yana og'zaki va yozma tarzidagi nutqiy aloqaga, to'g'ri yozuv va to'g'ri talaffuzga o'tiladi. O'quvchilar jonli nutqiy aloqaga to'g'ri talaffuz va to'g'ri yozuvni elem entar nazariy ma'lum otlar asosida amaliy egallash orqali kirishadilar. Ular til materiallarini kuzatish, tahlil qilish orqali elem entar nazariy qoidalar chiqaradilar, o'rgangan va o'zlashtirilgan nazariy qoidalarni amaliyotga ong'li ravishda tatbiq etadilar. Ona tili o'qitish metodikasi psixologiya va pedagogika ma'lum otlariga ham tayanadi. Metodikaning masalalarini hal etishda pedagogik iimlar ham yordam beradi. Shuning uchun ham psixologiya va pedagogika fanlari ham metodikaning metodologik asosi hisoblanadi. Pedagogik psixologiya kishiga ta'lim va tarbiya berishning psixologik qonuniyatlarini o'rganishni o'z predmeti deb biladi. U o'quvchilarda tafakkurning shakllanishini tadqiq qiladi, aqliy faoliyat usullari va ko'nikmalarini o'zlashtirish jarayonini boshqarish masalalarini o'rganadi, o'qitish jarayonini amalga oshirishga, pedagog bilan o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga va o'quvchilar jamoasidagi munosabatlarga ta'sir qiluvchi psixologik omillarni, o'quvchilardagi individual-psixologik farqlarni, aqliy rivojlanishdan orqada qoluvchi bolalar bilan olib boriladigan ta'lim-tarbiya ishlarining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlaydi. Bu bilan pedagogik psixologiya metodika faniga o'quv materialini tanlashda, boshlang'ich sinflarda ona tilining mazmuni va hajmini, o'quv materialini aniqlashda hamda ularni sinflar bo'yicha taqsimlashni muayyan izchillikda joylashtirishda yordam beradi. O'qitishning samarali usul va shakllarini belgilashga, o'quvchilar analitik-sintetik faoliyatining to'g'ri o'sishiga ko'maklashadi. maktashadi. O'quvchilarga ona tilini o'rgatish, ularni tarbiyalash va har tomonlama

rivojlantirish vazifasidan kelib chiqib, bilish nazariyas asoslanib, barcha yaqin, o'zaro bog'liq fanlar tavsiyalariga asoslanib, ona tili o'qitish metodikasi o'z tamoyillarini ishlab chiqadi. Bu tamoyillar umum didaktik tamoyillardan o'zgacha bo'lib, o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi o'quv mehnatining yo'nalishlarini belgilab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A. Zunnunov va boshq. Adabiyot o'qitish metodikasi. — T.: „O'qituvchi41, 1992.
2. A. Rafiyev. Lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosi va imlosi. — T.: 2003.
3. A. G'ulomov. Ona tili o'qitish prinsiplari va metodlari. - T.: „O'qituvchi", 1992.
4. B. Ma'qulova, T. Adashboyev. Kitobim - oftobim (1 -sinf uchun sinfdan tashqari o'qish kitobi). — T.: „O'qituvchi", 1999.

ПОСЛЕДСТВИЯ ОБЛУЧЕНИЯ ЛЕГКИХ КРОЛИКОВ, ОБЛУЧЕННЫХ В ЗАРОДЫШЕВОМ ПЕРИОДЕ ЭМБРИОГЕНЕЗА

*Юлдашева Нилуфар Бахтияровна
Абдуразакова Азизабону Бахтияровна
Хусанов Темурбек Бобуржонович
Самаркандский государственный медицинский
университет, Узбекистан, г. Самарканд*

Актуальность. Современные исследования в области охраны материнства и детства концентрируются на различных аспектах биологии развивающегося организма. Для понимания процессов нормального и патологического развития человека, включая проблему врожденных уродств, проводится изучение взаимодействия развивающегося организма и окружающей среды (как во внутриутробном, так и постнатальном периоде). В связи с широким использованием человеком источников ионизирующих излучений проблема радиационного поражения плода сохраняет актуальное значение до настоящего времени [1,2].

Цель исследования. Для выяснения ряда аспектов этой проблемы перед нами была поставлена цель: изучить постнатальное развитие легких у животных, облученных в зародышевом периоде эмбриогенеза.

Материалы и методы исследования. Для получения антенатально облученного потомства крольчих на 6-7 день беременности подвергали действию рентгеновых лучей в дозе 1,5 гр. Изучены легкие у антенатально облученных животных на 1-30 сутки после рождения. Контролем служили легкие здоровых (необлученных) кроликов в такие же сроки после рождения. Применены гистологические и гистохимические методы исследования: окраска гематоксилином и эозином, по методу Ван-Гизона и Вейгерта, импрегнация по методу Фута, определение гликогена ШИК-реакцией, щелочной фосфатазы по Гомори.

Результаты и их обсуждение. На 1 сутки после рождения у антенатально облученных крольчат на гистологических препаратах воздухопроводящий отдел представлен бронхами крупного, среднего и мелкого калибров. Эпителий мелких бронхов – кубический, а крупных и средних бронхов однорядный цилиндрический. Однако, в отличие от контроля, в эпителии бронхов однодневных крольчат уменьшено количество гликогена, которое достигает нормы к 15 суткам после рождения. Активность щелочной фосфатазы в эпителии бронхов кроликов в возрасте 1 сутки была слабой, она достигает контрольного значения уже на третьи сутки, а на седьмые даже превышает его. На десятый

день вновь отмечается снижение активности фермента, тогда как в контроле он на протяжении тридцати дней был умеренно активным. В опытной серии активность щелочной фосфатазы достигает уровня контроля на 21 сутки исследования (рис.1).

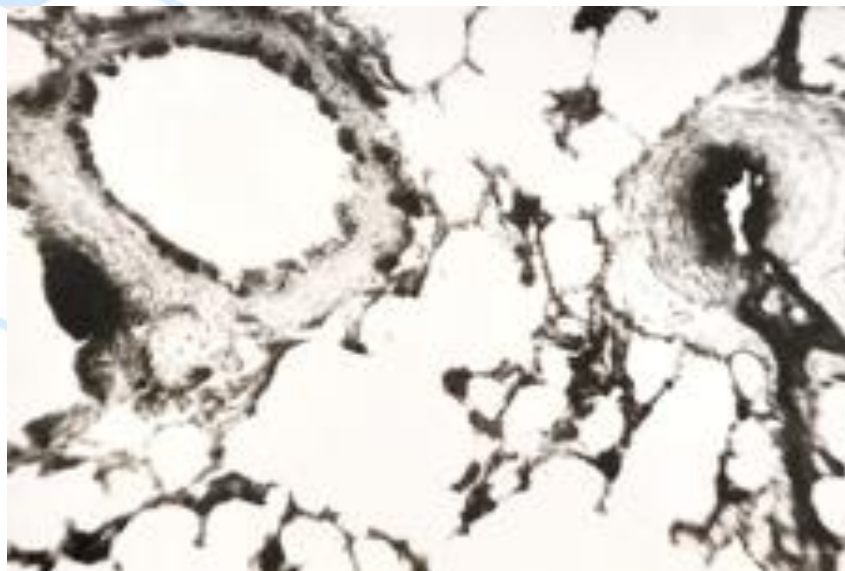

Рис.1. Облучение в зародышевом периоде. Возраст кролика 21 день. Умеренная активность щелочной фосфатазы эпителия бронха и высокая в интима артерии. Реакция Гомори. Об. 20, ок.10.

Респираторный отдел в течение трех дней после рождения крольчат состоит из расширенных ацинусов. Терминальные бронхиолы ацинусов открываются непосредственно в альвеолярные мешки, стенка которых разделена короткими септами на широкие и мелкие альвеолы. В эпителиальных клетках респираторного отдела выявляется большое число гранул гликогена, которые у необлученных животных уже через сутки после рождения не обнаруживаются. Активность щелочной фосфатазы альвеолярного эпителия в эти сроки, по сравнению с контролем, снижена. Начиная с 10 суток после рождения начинается дифференцировка респираторного отдела, которая проявляется удлинением ацинусов и усложнением его строения. В течение 15 суток после рождения аргирофильная строма респираторного отдела состоит из фрагментированных и дезориентированных волокон (рис.2).

Рис.2. Облучение в зародышевом периоде. Возраст кролика 7 дней. Выраженная фрагментация аргирофильных волокон межальвеолярных перегородок. Импрегнация по Футу. Об. 20, ок. 10.

На 30 сутки исследования легкие антенатально облученных животных имеют хорошо разветвленные ацинусы. Структура аргирофильных волокон межальвеолярных перегородок не нарушена. В паренхиме легких гликоген отсутствует. В альвеолярных клетках и эндотелии сосудов сохраняется высокая активность щелочной фосфатазы.

Через неделю после рождения в легких кроликов, облученных на 6-7 день эмбрионального развития, проницаемость сосудов повышена, она еще более усиливается на десятые и пятнадцатые сутки. При этом периваскулярная ткань в легком разволокнена и отечна, расширенные капилляры полнокровны. Аргирофильные волокна стенок артерий, вен, а также капилляров межальвеолярных перегородок деструктивно изменены. На пятнадцатые сутки вместе с отечной жидкостью в периартериальную ткань выходит множество эритроцитов. Активность щелочной фосфатазы эндотелия сосудов в описываемые сроки наблюдения была такой же, как в контроле. С 21 дня после рождения сосудистая проницаемость в легких опытных животных постепенно нормализуется. Легкие одномесячных животных часто подвержены воспалительным изменениям.

Влияние ионизирующей радиации на потомство проявляется поражением многих органов и систем. У внутриутробно облученных животных обнаружено нарушение клеточного состава костного мозга [3], серьезные аномалии мозжечка [4]. Внешнее облучение в момент закладки органа (12-13-е сутки) ведет к

недоразвитию надпочечников [5]. Полученные нами данные показывают, что у облученных в зародышевом периоде кроликов изменения в легких определяются с первых же дней после рождения. Респираторный отдел в течение трех дней после рождения крольчат состоит из расширенных ацинусов. Активность щелочной фосфатазы альвеолярного эпителия в эти сроки, по сравнению с контролем, снижена. В эпителиальных клетках респираторного отдела выявляется большое число гранул гликогена, которые у необлученных животных уже через сутки после рождения не обнаруживаются. Известно, что гликоген, наряду с другими соединениями, осуществляет важную энергетическую роль. Присутствие гликогена в тканях расценивается как признак интенсивно протекающих процессов дифференцировки. Отмеченное в наших опытах наличие гликогена в альвеолярной паренхиме у кроликов, облученных в зародышевом периоде, свидетельствует, видимо, о низкой степени зрелости их легких. Это может быть одной из причин замедления вступления легких в фазу интенсивного роста. Патологические изменения становятся явно выраженными через 7-15 суток после рождения. Они заключаются в повышении сосудистой проницаемости и деструкции аргирофильных волокон сосудов, межальвеолярных перегородок, кровоизлияниях, острой эмфиземе и воспалении легочной ткани.

Заключение.

Приведенные данные собственного исследования свидетельствуют об отрицательном влиянии облучения кроликов на 6-7 день эмбриогенеза (зародышевый период) на постнатальное развитие легких.

Литература:

1. Корсаков А.В., Яблоков А.В., Трошин В.П. и др. Динамика частоты врожденных пороков развития у детского населения Брянской области, проживающего в условиях радиационного загрязнения (1991–2012) // Здравоохранение Российской Федерации. -2014.- Т.58, №6 - С.49-53.
2. Корсаков А.В., Гегерь Э.В., Лагерев Д.Г. и др. Динамика частоты полидактилии, редукционных пороков конечностей и множественных врожденных пороков развития у новорожденных на территориях радиоактивного, химического и сочетанного загрязнения окружающей среды (2000—2017) // Проблемы региональной экологии. - 2018.-№5.- С. 37-31.
3. Романова Е.А., Сидоренко Т.А., Игумнова Н.И., Гогадзе Л.Г. Гемопозитивная чувствительность крыс к радиационному воздействию в антенатальном периоде онтогенеза // Вестник Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина. Серия «Медицина». - 2005.- 11(705).- С.88-92.
4. Saito A, Yamauchi H, Ishida Y, et al. Defect of the cerebellar vermis induced by prenatal gamma-ray irradiation in radiosensitive BALB/c mice. *HistolHistopathol.* 2008 Aug;23(8):953-64.
5. Левкович Е.И., Солнцева Г.В. /Влияние внешнего облучения на эмбриогенез надпочечников белой крысы // *Forcipe.*-2021.-Т.4, № 4.- С.12-17.

УЛУЧШЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ДИСТАНЦИОННОМ ОБУЧЕНИИ ГИСТОЛОГИИ В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ

*Юлдашева Нилуфар Бахтияровна
Абдуразакова Азизабону Бахтиеровна
Хусанов Темурабек Бобиржонович*

*Самаркандский государственный медицинский институт,
Республика Узбекистан*

Аннотация. Распространение дистанционных образовательных технологий и электронного обучения на современном этапе способствует совершенствованию педагогических технологий по гистологии, цитологии и эмбриологии с учетом потребностей медицинской науки и практики.

Ключевые слова: преподавание гистологии; дистанционное образование; медицинский вузов.

IMPROVEMENT OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES DISTANCE LEARNING OF HISTOLOGY AT MEDICAL UNIVERSITY

Abstract. The spread of distance educational technologies and e-learning at the present stage helps to improve pedagogical technologies in histology, cytology and embryology, taking into account the needs of medical science and practice.

Key words: histology teaching; distance education; medical university.

В свете модернизации высшего медицинского образования формирование фундаментальных знаний принадлежит к числу актуальных проблем общей подготовки врачей. В связи с этим рассматриваются активные методы и формы обучения, описываются различные методики проведения интегрированных занятий с использованием клинических ситуационных задач. Большое внимание уделяется организации учебного процесса таким образом, чтобы деятельность самих студентов выступала главным источником для организации педагогического процесса. При этом педагог должен создавать условия для саморазвития студентов, осмысленного освоения ими основ профессиональной деятельности и развития профессионального сознания будущих врачей.

В системе высшего медицинского образования гистология с цитологией и эмбриологией имеет одно из первостепенных значений. Данная дисциплина закладывает основы морфофункционального подхода к формированию знаний о жизнедеятельности человека в норме и при патологии. Решение основных задач обучения гистологии должно привести к тому, чтобы будущий врач знал

структурно-функциональные характеристики клеток, тканей, органов и систем организма человека; определял закономерности их эмбрионального и постэмбрионального развития. На этой основе у студента формируются представления о функциональных, возрастных, защитно адаптационных изменениях органов и их структурных компонентов. Студент должен приобрести умения и навыки микроскопирования и диагностики органов, их тканей, клеток и неклеточных структур. На основе морфофункционального изучения составляющих организм человека структур будет формироваться у будущих специалистов понимание сущности и развития патологических состояний и болезней у человека. Преподавание гистологии, как и других дисциплин, на современном этапе проводится с использованием новых педагогических и информационных технологий. Развитие гистологической науки привело к глубокому пониманию строения и функций организма человека, особенностей его адаптации к различным воздействиям. Это вызвало увеличение объема учебной информации, которой должен овладеть студент. Все это привело к дальнейшей разработке и внедрению инновационных технологий в традиционный учебный процесс. Использование мульти-медийных технологий позволяет каждое положение лекции подкреплять демонстрацией с использованием цифровых микрофотографий гистологических срезов органов и тканей, а также соответствующих электроннограмм. При этом мультимедийные технологии позволяют использовать большое число демонстраций, что является затруднительным при использовании традиционных форм подачи демонстрации материала лектором. Существенным является и значительно более простая замена в презентациях демонстрационного материала при получении новых, более совершенных микрофотографий.

Роль инновационных технологий значительно возрастает при дистанционном обучении. Перспективным представляется создание и размещение на сайте кафедры гистологии, цитологии и эмбриологии цифрового альбома «виртуальных» гистологических препаратов, в котором предусмотрена возможность произвольно менять поля зрения, увеличения, выбирать изучаемые объекты и делать их обозначения. Это дает возможность студентам самостоятельно работать не только в аудиториях, но и в любом удобном для них месте. Это позволит повысить их интерес к изучению дисциплины и качество получаемых знаний.

Предлагаются методики интерактивного профессионально-ориентированного обучения с помощью современных компьютерных средств, что позволяет усовершенствовать преподавание гистологии, цитологии и эмбриологии. Применение данной методики повышает уровень усвоения

материала и овладения навыками решения практико-ориентированных задач, анализа гистологических препаратов.

Не менее важным является самостоятельная подготовка студентов во внеаудиторное время, которая является вторым этапом усвоения теоретического материала. Эти знания студенты главным образом получают из учебников. Во многих медицинских вузах, в том числе и нашем, используется виртуальная учебная среда на базе системы управления обучением «Moodle» (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment), которое обеспечивает студентов доступом к электронным учебным материалам, позволяет организовывать и управлять самостоятельной работой и автоматизированным тестированием. Сотрудники кафедры имеют возможность обновлять учебно-методические материалы по всем разделам дисциплины на трех языках: узбекском, русском и английском. Возможности «Moodle» позволяют сделать максимально наглядным учебный материал в виде современных учебных таблиц и схем, изображений органов, фотографий гистологических препаратов и электронных микрофотографий, презентаций лекций. С помощью системы «Moodle» на кафедре внедрен тестовый контроль в обучающем и контролирующем режиме, который проводится online как на кафедре, так и дома.

Наше внимание привлекло то, что на некоторых кафедрах используется один из современных подходов, чтобы заинтересовать студента. Таким подходом является использование в образовательном процессе популярного среди современной молодежи сервиса с элементами социальной сети Instagram. Instagram базируется на распространении и обмене фотографиями. Созданный инстаграм-канал «Histology» позволяет в интересной форме подачи информации распространять и делиться со студентами изображениями гистологических структур, при этом названия структурных компонентов подаются также и на английском языке. Таким образом создаются условия для изучения гистологии, цитологии и эмбриологии даже тогда, когда студенты этого не планируют. Кроме этого, студенты изучают английскую гистологическую терминологию.

Глобальная кризисная трансформация, вызванная пандемией COVID-19, в корне изменила стандарты и радикально обновила систему образования во всем мире. Глобальные риски становятся новым вызовом для современных образовательных учреждений. В сложившейся в связи с этим ситуации подтверждена своевременность обучения при помощи информационных, электронных технологий с помощью интернета и мультимедиа. Отличительной чертой образования XX века становится повсеместное распространение дистанционных образовательных технологий и электронного обучения (Electronic Learning, E-learning).

Новые условия деятельности медицинских вузов определили новые проблемы и задачи, которые предстоит решать в настоящее время. В частности, представляется важным детализировать учебный материал для практических занятий. Он должен быть дополнен сведениями, которые помогут студенту освоить структурную организацию органов и тканей. Возможно, что наряду с видео лекциями следует создавать видеоматериалы для практических занятий с подробным объяснением сложных моментов темы. Для лучшего освоения гистологических препаратов на платформе moodle.sammu.uz имеются видеоматериалы с объяснением гистологических структур при малом и большом увеличении микроскопа.

Вывод. Таким образом, совершенствование педагогических технологий по гистологии, цитологии и эмбриологии будет продолжаться на современном этапе с учетом потребностей медицинской науки и практики.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Диндяев С.В. Методика интерактивного профессионально-ориентированного обучения студентов гистологии, эмбриологии и цитологии с помощью компьютерных средств / С.В. Диндяев // Вестник Ивановской медицинской академии. - 2012. - Т. 17, № 1. - С. 55-58.
2. Малик Ю.Ю. Достижения, требования и проблемы во время преподавания гистологии, цитологии и эмбриологии / Ю.Ю. Малик, Т.А. Семеник, Н. П. Пентелейчук // Репозиторий ГрГМУ.
3. Подгрушная Т. С. Определение наиболее значимых для студентов технологий обучения в медицинском вузе / Т. С. Подгрушная, И. Н. Протасова, Н.П. Осипова // Медицинское образование и профессиональное развитие. - 2019. - № 2 (34). - С. 67-73.
4. Рыхлик С. В. Современные подходы к преподаванию гистологии, цитологии и эмбриологии / С.В. Рыхлик // Вісник проблем біології і медицини. - 2014. - Вип. 3, Том 2 (111). - С. 70-74.
5. К вопросу преподавания базовых дисциплин в свете модернизации медицинского образования / Ж.К. Смаилова, Р. Р. Олжаева, А. Р. Алимбаева [и др.]//Наука и Здравоохранение. Медицинское образование. - 2018. - № 5 (Т. 20). - С. 176-183.

БРОНХОЭКТАЗ КАСАЛЛИКДА БОЛАЛАРДАГИ ЎПКА ҚОН ТОМИРЛАРНИНГ МОРФОЛОГИЯСИ

*Юлдашева Нилуфар Бахтияровна
Абдуразакова Азизабону Бахтиеровна
Хусанов Темурбек Бобиржонович*

Аннотация Доимий текширишлар натижасида болаларда учрайдиган бронхоэктатик касалликларидида ўпка қон томирларининг структуравий ўзгаришлари аниқланди. Тадқиқотлар гистологик текширув усулларидан фойдаланилди. Ўпканинг барча қон томирларида структуравий бузилишлар ва сурункали яллиғланиш жараёни кечаётган ўпкадаги морфологик ўзгариш аломатлари аниқланди. Ўпканинг артерия ва вена қон томирларида бир ҳил бўлмаган томирлар деворининг қалинлашиши, эндотелий ва миоцитларни вакуолизацияси, гиперэластози, адвентиция склерози кузатилади. Кичик қон томирларда ўзгаришлар яққол кўзга ташланади. Микроциркулятор қон томирлар чигалида эндотелийсида полиморфизм жараёни аниқланади. Эндотелиоцитларни структуравий ўзгариши модда алмашилиши ва бажарадиган функциясининг ўзгаришига олиб келади.

Калит сўзлар: бронхоэктаз касаллиги, ўпка, қон томирлар, эндотелий.

МОРФОЛОГИЯ ЛЕГОЧНЫХ СОСУД ПРИ БРОНХОЭКТАТИЧЕСКОЙ БОЛЕЗНИ У ДЕТЕЙ

*Юлдашева Нилуфар Бахтияровна
Абдуразакова Азизабону Бахтиеровна
Хусанов Темурбек Бобиржонович*

Аннотация. Целью исследования явилось определение структурных изменений внутрилегочных сосудов при бронхоэктатической болезни у детей. Применены гистологические методы исследования. Обнаружены морфологические признаки хронических воспалительных изменений легких и нарушение структурной организации всех легочных сосудов. В легочных артериях и венах наблюдается неодинаковая толщина стенки, вакуолизация эндотелия и миоцитов, гиперэластоз, склероз адвентиции. В мелких сосудах изменения выражены в большей степени. В сосудах микроциркуляторного русла определяется полиморфизм эндотелия. Структурные изменения эндотелиоцитов могут вызвать нарушение выполняемых ими метаболических функций.

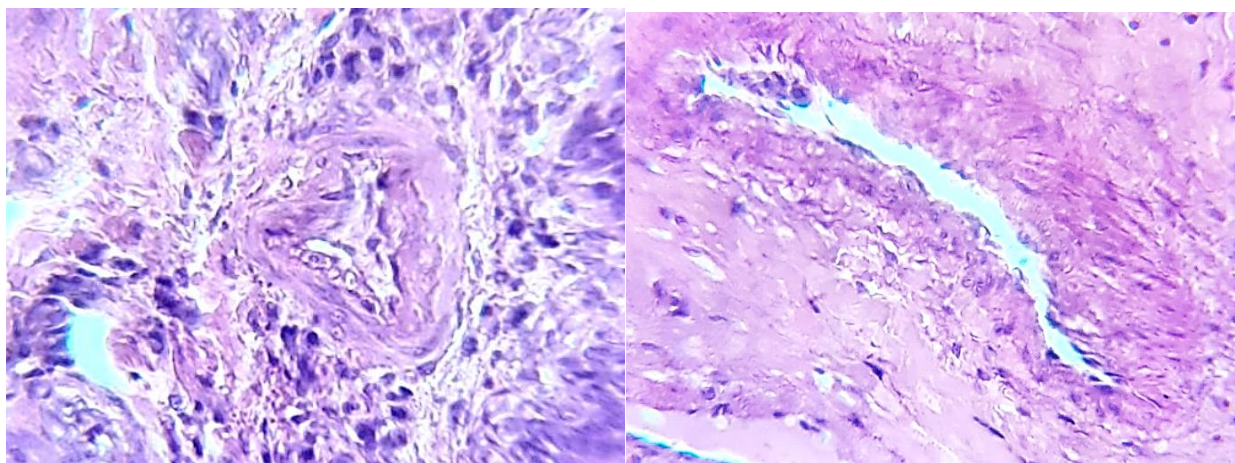
Ключевые слова: бронхоэктатическая болезнь, легкие, сосуды, эндотелий.

Кириш. Сурункали ўпка касалликлари кўпгина мутахасисларни эътиборини жалб этади. Сурункали ўпка касалликлари энг кенг тарқалган касалликлардан бири ҳисобланиб, ўпканинг сурункали яллиғланиш касалликлари доимо уларнинг барча тузилмалари, ҳамда ички аъзолар қон томирларига зарар етказиши билан бирга кечади. Болаларда учрайдиган бронхоэктатик касаллиги ўпканинг қон томирлар тизими тўғрисидаги маълумотлар ҳозирги вақтда тарқоқ ва қисмларга бўлиб ўрганилган.

Тадқиқот мақсади. Болаларда учрайдиган бронхоэктатик касаллиги ўпканинг қон томирлар тизимидаги ўзгаришларни аниқлаш.

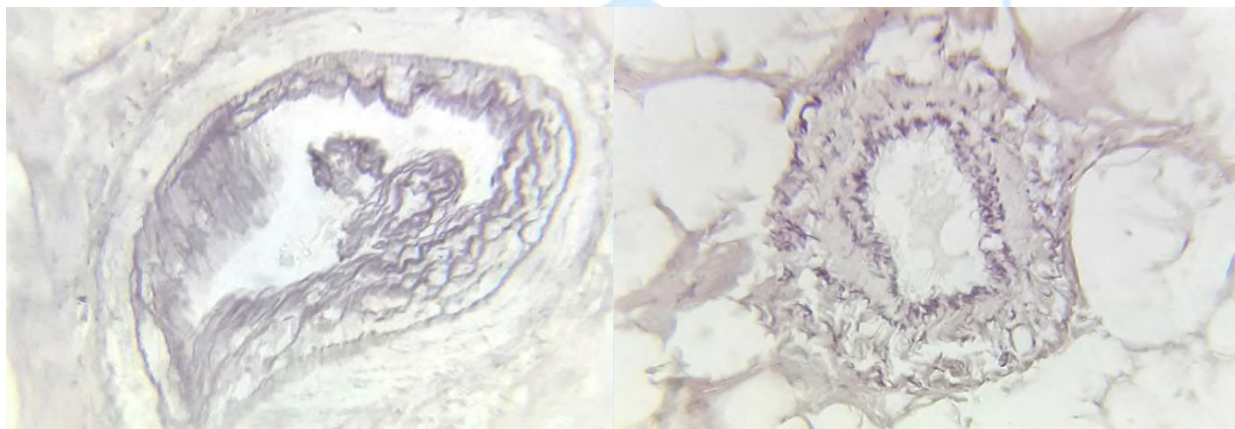
Материаллар ва текшириш усуллари. 5 ёшдан 12 ёшгача бўлган бронхоэктатик касалликлари билан 8 та болаларда жарроҳлик операцияси йўли билан олиниб ўпка қисмлари ўрганилди. Материалнинг турли қисмларидан 5-7 бўлак кесилиб, улар Буэн суюқлигида фиксация қилинди. Ювиш ва сувсизлатиришдан сўнг, ажратилган тўқима бўлакчалари умумий қабул қилинган усул билан парафин ёрдамида зичлаштирилди. Кесмалар Ван-Гизон ва Вейгерт, ҳамда гематоксилин ва эозин бўёқларида бўялди. Гистологик препаратлар ёруғлик-оптик микроскопостида ўрганилди ва суратга туширилди.

Тадқиқот натижалари. Гистологик препаратларни ўрганишда ўпканинг ўзгармаган ва сурункали яллиғланиш жараёни натижасида ўзгарган қисмлари аниқланди. Аъзонинг бу қисмларида артериялар, турли диаметрдаги веналар ва микроциркулятор қон томирлари аниқланди. Яллиғланиш жараёни натижасида шикастланмаган соҳаларда қон томирлар одатий тузилишга эга. Тўқима ва толали тузилмалар яхши аниқланади. Эндотелий нормохром ядрога эга бўлган хужайралардан ташкил топган миоцитларайланабўйлаб жойлашган. Артерияларнинг ички ва ташқи эластик мембраналар яхши аниқланади. Веналарда эластик толалар тарқоқ ҳолда жойлашганлиги аниқланади. Сурункали яллиғланиш билан шикастланган соҳаларда томирларнинг тузилиши ўзгарган. Катта ва ўрта калибрли артерияларнинг деворлари қалинлиги бир хил эмас. Кўпинча артериялар ўрта қавати миоцитлари тартибсиз жойлашган. Айрим миоцитларнинг цитоплазмасида вакуолалар аниқланади. Артериялар девори тузилиши ўзгариши билан бир қаторда эндотелийда ҳам ўзгаришлар кузатилади. Артерия ва веналарда эндотелийси гиперхром ядроли кичик хужайралардан иборат, у ҳар доим ҳам яхлит қоплама ҳосил қилмайди. Артерия деворининг эндотелий ости айрим қисмларида оқиш зоналар мавжуд. Эндотелиоцитлар устки қисмларида вакуолалар ҳам қайд этилади. Бу эндотелотцитларда шиш мавжудлигидан дарак беради. Веналар эндотелиоцитларида ҳам ўзгаришлар мавжуд бўлиб, у цитоплазма ва ядро шиши сифатида намоён бўлади. Эластик толалар ҳам ўзгарган. (расм.1).

Расм 1. Ўпка қон томирларининг деструктив ўзгариши. А - Кичик артерия қон томир девори эндотелий ости қавати шиши. Б – миоцит хужайраларининг тартибсиз жойлашиши, ўрта артерия қон томир девори эндотелиоцитларининг кўчиб тушиши. Гематоксилин ва эозин билан бўялган. Об.20, ок.10.

Артерияларнинг ички эластик мембранаси икки қатламли бўлиши мумкин, ташқи қавати эса баъзан аниқланмайди. Йирик артериялар ташқи пардасида кўп сонли эластик толалар зич тур ҳосил қилган ёки бирга ёпишган ҳолатда жойлашган кўп сонли эластик толалар аниқланади. Веналарда эластик строма кўп миқдордаги қалинлашган эластик толалардан иборат. Ўпканинг лимфоид тўпламлари аниқланган соҳалардаги қон томирлар деворида лимфоцитлар аниқланди. Склерозга учраган йирик соҳаларда пуччайган қон томирлар аниқланади. Бундай ҳолатда қон томирлар бўшлиғи тирқиш шаклда бўлиб, баъзан қарама қарши деворлари бир бирига ёпишган ҳолда бўлади. Бундай ўзгаришларда томирларнинг ташқи пардаси ўраб турган ташқи зич бириктирувчи тўқимага қўшилиб кетган бўлади (расм 2).

Расм 2. Артерия қон томир деворидаги эластик каркасининг ўзгариши. А- ўчоқли гиперэластоз ҳолати. Б- эластик толаларининг парчаланиши ва емирилиши. Вейгерт усулида бўялган. Об.20, ок.10.

Бизга маълумки, микроциркулятор қон томирлар чигали ўпканинг қон томирлар эндотелийси ўпканинг паренхима ҳужайраларининг 40% ни ташкил қилади. Ультраструктуравий ва функционал эндотелий системалари бир биридан кескин фарқ қилади. Юқоридаги маълумотлар шуни кўрсатадики, ўпка – юрак етишмовчилиги ривожланишида шунингдек бронхоэктатик касалликдаги каби эндотелий дисфункцияси фаол қатнашади. Аниқланган ўзгаришлар ўпка бўлақларидаги бронхоэктатик касалликларда сурункали яллиғланиш жараёнини чақиради. Бу жараён касалликни кечишини оғирлаштириб, органлар тўқималарда модда алмашинувини бузилишини кучайтиради.

Хулоса. Бронхоэктатаз билан касалланган болалар ўпкасида сурункали яллиғланиш натижасида тўқима тузилмалари ва томирларнинг эластик толалари таркибида ҳам ўзгаришлар кузатилади. Қон томирларнинг патологик қайта ўзгаришлари ўпка паренхимасини ўраб турувчи яллиғланиш жараёнининг натижаси ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Блинова С.А., Орипов Ф.С., Юлдашева Н.Б., Хотамова Г.Б. Болалар бронхоэктаз касаллигида ўпка қон томирларининг морфофункционал хусусиятлари // Ташкент Tibbiyot akademiyasi - Yosh olimlar tibbiyot jurnali. - 2022. - № 4 (11). - P.141-144.
2. Блинова С.А., Юлдашева Н.Б., Хотамова Г.Б. Ремоделирование легочных кровеносных сосудов при бронхоэктатической болезни у детей // Новый день в медицине. - 2022. - 4 (42). - С. 29-32.
3. Васина Л. В. Функциональная гетерогенность эндотелия (обзор) / Л. В. Васина, Т. Д. Власов, Н. Н. Петрищев // Артериальная гипертензия. – 2017. – С. 88-102.
4. Григорьева Н.Ю., Шарабрин Е.Г., Кузнецов А.Н. Хроническая обструктивная болезнь легких: определение, механизмы развития и естественное течение // Медицинский альманах. – 2008. – № 5. – С. 35-38.
5. Кузник Б.И., Батожаргалова Б.Ц., Витковский Ю.А. Состояние иммунитета и лимфоцитарно-тромбоцитарной адгезии у детей с хроническим деформирующим бронхитом и бронхоэктатической болезнью // Медицинская иммунология. – 2008. – Т.10, № 6. – С. 583-588.
6. Леонова Е.И. Эндотелиальная дисфункция при интерстициальных заболеваниях легких // Практическая пульмонология. – 2017. № 3. С. 66-72.
7. Михайлова Н.Н., Бондарев О.И., Бугаева М.С. Патоморфологические изменения сосудов сердца и легких при пневмокониоз // Медицина в Кузбассе. – 2017. – Т. 16, № 3. – С. 37-41.
8. Смирнова М.О. Розина Н.Н., Костюченко М.В. и др. Клинические и патогенетические особенности разных вариантов хронического бронхита у детей // Российский вестник перинатологии и педиатрии. – 2007. – Т. 52, №3. – С.22-27.

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA SIFAT SO'Z TURKUMI
O'RGATISH TEXNOLOGIYALARI**

Ne'matova Saidaxon, Mahammadjonova Dilafruz

Xoshimova Ruxshona

Qo'qon univerteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti talablari

**ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРИЛАГАТЕЛЬНОЙ ЛЕКСИКИ В
НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ**

Университет Кокан Начальное образование

Требования к факультету

Нематова Сайдахан, Махаммаджонова Дилафруз,

Хошимова Рухшона

**TEACHING TECHNOLOGIES OF ADJECTIVE VOCABULARY
IN PRIMARY GRADES**

Kokan University Primary education

faculty requirements

Nematova Saidakhan, Mahammadjonova Dilafruz,

Khoshimova Rukhshona

Annotatsiya: Maqolada zamonaviy ta'lim berish jarayonida Ona tili fanining “Sifat so‘z turkumi” ni o‘qitishda muammoli ta’lim texnologiyalaridan foydalanishning metodik asosi yoritilgan. Mazkur maqola umumta’lim maktablarining ona tili darslarida foydalanish uchun manba bo‘lib xizmat qiladi

Kalit so‘zlar: pedagogik, ta’lim, boshlang‘ich sinf, ta’lim texnologiyalari.

Аннотация: В статье описаны методические основы использования проблемных образовательных технологий при обучении «Прилагательной лексике» родного языка в курсе современного образования. Эта статья служит ресурсом для использования на уроках родного языка в средних школах.

Ключевые слова: педагогический, образовательный, начальный класс, образовательные технологии.

Annatation: In the article, the methodical basis of using problem-based educational technologies in the teaching of the “Adjective word group” of the mother tongue science in the process of modern education is highlighted. This article serves as a resource for use in the mother tongue classes of secondary schools

Keywords: pedagogy, education, primary class, educational technologies.

KIRISH

O'zbekiston istiqlolga erishishi bilan bozor iqtisodiyotiga asoslangan demokratik huquqiy davlat va ochiq fuqarolik jamiyatini qurish yo'lini tanlaganligi sababli, yangi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar barcha sohalar qatorida ta'lim tizimi oldiga ham mazmun-mohiyati jihatidan butkul yangi vazifalarni qo'ydi. Bu vazifalarning amalga oshirilishi ta'lim tizimining muntazam takomillashtirib borilishini va shu orqali yosh avlodni ilm-fan asoslari bilan chuqur qurollantirishni taqozo etadi. Zero, ilm olish yo'lidagi izlanish insonning e'tiqodi va dunyoqarashini shakllantiradi, ma'naviyaxloqiy kamolot sari etaklaydi. Ta'lim jarayonida ilg'or pedagog o'quvchilarini o'rgangan bilimlarini hayot bilan bog'lay olish ko'nikmasini rivojlantiradi. O'qituvchi o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi, shundagina o'quvchilar fanlarni tahlil qilish asosida mustaqil ravishda intellektual mashaqqatlarni hal qilish, xulosa chiqarish va umumlashtirish, qonuniyatlarni shakllantirish, qo'lga kiritilgan bilimlarni yangi vaziyatga tatbiq etishga intiladi. Darslarda interfaol usullardan samarali foydalanish natijasida o'quvchilarda bilimlarga mustaqil erishish qobiliyati shakllanadi hamda mavzu bo'yicha turli g'oyalar topish, uni isbotlash orqali yangi aqliy harakat usullarini topish va bilimlarni bir muammodan boshqasiga ko'chirish ko'nikmasi hosil bo'ladi. O'quvchilarda diqqat va tasavvurlari rivojlanadi, o'quv materiallarini idrok qilish orqali ularning bilish faolligi oshadi. Sifatni o'rganish tizimi materialni leksik va grammatik tomondan izchillik bilan boyitib, murakkablashtirib borishni ko'zda tutadi. O'quvchilar 1- va 2-sinfda ona tili va o'qish savodxonligi darslarida sifatning leksik ma'nosini kuzatadilar, sifatga qanday?, qanaqa? so'rog'ini berishga o'rganadilar; 3-sinfda sifat so'z turkumi sifatida o'rganiladi; 4-sinfda ilgari o'rganilganlar takrorlanib, grammatik materialga bog'liq holda qip-qizil, yam- yashil kabi ortirma darajadagi sifatlarning yozilishi o'rgatiladi. Ona tili va o'qish darslarida o'quvchilar nutqi yangi-yangi sifatlarni bilan boyitiladi, ularga oldindan ma'lum bo'lgan sifatlarning ma'nosiga aniqlik kiritiladi. Sifatni o'rganish metodikasi uning lingvistik xususiyatlariga asoslanadi. Sifat predmetning belgisi (rangi, hajmi, shakli va ko'rinishi, maza-ta'mi, xarakter- xususiyati, hidi, vazni, o'rin va paytga munosabati)ni bildiradi. Sifatning leksik ma'nosi uni ot bilan bog'liq holda o'rganishni talab qiladi. Sifatni tushunish uchun 1-sinfdan o'quvchilar e'tibori sifatning otga bog'lanishini aniqlashga qaratiladi. O'quvchilar predmetning belgisini aytadilar, ularda so'roq yordamida gapda so'zlarning bog'lanishini aniqlash ko'nikmasi o'stiriladi, ya'ni ular gapdagi sifat va otdan tuzilgan so'z birikmasini ajratadilar. Keyingi sinflarda bu bog'liqlik aniqlashtiriladi. Shunday qilib, sifatning semantik-grammatik xususiyatlari sifat ustida ishlashni leksik va grammatik (morfologik va sintaktik) yo'nalishda olib borishni talab etadi. Boshlang'ich sinflarda „Sifat“ mavzusi quyidagi izchillikda o'rganiladi: 1) sifat bilan dastlabki tanishtirish (1-, 2-sinf); 2) sifat haqida tushuncha berish (3- sinf); 3) shu grammatik mavzu bilan bog'liq holda ayrim sifatlarning

yozilishini o'zlashtirish (4-sinf). Sifat bilan (atamasiz) dastlabki tanishtirish (birinchi bosqich) sifatning leksik ma'nosi va so'roqlari ustida kuzatish o'tkazishdan boshlanadi. Predmetning belgilari xilma-xil bo'lib, uni rangi, mazasi, shakli; xil-xususiyatlari tomonidan tavsiflaydi. Shunday ekan, sifat tushunchasini shakllantirish uchun uning ma'nolarini aniqlash talab etiladi. O'quvchilar belgi bildirgan bunday so'zlarning nutqimizdagi ahamiyatini anglashlari uchun sifat ko'p uchraydigan matn tanlanib, avval sifatlarini tushirib qoldirib, so'ngra sifatleri bilan o'qib beriladi va mazmuni taqqoslab ko'rsatiladi. Predmetni aniq tasvirlash uchun uning belgisini bildiradigan so'zlardan foydalanilgani tushuntiriladi. Bu darslarda ko'rgazma vositalar (predmetlar, predmet rasmlari, sujetli rasmlar)dan keng foydalaniladi. „Sifat“ tushunchasini shakllantirish o'quvchilarning „predmet belgisi“ degan umumlashtirilgan kategoriyani o'zlashtirish darajasiga bevosita bog'liq. Shu maqsadda rang, maza, shakl, hajm, xil-xususiyat bildiradigan so'zlar guruhlanadi va shu so'zlarning xususiyatlari umumlashtiriladi

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARXI

Muammoli vaziyatdan chiqa olish hamma vaqt muammoni, ya'ni — nima noma'lum ekanligini, uning nutqiy ifodasi va yechimini anglash bilan bog'langan. Muammoli vaziyatni fikriy tahlil qiladigan bo'lsak, u, avvalombor, o'quvchilarning mustaqil aqliy faoliyatidir. U o'quvchini intellektual mashaqqat keltirib chiqargan sabablarni tushunishga, unga kirish, muammoni so'z bilan ifodalash, ya'ni — faol fikr yuritishni belgilashga olib keladi. Bu o'rinda izchillik yorqin ko'rinadi: avvalo, muammoli vaziyat yuzaga keladi, so'ng o'quv muammosi shakllanadi. O'qitish jarayonida o'quv muammosining muhim belgilari ham mavjud. O'quv muammosining muhim belgilari quyidagilar: – yangi bilimlarni shakllantirishga olib keladigan noma'lumning qo'shilishi; – o'quvchilarda noma'lumni topish yo'lida izlanishni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan muayyan bilim zahirasi bo'lishi. O'quv muammosini yechish jarayonida o'quvchilar aqliy faoliyatining muhim bosqichi uning yechilish usulini o'ylab topishga oid farazlar, g'oyalar qo'yish hamda uni asoslashdir. O'quv muammosi muammoli savollar bilan izchil rivojlantirib boriladi va bunda har bir savol uning hal qilinishida bir bosqich bo'lib xizmat qiladi. Muammoli o'qitishda o'qituvchi o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi, shundagina o'quvchilar fanlarni tahlil qilish asosida mustaqil ravishda intellektual mashaqqatlarni hal qilish, xulosa chiqarish va umumlashtirish, qonuniyatlarni shakllantirish, qo'lga kiritilgan bilimlarni yangi vaziyatga tatbiq etishga intiladi. Muammoli o'qitish natijasida o'quvchilarda bilimlarga mustaqil erishish qobiliyati shakllanadi hamda mavzu bo'yicha turli g'oyalar topish, uni isbotlash orqali yangi aqliy harakat usullarini topish va bilimlarni bir muammodan boshqasiga ko'chirish ko'nikmasi hosil bo'ladi. O'quvchilarda diqqat va tasavvurlari rivojlanadi, o'quv materiallarini idrok qilish orqali ularning bilish faolligi oshadi. Boshlang'ich sinflarda sifat turkumini o'rganish

tizimi o'quv materialini leksik va grammatik tomondan izchillik bilan boyitib, murakkablashtirib borishni ko'zda tutadi. O'quvchilar savod o'rgatish davridan boshlab, to 4- sinfga qadar belgi bildiruvchi so'zlarning — sifatning leksik va grammatik ma'nolarini boshlang'ich sinf ona tili dasturi hajmida o'rganadilar. Savod o'rgatish davrida belgi bildirgan so'zlarning ma'nolarini o'qituvchining “Mazasi qanday olma? Rangi qanday olma? Hajmi qanday olma?” kabi savollari asosida kuzatish orqali amaliy bilib boradilar. 1- sinfda va 2-sinfda “Shaxs va narsaning belgisini bildirgan so'zlar” mavzusi o'rgatilayotganda o'quvchilar belgi bildirgan so'zlarni ma'nolariga ko'ra guruhlash ishlarini bajaradilar, ya'ni - ularni so'roqlar yordamida gap va matnda shaxs, narsa, harakat, miqdor bildirgan so'zlardan farqlash ko'nikmasini egallaydilar. Bunda o'qituvchi oldida turgan muhim vazifa o'quvchilarning narsa va shaxsning belgilari xilma-xil bo'lishini, ya'ni narsa rangi, mazasi, shakli, hidi, hajmi, xususiyatlariga ko'ra farqlanishini, bular narsa va shaxsning belgilari ekanini anglashlariga erishish, nutqda ulardan samarali foydalanish orqali o'quvchilar nutqini belgi bildirgan so'zlar bilan boyitish va nutqini o'stirishdir. Ayniqsa, o'quvchilarga narsa va shaxslarni belgilariga ko'ra tavsiflashga doir mashqlarga va bunga oid o'quv topshiriqlariga katta ahamiyat berish lozim. 3-4-sinflarda esa sifat atamasi bilan tanishtirilgach, mazkur atama bilan elementar nazariy ma'lumotlarga ega bo'ladilar. 3-4-sinfda o'quvchilarning sifatning o'ziga xos leksik-grammatik xususiyatlari haqidagi bilimlari va ko'nikmalariga asoslanib, og'zaki va yozma ijodiy ishlar — maktab bog'i yoki istirohat bog'iga sayohat uyushtirib, u yerda kuzatilgan daraxt, qushlar, hayvonlarni tasvirlab, kichik hikoya tuzish kabilarga alohida o'rin beriladi. Buni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun ona tili va o'qish darslarida ma'nodosh va zid ma'noli sifatlar, sifatning o'z va ko'chma ma'nolarda ishlatilishini kuzatishga, sifat yasashga doir leksik-semantik va grammatik mashqlarni tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Ona tili va o'qish darslarida o'quvchilar nutqi yangi-yangi sifatlar bilan boyitiladi, ularga oldindan ma'lum bo'lgan sifatning ma'nosiga aniqlik kiritiladi. Sifatlar bolalar nutqini va tasavvurini boyitishga xizmat qiladi. Sifatlar narsa va hodisalarni aniq tasvirlash, ifodalash imkonini beradi. Bu imkoniyatdan foydalanib, ijodiy matn tuzishga o'rgatish o'quvchilarning fikrini aniqlashtiradi.

TADQIQOT METADOLOGIYASI

Sifatni o'rgatishda yana rangli rasmlardan foydalanish juda katta samara beradi. Rasm bolalar sezgisiga ta'sir etib, uning hayot tajribasida hali uchramagan tomonlarini ochadi, ularga tanish bo'lgan hodisalarni chuqur anglashga ham yordam beradi. Masalan, tabiat tasvirlangan rangli rasm o'quvchilar diqqatiga havola etilib, quyidagi:

1.Rasmda rassom qaysi ranglardan foydalangan? Daftaringizga ranglar deb ikki nuqta qo'ying va ranglarni ifodalovchi so'zlarni yozing.

2. Osmon qanday tasvirlangan? Uni tasvirlovchi soʻzlarni “osmon” soʻzi bilan birga qoʻllab yozing.

3. Togʻ qanday tasvirlangan? Uni tasvirlovchi soʻzlarni “togʻ” soʻzi bilan birga qoʻllab yozing.

4. Rasmda qaysi hayvonni koʻryapsiz? Hayvonning sifatlarini uning nomi bilan birga yozing.

5. Daraxtlarni kuzating. Unda nimani sezyapsiz? Shamolning xususiyatlarini qaysi soʻzlar bilan ifodalash mumkin? kabi topshiriqlar berilsa, bolalar koʻrsatilgan rasmlar asosida sifatlar toʻplamini yaratadi.

Masalan: 1-topshiriq asosida oʻquvchilar quyidagi sifatlar toʻplamini yaratishi mumkin. Ranglar: oppoq, koʻk, koʻm-koʻk, jigar rang, sariq, sap-sariq, qizgʻish, qora, yashil. 2-topshiriq asosida esa: tiniq osmon, bulutli osmon, koʻm-kok osmon, musaffo osmon, qora bulutli osmon, oq bulutli osmon, tinch osmon. 3-topshiriq: baland togʻ, qorli togʻ, archali togʻ, qoyali togʻ, qorsiz togʻ, choʻqqili togʻ. 4- topshiriq: yirtqich ayiq, qoʻngʻir ayiq, besoʻnaqay ayiq, oq ayiq, beozor ayiq, masxaraboz ayiq va nihoyat, 5- topshiriq asosida: yoqimli shamol, sovuq shamol, qattiq shamol, mayin shamol, iliq shamol, tonggi shamol, kechki shamol, togʻ shamoli. Bir soʻz asosida bir necha sifatli birikmalar tuzdirish oʻquvchilar soʻz boyligining qay darajada ekanligini koʻrsatib beradi. Ular tuzgan birikmalar asosida “Sifat - soʻz turkumi” tushuntiriladi: – Rasm asosida toʻplagan rang bildiruvchi soʻzlarni qanday soʻzlar degan edik? – Osmon, togʻ, shamol, ayiq soʻzlari qaysi turkumga kiradi? – Shu soʻzlar orqali oldingi soʻzlarga soʻroq bering. Ular 1-2- sinflarda qanday soʻzlar deb oʻrganilgan? – Belgi bildirgan soʻzlarni bir soʻz bilan. – Belgi bildirgan soʻzlarni bir soʻz bilan nima deb nomlash mumkin? Bu savollar oʻquvchilarni muammoli vaziyatga soladi va ularda muammoni hal qilishga qiziqish uygʻotadi va intilishni yuzaga keltiradi. Asosiysi, oʻquvchilar mustaqil va amaliy izlanadilar. Til birliklarini oʻzlari qidiradilar, topadilar va oʻzlashtiradilar. Natijada, “Sifatlar nimaning belgisini bildiradi? Ular qaysi soʻzlar bilan bogʻlanib keladi?” kabi savollarga bemaolol javob beradilar. Ular tushunchalarini yanada aniqlash maqsadida taʼlimiy oʻyinlar tashkil qilinadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bugungi kunda oʻqituvchilar oʻquvchilarni har tomonlama barkamol shaxs qilib tarbiyalash uchun taʼlim jarayoniga zamonaviy yondosha olishi kerak. Boshlangʻich sinflar ona tili darslariga ham noanʼanaviy darslarni olib kirish va uni taʼlim mazmuniga singdirish, dars oʻtishning yangi-yangi usullarini topish Davlat taʼlim standartlari talablarini bajarishga zamin yaratadi. Inson shaxsini har tomonlama kamol toptirish, oʻsib kelayotgan yosh avlodda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga hurmat tuygʻusini uygʻotishda, milliy tilga, oʻz xalqining anʼanalariga iftixor hissini kamol toptirishda ona tili darslarining oʻrni beqiyosdir. Shunday ekan, biz ham oʻz darslarimizni tashkil etishda aynan shu maqsadlarni koʻzlagan holda ish olib boramiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Avliyakov N.X., Namozova N.J. Muammoli o'qitish texnologiyalari. – T.: “Fan va texnologiyalar” nashriyoti, 2008. – 80 b.
2. G'afforova T. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar: O'quv qo'llanma. Toshkent. Tafakkur, 2011.
3. Muslimov N. va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari – Toshkent: 2015. – 208 bet.
4. Qosimova K. va boshq. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent-2009.
5. Saidaxmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2003.
6. D.Sayfutdinova. “Boshlang'ich sinflarda sifat so'z turkumini o'qitishda muammoli ta'lim texnologiyalari”. Academic research in educational sciences volume 2 issue 9 2021..
7. Internet ma'lumotlari: [www. ziynet.uz](http://www.ziynet.uz)
8. www.pedagog.uz

TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЯ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA KREATIV XUSUSIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI	3
2	AYRISH SISTEMASIDAGI BUYRAKNING AHAMYATI	7
3	DIFFERENCES BETWEEN ARTICLES IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES	11
4	TURIZMNI RIVOJLANISH MUAMMOLARINI NAZARIY JIHLTLARI	16
5	TURIZM KLASTERLARINI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY TAMOYILLARI	24
6	CONCEPT OF DIGITAL TWIN TECHNOLOGY	31
7	O'ZBEKISTONDA TUROPERATORLAR FAOLIYATI TAHLILI	36
8	TA'LIM SOHASIDA GENDER MUVOZANAT	41
9	YOZUVCHI JO'RA FOZIL IJODIDA TARIXIY MAVZULARNING O'RNI	44
10	O'ZBEK TILIDA ERKIN O'XSHATISHLARNING AYRIM XUSUSIYATLARI	48
11	TALABALARNING MUSTAQIL VA HAMKORLIKDAGI FAOLIYATINI TASHKIL ETISH	53
12	O'QITUVCHINING INNOVATSION FAOLIYATI VA TEXNIKASI	56
13	O'QUV JARAYONINI TASHKIL ETISH VA TAHLIL ETISHDA O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI, IJODKORLIGI	59
14	HUQUQ SHAKLLARI (MANBALARI) VA ULARNING TURLARI TO'G'RISIDA TUSHUNCHA	63
15	FUQAROLIK VA FUQAROLIK HUQUQI TUSHUNCHASI, RIVOJLANISHI VA UNING HUQUQIY TIZIMDAGI O'RNI	66
16	SUD PRETSIDENTI TUSHUNCHASI, KELIB CHIQISHI VA UNING HUQUQIY TIZIMDAGI O'RNI	69
17	UYUSHGAN JINOIY GURUHLAR JINOIY UYUSHMALAR FOSH ETISH VA OLDINI OLISH	72
18	QADIMGI KALENDARLAR	75
19	FIZIOTERAPIYA USULLARI BILAN OG'RIQ SINDROMIDAN KOMPLEKS DAVOLASH USULLARI	77
20	RANGNI IDROK QILISH	80
21	KO'Z TUZILISHINING BOLALARDAGI XUSUSIYATLARI	82
22	KO'KRAK QAFASIDAGI KORONAROGEN OG'RILAR DIFFERENTIAL TASHXISI	84
23	AKUSHERLIKDA ASEPTIKA VA ANTISEPTIKA	88
24	THE ARTICLE DISCUSSES ENHANCING TEACHING IN AN ENRICHED LEARNING ENVIRONMENT FOR ENGLISH LANGUAGE SCHOOL STUDENTS	91
25	MODERN VIEWS ON THE PROBLEM OF GESTATIONAL DIABETES MELLITUS	95

26	OBSTETRICAL OUTCOMES IN WOMEN WITH CHORIOAMNIONITIS	103
27	OBESITY IN WOMEN WITH PREVIOUS GESTATIONAL DIABETES	110
28	CHANGES IN THE MORPHOLOGICAL AND MORPHOMETRIC PARAMETERS OF THE GASTRIC WALL IN POLYPRAGMASS WITH ANTI-INFLAMMATORY DRUGS	121
29	ZAMONAVIY PED-TEXNOLOGIYALARNING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	128
30	ELEKTROMAGNIT INDUKSIYA HODISASI	132
31	ATOMNING YADRO TARKIBI	135
32	KASB-HUNAR MAKTABLARIDA KIMYO FANINI O'QITISH	138
33	COMPARATIVE STUDY OF HISTORICAL PLACE NAMES IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGE	141
34	СЛАВЯНСКАЯ МЕЖЛИТЕРАТУРНАЯ ОБЩНОСТЬ. ВЗАИМОСВЯЗЬ РУССКОЙ, УКРАИНСКОЙ И БЕЛОРУССКОЙ ЛИТЕРАТУР	144
35	EXINOKOKKOZ BILAN KASALLANISH KO'RSATKICHLARINING RETROSPEKTIV EPIDEMIOLOGIK TAHLILI	147
36	KASB - HUNAR MAKTABLARIDA ONA TILI VA ADABIYOT FANINING O'QITILISHI	151
37	ПОСЛЕДСТВИЯ ОБЛУЧЕНИЯ ЛЕГКИХ КРОЛИКОВ, ОБЛУЧЕННЫХ В ЗАРОДЫШЕВОМ ПЕРИОДЕ ЭМБРИОГЕНЕЗА	155
38	УЛУЧШЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ДИСТАНЦИОННОМ ОБУЧЕНИИ ГИСТОЛОГИИ В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ	159
39	БРОНХОЭКТАЗ КАСАЛЛИКДА БОЛАЛАРДАГИ ЎПКА ҚОН ТОМИРЛАРНИНГ МОРФОЛОГИЯСИ	163
40	BOSHLANG'ICH SINFLARDA SIFAT SO'Z TURKUMI O'RGATISH TEXNOLOGIYALARI	167

***Напоминание!** — Образование наука и инновационные идеи в мире || Авторы несут персональную ответственность за правильность цифр и данных в статьях и планах занятий, включенных в мировой научно-методический журнал, и за правильность приведенных цитат.*

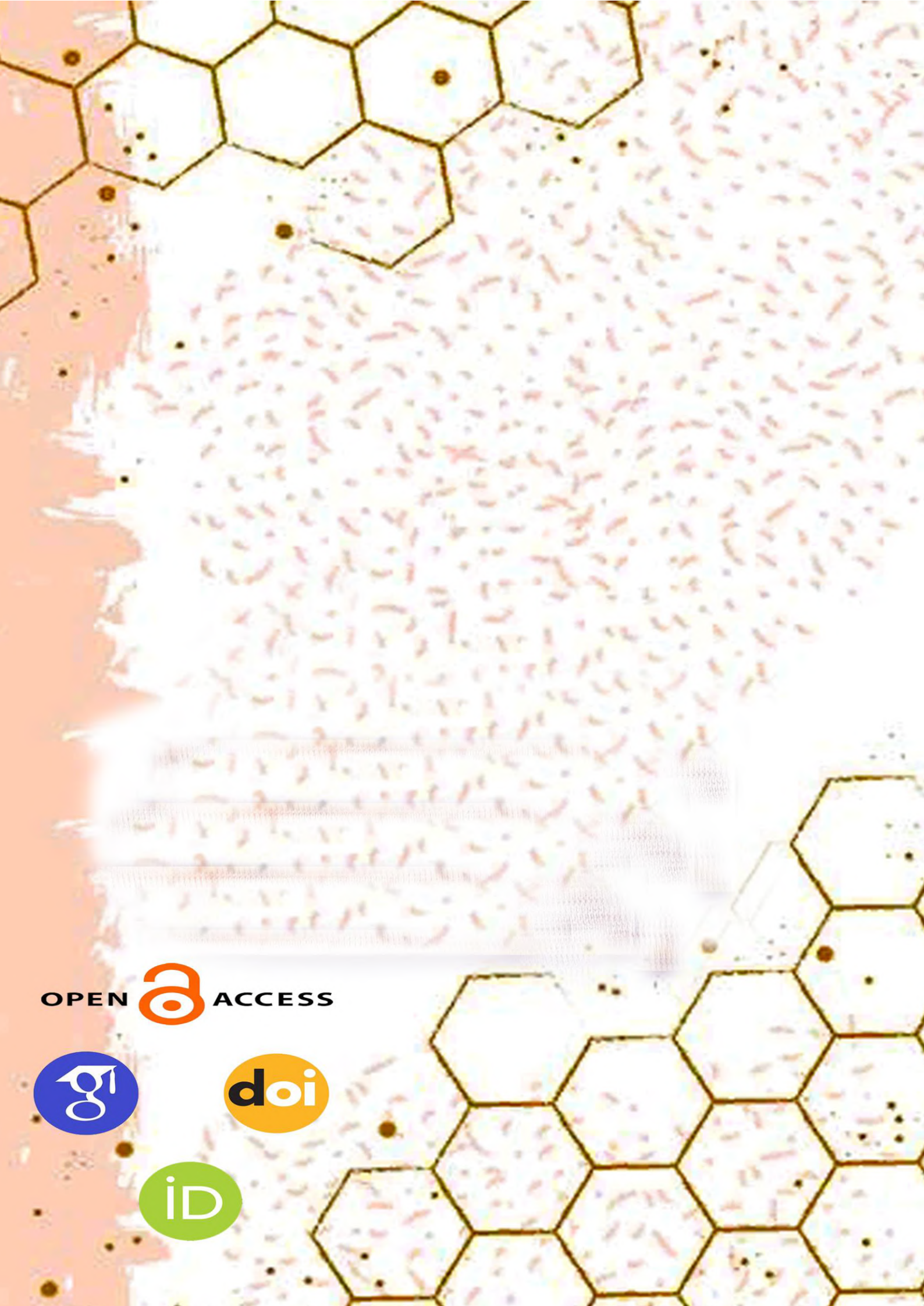
**Главный редактор:
Семёнов Владимир Львович**

**Помощник редактора:
Абдурахманов Бобуржон**

**Подготовитель к публикации:
Халиков Тохирджон Шавкатжонович**

— Образование наука и инновационные идеи в мире всемирный научно-методический журнал, 2024-г.

OPEN ACCESS

